

SVAZEK PRVNÍ.

NÁRODOPISNÝ SBORNIK

ČESKOSLOVANSKÝ.

VYDÁVÁ

NÁRODOPISNÁ SPOLEČNOST ČESKOSLOVANSKÁ

A

NÁRODOPISNÉ MUSEUM ČESKOSLOVANSKÉ.

REDAKTOR

PROF. DR. FRANTIŠEK PASTRNEK.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍK

DOC. DR. EM. KOVÁŘ.

V PRAZE 1897.

NÁKLADEM VLASTNÍM — TISKL ALOIS WIESNER.

Národopis a úkoly Národopisné Společnosti Českoslovanské.

V cyklu přednášek »Národopisné Společnosti Českoslovanské« přednesl
Dr. Em. Kovář.

Po čtyřleté době rozruchu, po mnohé úsilovné práci byla r. 1895 uspořádána Národopisná Výstava Českoslovanská. Její památce věnuje první vzpomínsku naše Společnost, neboť nastupujíc svůj úkol přejímá dědictví výstavou jí zanechané a chce dovršiti dílo výstavou započaté.

Již v první schůzi, ve které se jednalo o výstavě, dne 28. července 1891, sám navrhovatel F. A. Šubert pověděl, že výstava sama měla by sice význam veliký, ale přece jen pomíjející; aby z počatého podniku vzešel národu našemu trvalý zisk, pořídití sluší: 1. ze sbírek výstavních národopisné museum českoslovanské a 2. národopisnou encyklopaedii českoslovanskou. Ku provedení celého díla založí se národopisná společnost českoslovanská.

Nužc NSČ*) jest zde a převzala od výstavy bohaté, cenné sbírky, převzala hotové národopisné museum a peněžní hotovost zabezpečující témuž první léta trvání, převzala mnohou práci theoretickou, a co nejvíce vážiti sluší, převzala velikou lásku celého národa k národopisným památkám a porozumění pro pěstování národopisu, jež u nás je větší, než kdekoli jinde. Ústřední vedení NSČ rozdělilo se ve dva samostatné sbory s různými úkoly. Zvláštní Rada pečeje o NMČ, o jeho vedení, doplnění, o pořízení samostatné budovy a pod., a ostatní úkoly připadly výboru NSČ, a o těchto úkolech chceme pojednat.

Konečný cíl jest dán již návrhem Šubertovým: národopisná encyklopaedie českoslovanská! Nepravíme, že by po jeho dosažení neměla NSČ dále co dělat; vždy bude mítí dosti práce a nové

*) NVČ = Národopisná Výstava Českoslovanská. NSČ = Národopisná Společnost Českoslovanská. NMČ = Národopisné Museum Českoslovanské. NEČ = Národopisná Encyklopaedie Českoslovanská. NSbČ = Národopisný Sborník Českoslovanský.

úkoly, dílo samo bude vždy potřebovat doplňků a oprav, ale dosažení jeho jest těžké, vyžaduje mnoho práce, a aby ho bylo lze dosíci, jest třeba vyplnit řadu úkolů bližších, takže na dozírnou dobu několika let zůstává encyklopaedie vskutku úkolem konečným. A ještě jednu věc ihned objasníme. Není třeba, aby vyšla encyklopaedie jako jediné, veliké, společné dílo. Stačí, když budeme mítí náležitá díla o jednotlivých částech českoslovanského národopisu; ať vydá tato díla kdokoliv, čimkoliv popudem, návodem a nákladem. NSČ chce se pouze starat, aby celá ta práce jednou zde byla, a jestliže někdo část těch starostí převezme, NSČ bude mu povděčna.

Známe tedy konečný cíl svůj. Ale kdo něco chce, musí si objasnit, co chce, a jak toho chce dosíci, jakými prostředky, jakými cestami, musí si uvědomiti své síly a obtíže cesty, musí se porozhlédnout po pomocnících k překonání překážek. Právě v objasnění toho nalezneme vzpomenutou řadu úkolů bližších.

Co chceme národopisnou encyklopaedií českoslovanskou? Chceme všeestranné, úplné, vědecky prohloubené vylíčení našeho národa, všech jeho stránek, všech jeho vrstev, všeho jeho života. Nezbývá, než abychom si tento veliký úkol rozložili a uvědomili si jeho podrobnosti. Obsah NEČ nebude, vyjma material, jiný, než obsah národopisné encyklopaedie každého jiného národa, a jde jenom o to, tohoto obsahu blíže si všimnouti.

Vlastní pojednání národopisné potřebuje úvod a sice nejprvé úvodu zeměpisného, totiž vylíčení vlasti, ve které národ žije. Jednání lidské lépe pochopujeme, když známe jeho okolnosti a místo činu; tak i národ lépe pochopíme, známe-li půdu, kterou obývá. Již hranice nám mnoho vysvětlí. My na př. nikde nesousedíme s mořem, následkem toho nikde nejsme zbaveni toho, abychom nemusili se starati o sousedy, a naopak světové vlivy nikde nemohou k nám doraziti přímo, všude jen prostřednictvím souseda. A druhá nehoda: naše vlast jest úzká a dlouhá; kdyby byla okrouhlejší, byli bychom všichni sobě bližší, a snáze bychom odolali jakýmkoliv cizím vlivům. Ale Chod od Domažlic a Slovák od Košic jsou příliš od sebe daleko; jak se mohou stýkat, jak dorozumět? jak nemají být skoro ve všem různí? A za třetí: hranice našeho národa jsou málo uzavřené, jen od Poláků dělí nás nedostupné Karpaty, jinde jsme snadno přístupni, přístupnější cizím vlivům než slovanskému. A tak mnoho věcí již hranice vlasti vysvětlí a mnohou stránku národopisnou objasní. Též rozsáhlost obývaného území (v souvislosti s hustotou obyvatelstva) vyloží mnohou věc. Rus již od malička vše jinak odhaduje, jinak na velikost nazírá než Belgičan. Jde dále o složení půdy a její povrch. Nezůstávají na člověka bez účinku. Bylo na to již častěji ukazováno, že rozmanitost v složení půdy má za následek i rozmanitost v obyvatelstvu. Čím rozmanitější,

tím více podmínek pro průmysl, jímž mění se poměry socialní i národnostní. Půda jest to, která někde vyžaduje spíše staveb kamenných, jinde dřevěných, na složení půdy záleží dobrota cest a možnost hojnějšího či řidšího styku obyvatelstva, půda podmiňuje hustotu a rozložení obyvatelstva, půda má vliv na život člověka, půda mu skytá látku k pozorování, k umění i vědění. V horách jinak se žije než v rovině. V horách nebudeme hledati veliká města, ale roztroušené chaloupky, v zimě vše žije jen v rodině, se sousedy není možná se sejiti, půda málo je úrodná, a těžkou prací málo se vydělá; výhodnější ještě jest chov skotu a bravu. Chudší je strava, chudší je celý život a jednotvárnější. Dobře, že se světem těžko se horal stýká, o moderních mnoha potřebách nemá aspoň potuchy. Mohutné, často strašlivé zjevy přírodní naplňují jej zbožností, vědomím slabosti proti mocem nadzemským, ale také dráždí jeho obrazotvornost, sílí jeho neohroženost; horal je uzavřený, zbožný, novotám nepřístupný, ve všem, v mluvě, v zvycích, v kroji, v názorech konservativní. A podnebí má vliv na veškeru práci zejména mimo dům. To u nás, kde jádro národa tvoří zemědělci, jest rozhodující. Rozdělení počasí rozhoduje o rozdělení práce na polích, na pastvě, v lesech atd., má vliv na život, na zvyky, na charakter. A poesie? Měli bychom pohádky o větru, kdyby u nás vítr nevál? A tak probírati můžeme vodstvo i souš, zvířectvo, rostlinstvo i nerosty, vše jednak člověku prospívá, jednak škodí, člověk snaží se všeho využitkovat, nejde-li to, aspoň se přizpůsobit, bránit se, o všem přemýslí, hádá, povídá. Při vodě vzpomeňme toho, jak řeky a potoky ukazují první cestu, jak poskytují podmínky k prvním osadám, jak podmiňují plavecký a rybářství, jak skýtají látku k zkoumání i k pověram, k zábavě i k poesii; vzpomeňme, jak rušivě zasahují povodně v život a jaké upomínky lid na ně má. U zvířat a rostlin nejlépe lze rozeznávati škodlivé a prospěšné, zvláště pěstěné a chované a divoké, a vlivy toho na zaměstnání, stravu, názory a pod. Zde také je místo promluviti o tom, kdy který druh zvěře nebo rostlin a kde pěstiti se počal, odkud přišel atd.

Jediný pohled na mapu českoslovanské vlasti nás poučuje, že přírodní poměry, v nichž žije náš národ, jsou velice rozmanité, a tedy i vliv jejich bude různý. Vystopovat tyto vlivy a ukázat, co vše již sama příroda z nás udělala, totéž úkol zeměpisného úvodu do národopisné encyklopaedie vedle prostého vylíčení přírodních poměrů naší vlasti. Již to jest dosti veliká úloha, tím těžší, že se ještě ani nezačalo v této příčině pracovati.

Druhou částí úvodu jest historie a sice úplná i všeestranná. Obsahuje tedy i praehistoricou archaeologii a líčí nejen dějiny politiky vnější, ale ještě více politiky vnitřní (dějiny socialni) a dějiny kulturní. Víme, jak rolník tím více lpí na hroudě své, tím tiže se loučí se statkem svým, čím více rodinných památek ho k němu

víže, čím více jeho pokolení na něm pracovalo, čím více pro uhájení jeho musili předkové trpěti. A týž poměr je mezi celým národem a vlastí. Opravdu neznali bychom národa, kdybychom neznali celé jeho minulosti, děje zvláště význačné objasní nám jeho charakter, jeho snahy, jeho duši často lépe a dříve než dlouhé studium přítomnosti. A při tom leží v minulosti mnohé příčiny nynějších poměrů národopisných. Děje politické upravily naši hranici národnostní, děje politické způsobily naši germanisaci, bez jejíhož vyličení nelze podat náležitý obraz našeho národopisu. A ještě důležitější jsou dějiny socialní a kulturní. Jestliže v jedné z nejmodernějších historií, v Lamprechtově Deutsche Geschichtce dějiny národnosti jsou položeny za základ dějin socialních, nám ještě více dějiny socialní jsou základem národnostních. Ony nám vykládají vznik různých stavů, jich rozlišení, jak který stav různým vlivům podléhal, jak vzájemně spolu souvisely a jak dalece jednotu národnostní a tím i národopisnou zachovávaly. Srovnejme jen na př., jak u nás vývoj stavu panského, městského, vývoj řemesel souvisí s dějinami germanisace a všech vlivů německých, jak do měst a na hrady vnikaly německé zvyky, kroj i mluva; nebo srovnejme, co vše z národopisu se vysvětlí poměrem socialním — robotou! A že konečně dějiny vědění i umění jsou pro naše poznání nad jiné důležité a že je třeba znáti je pro posouzení t. zv. umění lidového, toť věc samozřejmá.

V třetím oddíle vstupujeme již do národopisu samotného, neboť nám podává rozčlenění národa jak zeměpisné tak i kmenové, jak historie, jazykozpyt a jiné vědy nás o něm poučují, tak i rozdělení tříd ní.

Při rozdělení třídním zejména na důležitý rozdíl narážíme, na rozdíl mezi národem a lidem, který v moderním pěstění národopisu a lidopisu hraje velikou roli a jímž proto badatelé často na úvodním místě se zabývají. Také u nás se téma toto přetrvásá, ač theoreticky pojednal o něm, pokud vím, jen dr. V. Tille (Český lid III. 201, 317, IV. 116). Hodlám jindy zevrubně o poměru tom promluviti, zde se ho jen dotknu. Mnozí právě vyličení lidu a jeho života, jeho umění atd. jedině za národopis prohlašují, ostatní vrstvy ponechávajíce kulturním dějinám. A tento lid, jímž národopis výhradně se má zabývat, charakterisuje na př. prof. Riegl v úvodní rozpravě nového časopisu pro rakouskou lidovědu, že není to stav politický, ale ona vrstva, jejíž celý život spočívá na tradici, na živém, v podstatných věcech nepřetržitém a nezkaleném podání rodinném. Tento lid prý nezná pudu pro naši městskou kulturu tak význačného, aby chtěl všecko věděti, ani neomylného prostředku, jímž se tento pud ukájí: školského vzdělání. Mezi lidem mnozí neznají čísti ani psát, u jiných jest účel školského vzdělání omezen na získání si nejnutnějších vědomostí v denním zápase o chléb. O velikých otázkách časových nic neví a doví-li se konečně o nich, nerozčiluje se jimi, ani když

rozhodují o jeho vlastním osudu. Tento rozdíl mezi měšťákem a venkovcem není ode dneška, ale nikdy nebyl tak ostrý. Dříve venkov zajímal jen potud, pokud opatřoval městu potravu. Že by i duševní život zaslouhoval pozornosti vzdělanců, to poznalo se až v nynější době, kdy propast mezi rozčilující vzdělaností městskou a venkovskou prostotou tak silně se rozšířila. To by se mohlo vykládat tím, že znavený měšťák hledá ve venkovském zátiší občerstvení, že z egoistických důvodů lidu si váží a pak teprv znenáhla mu rozumí. Ale prof. Riegl pojímá zájem ten z ethické stránky. Každý rád vzpomíná na mládí, a čím více zkoušel čím dále ho osud vrhl od oněch míst, kde prožil svá mladá léta, tím více si váží každé maličkosti, jež mu zbyla na památku z oněch dob a míst. A tak je i s celými národy. Právě vzdělanci v těžkých nynějších bojích společenských touží poznati názory dětského věku národa a shledávají, že první, dětské stadium vývoje národního existuje právě u venkovského lidu, v jeho zvycích a mravech, v jeho mluvě a umění. Příčina vězí v antikvarních náklonnostech našeho věku vůbec, hledáme tak nové idealy, když staré pozbyly své zahřívající síly. Tento zájem o lid nesmí být přemrštěný. Nechceme jako Rousseau vzdátí se všech vymožeností osvěty a žít prostě jako venkovani; ani hrabě Tolstoj toho úplně nedovede. Nechceme, aby lid zůstal na nynějším stupni vzdělání nebo docela aby se vrátil na dřívější stupně nižší; chceme naopak, aby se povznesl. Ale v jeho osvětě jest vskutku mnoho dobrého a krásného, co nedošlo náležitého rozvoje a ocenění. A to ať se zachová, to ať se pěstí. Riegl sám uvádí na př. lidové kroje a vyšívání.

Rieglovo líčení je namnoze výborné, a lze s ním vysloviti plný souhlas. Škoda, že je to jen duchaplné essay, jež mnoho jen nahodí a do podrobna neprovede. Mimo to na poměry našeho venkova se rozhodně nehodí; jak dalece se hodí na venkov německý, jenž tanul autorovi na mysl, nevím. My zkrátka tolik povíme: Rozdíl mezi národem a lidem jest socialní, který se historicky vyvinul, vyvíjí se a bude se vyvíjet dále. Následkem toho jest nestálý a neurčitý. Není pravda, že nyní je ostřejší než dříve. U nás právě nyní se všecky vrstvy spíše sbližují, celý národ stává se lidovějším, jenom že lid při tom ztrácí na své podstatě. Původně nebylo rozdílu mezi národem a lidem. Lid — to byl celý národ, a naopak. Časem jednotlivé vrstvy od celku se odštěpaly, nabýtím různých výsad, zaměstnáním specialním, vzděláním, životem, nabýtím anormálně velikého jmění atd. Historie těchto vrstev jde ruku v ruce s vývojem městského života. A rozumí se, že na př. větší jmění skýtalo majiteli možnost vyššího vzdělání a jiného způsobu života než zbývající základní vrstvě národa, že tedy odštěpení mohlo dítí se v několika směrech najednou. Co vše tyto odštěpené vrstvy drželo pohromadě mezi sebou i s vrstvou základní v jediný celek vyšší, kulturní, v jednotu národní, to jsou věci důležité, ale nám dnes o ně zatím nejde. Vrstva

základní, to jest lid. I on se měnil z příčin vnitřních i zevních a vlivem ostatních vrstev. Ale on zůstal jádrem národa, ke kterému stojí lidé ostatních vrstev ten blíže onen dále. A je-li studium národa důležito, jako že jest, pak nejdůležitější jeho část jest studium lidu, jakožto jádra národa. *Lidopis* jest nejdůležitější částí, jest základem národopisu. Z vědeckého přesvědčení chceme se lidem zabývati a cokoliv dobrého u něho najdeme, zachovati. Také naše NSČ stejně jako NMČ chce se na ten čas jen a jen lidopisu věnovati.

První část vlastního líčení tvoří *anthropologie*, to jest přírodopis člověka líčící jej po stránce tělesné i duševní. Sem, jak známo, patří popis kostry a jejích rozměrů, hlavně lebky, studium mozku, popis pleti, vlasů, očí, nosu, úst, uší, podoba celého obličeje, celé vzezření, studium dechu, oběhu krve, měření sil, měření zraku, sluchu a smyslů vůbec, líčení tělesné dovednosti, akklimatace (přizpůsobení se okoli), studium vzrůstu těla, celku i částí, váhy těla, pohlavních poměrů, stáří, líčení zdraví a rozšíření chorob. Zkrátka vylíčení, jak vypadáme v různém věku, v různých krajích, v různých stavech. Material k tomuto studiu počal se sbírat již při přípravách k NVČ, a je třeba na počátky ty navázati. Vzhledem k tomu, že nemáme sice mnoho v tomto oboru pracovníků, ale přece několik a to výborných odborníků, lze doufati, že návodom jejich další hojný material se sebere a jejich úsilím zpracuje. Pěstování této části *anthropologie* jest u nás zabezpečeno.

Těžší jest *psychická anthropologie*. Vyličení, jak lid soudí, jak věci pozoruje, jak pamatuje, jak rád se poučuje, jak se vyptává, jak posuzuje přírodu, svět, lidi, historické události, umění atd. může snadno vypadnout jednostranně, nezakládá-li se na bohatém materialu, ale jen na ojedinělých případech. Hlavními sběrateli v této příčině jsou dosud umělci. Umělec, zejména literát, odkukuje, jak se říká, povahu a schopnosti lidu a vtěluje své pozorování v postavách svých děl. Často podaří se mu vysloviti krásně a určitě to, k čemuž badatel po dlouhých teprv studiích dojde; u nás zejména Němcová svou Babičkou vystihla krásně mnohou stránku ze života a povahy našeho lidu. Národopis ovšem také líčí duševní stránku našeho lidu. A přes to přese vše jest nám dozvati, že nemáme pražádné studie o ní. Jako totiž ve fysické *anthropologii* praví se na př. barva očí v té oné krajině je většinou modrá, neboť z tolka a tolka pozorovaných osob bylo jich tolk modrookých, tolk šedookých, tolk černookých a pod., tak chceme i v psychické *anthropologii* slyšeti důvody jednotlivých tvrzení, slyšeti kolik případů bylo pozorováno a pod. Ano my chceme více. Ve fysické *anthropologii* se stává, že badatel spoléhati musí na material zasláný mu od neodborníků, kteří všichni stejně neměřili; on již to zná a s jistými nedostatky svého materialu počítá. Ale při posuzování duševních stránek, kde není měření a vážení, může se snáze udělati chyba, tu chceme znáti vedle konečného

úsuďku a statistiky přímo i material, každý jednotlivý případ. Nejzáživnější forma podání tohoto materialu byla by forma pravdivých, na skutečnosti založených anekdot, jak to udělal W. Schwartz v pěkné studii *Volkstümliche Schlaglichter* v *Zeitschrift d. Vereins für Volkskunde* 1891. Podobně má se podat citová a snahová stránka lidu, jeho soustrast i závist, jeho zbožnost, jeho žaly, jeho humor, jeho vznětlivost, jeho vášně (karban, pračky), jeho hašteření, jeho náklonnost souditi se, jeho veškeré mravní i nemravní jednání. Soudní statistika byla by dobrým základem dalších studií, kdybychom jakou měli. Mladí právníci po venkově mohli by se do podobných monografií s úspěchem pustiti, posloužili by tím nejen národopisu, ale i vnitřní politice, byl by to kus t. zv. drobné práce národní.

A stejně potřebujeme ještě mnoho a mnoho předběžných studií a zejména od právníků a lékařů venkovských bychom je čekali v oboru demografie. Sem patří jednak stav obyvatelstva (dle pohlaví, věku, vyznání náboženského, vzdělání, ženění, příslušnosti domovské, zaměstnání; dále hustota obyv. a pod.), jednak měna jeho (sňatky, porody, úmrtnost stěhování, přibývání obyvatelstva nebo ubývání). Již statistické konstatování je důležito, ještě důležitější vylíčení příčin. Národopis zase tu spolehá na práce odborných politiků, bohužel přes veškerý politický ruch je prací těch velmi pomalu.

Národopisci sami nejvíce se obírají t. zv. folklorem. Nejprve slůvko na vysvětlenou. Často se myslí, že anglické slovo folklore, jehož užil nejprve Thomas 22. srpna 1846 v londýn. Athenaeu, značí lidovědu. V tom je omyl. Lidověda je věda o lidu, ale folklore neznačí, co my o lidu víme, nýbrž vědění lidu, to, co lid ví a umí. Abychom vědomostem a umění lidovému dobře porozuměli, dobře jest úvodem seznámiti se s prameny jeho vzdělání. Sluší tu promluviti o vzdělání školském a návštěvě školní, dále o četbě lidové (zvláště třeba uvážiti vliv kalendářů, pak t. zv. kramářské literatury, proti tomu všimnouti si zvláštních postav našich písmáků), o rozhovorech při besedách, přástkách, o vypravování krajánek, vysloužilců, vandráků atd., o poučování v rodině.

Vlastní folklore se dělí na vědění lidu, na umění lidové a lidový vkus. Jestliže v psychické anthropologii jsme pozorovali soudnost, chápavost, paměť atd. lidu, zde zabýváme se konkrétnými vědomostmi a názory lidu o přírodě, o počasí, o zvířectvu, rostlinstvu i nerostech, o úrodnosti půdy, jeho vědomostmi zeměpisnými a dějepisnými, jeho počtářstvím, jeho názory a zvyky o právu majetkovém, veřejném, rodinném (dědickém), atd., jeho léčením a pod.; zejména také, co soudí o lidech, o jejich vzezření, jak soudí o anormalních, příliš malých nebo velikých, o zrzavých atd. Lid nemá času k nabývání soustavných vědomostí. Zná to, co v životě jej potká a čím se zabývati

musí; ná př. výborně zná rostliny, které pokládá buď za prospěšné nebo škodlivé, ostatních často nezná a prostě prohlásí, že nemají názvu. Následkem na jedné straně pečlivého pozorování, na druhé straně ne-soustavnosti jsou mnohé vědomosti vskutku pozoruhodné, naproti tomu výklady zjevů, názory falešné, mythické. Na př. mnohé methody v lidovém léčitelství dávno známé, jimž odborní lékaři se smáli, v novější době se osvědčují (massage); hledati však původ choroby v učarování jest následek nesoustavných vědomostí. Nejzajímavější a nejdůležitější část v tomto oddíle jest, jak lid přijímá nauky náboženské, jak si je svými vědomostmi doplňuje, jak je přeměňuje, jak pomocí jich si sestavuje celkový názor o světě, sem náleží vylíčiti všeliké pověry, čáry, výklady snů, karet, původ amuletů atd.

Jak důležito jest seznámiti se s vědomostmi lidu, jen jednoho příkladu se dotknu. V Zeitschrift f. österr. Volkskunde I. 36 seq. H. Schreiber napsal pěkný článek o sbírání lidových názorů rostlin. A dobře při tom ukazuje, že naše školské vzdělání je příliš internacionální v této příčině, učíme se názvům latinským, do mateřtiny se tyto názvy překládají, místo aby se užilo starých názvů lidových, a tím se stává, že mnohý je uveden v omyl znaje lidový název, že je to rostlina jiná, než o které ve škole slyšel. Děti z lidu se špatně poučí školním výkladem, když slyší o rostlinách, jichž neznají, a ne o svých; a přece jsou to rostliny tytéž. Tím ujde jim také poučení o prospěšnosti a škodlivosti mnoha rostlin. Nám pak ujde tím souvislost mnoha názvů se starými zvyky a pověrami a seznání léčivé síly mnoha, jež lid dojista zná. Nebo uvažujme o historických vědomostech lidu. Pro historika jest ovšem důležito sestaviti z pramenů pravdivý obraz událostí, jak se vskutku sběhly; ale to je přece také historické důležitosti, co lid z události té pamatuje, jak si ji přeměnil, jak při ní cítí a pod. Vždyť to má vliv na jeho smýšlení a jednání a nikoliv pravdivá událost.

Lidové umění třídit lze právě tak, jako umění vůbec. Jest tak krásné a dojímavé, že tato část folkloru ode davná budila pozornost a dosud největší oblibě právem sc těší. Lid má svou krásnou poesii duchovní i světskou, ve formě vázané i prosaické. Vyprávění pověsti jest ovšem daleko hojnější než epické zpěvy, za to je lid mistrem v poesii lyrické. Dramatické poesie lidové najdeme již jen skrovne zbytky, podobně i výkonného umění dramatického (srov. hry pašijové, loutková divadla, výstupy kramářů a komediantů o poutích a pod.). Vysoce zajímavá a důležitá je poesie didaktická, jevíci se v bájích, příslovích a hádankách, dále satyrická (kratotrvlé historie, přezdívky, sprýmy, povídáčky o sousedech a pod.), bohatá je poesie pro děti (pohádky a báchorky, popěvky, ukolébavky, hádanky, říkačky při hrách). Závěrem při slovesném umění lidovém zmíniti se jest o umění řečnickém a vypravěcím a o slohu. Při slohu též všimnouti si sluší písemných projevů nepoetických,

všelikých záznamů, dopisů (mezi příbuznými, mezi známými, dopisy obchodní, milostné atd.), pozvání a j. v.

Písně mají vedle stránky slovesné též hudební, nápěv; mnohé také hned i stránku třetí — tanecní. Lid nezná jich jinak, než že je zpívá a při nich tančí. Rozpomeňme se jen na »trnaveček«; nezná ho, kdo nezná všecky jeho 3 stránky, tak úzce tyto spolu souvisí. Jak má rozuměti kulhavému tanci, neví-li, že tanecník dle písni má v levé noze trn, a nerozumí dupnutí, neví-li, že tím chce trn vyrazit. Nápěvy v souvislosti na jedné straně s textem, na druhé s tancem jsou dálší částí folkloru, odkud přejdeme pak k lidové hudbě vůbec (nástrojové) a k lidovým tančům.

Z umění výtvarného připomínám kresby a malby (na kraslicích, v knížkách, obrázky, malby na stavbách, na nábytku), řezby, výšivky, keramiku, stavitelství. Co tu v každém směru materialu! A material ten dosud není ani sebrán a seřaděn. Ke konci chceme si vzpomenouti ještě na samorostlé umělce lidové, na samouky.

Co vyrobeno je rukou lidu, nelze vše prohlásiti za umělecké. Všelicos s uměním nemá co činiti, ale jest to k poznání lidu přece důležito jako ukázka lidového vkusu. K tomu přistupuje jiná okolnost. Jsou věci, kterých nedělá lid sám, ale které se jen a jen pro lid dělají a lidu se líbí (mnohé části kroje nebo četba lidová, atd.). Nebo některé věci robí pouze jednotlivci z lidu, majstři v svém umění (tesaři robící stavení, vyšíváčky atd.). Všech podobných věcí jest si všimnouti a tím vnučit lidu poznati. Zde jest také místo pro pojednání o kroji lidovém, který z části je uměním lidovým (vyšívání), ale z veliké části jen odpovídá vnučit lidovému vkusu a zálibě (účes, kosmetika, skvosty). K tomu přidati lze črtu o holých, zbraních a pod. Že při kroji sluší rozeznávat krov robotný a sváteční, a krov příležitostný (při křtu, svatební, pohřební), dále různý krov dle pohlaví, věku, zámožnosti, rozumí se samo sebou.

K folkloru do jisté míry náleží i mluva. V mluvě zrcadlí se celá osvěta; to platí též o mluvě lidové. Bedlivé pozorování jednotlivých živých nářečí platí za nejlepší školu pro jazykozpytný výcvik. Jemnému vystižení výslovnosti a pochopení vnitřní stránky nejlépe vskutku se naučíme studiem živé mluvy na venkově, sile výrazu, souvislosti rytmu řeči a přízvuku s myšlením a cítěním lidským. Při líčení nejde tu pouze o hlásky, tvary, syntax a slovník v obyčejném významu. Pro lidopis jsou zejména některé části důležité; tak tvoření nových slov a změna významu slov starých; všeliké obraty a úsloví; názvy topografické, příjmení a jména křestní; statistika křestních jmen v jednotlivých krajích, jak kde které je oblíbeno (se zřetelem k různým vyznáním náboženským); všeliké přezdívky hezké i nehezké, laškovné výrazy, něžná slova (nejen pro lidi, ale i pro zvířata a rostliny), kletby, hrozby, nadávky interjekce.

Bylo by velice zajímavovo obírat se každým jednotlivým zjevem folkloru zvláště, ale zašli bychom příliš daleko z daného nám rámce. Chceme jen napověděti, jaké úkoly tu čekají ještě příští pracovníky. Každý jev má být do podrobna poznán, správnost jeho dosvědčena; dále se má stanoviti, kde všude se vyskytuje; má se pátrati po podobných zjevech jinde, srovnati je s našimi; má se pátrati po původu jeho; má se náležitě oceniti a postaviti do patřičného mu místa v kulturní historii. Na tento poslední moment se často zapomíná. Jak zajímavé by bylo na př. srovnati způsoby poučování lidového s didaktickými methodami odborníkův. Hádanky byly před Sokratem a jeho methodou. Filosofové pro vyjádření hlavních svých myšlenek užívají formy přísloví.

Pospíšíme však raději k ostatním oddílům lidovědy. Nejdříve uvádíme **obydlí a zařízení domácnosti**. Lidověda nám vylíčí různé polohy a sestavení vsí se zřetellem k okolí. Nelze všude stavěti stejně; v údolí nebudeme hledati okrouhlou vesnici. Náhledy o vhodnosti, o pochodi, vkus a jiné ohledy tu rozhodují. V soustavném vylíčení najdeme popis vsí, původ jednotlivých podob jejich, podrobný popis domu a všech jeho částí s vylíčením, k jakým účelům slouží a jak se osvědčují, vylíčení celého domácího zařízení. Již na NVČ. jsme viděli, jaká rozmanitost tu panuje, a podrobné studium nalezne zvláštností více.

Po vylíčení obydlí přirozeně následuje popis života. Základem je popis každodenního obyčejného života a odchylek od něho v neděle a obyčejné svátky. Následují pak zvláštnosti, jež způsobuje život rodinný (dítě, křest, děti mezi sebou, děti a rodiče, jinoši a dívky, svatba, muž a žena, děd a bába, výměnek, příbuzenstvo, nemanželské děti), život sousedský (poměry sousedské, jednání mezi sousedy, zábavy: přástky, besedy, muziky, pouti, jarmarky) s dodatkem o starších poměrech společenských (zádruha, roботa) a konečně výpis, jak během roku práce i život se mění, a sice život rodinný i sousedský, jaké zvláštní svátky se slaví a pod. Všeliké zvyky a obyčeje ve všech oddílech je třeba uvést do podrobna. Dodatek tvoří stať o stravě (obyčejné, sváteční, příležitostní o křtinách, o svatbě, o posvícení, o vánocích atd.). V materiálech dosavadních o životě lidu právě na základ, na život každodenní, všední, často menší se klade váha než na vynikající chvíle v něm. Ovšem co jest stálé, všední, co nevzrnuje mysl, to snadno ujde pozornosti. Bohužel i sama NVČ. skýtala nám obraz lidu v jeho svátečním šatě slavnostních chvílí a málo předvedla lid v šatě robotním při namahavé práci. Ale právě každodenní, stálá lopota, denní život všední jest ten nejcharakterističtější, nejdůležitější.

Již zmínili jsme se o práci. Ano, život lidu nelze oddělit od jeho práce, neboť práce vyplňuje daleko největší část jeho života. Přistupujeme tedy k zaměstnání lidu. Část tato opět potřebuje historického úvodu o dějinách hospodářských strojů a náradí, jichž lid užívá, o za-

vedení pěstování jednotlivých plodin, o krocích veřejné správy k zlepšení hospodářských poměrů, o melioracích, hospodářských školách, o dřívějších poměrech poddanských a p., abychom způsobu hospodaření lidového dobře porozuměli. Na to přecházíme k jednotlivým druhům zemědělství, ímž se lid zaměstnává. Rolnictví zahrnuje v sobě vzdělávání polí a luk, zahradnictví, štěpařství, vinařství, chmelařství, zelinářství a vrbařství. Některé druhy pěstují se jen v určitých krajinách (chmelařství, vinařství, vrbařství), jiné skoro všude, ale nestejně dle úrodnosti a polohy půdy a dle stupně vzdělání rolnictva. Zvyky a obyčeje k jednotlivým druhům zaměstnání se pojící jsou z části stejné, z části různé. To vše bude třeba konstatovat a vysvětlit. Vedle rolnictví máme chov koní, skotu, bravu, drůbeže, včel. Život a zvyky pastevců, hospodyněk a pasaček drůbeže a včelařů poskytují plno látky velezajímavé. Dále máme lesnictví a lovectví s význačným pro lid pytláctvím, dřevorubectvím a p. a konečně rybářství a plaveckví se svým zvláštním životem a obyčeji. Další kapitola budiž věnována domáckému průmyslu. Původně skoro vše, co rodina potřebovala, v rodině se vyrobilo, veškeren průmysl byl domácký. Jen málo které zaměstnání vymykalo se z tohoto kruhu a bylo vyhrazeno zvláštním pracovníkům; na př. kovářství. Vynikající pracovníci však záhy asi pracovali nejen pro sebe a svou rodinu, ale též na výdělek, pro jiné. Anebo byly kraje, jež skýtaly všecky podmínky k jisté výrobě, ano vábily k ní; celé rodiny se jí oddávaly a prodávaly pak výrobky tyto pro kraje jiné, kde se nepěstovaly, na př. tkalcovství v hornatých krajích, kde úroda je slabá, ale len se daří výborně. I tento druh výroby zaniká rozvojem řemesel a hlavně rozvojem strojů a továren, leč kvetl do nedávna a mnohé druhy udržely se podnes (hračkářství, papučářství valašské atd.). — Na konci, pokud se dříve nestalo, uvésti sluší zvláštní typické postavy z nynějšího i staršího života zemědělcův (šafáři, hlídaci, drábi a pod.).

K vlastnímu zaměstnání zemědělskému pojí se i způsob primitivního obchodu, jímž zemědělec své zboží prodává a za ně kupuje své potřeby; zejména obchodování žen s vejci, drůbeží, máslem, mlékem, zeleninou a pod. je velmi zajímavé. Rozdíl nynějších komunikačních prostředků, hlavně železnic, od dřívějších, o nichž zvláště sluší promluviti, zvrátil dřívější poměry, zmařil význam velikých i menších trhů, zničil mnohé formanské živnosti, zájezdní hospody, také typ zvláštních venkovských hokynářů sprostředkujících obchod venkova s většími městy je málo zastoupen, ubývá podomních obchodníků v drobném zboží, kramářů atd.

Nastínili jsme hlavní obsah lidovědy. K vlastnímu pojednání nezbývá než připojiti se znam materialu a lidovědeckou literaturu, jakož nesmí se zapomenouti na lidopisné studie výtvarných umělců. Nejlepší popis na př. fysiognomie, nebo ozdobné části stavení,

nebo hudebního nástroje, nebo kroje atd. nevydá tolík a nečiní toho dojmu, jako přesný obraz nebo plastické znázornění. Také dojmu dosáhne spíše umělec než badatel, zájem oba vzájemně budí pro krásné plody lidové. U nás na př. zásluhy Manesovy nebo v novější době třebas Úprkovy jest třeba náležitě oceniti.

Tak vyčerpali jsme hlavní obsah, jádro národopisu, totiž lidovědu. Vracíme se k ostatním vrstvám národa. Počínáme řemeslníky, z nichž mnozí tak úzce s lidem souvisí, že skorem k němu náležejí (kováři, mlynáři a j. v.), přecházíme k průmyslu vůbec, pak k životu městskému, tím i k ostatním stavům a vrstvám národa, k jeho kulturnímu a národnímu stavu a doplňujeme obraz jednotlivých stránek národa, jak jsme jej dle lidu nakreslili, po případě ukazujeme rozdíly a vykládáme příčiny jejich.

Načrtl jsem, ovšem jen v nejhlavnějších obrysech obsah našeho konečného díla. A již z kusého tohoto náčrtku vysvítá, jak obrovská práce se má ještě udělati. Jsou oddíly, kde se ještě ani na to nepomyslilo, aby se material sbíral (na př. psychická anthropologie). Jinak zase jsme tak šťastni, že máme pracovníky i organy, které o práci jejich se starají. Tak zejména Český lid se zasloužilým redaktorem svým dr. Č. Zíbrtem a s družinou svých spolupracovníků t. zv. folklore úsilně sbírá i zpracovává, tak Společnost přátel starozitnosti českých i s časopisem svým nemalé má zásluhy o český národopis, právě jako Společnost Musea království českého, k níž nejnověji řadí se i Archaeologická komisie České Akademie. Mimo to i řada spolků krajinských, společnosti venkovských museí, z nich zejména Vlastenecký Spolek musejní v Olomouci velice o národopis peče. Ale kdyby nás bylo sebe více, nezmůžeme veškeru práci, jež nás čeká, leda za mnoho let.

Konečný cíl je tedy veliké, propracované dílo. Dříve než se dá uskutečnit, musí být sebrán material a musí předcházetí specialní monografie. Specialní monografie snad budeme mítí a dost při nynějším ruchu a zájmu. Kdo chce a má vlohy k tomu, aby psal odborně z oboru národopisu, příležitosti k vyškolení, poučení najde dosti, a doba k pracím podobným je přízniva. Hůře jest se sebráním materialu. Jest to práce namahavá, za kterou sběrateli nekyne věru ni zisk ni sláva. Jest tedy k ní potřeba jistého idealního nadšení a vědomí, že koná se tím poctivá, užitečná práce pro národ. Při různosti a rozmanitosti látky jest třeba všude mnoho pilných rukou, leč pilné ty ruce sotva všude se najdou. Našlo by se snad i nadšení, ale nadšení jest jen tehdy trvalé, když sílí je vědomí, že cíl stojí za to. Toho dosíci možná jest jen popularisováním slovem i tiskem skutečných již výsledků národopisných studií. Ovšem aby popularisování nebylo holou frásí, musí zde skutečně

cenné studie dříve býti. A proto jako odborníci musí provésti práci konečnou, odborníci musí začít.

Nuže, jaká jest naše cesta a naše bližší úkoly? Naše NSČ. nechce býti na újmu jiným podobným společnostem českým, jichž práce velice si váží a jichž součinnosti potřebuje a jí si přeje. Ona jen jinak chce postupovati k společnému nám všem cíli. Sborník, jejž tímto svazkem počíná vydávati, má zejména poučovati o způsobu práce, o metodách a o výsledcích, jakých se tou onou methodou docílilo. Vedle toho ovšem přinášeti bude i samostatné práce odborné. Jak viděti, soukromá práce odborníků má býti východiskem celé činnosti. Dále má býti popularisování organizováno, mají se pořádati přednášky v Praze i na kočovných sjezdech po venkově, má býti postaráno o populární brožurky i články časopisecké. A když takto připraví se půda a získá zájem, když získají se pak konečně i sběratelé, počnou se vydávati návody a dotazníky. NSČ. konečně nechce jen z lidu poučení čerpat, ale chce se i o lid starati a co dobrého v něm, rázovitého a zachování hodného, i zachovat.

Jak ze všeho jest viděti, NSČ. chce, majíc stále před očima veliký konečný cíl, rozdrobenou dosud práci organizovat. Ať někteří pracovníci soustředí svou činnost v jiných společnostech, neškodí, všichni máme práce dosti, ale NSČ. je zve k přátelskému dohodnutí o rozdělení práce, o dalších úkolech, o vzájemné podpoře, o vyhledávání nových pracovníků pro úkoly dosud netknuté, a pod. NSČ. chce dohodnouti se s korporacemi, jež jiné mají účely, ale mohou národopisu prospěti, o tuto pomoc. Víme na př., jak kluby fotografické všude vydatně podporují národopisce vyhovujíce jich prosbám. V turistických spolcích jinde zakládají se národopisné sekce, turisté mohou nejvíce materiálu snést. Německé zpěvácké spolky v Rakousku obraly si za společný úkol sebrati a vydati písňě německého lidu. Je snad u našich pěvců méně lásky ke krásnějším lidovým písním našim? Ale tu je právě třeba organisace, dohodnutí, a to chce NSČ. podniknouti. Jak Sokolové dovedou snášeti material k fysické anthropologii (na př. měření sil!), dokázali již v přípravách k NVČ.

Nás pracovníky vede všecky jen láska k věci; opravdová láska vede vždy jen k smíru a k svorné práci a také u nás povede. V svorné práci pak zasvěcen je konečný zdar, budíž tedy nám v našem díle láska k lidu heslem a konečný zdar nás nemine!

České pohádky.

V. Tille.

Předkládám tuto ukázku ze systematicky spořádaného indexu látek prosaického podání českého lidu v Čechách a na Moravě. Verse slovenské v to pojaty nejsou, poněvadž se kostrami i ustrojením již značně liší. Jest to pokus připnouti podrobným, systematickým spracováním český material k modernímu studiu lidové tradice, které si v celé Evropě v posledních létech vítězně razí cestu. Studium to prodělalo během tohoto století několik význačných změn, jak v methodě, tak v účelu, ke kterému cílí.

Nechci rozbíraty příčiny, které přiměly bratry Grimmmy k studiu lidového podání. Zdá se mi však přirozeno, že byl prvním popudem údiv nad látkami povídek lidem vypravovaných. Látky ty, jak popisy v nich obsaženými, tak dějovým obsahem, odlišovaly se naprosto od způsobu života, často od způsobu nazírání na svět téhož prostého lidu, který si je vypravoval, vymykaly se úplně představám, jichž mohl lid nabýti pozorováním, fantasií neb spekulací.*⁾ Grimmové hledali výklad tohoto rozporu a našli jej jako mythologové a filologové němečtí pomocí analogie filologické, v mythologii německé. Vykládali si tyto ódchylné jevy v obsahu a pojmech povídek lidových tradicí, udrženou — během času ovšem zatemněnou a změněnou — z dob mytických až do dob nejnovějších. Methoda jich byla též dle toho naprosto nekritická. Vedlo je nadšení pro tyto domnělé zbytky starého německého života z dob pohanských, přecházeli s klidem přes ohromné dějinné převraty, transformující lid během staletí z kořene, jak v životě, tak v ideách, přecházeli přes záplavu látek a ideí cizích, prosakujících — třeba v deformovaných tvarech a poměrně k jich výpočtu pozdě — z literatury knižné, domácí i cizí, do lidu, stvořili si víc nadšenou než ujasněnou definici pohádky, a měřili i vykládali látky, definicí tou násilně za mytické prohlášené, z mythologie německé. Následníci jich, držíce se v základech též methody rozšířili ji rozsahově na mythologii arijskou, přírodní.

Kritickou revisi této methody provedl Benfey. Poznal, že nahodily výklad, odvozený z libovolné definice a z principů, deduktivně z jiných

*⁾ Upozorňuji, že ani fantasie, ani spekulace není s to, aby z ničeho vytvářela látky literární. Jako perlorodka bez tvrdého cizího tělíska — ať to křemen nebo démant — nevytvoří perly, tak také duše nevytvoří bez cizích prvků — ať to představy ze smyslových dojmů, ať to přejaté prvky látkové — látku obsahující vnější děje.

věd nabytých, nepostačí k vyložení rozporu mezi obsahem i pojmy povídek lidových na straně jedné a duševním životem i společenským bytem lidu na straně druhé. Poznal, že jen induktivně nabytý přehled vývoje a látek obsahově sobě příbuzných dovele jej k cíli. Položil důraz na tuto obsahovou příbuznost látek povídkových u různých národů, řadil příbuzné látky k sobě a vykládal jich vývoj i rozrost po Evropě dle a priori přijatého předpokladu — jako orientalista — z původních prvků látkových literatury indické.

Mythologické výklady však kvetly dále a různě byly transformovány. Jako curiosum zajímava je tu theorie Hahnova, spojující mythologické výklady o vzniku látek lidových se studiem literatur i mythologií východních. Methodicky neskytá tato theorie nic zajímavého, než nezdařenou klassifikaci látek dle skupin mytických bytostí v mythologii řecké a egyptské. (Dalo by se vyčísti ještě množství metod i teorií různých, které však, poněvadž ani methodicky, ani obsahově nepřispívají k řešení našeho problemu, pomíjíme.)

Köhler, Liebrecht, Oesterley a j. — ať již výklady jich o vzniku látek lidového podání jsou jakékoliv — značí jiný, od zmíněných odchylný směr, jímž záhadu možno řešiti. Oni počínají studium od látek samých tak, jak v lidu neb v literatuře je nalezají, a kladou důraz právě na indukci, neřízenou nijakým apriorným předpokladem. Účelem jich je spracovat srovnáním, tříděním a podrobným zkoumáním ohromné masy materiálu ze všech zemí, ze všech vrstev společenských a ze všech literatur. Nejdůležitějším výsledkem jich práce je nezvratný důkaz o těsném styku a vzájemné závislosti literatury knižné a lidové.

Cosquin spojil tento nový způsob práce, úsilné srovnávací indukční metody, se starším principem z theorie Benfeyovy, o vzniku látek lidových z literatury indické, a provedl jej důsledně v komentaru ke své sbírce francouzských pohádek.

Mohli bychom ještě více metod a podrobněji uváděti; dosti však. Tolik jen můžeme si říci na konec, že stále ještě cítíme, že dosavadní metody nám nestačí, že problem zůstává nezodpověděn a že práce, věnovaná studiu lidového podání není tak systematická, jak by býti měla, aniž že jsou náležitě ovědomeny poslední její účely, poměr k vědám ostatním a pod.

Pokusím se naznačiti, jak asi v době nejnovější hledíme na řešení obtížného problemu: jak vyložit rozpor mezi obsahem látkovým a pojmovým lidových povídek na straně jedné, a mezi životem lidu, možným obsahem jeho myšlení a představ na straně druhé.

Při ohledávání látek lidového podání jde nám o tato fakta:

1. Jak určitá látka, nalezená u toho neb onoho lidu, rozšířena je
- a) v literaturách lidových kulturních národů živých i mrtvých,

- b) v literaturách knižných národů kulturních,
- c) v literaturách (podáních) národů primitivních.

Jde tedy o vzhůst látky, její prvky základní, prvky přejaté, její ustrojení, její proměny a výkvět, její křížení s látkami jinými, její pouť dušemi lidskými, z knih do podání, z podání do knih, od národu k národu, od jedné vrstvy společenské k druhé, její skon a zánik, rozpadnutí v prvky látkové přecházející neb vyrůstající v látku jinou, novou — vše to bez ohledu na to, u kterého národa, u které vrstvy, zda knižně či podáním látka žije.

2. Které látky obsahuje podání té či oné vrstvy společenské (zde lidové) určitého národa, na jistém území, v jisté době.

3. Otázka třetí kombinována je z obou předchozích. Ptáme se:

- a) Kterého stadia svého vzhůstu (dle 1.) dosáhly ony látky u určitého lidu nalezené? (dle 2.). Na to možno odpověděti právě jen srovnáváním látek jednotlivých, řaděním postupným jednotlivých versí jednak dle určitého datování, daného versemi knižními, jednak pravděpodobně dle změn, které ukazuje obsah. — Tím dá se dosti bezpečně vyznačiti časově postupný vzhůst látky.
- b) Odkud vnikly tyto jednotlivé látky do lidu? Ptáme se po pramezech, z nichž lid čerpal, a právě pomocí odpovědi na thesi předchozí (srovnáváním prvků látkových) nabudeme jednak určitě vymezené hranice časové, již nemožno překročiti nazpět, jednak srovnáváním versí téže látky dojdeme indikací, které nás bud' dovedou nebo přiblíží k pramenům dotyčných lidových látek.

Přiznávám, že veškerá tato práce — sama o sobě zajisté obrovská — není než přípravou k cílům vyšším. Tak jako vědy přírodní, od astronomie až k zoologii, mají mítí účelem — bohužel často zanedbávaným — přiblížení k posledním možným poznatkům v životě hvězd, země, krystallů, rostlin, zvířat, právě tak vědy duchové, k nimž náleží studium literatur, ať již lidových či knižních, mají účelem dosažení posledních možných poznatků o duši lidské, jak jeví se ve svých úkonech, životě vnitrném a ve svých plodech. A — abychom co nejdále došli — veškeré toto studium, všechna ta žízeň poznání, jež pohání duše lidské k vědecké práci, není než touha po přiblížení k onomu prameni, z něhož prýští všechnen život.

Nepatrnu součástkou tohoto snažení jest v studiu lidového podání snaha po výkladu oné práce duševní, jíž lid látky svých povídek transformoval, ideí, jež do nich kladl, snaha po vystihnutí těch jevů a hnutí duševních, pro dotyčný lid specificky význačných, jichž stopy ostaly na látkách oněch tkvěti.

Avšak práce tato, zvláště na látkách českého lidového podání je pro okamžik — a bezpochyby i pro drahný ještě čas — prostě nemožna.

Jednak material sám, dosud sebraný, naprosto nevyhovuje. Všichni naši sběratelé lidových povídek byli vedeni vedlejšími úmysly, jimž podřizovali způsob sbírání, výběr povídek, i úpravu jich pro tisk.

Nejpřebnější ještě, a vskutku dobré jsou sbírky Kuldovy a Menšíkovy. Oběma šlo o to, aby podali lidu našemu dobrou četbu. Volili k tomu prostředek nejjednodušší: sbírali v lidu samém to, co si vyprávěl, vybírali a upravovali (Kulda více než Menšík) to, co se jím zdálo být ušlechtilé, neb pro lid zábavné, užitečné, zamítali to, co nepokládali z důvodů náboženských, mravních, vzdělavacích za dobré, ostatně však snážili se reprodukovati věrně, co slyšeli.

Druhý druh sbírek, k nimž čítám na př. Němcovou, Malého, podřizován jest názorům, požadavkům esthetickým a literárním dotyčných sběratelů, věrnost podání je jim věcí již vedlejší, látky slouží jim za podklad pro kombinace vlastní jich fantasie. Obsah látek, neřku jich forma i idey, tím mnohem více trpí, romantism, esthetism, fantasie hrne se přívalem do látek lidových a ničí je často od kořene. Oba tyto druhy sběratelů vede nadšení, řízené troskami nepochopených často ideí Grimmonových a Herderových a zaviňuje často piam fraudem, která staví vědeckému studiu překážky téměř nepřekonatelné.

K druhu třetímu patří na př. sbírky Slavie, v nichž jeví se v primitivním stadiu snaha po vědeckém sbírání látky. Je to však vždy jen snaha, postrádající jednotné vědecké methody a předběžné průpravy ve vědě samé. Slavii vadí též nespolehlivost některých sběratelů, na které vydavatelstvo bylo odkázáno, a naprosté nepochopení úkolů a požadavků lidovědného a literárního studia.

Na konec budťež sumárně odbyty sbírky, vedené účely pedagogickými neb výdělkářskými. Sbírky ty bují u nás bohužel povážlivou měrou. Spousty pohádek pro děti jsou sypány rok co rok na knihkupecký trh. U některých lze se přesvědčiti, že původně sbírány byly v lidu, patrně však na nich, že z podivných, nepochopitelných pedagogických důvodů byly ohavně mrzačeny a přecpávány balastem nechutných frasí. V nedostatku jiného materiálu jsme bohužel nuceni všímati si i těchto sbírek a opatrně sbírat z nich doklady o těch látkách, které nám jiné, bezpečné verše dosvědčují, vědouce, že autor — nemožno zde již říci vydavatel — čerpal z materiálu lidového.*)

S tímto materiálem, jak zde hrubě je načrtnut, nemožno se odvážit ke zkoumání duševního ustrojení našeho lidu, jeho ideí, vkusu, představ a způsobu, jakým zažíval látky svých povídek. Musíme omezit se tudíž — dokud nebude sebrán materiál spolehlivější — na zodpovídání oněch tří svrchu dotčených otázek. Budeme se tedy ptát:

*) Sbírek jmenovitě neuvádí. Sebrány jsou v bibliografii Polívkově *Wisla II. 1888 r., přel. Pavlík v Liter. Listech r. 1891.* Zkratky snadno lze poznati K. I—IV. značí Kuldovy sbírky. Svazek V. uveřejňovaný a nedokončený dosud v Českém Lidu, zde pominut.

1. V jakém stadiu svého vzniku nacházejí se látky těch povídek, které si vypravuje — dle sbírek dosud vydaných — český lid?
2. Odkud pocházejí tyto látky, a jakým způsobem vnikly do našeho lidu?
3. Jaký je obsah jich a jak je systematicky spořádati?

Nemohu v této drobné skizze podrobně dokládati odpovědi na prvé dvě otázky, a kladu tedy jen summárně výsledek, k němuž dovedlo mne několikaleté studium lidových tradic evropských a asijských:

1. Látky lidových povídek českých nacházejí se veskrze ve velmi pozdních stadiích svého vzniku a většinou též — obsahem svým — v úpadku.

2. Pramenem těchto látek — těch a takových, jak jsou v českém lidovém podání — je veskrze literatura knižná a sice převážnou většinou literatura upravovaná pro lid z podobné literatury *německé*.*)

K otázce třetí, pokud obsahu se týče, je možno odpověděti jen systematickým přehledem všech povídkových látek prosaických českého lidu. Učinil sem pokus takového systematického katalogu látek českých, jehož ukázku zde podávám. Řídil jsem se úmyslně jen povídkami českými — až na výjimky velmi řídké — a úmyslně vyhnul jsem se srovnávání s cizinou, chtěje jen stručnými obsahy podati ty které látky v té podobě a na tom stupni jejich vzniku, jak nacházejí se v podání českém. Katalog celkový je mnohem prohloubenější a detailnější než tato ukázka. Jsou v něm všechny látky jednotlivě ohledány, ve všech odchylkách, křížení cizími vlivy vyznačeny odkazy, u každé skupiny shrnutы všechny vlivy a trosky roztroušené ve skupinách látek ostatních. Zde šlo jen o podání typických kostér těch kterých látek, zbavených vlivů cizích.

Látkově dělí se prosaické texty lidového českého podání takto:

- a) texty vázané lokálními vzpomínkami, s hojným příměskem vlivů cizích;
- b) texty vázané pověrami s hojným příměskem prvků cizích;
- c) texty vzniklé z plodů středověké literatury duchovní, nesoucí ještě stopy toho ducha, v němž prvotné látky se zrodily;
- d) texty vzniklé, dle ustrojení svého i obsahu, v literatuře knižné (třeba i jich knižné prameny scházely);
- e) texty zvířecí;
- f) texty x, jež sice prosákly do českého lidového podání z literatury knižné, jichž původ však je nejasný a jež nad jiné vyznačují se tendencí k nadpřirozenosti děje i osob, odchylné od života skutečného.

*) Otázku po původu té které látky, t. j. po mateřské zemi a národě, z něhož poprvé vyrostly, nutno zde ponechávat stranou. Konečné odpovědi — pro každou látku zvlášť — může dát jen systematicky pěstěné studium srovnávací literatury.

Tyto texty x jsou od počátku hlavním, nejlákavějším předmětem studia již od dob Grimmových. Látky ty, jež tedy těžko — aspoň dnes — dělí dle jich původu, dělíme dle látkového obsahu, dle příbuznosti prvků a — co hlavní — dle příbuznosti vzájemných dějových vztahů mezi jednotlivými prvky. Kladu důraz na tyto dějové relace, jimiž prvky látkové jsou svázány, jež nejsilněji odolávají vnějším vlivům, transformujícím prvky dle vkusu i ducha doby i socialního prostředí, a tím nejlépe dokazují vnitrnou příbuznost látek. Když mění se tyto dějové relace neb nahrazují jinými, mění se látka.

Dle těchto dějových relací trídíme látky x v českém lidovém po-dání takto:

- A) látky o rekovi, v nichž tendence dějová tíhne k činům a příhodám muže;
- B) látky o ženě, v nichž tendence dějová tíhne k činům a příhodám ženy;
- C) látky o dětech, v nichž tendence dějová tíhne k činům a příhodám dětí;
- D) látky různé, k nimž patří i několik látek, které by mohly při třídění být pochybny.

Látky o rekovi dělí se dle toho, jak rek do toku děje zasahá, neb jej řídí:

- I. Látky, v nichž rek vykonává nadpřirozené činy, nejen pomocí nadpřirozených vlastností vrozených, nýbrž pomocí nadpřirozených bytostí a věcí, s nimiž se stýká.
- II. Látky, v nichž rek vykonává činy podmíněné vrozenými (někdy nadpřirozenými) vlastnostmi fysickými a duševními. (Na př. 1. o rekovi silném, 2. o rekovi hloupém, 3. o rekovi chytrém, 4. o obratném zloději atd.).

Ukázka zde podaná spadá do látek o rekovi a sice do oddělení I. Vím dobré, že system jich, založený výhradně na povídkách českých, nemůže, tak jak jest, vyhovovati pro všechny látky evropské — jde tu však jen o princip, který proveden proto jen na úzce vymezeném kruhu látek, protože jen tehdy, až všechny látky evropské — ať už tím či oním principem — systematicky budou spracovány — jen tehdy bude možno postaviti studium lidových povídek na vědecký základ, řešiti problem jich původu a studovati jich život v duších lidí evropských.

* * *

R e k.

I. Látky, v nichž rek vykonává nadpřirozené činy nejen pomocí nadpřirozených vlastností vrozených, ale též — a hlavně — pomocí nadpřirozených bytostí a věcí, s nimiž se stýká.

Skupina I.

Proměny reka.

Rek nabývá různým způsobem schopnosti měnit se v různá zvířata a věci.

Látka 1.

Rek slouží u čaroděje, který jej najme, aby mu oprašoval knihy, přesvědčiv se dříve, že neumí číst. Rek čte v jeho knihách a naučí se z nich, jak se měnit v různá zvířata (i věci). Vrátí se od čaroděje domů (uprchne mu), dává se pak otcem na trhu prodávat v podobě koně (vola atd.). Jen ohlávku neb provaz nesmí otec prodat. Kůň změní se pak v člověka a vrátí se domů. Jednou prodá otec koně onomu čaroději i s ohlávkou, kůň nemůže se změnit v člověka, čaroděj z pomsty chce ho dát okovat. Kůň prosí děvčátko (stařenu atd.), aby mu ohlávku sňalo, a prchá pak v různých zvířecích podobách, jako zajíc, pták atd. Čaroděj pronásleduje jej podobně změněn ve psa, dravého ptáka atd. Pronásledovaný uchýlí se k princezně, změniv se v prsten, v noci v lidské podobě vykládá princezně svoje příhody a radí, až čaroděj přijde, upustit prsten. Čaroděj přijde za různými záminkami prsten si vyžádat, z prstenu stane se proso a p. Čaroděj změniv se v kvočnu (myš a p.) sbírá zrnka, jedno změní se v kočku (lišku a p.), čaroděje zahubí.

Z Čech: Malý (112—121), Slavia II. 5. Božejov. Z Moravy: K. II. 65, K. II. 82, oboje od Rožnova, K. IV. 5. od Kamenice, Menšík 94 od Jemnice.

Látka 2.

Rekovi dá žebrák za almužnu moc, měnit se v různá zvířata. Král na bojišti je obklíčen nepřátely a prohrává, zapomenuv doma divotvorný prsten, jenž činí jej nepřemožitelným. Rek nabídne se prsten přinést. V podobě zajíce proběhne nepřátelským táborem, jako ryba přeplave širokou řeku, změněn v holuba dolétně k dceři králově, vyřídí poselství, vezme prsten a stejným způsobem vrací se zpět. Byl však cestou stopován zrádným soudruhem, jenž čeká, až zajíc poběhne zpět, zastřelí jej, vezme prsten a donese jej králi. Král zvítězí, vrátí se a chce dceru zasnoubit domnělému rekovi. Onen žebrák vzkřísí zastřeleného reka v zajíci podobě, pošle jej ke králi. Rek usvědčí zrádce proměniv se v holuba, jemuž dříve princezna potají ustříhla několik párek.

Z Čech: Malý (141).

Látka 3.

Vojenský sběh dostane v lese od hada oděv, jenž propůjčuje mu neobyčejnou sílu. Jde pak ku králi, jenž lstí zbaví jej divotvorného oděvu,

Po různých příhodách jest pak rek králi prodán v podobě koně. Král pozná, jaký je to kůň, káže ho zabit. Kůň prosí dívku, aby zakopala jeho krev před královským hradem. Z krve vyrůstá přes noc divotvorný strom. Má být poražen, prosí však tutéž dívku, aby třísky z něho naházela do rybníka. Třísky změní se v labuť, král chce ji chytit, svlékne divotvorný oděv, vskočí do rybníka, labuť plove k oděvu, změní se v reku, jenž králi odpustí.

Z Čech: Slavia II. 13. Jindřichův Hradec. Z Moravy: Menšík I. 5. od Telče.

Látka

o rekovi, jenž spravedlivě rozdělí zvířata, proucí se o kořist, nabývá od nich moci brát na se libovolně jich podobu a osvobozuje pak dívku od netvora, jenž má duši mimo tělo.

Viz látku 13 variant b).

Skupina II.

Divotvorné věci.

Rek nabývá různým způsobem divotvorných věcí. Vypravování o nich tvoří těžiště celé látky.

Oddělení 1.

Rek nabývá několika (obyčejně tří) divotvorných věcí.

Látka 4.

Rek nabývá tří divotvorných věcí darem od žebráka za udělenou almužnu, jako splnění tří vyslovených přání a užívá jich k oklamání čertů, žida, smrti. Věci ty bývají různé jednak dle toho, jaké činy jimi rek provádí, jednak vlivem divotvorných věcí z jiných látek, a konečně čistě psychologicky vysvětlitelné vlivem chutí a sklonnosti vyprávěče. Důsledně vyskytuje se v obou variantech pytel (mošna), do něhož rek pouhým přáním každého může strčiti a dle libosti v něm vězni.

Variant a).

Hlavní motiv tvoří jednak zkrocení čertů (strašících v zámku) pomocí karet stále vyhrávajících (štěstí ve hře) a onoho divotvorného pytle (mošny), jednak věznění smrti.

Rek udělí po třikrát almužnu žebrákovu, ač sám nic téměř nemá, a smí pak volit tři přání. Mimo vypomenuté již divotvorné věci volí též někdy dýmku neuhasínající, pak kapsu, stále plnou peněz (liv látky 8.), kapsu stále plnou tabáku (osobní přání vyprávěče), hůl, jež donese jej

ihned kam si jen pomyslí (vliv látky 6.). Přenocuje pak v zámku, v kterém straší čerti, hraje s nimi karty, vyhrává, když se zdvihnou proti němu zavře je do divotvorné mošny a dá jim vybit, až přinesou peníze a slíbí, že se vícekrát do zámku nevrátí. Po letech přijde pro něho smrt, musí však rovněž do pytle a je vězněna dlouhý čas. Na konci spracován motiv o pouti rekově na onen svět různými způsoby. Buď poslechne rozkazu božího a je přijat do nebe. Neb putuje mezi peklem, kde se bojí jeho mošny, a nebem, kde nechtí jej přjmout, poněvadž nezvolil si v jednom z oněch tří přání nebe. Konečně někdy dostane se do nebe lstí, buď že hodí mošnu do nebe a přeje si, aby byl v ní, neb že zavře sv. Petra do mošny a otvírá sám atd.

Z Čech: Rad (66—78). Z Moravy (a Slezska): Mikšíček I. (113—120) Slavia 17 Olomúc. K. III. 13 (103) od Olešnice.

Variant b).

Hlavní motiv tvoří obelstění žida pomocí houslí, dle jichž zvuku každý tančit musí, a pomocí pušky, kterou rek vše zastřelí, nač si zamíří. Věznění čertů a smrti jen jako motiv podružný. Vedlejší divotvorné věci jsou kostky, jimiž rek vždy vyhrává, a hůl, která na povel každého sbije (vliv látky 5.).

Rek dostává divotvorné věci podobným způsobem, jako ve variantu a) Vsadí se pak s židem, že postřílí jednou ranou vrabce v rákosí (na kři) v rybníce. Žid, dle sázky, musí pro ně břísti. Když k nim dobréde, hraje mu rek na housle, žid musí tančit a poškrabe se, až okrvaví. Rek je žalován, má být oběšen, (?) hraje pod šibenicí na housle tak dlouho, až všichni tancem jsou unaveni a dají mu milost.

Z Čech: Slavia II. 18. Lomnice u Jičína. Z Moravy: Menšík 57. od Jemnice. K. II. 116. od Rožnova.

c) Zlomky.

Zatemnělé trosky obou variantů.

V Z Čech: Slavia II. 15. Poděbrady. Z Moravy: rkpsná sbírka z moravského Valašska. Kolář I. 13. (33—36) z moravského Slovácka.

Látnka 5.

Rek dostává třikrát po sobě divotvornou věc od nadpřirozené bytosti. Prvé dvě, dávající jídlo a peníze, jsou mu ukradeny. Třetí, kyje samobijné, donutí zloděje, aby kradené věci vydal.

Variant a).

Dárcem divotvorných věcí je Bůh (stařec), u něhož rek slouží.*)

*) Originální odchylka v rkpsné sbírce: Švec je rozloben na špatný pořádek na tomto světě a jde s palicí hledat Pána Boha. Potká starce (Boha), jenž dává mu darem ony divotvorné věci. Tak po třikrát.

Za službu dostane rek beránka, jenž na povel »beránku, otřes se« sype zlato. S ním zastaví se v hostinci, zapovídá hostinskému promluvit k beránkovi ona slova. Hostinský učiní to v noci přece a zamění pak rekovi beránka jiným, bezcenným. Rovněž tak děje se bratru rekovi s ubrouskem, který na povel se prostírá pln jídel a pití. Třetí syn, nejhoupější, dostane hůl, »bušmandu«, která na povel každého sbije. Hostinský, vzdor zákazu, řekne jí ona slova a je tak dlouho bit, až ukradené věci vrátí. Na konci bývá někdy dodatek, jak pán (kníže, správce) chce rekovi jeho divotvorné věci násilím pro sebe vynutit, a rek celé vojsko kyjem svým zažene na útěk.*)

Z Čech: Malý (163—169). Z Moravy: Menšík 95 od Jemnice, Rkpsná sbírka od Rožnova.

Variant b).

Rek dostává divotvorné věci na třikrát darem od děbla.**)

Chudý švec dostane od bohatého kmotra kus masa almužnou, aby s ním šel k čertu do pekla.***) Jde do pekla a žádá od Lucipera za maso, na radu malého čerta u brány, ubrus (stolek), dávající na povel jídla a pití. Když je oň v hostinci ošizen, žádá podruhé červeného kohouta, jemuž ze zobáku dukáty padají (měsíc stále plný peněz z č. 8.). Po třetí dostane dvě samobijné kyjanky, jež donutí hostinského vrátit ukradené věci.

Z Moravy: K. II. 74. od Rožnova. Stránecká (16.—21.).

Variant c).

Rek dostává tři divotvorné věci po sobě od Větra.

Nese mouku v ošatce na hlavě a vítr mu ji rozfouká. Matka posílá jej k větru o nahradu. Najde obydlí Větra v horách, mluví s jeho matkou (ženou), dostává ubrus jídla a pití dávající (koš, v němž najde vše, co si přeje). Pak beránka, s něhož se sypou dukáty; obě věci mu tajně vymění hostinská, u které se zastaví. Konečně dá mu vítr kyje, které na povel každého sbijí, a těmi je hostinská donucena vydat ukradené věci.

Z Čech: Soukal (56—59); Slavia I. 4₁. 8. (14—17). Z Moravy: Vrána I. 2. Haná, od Němcic.

*) Tři bratří místo jednoho reka, jak zde jsou uvedeni, vyskytují se u Malého i Menšíka, ačkoliv jsou zde výjimkou. Obě verše, Malého i Menšíkova, jsou identické témař a sice do té míry, že shodu jich nelze vysvětliti shodným vypravováním dvou různých vyprávěčů, jednoho v Čechách, druhého na Moravě, nýbrž mnohem spíše opisem jedné z druhé. Tím vysvětluje se též opakování svrchu uvedené, nahodilé výjimky.

**) Odchylkou u Stránecké tři bratří, každý jednu věc.

***) U Stránecké slouží rek u čerta, topí pod kotly, v nichž se vaří duše, z nichž jedna, které ulevil, radí mu, co si má volit za odměnu.

Látka 6.

Rek dostane v lese od poustevníka několik divotvorných věcí, jimiž pak vyzpytuje, kam královna (princezna) v noci chodí (kde rozdírá v noci několik párů střeviců). Základní divotvorné věci jsou hůl, která reka okamžitě donáší, kam si přeje, a pak čapka, jež jej činí neviditelným. Odchylky vlivem jiných látek o divotvorných věcech, zvlášť z látky 4. mošna, do níž rek vše může zavřít na pouhé přání — ačkoliv tato její zázračná vlastnost nikdy nebývá zde uplatněna.

Rek slíbí králi, že královnu v noci vyzpytuje. Pomocí své hole sleduje ji olověným, cínovým, stříbrným (neb zlatým, diamantovým a p.) lesem, ulamuje si na doklad větvičky, jež schovává v mošně. Dojde za ní, jsa neviditelný, i k hostině a k tanci s čerty, beže tam jídla a p. Vráti se dříve zpět než královna a pak ji usvědčí.

Hojné vlivy pověstí o čarodějnících, látek duchovních a p.

Z Moravy: Stránecká (3—11), Mikšíček I. (142—145), I. (221—227), Kolář II. (76—84) moravské Slovácko, K. II. 105. od Rožnova.

Látka 7.

Rek dostává darem od nadpřirozené bytosti jednu divotvornou věc a pomocí její získává lsně divotvorné věci další.

Toto získávání druhých divotvorných věcí tvoří těžiště látky.

Důsledně vyskytuje se jedna divotvorná věc, brašna, z níž vyskakuje vojáci.

Variant a).

První darovanou divotvornou věcí je ubrus (stolek) dávající na povel jídla a pití. Způsob nabývání první věci různý, v obou versích vnesený z jiných látek.

Rek vyměňuje cestou ubrus (stolek) za mošnu, z které vyskakují vojáci. Těm poručí, aby ubrus (stolek) vzali jich nynějšímu majiteli a přinesli mu ho zpět. Tímtož způsobem získává, předstíranou výměnou, ještě rozmanité věci jiné: pytel, z něhož může vysýpati hrady, (v druhé verzi) třírohý klobouk, z něhož může střílet dle libosti prudčeji nebo slaběji, dle toho, kterým cípem jej do předu nasadí, a pár střeviců, které jej na povel donášejí, kam mu libo. Rek vrátí se domů a přemáhá pomocí divotvorných věcí samého krále, který naň vysílá vojsko.

Z Čech: Rad (425—436), Třebízský (43—58.).

Variant b).

První věcí, darovanou Krakonošem, je ruční mlýnek, meloucí peníze (vše, cokoliv si přeje, na určitý povel).

Krakonošovi holubi se žerou sedlákovi hrách na poli. Krakonoš vyzve jej, aby k němu přišel. Sedlák na radu neznámého pána žádá za

odměnu mlýnek meloucí peníze. Vymění ho za brašnu, z níž vyskakují vojáci, dá si jimi mlýnek přinést zpět a vymění ho podobným způsobem znovu za ubrus, dávající jídla a pití, a za plášt, jenž způsobuje hudbu. Přijda domů, přemáhá pána, který chce mu vojskem násilně vzít divotorné věci.

Z Čech: Hraše povídky našeho lidu. 15. (217—252) z okolí Prahy.
Z Moravy: Menšík 53. Třebetice z okolí Jemnice. Mikšíček I. (86—95)
I. (96—98.)*)

Látka 8.

Princezna připraví reka lstí o jeho tři divotorné věci. On najde livotvorné ovoce. Kdo je sní, změní se v osla (medvěda, narostou mu rohy, dlouhý nos a pod.). Jiné divotorné ovoce léčí toto okouzlení. Pomocí tohoto ovoce, jež princezně prodává, donutí ji, aby vydala ukradené divotorné věci. Varianty různí se způsobem, jakým rek (několik reků) divotorných věcí nabývá.

Variant a).

Několik reků dostává divotorné věci od zakletých princezen za to, že se pokoušejí o jich vysvobození, nechávajíce se po několik nocí podrobovat zkoušce (týrat duchy.)**)

Divotorné věci, jež dostávají, jsou důsledně: měšec, vždy plný peněz, klobouk (čapka, plášt), jenž činí neviditelným. Vedlejší: klobouk (trubka) jímž možno přivolat veliké vojsko, létací plášt.

Jeden z reků jde pak s měšcem, stále plným peněz, k princezně, která každého v kartách obehrává. Hraje s ní tak dlouho, až ona pozná pramen jeho nevyčerpatelného bohatství, měšec mu vymění a pak jej bez peněz vyžene. Rek chce pomocí ostatních divotorných věcí měšce nabýt zpět, je však vždy o ně princeznou obelstěn a na konec zanechán v pustých horách. Tam najde ono divotorné ovoce, prodává je, převlečen, princeznině komorné, a když pak princezna je znetvořena, navštíví ji jako lékař, přinutí ji vyznat, čím se na něm prohřešila, a vydat ukradené divotorné věci.

Z Moravy: K. III. 3. od Olešnice, K. I. 47. od Rožnova, Slavia 19. od Telče.

Variant b).

Rek krade divotorné věci loupežníkům. Hlavní z divotorných věcí je měšec, vždy plný peněz, sedlo (prsten) létací. Vedlejší je prsten, johož majetníka každá princezna chce za muže.

*) Tato verše odchylná. Počátek z látky 5. variant b). Z divotorných věcí jen mlýnek, který rek prodá lakovci. Ten jede na něm po lodi, nemají soli, dá namlít soli, neví jak mlýnek zastavit, loď pod přívalem soli utone. (Patrně výklad o tom, proč moře je slané.)

**) Tento prvek viz též pravidelně v 29. var. b). č. 11. a a č. 13. var. b). α).

Rek vyleze v lese v noci na strom, vyslechne potají lupiče, kteří se sejdou pod stromem, o divotvorných věcech, vezme jím je, ožení se pak s princeznou, která jej zradí a o divotvorné věci oloupí. Pomoci divotvorného ovoce nabude jich však podobným způsobem, jako ve variantu a), zpět.

Z Moravy: Bayer I. 13. od Rožnova, Sedláček (38—56) ze západní Moravy.

Variant c).

Rek najde divotvorné věci zakopané v zemi.

Jest to měšec, stále plný peněz, píšťalka, jíž může přivolati celé vojsko, a pas, který jej odnesе, kam si přeje. Pyšná princezna připraví reka lstí o všecky tyto divotvorné věci, on najde v lese hrušky, po nichž vyrůstá tomu, kdo je sní, dlouhý nos a neodpadne dříve, dokud se nenapije vody z jedné studánky. Pomoci tohoto ovoce dobude rek ukradených divotvorných věcí na princezně zpět.

Z Moravy: Menšík IV. 15. Benetice.

Oddělení 2.

Rek nabývá různým způsobem jedné hlavní divotvorné věci. V první části látky získává pomocí její bohatství a princeznu. V druhé ztrácí divotvornou věc i princeznu, hledá je a najde.

Látka 9.

(O lampě Aladina.)

Rek octne se, jako hoch, v moci čaroděje, který jej posílá do podzemí pro divotvornou lampu (zámek), jíž slouží mocní duchové. Lampu v podzemí najde, čaroději však nevydá. Vrátí se domů, dává si od duchů přinášet poklady, zahrnuje jimi krále, ožení se s princeznou, dá si přes noc postavit od duchů palác. Čaroděj obelstí ženu jeho o lampu a dá palác i s ženou odnést od duchů do dalekých končin. Rek vydá se na cestu, hledaje palác, najde jej, pomocí ženy zmocní se opět lampy, čaroděje zahubí a palác dá odnést na staré místo.

Variant a).

Rek, když hledá princeznu, přichází k různým, obyčejně třem, bytostem radícím. Jsou to čaroději, (veliký rak), vládcové zvěře, plazů, ptáků, z nichž jeden na konec pomocí svolaných ptáků o zámku se doví a dá k němu reka svými ptáky donést.

Z Čech: Rad. (86—98). Z Moravy: Rkpsná sbírka od Rožnova.

Variant b).

Rek dostane od čaroděje (žida) hned na počátku divotvorný prsten, kterého též poslouchají duchové, slabší však než duchové lampy. Na konci připojena bývá ještě episoda o novém úkladu čaroděje.

Z Moravy: K. I. 32. od Rožnova. K. IV. 14. od Kamenice. Mikšíček I. (24—30).

Látka 10.

Rek nabývá divotvorné věci, která plní všechna jeho přání, od hada, kterému zachránil dítě. Lstí je o ni připraven, nabývá jí však pomocí vděčného psíka a kočky.

Rek kupuje za svůj poslední peníz psíka, pak kočku a koncěně hada od lidí, kteří chtí zvířata ta utratiti. Had dovede jej k hadímu králi, od kterého si má vyžádati hodinky (prsten), plnící každé přání. Vystaví si nádherný dům, uchází se o princeznu, postaví nádhernou silnici (most) až ke královskému paláci. Princezna se za něho vdá, zradí jej, vezme mu prsten (hodinky) a prchne. Rek ji hledá, dojde s psíkem a kočkou k paláci, stojícímu v moři. Psík kočku přenese, kočka lstí zmocní se prstenu (hodinek), (donutí myši, aby lstí prsten ukradly) a plavou zpět. Psík mluví na kočku, až ona hodinky upustí do vody; chytí pak rybu, která jí hodinky přinese. Rek zničí pak palác i s princeznou.

Z Moravy: K. I. 31. od Rožnova. Slavia 24. Kněždub (Slovácko). Václavek I. (10—11), moravské Valašsko (zlomek).

Látka 11.

Rek najde (v podzemí) divotvorné křesadlo, jímž může přivolávat ducha, plnícího každé jeho přání. Navštěvuje tajně princeznu, je dopaden a uvězněn, má býti popraven, podaří se mu však, zjednat si opět svoje křesadlo a tím se osvobodit.

Z látky té nachází se v češtině (Mikšíček I. (49—56) jen nepatrný úlomek, vnesený do látky o třech vojácích, kteří pokoušejí se (s nezdarem však) o vysvobození princezen tím, že zůstávají s nimi po tři noci, aniž by se jich dotkli. Princezny dají jim: meč, jenž, jsa vytasen, přivolává celé vojsko (kombinace mošny, z níž vojsko vyskakuje a meče samoseče jenž stíná na povel všem hlavy dolů. Mošna z látky 7.); létací plášt; stále plný měšec. Jeden po druhém jdou k princezně, která své nápadníky lstivě shazuje do sklepa, uniknou, jeden z nich pomoci onoho křesadla dá si zázračné věci přinést, přemůže pak krále atd. Verset ta, dosti zatemnělá, nalezí k látce 8. Počátek z bludného prvku. Viz na př. látku 8 var. a), 29. var. b), 13. var. b).

Skupina III.

Rek vysvobozuje princeznu (princezny) od netvorů.

Látka 12.

Rek osvobozuje princeznu, obětovanou draku, sídlícímu ve skále pomocí neobyčejně silných zvířat.

Variant a).

Rek pomocí nadpřirozeně silných psů přemůže lupiče a osvobodí dívku u nich zajatou, pak zabijí draka ve skále, jemuž je obětována princezna, sluha vydává se za ochrance, dokládaje se dračími hlavami, rek po roce přijde k jeho svatbě s princeznou a usvědčí jej jazyky, jež dříve drakovi vyřezal.

Rek, jenž je řezníkem, jde do světa se svým psem. Stařec jakýs mu psa zabije. On dojde k poustevníkovi a dostane od něho tři psy nadpřirozeně silné, kteří mají též význačná jména (Roztrhal, Držho, Čerstvý jak vítr, Lamželezo a p.). S nimi přijde do hospody, v níž sídlí lupiči. Doví se to od dívky tam zajaté, přemůže je a pobije. (Výjimkou jen najde tam meč nadpřirozené moci, jímž pak draka zabije.) Město, u něhož drak sídlí, je černě potaženo, princezna draku obětovaná modlí se u kapličky, rek pomocí psů a meče zatím mnohohlavého draka ubije (líčení draka různé, vždy zlomkovité a neurčité). Princezna dá mu v upomínce prsten, šátek atd. (půl prstenu atd.) a on odchází na rok a den do světa. Sluha (kočí) přinutí princeznu, aby jej vydávala za osvoboditele, princezna odkládá však svatbu až po roce. Rek přijde čas zpět do města červeně potaženého, jde do hostince a vsází se s hostinským, že dostane jídla, pití a p. z královské svatební hostiny. Posílá k princezně své psy s oněmi věcmi, jež dostal na památku, a vyhrává sázku. Pak pozván k hostině, usvědčí lháře, jenž chlubí se drakovými hlavami, tím, že ukáže jazyky, které hned po zápasu drakovým hlavám vyřezal. Často vkládána tu episodka, jak princezna představuje reka hostům. Vypravuje, že měla k zlatému zámku zlatý klíč, ten ztratila, a dala si udělat stříbrný. Zatím však našla zlatý, a nyní ptá se, který má podržet. Všichni rozhodnou pro zlatý, a ona pak vykládá podobenství. Na konec bývá zrácce pravidelně trhán čtyřmi voly (koni).

Z Čech: Hraše 7 (27—32) od Broumova. Z Moravy: Bayer II. 8. (24—28) od Rožnova, Menšík 66 (219—228) od Jemnice, K. III. 2. 18—25) od Olešnice.

Variant b).

Rek, pomocí tří zvířat (obyčejně lva, medvěda, vlka) nadpřirozeným způsobem nabytých a sobě oddaných, přemáhá lupiče (náčelníka jich zvláště), s nimiž se spolčila proti němu jeho zrádná sestra, osvobozuje princeznu u nich zajatou, najde v jich pelechu divotvornou mast, všechny rány hojící a (divotvorný) meč, zabijí pak draka atd., jako variant a), je však ve spánku od zrádného onoho sluhu zabit, zvířaty, pomocí masti oživen, po roce se vrací atd. jako variant a). Po svatbě odpouští zrádné sestře, ta znovu ukládá mu o život a je zvířaty roztrhána.

Rek odejde s nehodnou svojí sestrou do světa. Přijdou do lupičského zámku, kde zajatá princezna je provádí, rek najde tam divotvorný

meč a láhev s nápojem, který činí jej silným.*⁾ Mečem pobije vracející se lopiče, až na jich náčelníka, jenž se divotvornou svojí mastí uzdraví. Ten spolčí se s jeho sestrou a radí jí, aby mu ukládala o život. Ona předstírá nemoc a chce jako lék vlčí, medvědí, lví mléko, doufajíc, že rek v boji s těmi zvířaty zahyne. Zvířata dávají mu však dobrovolně nejen mléko, ale též po jednom mláděti (jdou s ním sama). Sestra pak připraví koupel, v níž náčelník se zmocní odloženého meče (pasu), je však přes to rekem pomocí zvířat přemožen a ubit. Nevěrná sestra zůstane uvězněna v zámku, a rek jde do světa, kde stejně jako ve variantu a) osvobodí princeznu. Po boji s drakem je unaven, usne, nevěrný sluha (kočí) jej zavraždí. Princezna, myslíc, že je mrtev, povoluje zrádci a vydává ho za osvoboditele, vyžádá si však rok a den lhůty k svatbě. Rek, zvířaty pomocí divotvorné masti oživen, přichází pak atd. Sázky s hostinským jsou šíře vypravovány než ve variantu a), za to odhalení zrádce stručněji, patrně pod vlivem děje ještě následujícího. Uvězněná sestra rekova je již blízka smrti, když bratr pro ni přijde, jí odpustí a ji vezme sebou. Ona chce se pomstít, nastrojí mu nože (udice) do lože, že se poraní a zemře. Zvířata znovu jej oživí, rek káže jím roztrhat úkladného vraha, a ona usmrtí jeho sestru.

Z Čech: Němcová II. (47—67)**) Rad. (13—21). Z Moravy: K. I. 27. od Rožnova.

Variant c).

Dva bratří (výjimkou tří) naprosto sobě podobní, obyčejně nadpřirozeně porození (v této episodě úplně nahodilé varianty) jedou do světa, dostanou od medvěda, vlka, lva, každý po mláděti, rozejdou se pak různými směry. (Před tím však někdy zabodnou na znamení nože do stromu. Čí nůž zrezaví, ten je v nebezpečí, a bratr ví, že mu má pomoc.)]

Jeden z nich přijede k modře (černě) potaženému městu, osvobodí princeznu, obětovanou draku ve skále poblíž města, zrádce sluha vydává se za ochrance (zde promíšené detaily z variantu a) i b), rek po roce se vrátí k svatbě, usvědčí zrádce atd. Po svatbě spatří les (horu), jenž jest mu nápadný (nikdy se nezelená a p.). Choť jeho mu praví, že z něho žádný dosud nevyšel, kdo se tam jednou octl. Rek tam jede se zvířaty, uhoni zajíce, peče ho na ohni, přijde baba, prosí, aby se směla ohřát (peče si žábu), šlehne reka i zvířata proutkem, zkamení je.***)

Bratr nalezne nůž rezavý, jede za rekem, přijede do onoho města a je pokládán dle podoby a dle zvířat od princezny za jejího chotě.

*) Toto místo všude v českých versích zatemnělé. Rek nabývá tu též místo meče pasu, prstenu, síly dávajícího někdy náhodou (řízením božím) v lese na stromě atd.

**) Množství, patrně umělých, odchylek.

***) Zajímavý variant u Václavka (opakuje se v cizích versích častěji): baba je matkou (ženou) onoho (někdy odchylně oněch obrů, kteří tu zastupují) draka, nese kosti svého muže (neb obrů), prosí reka, aby jí pomohl a zkamení jej pak.

Nechávají ji v omylu, ptá se nenápadně na onen les, jde tam rovněž, najde babu, je však opatrnější, přinutí babu, aby bratra i zvířata oživila, ubije ji pak. (Episoda: když spí se ženou svého bratra, klade meč mezi lože.)

Z Čech: Rad (1—12). Z Moravy: K. I. 54. od Rožnova, K. IV. 13. od Kamenice. Václavek I. (30—40) z moravského Valašska. K. III. 25. bez udání.

d) Zlomky.

Z Čech: Hraše 7 (17—32) od Broumova. Z Moravy: K. IV. 7. od Kamenice. K. I. 34. od Rožnova. Bayer I. 7. od Rožnova. Menšík II. 25. od Dačic. Kolář II. 20. (13—18) z moravského Slovácka. Vrána I. 28. od Němčic z Hané.

Látka 13.

Rek osvobozuje dívku od netvora, jehož duše sídlí kdesi mimo tělo.

Netvor ten bývá důsledně charakterisován tím, že je téměř nezahubitelný, poněvadž duši jeho, skrytou v několika v sobě obsažených zvířatech, nelze nalézti.

Variant a).

Rek hledá tři sestry, provdané za švagry, začarované ve zvířata (ptáka, zvíře, rybu), a pomocí těchto zvířecích švagrů hubí netvora, jehož duše je mimo tělo. Netvor ten vězní dívku, která ho nechce za ženu, a zaklel její bratry, švagry rekovy, v ona zvířata.

Čaroděj unese dívku, nutí ji k svatbě, když odpírá, uvězní ji a změní bratry její v medvěda, orla a velrybu, při čemž jich říše stanou se lesem, pohořím, mořem. Sedm dní žijí jako lidé, sedm jako zvířata.

Sousední zhýřilý král prodá své tři dcery za peníze těmto zakleným princům. Před smrtí sdělí to synovi, jenž zatím dorostl, a prosí, aby sestry své vysvobodil. Syn jde do světa, navštíví pořadem zvířecí své švagry. Ti slíbí mu pomoc, když vysvobodí jich sestru z moci čaroděje. Dostane od nich chlupy, pera, šupiny, jež má třít, když bude mít pomocí potřebí.

Rek jde k starému hradu, před nímž se pase býk. Zavolá proti němu na pomoc medvěda, medvěd býka roztrhá, ten však změní se v holubici. Orel žene se za ní, holubice však změní se ve vejce, jež spadne do moře. Velryba vejce přenese, ve vejci je kliček, jímž otvírá se hrad, ve hradě rek najde princeznu, zasnoubí se s ní a kouzlo zmizí.

Vypravuji zůmyslně jen jednu nekombinovanou versi (Menšíkovu). Ostatní v detailech valně se sice různí, ale kostra a postup děje jsou naprosto shodny a ukazují, že detaily, podrobně vypracované, pocházejí z různých verzí knižných a odchylky vzaty z látek příbuzných.

Z Čech: Rad (127—140), Soukal (86—93) (?). Z Moravy: Stránecká (32—49), Menšík I. 6. od Telče.

Variant b).

Rek dostává od zvířat, která spravedlivě rozdělil o kořist, moc, brát na sebe dle libosti jich podobu. V těchto různých podobách zvířecích vysvobozuje princeznu vězněnou netvorem, jehož duše je mimo tělo. Tímto variantem náleží látka 13. do skupiny 1., o proměnách reka; zařazena však sem, poněvadž variant b) je jen mladší obměnou variantu a).

α)

Povídky s počátkem o rekovi (recích), kteří pokoušejí se o vysvobození zakleté princezny (princezen) tím, že po tři noci podstupují zkoušku (týrání duchy a j.). Tento děj viz v látce 8. var. a) č. 29. var. b). a č. 11.

β)

Povídky bez tohoto počátku.

Všechny verše české jsou zatemnělé, křehké, snadno přístupné cizím vlivům. Detaily, jako ve variantu a), velmi různé, kostra však a postup děje stejné. Uvádíme ukázkou povídku Vránovu.

Nejmladší ze tří jde do světa, najde lva, krahujce a mravence, kteří se prou o zdechlinu. Rozdělí je spravedlivě, dostane od nich tři chlupy, tři pera a mravenčí nožičku. Když si chlupy, pera dá pod rameno neb nožku pod jazyk, změní se v dotyčné zvíře. V městě dozví se o zmizelé princezni a jde ji hledat. Letí jako krahujec k zámku, v němž princezna je vězněna devítihlavým drakem, ťuká na okno, drak dovolí, aby byl vpuštěn. Když drak odletí, změní se rek v člověka a prosí princeznu aby se zeptala draka, jak jej možno zabít. Drak, nenápadně princeznu vyptáván, vypravuje: za diamantovými horami pase se na zelené louce zajíc; kdyby jej někdo roztrhl, vylétne z něj holubice; z té po roztržení vypadne vejce. Kdo by mu tímto vejcem pomazal hlavu, ten jej zabije. Rek letí krahujcem za diamantové hory, jako lev roztrhne zajíce, jako krahujec holuba, přinese vejce princezni, a ta draka zabije. Kraj kolem zámku se změní, zkamenělý rytíři oživnou, ukládají rekovi o život, on v podobě mravence schová se do šatu jednoho z rytířů. Rytíři vydávají se za osvoboditele, jeden chce vzít si princeznu, rek přijde, usvědčí jej ze lži jazyky, které drakovi vyřezal, a sám se ožení s princeznou. (Pravidelněji v cizích versích rek užívá podoby mravence, jindy komára mouchy, aby se dostal nenápadně k princezni. Konec o úkladech a zrádci přejat z látky 12.)

Z Čech: Rad (49—65), Popelka I. (56—62). Z Moravy: K. IV. 2. od Kamenice. K. III. 27. Menšík II. 41. od Dačic. Vrána I. 27. od Němčic z Hané.

Látka 14.

Rek s dvěma soudruhy vysvobozuje princezny, držené zlou bytostí v podzemí.

Variant a).

Nadpřirozeně silný rek s dvěma nadpřirozeně silnými soudruhy sídlí v lese; jsou znepokojováni tajemnou bytostí, kterou rek přemůže, pronásleduje až k otvoru do podzemí, spouští se za ní, osvobozuje princezny, je však soudruhy sám zrádně dole zanechán atd.

Rek nadpřirozeně silný (jeho hůl, mošna atd. váží centy. Obyčejně zde bývá vložka z látky o silném rekovi, patřící do II.) jde do světa a potká po sobě dva neobyčejně silné soudruhy. Bývají charakterisováni buď svými řemesly (koželuh, švec, mlynář, pekař) neb neobyčejným zaměstnáním (jeden mete smrkem, druhý z kopců dělá roviny), neb konečně jmény, jež ukazují na jich neobyčejné vlastnosti (Cítil, Myslil, Silný atd.; v cizích versích jsou jména ta mnohem význačnější). Usídlí se v lese v opuštěné chalupě, dva chodí na hon, třetí vaří doma sám. Přijde jej pokoušet nepatrná na pohled bytost, veliké však síly (chlapiček, stařec na loket, se sedmiloketní bradou, pídimužík, mužíček s dlouhým vousem atd.). Prosí o jídlo, při tom však jídlo zkazí a soudruha sbije. Ten se přátejům nepřiznává. Až když rek vaří, přemůže onu bytost. Jdou pak po krvavé stopě až k díře, která vede do podzemí. Soudruzi spouštějí tam reku po provaze. Líčení pod zemi nejasné a dosti různé. Princezny hlídány oným čarodějem (zlým duchem a p.), jež rek pak zabije (někdy i draci hlídající jsou připomínáni). Rek dostane od princezen na upomínu šperky*), dá je soudruhy vytáhnout na povrch, sám však zrádně dole zanechán. Způsob, jakým se dostává na povrch, různý: Drak jej vynese atd. opět nejasné.**) Rek přijde do města, kde sídlí princezny, soudruzi vydávají se za osvoboditele, princezny (počet různý) váhají se svatbou, chtí ony své šperky (šaty a p.). Rek vydává se za zlatnického tovaryše, posílá mistra se šperky do zámku a je dle toho poznán.

Z Čech: Němc. II. (198—213). Popelka II. (29—37). Z Moravy K. I. 28. od Rožnova, Bayer II. (34—37) od Rožnova, Sedláček I. (12—21) ze západní Moravy, Mikšíček I. (176—178).

Variant b).

Zmizelou princeznu (princezny) jde hledat několik soudruhů (obyčejně vojáků), radí jim baba v lese (zbytek oné zlé bytosti), spouští jednoho studnou do podsvětí, kde jsou princezny. Rek najde tam píšťaly (trubky atd.), jimiž může přivolávat vojsko. Soudruzi princezny vytáhnou,

*) Někdy zmínka o jablcích, do nichž celé zámky neb šaty princezen se schovají, tu bývá (v cizích versích).

**) Zde bylo by k výkladu původní kostry naprosto nutno srovnávat s versemi cizími. České jsou již vesměs pozdní a v rozkladu, tak jako i variant b) je jen patrná imitace var. a) ze zbytků upomínek.

jeho spustí, on svolá vojsko a dá se vyvést z podsvětí, přijde do města princezen, usvědčí soudruhy atd.

Z Čech: Popelka I. (15—18). Z Moravy: K. I. 55. od Rožnova, rkpnsá sbírka ze Solánce od Rožnova. Kolář II. 34. (61—68) z moravského Slovácka, Mikšíček I. (233—239).

Látka 15.

Rek (nejmladší ze tří) osvobodí nepoznán princeznu od nočního útoku obrů, kteří ji chtí z hradu unésti.

Rek putuje (s bratry a) s matkou, dle slibu, který vzájemně matka s otcem učinili, do Říma. Cestou přenocují v lese, rek, výborný střelec, hlídá, uzří oheň a při něm obry, kterým ustřeluje od úst poháry (atd.). Vezmou jej mezi sebe a žádají, aby zastřelil psíka v hradě, který chtí přepadnout, aby unesli princeznu. Rek jde s nimi, psíka zastřelí, přeletez, aby otevřel bránu; když se mu to nevydaří, podlézají obři prokopanou děrou a on jednoho po druhém zabijí. Vyřeže jim jazyky, jde pak k princezně, vezme si její pantoflíčky atd. a zas odejde. Vrátí se k matce (a bratřím), nic neprozradiv. Princezna hledá svého ochrance, velitel vojska chlubí se, že obry zabil, princezna však, pochybuje, dá si vystavěti hostinec u silnice s nápisem, že každého zdarma pohostí, když vyprávěti bude příběhy svého života. Rek vrací se s matkou (a bratřimi), zastaví se v hostinci, rek vypravuje svoje noční dobrodružství, jemuž ani matka (ani bratří) nevěří, dosvědčuje věcmi, jež si vzal na památku, je princeznou uznán, usvědčí podvodníka obřími jazyky atd.

Z Čech: Třebízský (105—1187), Slavia II. 12. Pluhový Žďár u Karlašovy Řečice. Z Moravy: K. I. 23. od Rožnova. Menšík 67. (229—234) od Jemnice. Mikšíček I. (167—175).

Skupina IV.

Rek uchází se o princeznu, hledě, aby získal její ruku.

Oddělení 1.

Vykonává úkoly, které princezna neb otec její ukládají nápadníkům a (někdy) pomáhá králi v boji.*)

Pododdělení I.

Rek vystupuje veřejně jako nápadník princeznin.

*) Látky, v kterých dívka (princezna) sama tajně vykonává úkoly rekovi uložené, nenáleží sem, nýbrž do oblasti látek o dívce.

Látk a 16.

Rek vykonává úkoly mu uložené, aby pojmoti směl princeznu za chot, pomocí sluhů nadpřirozených vlastností.

Variant a)

Rek má uhlídat po tři noci princeznu, střeženou čarodějem, která mu uniká a mění se ve vzdálené, skryté předměty.

Rek uzří obraz své princezny, zamiluje se do ní, jde ji vyhledat a podniknout trojí noční stráž. Cestou seznámí se s třemi muži nadpřirozených vlastností: Dlouhý se libovolně zvětšuje, Široký libovolně bobtná, Bystrozraký vše vidí. První noc změní se princezna v žalud na dubě v lese, 100 mil daleko (v kachnu uprostřed rybníka 50 mil daleko); druhou noc v drahokam ve skále 200 mil daleko (v jablku v studni 100 mil daleko); třetí noc v prsten v mušli na dně černého moře, 300 mil daleko (v jehlu zabodnutou v kůře dubu 200 mil daleko.) Bystrozraký vždy ji vypátrá, Dlouhý je k ní donese, široký pitím vody a p. pomáhá k nalezení.

Z Čech: Erben (7—14). Z Moravy: Menšík V. VI. 32. od Holešova.*)

Variant b)

Rek má dojeti na zázračném voze neb lodi k princezně a pak, poněvadž princezna váhá vzít si obyčejného člověka, musí vykonat několik nemožných úkolů.

Rek je nejmladším z tří bratří. Všichni pokoušejí se sestrojit zázračný onen samohybný vozík (vzduchovou, pozemní loď atd.), první dva však marně, poněvadž oslyšeli prosbu mimojdoucího starce. Rek ho neoslyší a vozík sestrojí.**) Jede k princezně a cestou potkává několik mužů zázračných vlastností. Muži ti bývají:

Střelec, jenž na velikou vzdálenost nikdy nechybí (míří po mouše, ptáčku); místo něho někdy muž, jenž dohodí a trefí všudy dvěma zlatými kulemi, neb stříkač, jenž z lahve daleko dostříkne.

Silák, který vytrhává stromy.

Hladný člověk (skalojídek, jenž nikdy se nenají).

Žíznivý člověk (ničím nemůže uhasit žízeň).

Běžec, jenž okamžitě všudy doběhne (nosí mlýnský kámen, aby se nepohyboval příliš rychle, neb jednu nohu na rameně).

Člověk vše slyšící (slyší jak tráva roste, nosí seno v uších).

Zimavec, z něhož jde hrozný mráz (nikdy se neohřeje).

*) Menšík připíná ještě jako druhou část zkrácený variant b).

**) V češtině vzácnější počátek (rkpsná sbírka, Rad) o první podmínce, vyhrát v běhu o závod nad princeznou (běží pro vodu, neb víno). Tento počátek zde však původnější. Vozík asi sestrojen vlivem látky o princezně Nezasmálce. Viz č. 18 var. a.

Mlynář, jenž dechem svým žene mlýn atd.

Král nechce dát princeznu sprostému člověku a ukládá mu úkoly další.

Doběhnout v krátkém čase k daleké studni pro vodu (někdy o závod s jiným neb s princeznou). Běžec běží, spí ještě cestou, naslouchač slyší jej chrápat, střelec ranou jej zbudí.

Snít spoustu chleba neb volů (vykoná jedlík).

Vypít spoustu vína (vykoná žíznivý).

Vlézt do roztopené peci (zimavec ji schladí).

Odnést si královu pokladu najednou (vykoná silný).

Když rek se vrací, pronásleduje jej královo vojsko. Sluhové však vojsko ničí, neb zadrží (běžec přenáší reka a ostatní přes jezera a vrchy, silný házením skal atd.)*)

Jednotlivé verše české vybírají z těchto sluhů i úkolů, co si právě vypravěč pamatoval, a nahrazují často to, co jim schází, přejatými prvky z látky o Nezasmálce (č. 18.), o rekovi, jenž pásl zajíce (č. 17.) a z látek o domnělému hrdinovi. (Oddíl II.)

Z Čech: Třebízský (94—104). Rad (637—648). Slavia II. 30. I. Kumžák. Erben (34—36), od Domažlic. Z Moravy: K. I. 35. od Rožnova. Rkpsná sbírka ze Solánce na moravském Valašsku.

Látk a 17.

Rek má, ucházeje se o princeznu, uhodnouti, co si ona myslí.

Pak uhlídat stádo pasoucích se zajíců a na konec naměřit tři pytle pravdy.

V češtině jen verše Sedláčkova, autorem barbarsky vypravovaná, udržuje aspoň z části původní kostru. Druhé dvě jsou naprosto zkomojené vlivem látky o Nezasmálce (č. 18) a látky o sázce o nos, náležející do látek o chytrém rekovi. (Oddíl II.)

Princezna prohlásí, že pojme toho za muže, kdo uhodne její myšlenky. Rek, prostý člověk, nejmladší ze tří bratří, jde k ní, když již bratří s nezdarem byli vyhnáni. Cestou sbírá bezvýznamné věci (nohu od rendlíku, kravské lejno a p.). Je líčen naprosto hloupý, když přijde k princezně, mluví jen o těch věcech které nalezl. Princezna však vykládá si řeč jeho jinak, takže skutečnost kryje se s jejími myšlenkami.**) Když uhodl, musí pást po tři dny stádo zajíců. Dostane od starce (sta-

*) Jak vlastnosti sluhů, tak způsob, jakým ochraňují reka před nepřátelským vojskem, jsou jistě i v našem podání lidovém mnohem hrubšího zrna, než ukazují naše verše. Přesvědčil jsem se sám o tom při sbírání pohádek valašských a dotvrzuji mi to verše cizojazyčné.

**) Základ látky nad pomyšlení sprostý. Vtip spočívá v hrubých dvojsmyslech, které rek bezděčně mluví. Dotvrzují to verše cizí, pečlivěji zapsané než naše, které právě proto, že se vyhýbají hrubému obsahu, často nedávají smyslu.

řeny), který mu pomáhá, píšťalku a tou udržuje zajíce pohromadě. Komorná, král, královna, princezna, jdou k němu na pastvu v různém přestrojení, aspoň jednoho zajíce mu vyloudit, aby prohrál. On ukládá jim pokořující podmínky,*) zajíce dává, ale na konec ho znovu píšťalkou přivolává zpět. Když úkol dokonal, má rek veřejně naměřiti tři pytla pravdy. On vypravuje, jak král, královna atd. v přestrojení se podávali pokořujícím podmínkám. Král raději dá mu dceru, než by se vydal v šanc veřejnému posměchu.

Z Čech: Slavia II. 33. IV. (91—93) od Borotína. Z Moravy: Sedláček I. 13. (73—84) ze západní Moravy. Menšík 24. od Jemnice.

Látk a 18.

Rek uchází se o princeznu, která se nikdy nezasmála.

Kdo ji rozesměje, dostane jí za ženu.

Variant a).

Rek rozesměje princeznu Nezasmálku pomocí samohybného vozíku, na kterém každý zůstane vězet, kdo se ho dotkne. (Hojné vložky z cizích látek.)

Rek (nejmladší ze tří) pomocí radícího starce sestrojí si samohybný vozík, jede na něm rozesmát princeznu, přenocuje v hostinci. Zvědavá hostinská, polosvlečena, jde v noci se podívat na vozík, zůstane na něm lپeti a musí s ním. Služky, které ji chtí obléci, uváznou též, za nimi pak býk, jenž se po nich rozežene, atd. Princezna, vidouc podivný průvod, zasměje se atd.

Z Čech: Rad (693—699). Z Moravy: Kolář I. 16. (40—46) moravské Slovácko.

Variant b).

Rek (nejmladší ze tří) na radu starce jede k princezně na babě, posypané peřím, princezna se směje atd.

Z Moravy: Václavek I. (47—48) moravské Valašsko. Menšík 56. od Jemnice.**)

Pododdělení 2.

Rek uchází se o princeznu v přestrojení.

Látk a 19.

Rek, z nízkého rodu, uchází se o princeznu jako neznámý rytíř na závodech, v nichž ostává vítězem.

*) I zde velice hrubý podklad v českých versích sběrateli smazán.

**) Pro úplnost uvádí i tento pokleslý variant zde, ač obsahem se této oblasti látek vymyká.

Variant a).

Nejmladší ze tří hlídá po tři noci mrtvolu svého otce, dostane od něho nadpřirozené koně a odění, v němž pak jako neznámý rytíř jezdí na závody.

Otec přeje si před smrtí, aby jeho tři synové hlídali po smrti po tři noci jeho mrtvolu. Nejmladší, hloupý Honza, hlídá sám. Otec vstává po každé o půlnoci, třetí noc dá synovi prut, aby jím zaklepal na skálu. Skála se otevře, uvnitř je nádoba s vodou, nádherný oděv, a tři koně, z nichž první, hnědouš, skáče dva, druhý, vraník, čtyři, třetí, bělouš, šest sáhů vysoko.

Princezna věší na hradní zeď poprvé zlatý kapsář dva sáhy vysoko, podruhé zlaté jablko čtyři sáhy, po třetí zlatý prsten šest sáhů a slibuje tomu svoji ruku, kdo na koni k oněm věcem doskočí a je strhne. Honza jezdí k slavnosti po třikrát jako neznámý rytíř na svých divotvorných koních a úkoly vykoná, po každé však ujede. Vojsko hledá vítěze po celé zemi, najde konečně Honzu za pecí a pozná jej dle zlatých věcí, které má u sebe. Honza dostane princeznu.

Z Čech: Slavia II. 35. VI. Strakonice.

Variant b).

Rek, nejmladší hloupý ze tří, hlídá v noci pole (louku), nabývá pomocí jisté (radící) bytosti divotvorného, radícího koně, na němž pak, jako neznámý rytíř, vítězí na závodech.

Sedlákovi krade kdosi v noci z louky seno. Dává louku hlídat svým třem synům. Dva starší spějí, nejmladší, hloupý Honza číhá v kupě sena, kterou veliký pták unese do jednoho zámku. Rek najde tam vraníka, který mu radí a vypravuje o princezně, zavřené na mramorovém kopci v zámku, kterou ten dostane, kdo k ní koňmo vyjede. Rek doma je bratry vysmíván, jezdí však potřikrát na vraníku v nádherném výstroji poprvé stříbrném, podruhé zlatém, potřetí diamantovém. Vyskakuje třemi skoky nahoru, ožení se pak s princeznou. Z koně, jemuž na jeho přání utne hlavu, vylítne bílá holubice.

Z Čech: Popelka I. (46—51). Polička, Slavia 21. Polička. Slavia od Berouna, Soukal (81—86) od Berouna.*)

Variant c).

Rek zabíjí na pastvě obry, bere z jich zámků divotvorné koně a nádherné oděvy, jezdí v nich na závody, vítězí a dostává princeznu za choť.

*) Jak verše poličské, tak i berounské jsou identické. Dle poličských podán obsah, berounské ztemněny vlivem látky o vděčném mrtvém (cfr. č. 28.). Závody i jízda na vrch ve všech třech variantech promísené.

Texty v detailech silně odlišené. Příkladem verse Kuldova: král zve prince, aby sešli se v určitý den k závodům, na nichž princezna si zvolí chotě. Jeden z nich jde převlečen za pasáka dříve ke králi, dá čtyřem cestou žebrákům chleba a dostane od posledního čtyři divotvorné věci: karabáč, jímž každého zabije, palici, kolem níž se ovce samy pasou, píšťalku, dle níž tancují, kabelu vždy plnou sýra (napodobeno dle látky č. 4.). Slouží u krále za pasáka, zabijí na pastvě dva obry, najde v jich zámku skřínku, z níž vyskakují duchové, nosí od tamtud princezně vonné kytky. (Vložena zbytečná episoda o hloupém rekovi, jenž nerozeznává dukáty od plíšků. Snad vlivem podobné, jenže tam případnější episody, v látce č. 20.). var. d. verse rukopisné sbírky.

Slavnost koná se tím způsobem, že princi defilují před princeznou a ona svému vyvolenému hází šátek a prsten. Rek beřc k jízdě ze zámku poprvé bělouše a bílý oděv, podruhé hnědouše a červený oděv, potřetí vraníka a černý oděv (při tom stříbro, zlato, děmanty).

Rek pokaždé princeznou vyvolen, pokaždé uniká, potřetí při pro následování raněn do nohy, zaváže ránu princezniným šátkem, vyhledán na pastvě princeznou, po šátku poznán (vliv látky č. 20.). Svatba.

Z Moravy: K. I. 17. od Rožnova. Menšík IV. 7. od Benetic. Mikšíček I. (106—112.).

Látka 20.

Rek slouží u krále jako zahradník (má zlaté vlasy, jež ukrývá); pomáhá králi v boji jako neznámý rytíř, poraněn, po ráně poznán.

Variant a).

Rek vychován u divého muže, od něhož dostává koně atd.

Otec rekův chytí divého muže, zavře jej do vězení, sezve hosty, podívat se naň. Rek, ještě hoch, hraje si v zahradě, míč (šípy atd.) padne mu do vězení divého muže. Prosí, aby mu ho vrátil, divý muž chce, aby jej pustil, radí mu, aby matce tajně vzal klíče. Rek tak učiní divý muž unikne, hoch obává se hněvu a trestu otcova, unikne konečně k divokému muži. Je od něho vychován, na jeho radu slouží za zahradníka u krále, princezna si jej oblíbí, král i ostatní jím pohrdají, on pomáhá — pomocí divého muže — králi jako neznámý rytíř v boji, konečně poznán. Svatba.

Z Čech: Rubeš, Spisy (253—271). (Táž v německém překladu u Milenovského [147—184].)

Variant b).

Rek vyrůstá s divotvorným hříbětem, macecha (radou milence) ukládá mu o život, on prchá na hříběti, nabývá radou hříběte ve studánce zlatých vlasů, slouží u krále zakrývaje vlasy a předstíráje, že má strupy na hlavě; princezna zamiluje se do něho, král dá je oddat,

ale zavrhně je. Rek pomocí svého koně pomáhá králi jako neznámý rytíř v boji, po ráně poznán a pak i s chotí králem přijat.

Z Moravy K. I. 24. od Rožnova.

Variant c).

Rek slouží u čaroděje, jemuž prchá, poněvadž přestoupil jeho zákaz, unikne pronásledování pomocí divotvorného koně (zahazuje kartáč, výtérku atd., jež mění se v nepřekonatelné překážky), má zlaté vlasy, skrývá je, předstíráje, že má strupy na hlavě, slouží u krále jako zahradník, pomáhá pomocí koně jako neznámý rytíř králi v boji atd.

Z Čech: Rad (617—636). Z Moravy: Menšík 47. od Jemnice. Mikšíček I. (190—196). Slavia 9. Uherské Hradiště.

Variant d).

Rek (chtěje se pomstít pyšné princezně) slouží, jsa princem, jako zahradník u jejího otce, svádí princeznu, která se do něho zamiluje; když již princezna nemůže zatajiti svůj stav, prchají spolu a rek krutým způsobem ponižuje její pýchu: nechá ji žebrati, prodávati hrnce na trhu, které vojsko schvalně rozbijí, obsluhovati ve výčepu, který vojáci pustoší, atd. Na konec smíří se s ní. Variant tento nepatří již k našim látkám. Je to jeden z pozdějších výstřelků původní látky, vzniklý v pozdní době v Evropské literatuře knižné vlivem látek (v češtině neznámých jinak) o domnělému bláznu, který podvede neopatrnu princeznu, a pak povídka o Griseldě, jež patří oblasti látek o ženě.

Z Čech: Němcová II. (287—297) (silně zkomolená). Z Moravy: rukopisná sbírka: jedna verše ze Střední Bečvy, druhá ze Solánce u Rožnova.

Oddělení 2.

Rek, chtěje dostati princeznu za choť, zmocní se jí a unáší ji lstí.

Látka 21.

Rek zmocní se únosem na lodi princezny střežené čarodějnicí, a věrný přítel, jej provázející, ostříhá ji pak proti vůli rekovi od nastrojených úkladů.

Rek, královský syn, má od mládí soudruha, jenž nadpřirozeným způsobem přišel na svět. Když dorostou, uzří zahalený obraz princezny, střežené ve vzdálené zemi čarodějnicí (odchylkou králem). Zamilují se do ní a jedou na lodi pro ni. Pomocí skvostného zboží (hudby) vylákají princeznu na lod' a odplují. Princezna rozhodne se pro reka. Na zpáteční cestě jsou marně pronásledováni, uniknou a odpočívají na ostrově. Přítel vyslechne rozmluvu tří ptáků, kteří vykládají o úkladech, nastro-

jených proti nim od čarodějnice. (Čarodějnice bude je pronásledovati v podobě bouře, oni však musí ucpati lod' aby vichr do ní nevnikl, sic by byli ztraceni.) Když připlují domů, bude princeznu očekávati kůň, ona však si naň nesmí sednouti, nýbrž koni musí být hlava uťata. (Jak pojedou na hon, nesmí princezna vystřelit, sic by zmizela.) Ve svatební noci protáhne se čarodějnice klíčovou dírkou, aby novomanžele zahubila. Ptáci podotýkají, že ten, kdo by toto tajemství prozradil, zkamení. Přítel vyslechne ptáky a řídí se jich radou, ačkoliv rek, neznaje příčiny, diví se tomu a pak vzplane i hněvem. Čarodějnicí je nevlastní matka rekova. Přítel číhá na ni u dveří a když se protahuje do komnaty, poraní ji jen, seknuv ukvapeně mečem. Macecha žádá přísné potrestání, přítel uvržen je do vězení a má být oběšen. Pod šibenicí vypoví své tajemství a zkamení. Rek žije zarmoucen se svojí chotí a má s ní dvě dítky. Ve snu zjeví se mu přítel a žádá, aby pomazal kámen, v který byl on proměněn, krví svých dítek. Rek podřeže své dítky, splní přítelovo přání, a přítel oživne. Když přijdou k dítkám, naleznou je na živu, jen kolem krku mají zlaté pásky.

Z Čech: Malý (97—111).^{*)} Slavia II. 8. od Tábora.

Látka 22.

Rek navštěvuje střeženou princeznu a unáší ji pak, pomocí létacího aparatu.

Řezbář a zlatník hádají se o přednost svého řemesla. Král rozhodne, aby udělali každý mistrovský kus. Zlatník udělá plovoucí zlaté ryby, řezbář křídla pomocí jichž může létat.^{**)} Králův syn pustí jednou zlaté rybky do rybníka a obávaje se krále, ulétne pomocí křídel.^{***)} Slouží u jiného krále, princezna se do něho zamiluje, navštěvuje ji tajně pomocí křídel (Když princezna je těhotna), jsou pak oba odsouzeni k smrti, rek však unese princeznu vzduchem z popraviště a vrátí se s ní do svého domova.^{****)}

Z Čech: Slavia 10. Mladá Boleslav.

Z Moravy: rkpsná sbírka. Solánek u Rožnova.

^{*)} Verse Malého se odchyluje a sice cizími dodatky, zvlášť na konci, které ničí původní konec látky o zkamenění přítelově. Dodatky ty neodpovídají ani celkové sentimentalní tendenci povídky, v níž důrazněno věrné přátelství obou reků: přítelovo nezištné odříkání a rekovo obětování vlastní krve.

^{**) Rkpsná sbírka odchylkou knihaře, který udělá létací knihu.}

^{***) Rkpsná sbírka lépe motivována: letí za princeznou.}

^{****) Rkpsná sbírka má vložku o pomocnících nadpřirozených vlastností při útěku. Cfr. k nim č. 16.}

Skupina V.

Rek podniká cestu (za určitým cílem) a získává pak princeznu za choť.

Látka 23.

Rek, nejmladší z mnoha bratří, má divotvorného radícího koně, je posílan králem na radu závistníků několikrát na nebezpečnou výpravu pro vzácné věci a pro dívku, kterou na konec získává za choť.

České verse nekupí se ve varianty, nýbrž přinášejí zlomkovitě pozdní zbytky z různých cizokrajných variantů této látky. Pro příklad verse K. III. 101.

Tři synové sedláčkovi (zde výjimkou tří) jdou do světa, nejmladší bratry podceňován, najde radícího divotvorného koně. Cestou sebeře zlatou podkovu a hlavu se zlatými vlasy (vzdor napomínání koňovu). Slouží u krále ve stáji, král, závistníky upozorněn na podkovu a zlatovlasou hlavu, posílá jej pro svoji ztracenou zlatovlasou dceru. Najde ji na radu koně v jedné skále a prchne s ní šťastně zpět. Princezna chce pak ještě 3 ořechy, v nichž má schovány svoje šaty. Rek přinese je z téže skály. (Zde vložena jako episoda cesta rekova za moře pro tři pera z draka. Viz látku č. 27.) Na konec má přivésti dvanáct mořských kobyl. I tento úkol vykoná pomocí svého koně. Pak musí kobyly podejti a ve vroucím mléce se vykoupati. Podstoupí i to a dostane princeznu atd.

Z Čech: Slavia II. 14. Jindřichův Hradec. Němcová II. (170—187), Popelka I. (34—70), Rad. (161—187). Z Moravy: K. II. 101. od Rožnova; Rkpsná sbírka ze Střední Bečvy na Valašsku. K. III. 1. od Olešnice.

Látka 24.

Rek vykonává pomocí vděčných zvířat tři nemožné práce za princeznu, kterou má přivést svému králi, a dostává ji pak sám za choť.

Král dostane hada, když ho sní, bude rozuměti řeči všech zvířat. Sluha (kuchař) jeho okusí též onoho hada, rozumí též řeči zvířat a musí za trest přivésti králi zlatovlasou dívku. Cestou zachrání mravence od požáru, nakrmí dva mladé havrany masem svého koně a vykoupí od rybářů zlatou rybu. Všechna zvířata slibují mu pomoc. Dá se převézt na ostrov princezny zlatovlásky. Její otec ukládá mu, aby sesbíral v trávě roztroušené perly (pomoc mravenců), pak aby našel prsten dívčin, v moři ztracený (pomoc ryby) a pak aby přinesl živou a mrtvou vodu (pomoc havranů). Vysvobodí pak ještě mouchu od pavouka, a když má princeznu najít mezi jejími jedenácti stejně oblečenými zakuklenými sestrami, moucha mu ji ukáže. Přivede princeznu svému králi, je však přece stát.

Princezna oživí jej živou vodou, takže je ještě krásnější než dříve. Král dá se rovněž stít, aby omládl, ale princezna pokropí jej omylem dříve živou vodou (mrtvou vodou přiroste hlava k tělu), pak již živé vody není, král je mrtev, a rek ožení se s princeznou.

Z Čech: Erben (14—19), Malý (127—132). *)

Látk a 25.

Nejmladší ze tří jde pro divotvorného ptáka, aby uzdravil otce, musí zaň přivést vzácného koně, za tohoto princeznu, pomocí radící bytosti (vděčného mrtvého) vrátí se s ptákem, koněm i dívkou domů.

Pro příklad Třebízský.

Nemocný král posílá tři syny pro divotvorného ptáka, aby jej svým zpěvem uzdravil. Starší synové hýří, nejmladší vykoupí mrtvolu dlužníka samovraha, potká pak lišku (vděčný mrtvý v podobě lišky), která donese jej ke králi, u něhož je divotvorný pták. Má vzít ptáka bez klece. Vezme však klec též, je chycen, král mu slíbí ptáka, přinese-li mu jistou princeznu. Liška donese reku k zámku princezny; má ji tajně unést, avšak bez kolébky. Rek vezme kolébku též, je chycen, odpuštěno mu, ale musí dovést z cizí země koně, jenž uběhne denně 200 mil. Liška donese reku k zámku, v němž je kůň, rek má jít dovnitř a vzít z mnoha koňů toho nejhubenějšího. Poslechne, unikne, liška se s ním rozloučí, varujíc jej, aby nevykupoval lidského masa. Rek na koni unese pak princeznu, jede ku králi, u něhož je divotvorný pták, ukradne i toho, vrací se, potká bratry odsouzené na šibenici, vykoupí je, uvržen jimi do šachty, liškou však zachráněn. Bratři chlubí se, že našli ptáka, ten však nezpívá, kůň neřehce, princezna se nesměje, král zůstává churav. Rek se vrátí, jako prostý sluha dá se najmout u krále, pták zpívá, kůň řehce, princezna pozná reku, svatba, lišce rek utne na její přání hlavu, holubice — duše vykoupeného dlužníka — letí k nebesům. **)

Z Čech: Třebízský (59—70), Malý (1—20), Hraše Ze starých dob (1885) (48—57) od Náchoda, Hraše Povídky (311—324) od Bechyně. Z Moravy: K. III. 11. od Olešnice. Menšík 93. (335—367) od Jemnice. Václavek II. (31) moravské Valašsko.

Látk a 26.

Rek, nejmladší ze tří, jde otci pro lék k spící dívce.

Otec posílá své tři syny pro živou vodu, aby jí omládl a z nemoci se uzdravil. Nejmladší, hloupý, zvolí pravou cestu, dojde do zámku

*) Malý má jen zkomolený zlomek, pod vlivem povídek o rekovi, jenž podstupuje za dívku tři noci pokušení. Viz látky č. 8. var. a., č. 11., č. 13. var. b., č. 29, var. b.

**) Povídky o vděčném mrtvém, jenž rekovi pomáhá viz č. 28. a 26.

k spící princezně, kde najde onu živou vodu. (Radí mu vděčný mrtvý cfr. č. 28. a 25. nebo odchylkou tři radící bytosti cfr. č. 29.) V zámku najde též meč, jenž na povel všem hlavy dolů stíná, láhev vína posilujícího, jehož neubývá, a pecen chleba, jenž je stále celý. Rek zasnoubí se se spící princeznou, napíše své jméno a rod na spod stolu a vrací se zpět. Cestou půjčuje jednomu králi divotvorný meč proti nepříteli, druhému dává víno proti moru, v zemi zuřícímu, a třetímu chléb proti hladu, v zemi panujícímu. Vykupuje pak zadlužené bratry, hozen od nich do vlčí jámy (cfr. č. 25.). Vrací se k otci, který však domnívá se, že druzí dva synové jej uzdravili a zavrhuje nejmladšího. Spící princezna porodí hochu, ten najde náhodou napsané jméno svého otce, princezna jede jej hledat, nachází stopu dle meče, vína a chleba, žádá na otci svého muže, otec posílá jí dva starší syny, kteří však ve zkoušce neobstojí, konečně nejmladšího, jenž pak uznán, vezme si princeznu.

Z Čech: Slavia II. 31. II. Kumžak. Němcová II. (140—150), Rad. (575—592). Z Moravy: K. I. 43. od Rožnova. Menšík 33. od Jemnice. Václavek I. (12—22), (42—46) z moravského Valašska.

Látka 27.

Rek poslán pro tři pera (3 vlasy) draka (slunce) a dostane pak princeznu. Varianty liší se zarámcováním povídky. (Tento rámec je vesměs pozdější než povídka původní).

Variant a).

Chovanec otce princeznina je posílan pro tři pera z draka, aby ukázal se hodným jeho dcery.

Variant b).

Rek je již při porodu vyššími bytostmi určen za muže dívce z vysokého rodu. Otec její usiluje o jeho bezživotí, ale sám bezděky (vlivem oněch vyšších bytostí) pošle reka dceři své za muže. Pak posílá jej pro tři vlasy (pera) draka atd.

Variant c).

(Nejpodznější látka, v rozkladu.) Rek oklame otce dívčina, prodávaje mu domněle divotvorný oděv (přejatek z látek o chytrém rekovi z oddílu II.), ožení se pak lstí s jeho dcerou a posílan jím atd.

Pro příklad verše K. I. 41.

Rek jde pro tři pera z hlavy mořského patoše. Přijde k bezvodému městu, pak k městu, kde dvě princezny jsou proměněny v solné sloupy, k třetímu, kde neroste obilí, všudy slibí, zeptat se o pomoc patoše. Dá se třemi čarodějnicemi, jež si nakloní dary, převézt přes moře, třetí však

žadá, aby se zeptal patoše, jak dlouho ona ještě bude převážet. V zámku patošově schová jej žena jeho, aby jej patoš nesežral. Patoš přilétnuv jí, usne, žena jej víska, vytrhuje mu pera a ptá se pokaždě na radu pro jedno z oněch tří měst,*^{*)} na konec o čarodějnici. Ta musí převážet až do soudného dne.^{**) Když drak odletí, rek vezme pera, vrací se, unikne rozrušené čarodějnici, pomůže radou svojí oněm třem městům, bohatě obdarován dojde domů a ožení se s dívkou.}

Variant a). Z Čech: Němcová I. (1—22); Z Moravy: K. I. 41. od Rožnova. K. II. 101. od Rožnova (vložka v látce č. 23.).

Variant b). Z Čech: Erben (1—7), Malý (68—77), Rad. (286—291).

Variant c). Z Čech: Rad (141—149). Z Moravy: Bayer 28. moravské Valašsko.

Látk a 28.

(Vděčný mrtvý.) Rek podniká cestu (za obchodem), vykoupí mrtvolu dlužníka (zaplatí pohřeb mrtvého), mrtvý pak pomáhá mu v podobě soudruha (ptáka). Na konec získá rek dívku za chotě.

Variant a).

Rek zaplatí dluhy za mrtvého, mrtvý pak v podobě velkého ptáka zachraňuje jej od zrádce, který ukládá o jeho život.

Detaile velmi rozmanité. Pro příklad verše Menšíkova.

Kupcův syn podniká na lodi obchodní cestu, vykoupí od surových věřitelů dlužníkovu mrtvolu, pochová ji a vrátí se domů. Na druhé cestě místo zboží vykoupí dvě dívky od pirátů, otec jej pronásleduje, když se vrátí, smíří se však a předá mu obchody. Dívky vyšijí prapor a pošlou reká s psaním k svému otci, králi, jenž mu dává za odměnu půl království a jednu dceru za chotě. Ministr, jenž ucházel se marně o princeznu, hodí reku do propasti. Duch mrtvého jej zachrání a živí po celý rok, donese jej pak na povrch zemský za slib, že s ním vše na polovici rozdělí, co vyzíská. Rek dojde právě k svatbě princeznině s ministrem, usvědčí tohoto a dostane sám princeznu. Po nějakém čase porodí tato chlapečka, duch v podobě ptáka přilétne, chce polovic děťátko, rek nabízí mu celé, duch dá se poznat jako duch onoho vděčného mrtvého a zmizí.

Z Čech: Rad. (593—606), Rad. (306—324). Z Moravy: Menšík 28. od Jemnice.

^{*}) Nedostatky v městech i rady drakov bývají rozmanité, v českých versích vždy již pozdní a často zřejmě jen nahodilé.

^{**) Jinde pravidelně, až někoho nechá v lodce za sebe. Rek pak nesmí jí dříve dát radu, dokud z loďky nevystoupil.}

Variant b).

Rek vykoupí tělo mrtvého dlužníka od věřitelů a zvolí si na další cestě toho za soudruha, kdo se s ním spravedlivě rozdělí o jablko matkou mu darované (vyběže si menší polovičku).

Soudruhem tím je duch vděčného mrtvého. Radí rekovi, aby se ucházel o princeznu, které již čtyřiadvacet mužů — každý hned noc po svatbě — zemřelo. Rek učiní tak, společník bdí u něho a zabijí hady, kteří princezně vylézají z úst a chtí reka uštknouti. Druhý den z princezny vysype mrtvé hady (?) a tím ji uzdraví.*)

Z Moravy: Bayer I. 22. (65—66).

Variant c).

Rek zaplatí pohřeb za mrtvého ubožáka, který jej pak provází na cestě v podobě chlapce.

Řeznický tovaryš zaplatí vdově pohřeb za jejího muže. Cestou potká chlapce, který mu radí, utrhnut několik suchých dubových (lípových) lístků, které všechny nemoci hojí. Uzdraví jimi princeznu a vezme si ji za ženu. V svatební noci hoch hlídá, zabijí hady, princezně z úst lezoucí a zachrání tím reka. Pak dá se poznati jako duch vděčného nebožtíka.

Z Moravy: Mikšíček I. (121—124), Bayer II. 5. (13—18) od Rožnova.**)

Skupina VI.

Rek vydává se na cestu, aby vyhledal svoji zmizelou ženu.

Látka 29.

Rek hledá pomocí divotvorných věcí, jež lstí uzmul několika mužům oně se vadícím, svoji zmizelou ženu. Hlavní divotvorné věci jsou boty (plášt'), pomocí jichž rek na pouhé přání může se octnout kdekoliv chce, a klobouk (plášt'), jenž činí jej neviditelným. Mimo divotvorné věci pomáhají rekovi radící bytosti, zde převahou Slunce, Měsíc, Vítr, které rek navštěvuje, a dovídá se od poslední z nich o místě, kde žena jeho se zdržuje. Látky tyto v češtině jsou silně zkromolené, zlomkovité, prosypané přerůznými vlivy jiných látek. Patří sem jen ty látky o hledání zmizelé ženy, které nemají pobočných dějů z látek drakových. Systemi-

*) Variant tento v jihoslovanských zemích na př. hojný, zde jen zlomkovitý a druhá část z variantu c) přejata.

**) Vděčný mrtvý rovněž v látkách č. 25. 26.

sování jich provedeno srovnáváním se sourodými, koncisnějšími versemi cizojazyčnými. Varianty dělí se dle různorodých počátků.

Variant a).

Rybář zaslíbí čaroději za hojný lov svého právě zrozeného syna (to, o čem doma neví). Když syn doroste, unese jej čaroděj. Rek octne se u princezny, s kterou pak žije. Chce navštívit rodiče, dostane od princezny prsten, jenž donese jej, kam mu libo. Doma nesmí se o princezně zmínit. Zmíní se, ztratí prsten, hledá pak princeznu, nabude lstí od vadících se bratří oněch divotvorných věcí, najde pomocí radících bytostí princeznu právě při oddavkách s jiným, přiblíží se k ní, jsa neviditelný, a dá se poznati.

Z Čech: Němcová II. (68—79). Z Moravy: Slavia 15. (35—38). Nové Město. (?) K. IV. 11. od Kamenice.

Variant b).

Rek nechá se, aby vysvobodil princeznu, po několik nocí trpělivě pokoušet a týrat duchy (srovnej látku 8. počátek variantu a. č. 11., č. 13. var. b a. č. 24. pozn.) Ožení se s princeznou, chce navštívit rodiče atd. jako ve variantu a).

Z Moravy: K. I. 39. od Rožnova. Sedláček II. (5—20). Mikšíček I. (15—23.).

Látka 30.

Rek pozoruje na rybníce dívky, které přilétají v podobě ptačí, odkládají šaty a koupají se. Uzme nejmladší oděv, schová ho a vezme si ji pak za ženu. Matka jeho jí oděv vydá, ona změní se v ptáka a ulétne. Rek jde ji hledat, podniká mnohá nebezpečí (radí mu radící bytosti, cfr. č. 29.; neb létá k ní pomocí divotvorných věcí, nabytých lstí od vadících se bratří, cfr. č. 29.), najde ji a unese od draka, který ji střeží, pomocí koně vyslouženého u čarodějnici třemi těžkými službami, při nichž mu pomáhají buď radící bytosti neb vděčná zvířata (k těmto cfr. č. 24.).

České verše naprosto jen trosky různě slepené.

Z Čech: Slavia II. I. (1—7) od Zbraslaví*) Němcová I. (107—121). Z Moravy: Menšík 80. (283) od Jemnice). K. I. 25. od Rožnova, rkpnsá sbírka z Jarové u Valašského Meziříčí.**)

*) Udání salešné. Není od Zbraslaví, nýbrž opsána z Menšíka.

**) Až na Kuldu všechny kombinovány s látkou o dívce, která vykonává za reka tři nadpřirozené práce uložené mu čarodějnici. Patří do oblasti o dívce.

Skupina VII.

Několik reků, rovnocených nápadníků, uchází se o dívku.

Látka 31.

Několik reků, kteří vyučili se nadpřirozeně dokonale různým řemeslům, vysvobodí a unese dívku od čaroděje; prou se pak, čí zásluha je největší a komu dívka patří.

Příklad dle Kuldy.

Čtyři synové myslivcovi vyučí se řemeslům. Jeden latařem (vše slovem spraví), druhý poberou (vše pouhým přáním si přivlastní), třetí hvězdářem (vše ví, co se v světě děje, čtvrtý myslivcem (vše na slovo pouze zastřelí).

Hledají ztracenou princeznu. Hvězdář pozná, že ji unesl drak na ostrov v červeném moři. Jedou tam po lodi, zloděj pouhým přáním princeznu přivede na loď, prchají, drak je pronásleduje, myslivec jej zastrčelí, drak pádem prorazí loď, latař ji spraví. Hádají se, komu princezna patří, král rozhodne pro hvězdáře.

Z Čech: Slavia II. 9. Třeboň. Z Moravy: K. II. 123 od Rožnova. Erben (39) otisk z Kuldy.

Látka 32.

Tři bratří se ucházejí o princeznu. Dostane ji ten, kdo přinese z cesty nejvzácnější věc.

Nejstarší koupí vůz, jenž jej ihned donese, kam si přeje (Popelka: dalekohled, jímž vše spatří); druhý zrcadlo, v němž víc vidí (Popelka: Koberec, jenž jej nosí, kam si přeje); třetí tři jablka, hojící každou nemoc. (Popelka jedno). Uzří dalekohledem (v zrcadle) princeznu (otce) nemocnou, doletí domů, jablky uzdraví. Hádají se, komu princezna náleží, moudrý stařec rozhodne pro nejmladšího, jenž svoji divotvornou věc princezně obětoval (u Popelky vsunuta látka zvláštní. Kdo ze synů trefí otcovu mrťvolu do srdce, dostane dívku. Nejmladší odepře střílet a dostane ji).

Z Čech: Popelka II. (38—42). Rad. (497—504).

Skupina VIII.

Rek podniká dobrodružnou cestu a zápasí na ní s různými netvory.

Látka 33.

Rek nejmladší ze tří, zápasí pod mostem (na mostě) s třemi draky (králi) po sobě a pak na cestě zpáteční zabijí jich ženy, strojící jemu a bratřím úklady.

Příklad ze sbírky rkpsné.

Král, povzbuzen snem, dá královně snísti rybu se zlatými vousky; část ryby sní kuchařka, část čubka. Královna, kuchařka i čubka mají syny. Rekem je syn čubky. Jedou do světa, rek má radícího koně, přijedou k domku tří čarodějnic, jež navštěvují tři draci. Rek vyjízdí v noci na most, zatím co bratří spí, zápasí prouou noc s tříhlavým, druhou s šestihlavým, třetí s desítihlavým drakem. Třetí noc musí mu poslat bratří koně na pomoc. Pobije všechny tři, dostane se pak v podobě mravence a kočky k oněm čarodějnicím (cfr. č. 2. a č. 13. var. b). vyslechne jich poradu o úkladech, které naň připravují. Na zpáteční cestě najdou jednu, změněnou v studnu, druhou v strom, třetí v hospodu. Kdyby bratří pili neb jedli, byli by zahubeni, rek však učiní nad studnou, stromem, domem kříž, a kouzlo mizí. Třetí čarodějnici letí znova za nimi jako dračice, polkne bratry, rek uteče před ní do kovárny, poradí kováři, aby jí lstimě přibil jazyk, a žádá pak své bratry zpět (zde připojena látka o rekovi, jenž jde k princezně s pomocníky nadpřirozených vlastností. Cfr. č. 16.)

Z Moravy: Menšík I. 15. od Telče; Rkpsná sbírka ze Solánce u Rožnova.

Látk a 34.

Rek přemůže na pastvě bytost, která dvěma starcům vyloupala oči, a přinutí ji, oči vrátit.

Příklad z Radostova.

Rek, nejstarší z dvanácti, jde do světa a přijde v lese do chalupy dvou slepců, starce a stařeny. Pase jím kozy, má zakázané však stříbrné hory, kde vládne »Bazalka«, která jím oči vyloupala. Jde tam přece, Bazalka naň přijde, zalíbí si ho, pije s ním víno, usne, rek ji přiváže k stromu, bije, až mu vrátí oči dárců, pak ji ubije; zámek její i obyvatelstvo vysvobozeni. Zasadí starcům opět oči, že vidí, navštíví rodiče atd.

Z Čech: Slavia 23. Rad. (188—201). Z Moravy: Kolář II. 26. (33—36). moravské Slovácko.

Rybář a zlatá rybka.

Ze svých studií pohádkových předkládá

J. Polívka.

Ze všech pohádek, jež A. S. Puškin básnickým rouchem oděl, nejvíce vyniká »Pohádka o rybáři a rybce.« *)

Vypravuje: Spokojeně žili na břehu siného moře starý rybář se ženou svou, třicet tři leta lovil již a lovem se živil, když jednou po dvou-násobném marném lovu vylovil na třetí tah zlatou rybku. Zlatá rybka však uprosila ho hlasem lidským, aby ji propustil, slíbivši mu bohaté výkupné, že vyplní mu každé jeho přání. Propustil rybář zlatou rybku na svobodu do vln mořských, nepožádav ničeho. Když pak doma o této neslýchané příhodě vypravoval, vyplísnila ho žena, že tak nadarmo rybku propustil, mohl si přece na ní vyžádati aspoň koryto, neboť jejich koryto se bez toho rozpadalo. Vrátil se tedy rybář na břeh mořský, zavolal si zlatou rybku i přednesl jí žádost ženinu: vyplněna hned prosba jeho. Když se domů navrátil, našel již nové koryto, ale ženu nehrubě spokojenou: Žena ho vyplísnila ještě a posílá ho zpět, aby si vyžádal na rybce nový domek místo bídné chatrče. Vyplněno i to přání rybkou: rybář nalézá pěkný domek selský s čistou světnicí, s bileným komínem z cihel a se širokými dubovými vraty. Žena opět zle vítá muže, posmívajíc se jemu, co si na rybce vyžádal, ona nechce býti více sprostou selkou, než šlechtičnou. Rybka i toto přání vyplnila a dřívější rybářka na několik dní byla spokojena, s mužem svým ale hrubě nakládala, sotva se vrátil od rybky i našel ženu jako bohatě ustrojenou šlechtičnu, byl poslán jí jako sluha do konírny. Po nedlouhé době rybářka i s tímto stavem se nespokojila, chce býti volnou královnou (cařicí) a posílá muže svého opět k zlaté rybce. Zle naříká rybář na svou ženu, než i toto přání bylo vyplněno v okamžiku. Upokojila se někdejší rybářka na několik dní, muže pak svého dala dvořany svými vyhnati; ale opět stará touha po něčem vyšším v ní se vzmáhala, dala konečně muže vyhledati i poslala ho k zlaté rybce, že si přeje býti vládkyní nad mořem i nad zlatou rybkou. Muž nesměl vzdorovati více mocné královně a smutně odešel na břeh mořský: moře bylo hrozně rozbouřeno — básník velmi pěkně ličí, jak při přáních rybárky; stále se stupňujících, bouřka nad mořem více a více se stahovala; a mořské vlny víc a více se rozbuřovaly — rybka ani neodpověděla na prosbu rybářovu, než ponorila se mlčky do hlubin mořských. Dlouho čekal rybář u břehu na odpověď, marně,

*) Сочинения Пушкина. Издание П. В. Анненкова. 1855. III., str. 482 сл.

vrátil se konečně domů, a spatřil opět svou nuznou chatrč, ženu na prahu a přední rozbité koryto.

Látku této pohádky dostal Puškin nepochybně od Dalja, se kterým se úže spřátelil, když tento vydal r. 1832 pod pseudonymem Kozáka Luganského »Ruské pohádky«, pohádky s polovice lidovým, s polovice literárním jazykem zpracované.

Veliký básník se sblížil s tímto znalcem ruského lidu tím snadněji, že oba poutal stejný zájem na lidové literatuře, jmenovitě na pohádkách a písňích lidových. Puškin věnoval zmíněnou pohádku Daljovi se zvláštním přípisem »Tvoje z Tvých! Pohádkáři kozáku Luganskému pohádkář Alexandre Puškin.« Někteří vykládali slova Puškinova v ten smysl, jakoby ji byl básník složil pod vlivem »ruských pohádek« Daljových. Ale to jest vývod zajisté nesprávný: svou velikou lásku k ruským pohádkám projevil Puškin již dávno před tím, znamenitým prologem k »Ruslanu a Ludmile« r. 1828 sbásněným, a některými před Daljovou knihou sbásněnými, třebas méně zdařilými pohádkami. Ze slov Puškinových možno souditi jen to, že látku pohádky této dostal od Dalja.*) Puškin v dětských svých letech ssál do sebe ducha pohádek lidových z úst své kojné, zvěčněné jím Ariny Rodionovny; vychování však domácí i školské vliv ten úplně téměř setřelo s duše básníkovy, a později teprve ožila v básníkovi tato láska k písni i pohádkám, když jako mladý muž již býval na rodném statku, v Michajlovském, v Pskovské gubernii, a tu s kojrou svou starou opětně se stýkal: odtud píše ku př. r. 1824 bratru svému »večer poslouchám pohádky a doplňuji tím nedostatky prokletého svého vychování. Jaká to rozkoš pohádky! každá jest básní! . . .« Puškin opět se sblížil s nezkaleným duchem národním, s netajenou rozkoší vnímal projevy duše lidové a vnikal do tajů ryzího jazyka národa. Pod tímto vlivem sbásnil některé látky pohádkové, ale všecky až na tuto jedinou formou západoevropskou, zapisoval si pohádky a sestavil pozoruhodný sborník písni lidových dle svědectví znamenitého sběratele ruských písni národních P. Kirějevského. Pohádky Puškinem sbásněné nedošly pochvaly u ruské kritiky: již Nadeždin, jmenovitě pak Bělinskij dosti ostře je od-soudili. Jen »pohádku o rybáři a rybce« vyloučil Bělinskij: v ní dle mínění tohoto kritika lidu přináležela jen myšlenka, avšak celé vypravování básníkovi.**) Znamenitý kritik zde se však zmýlil: Puškinem sbásněná pohádka srovnává se s lidovými versemi až do podrobností, jak hned ukážeme. Jiná pak stránka, vnější forma totiž, není ani v této pohádce národní, ruská: užil v ní básník rozměru připomínajícího formu písni srbských, jež poznal ze sbírky Vuka St. Karadžiće, formy tedy

*) Leonid Majkov: Историко-литературные очерки 1895, str. 253 v článku »Пушкинъ и Даль«, vytištěném nejdříve v časopise »Русский Вестникъ«, 1890 č. 10.

**) A. Pypin: »История русской этнографии«, I., str. 404.

vlastně neruské, jako v ostatních pohádkách se držel obvyklého západoevropského vzoru.*)

Chtěl Puškin prvotně i tuto pohádku zařaditi do svých »Písni západních Slovanů«, do kterých pojal většinou písni domněle srbské z knihy Prospera Merimée vydané r. 1827 »La Guzla ou choix des poésies illyriques, recueillies dans la Dalmatie, la Bosnie, la Croatie et l'Herzégowine.« Označil ji v rukopise jako »18 пѣсня сербская«. Puškin podlehl tu málo zdařilé mystifikaci francouzského básníka, ač znal též sbírku Karadžićovu. Merimée-ovy padělky více se zamítaly velkému básníkovi ruskému, než skutečné národní písni srbské vydané Karadžićem.**)

Pohádka Puškinem sbásněná má za základ skutečnou národní pohádku ruskou. Taková byla zaznamenána a vytištěna ovšem teprve v dobách novějších ve známé sbírce A. Athanasjeva***), bohužel není udáno vydavatelem, kde byla zapsána. Místo, kde se děj pohádky odehrává, jest v pohádce určitěji udáno, než u Puškina: totiž na šírem moři, na ostrově Bujaně, na kterém umístil Puškin v jiné své pohádce slavného bohatýra, knížete Gvidona Saltanoviče s překrásnou cařicí Lebedí. Žil na tomto ostrově chudý rybář s ženou svou, a živil se jen lovem. Jednou hodil síť, sotva pak ji mohl vytáhnouti, tak se mu zdála těžkou; a když ji konečně vytáhl, byla síť prázdná: jediná rybka jen sítí chycena, ale je to rybka neobyčejná, zlatá. U Puškina třikráte hodil rybář síť, dvakráte na prázdro, po třetí teprve vylovil zlatou rybičku. Rybička lidským hlasem prosila rybáře, aby ji pustil na svobodu, každé jeho přání vyplní. U Puškina slibuje rybička, že se vykoupí vším, čeho by on si jen přál; rybář výkupné odmítl s díkem, že ho nepotřebuje. V pohádce rybář ji propustil, že ničeho od ní nepotřebuje. Doma ho vyplísnila žena, že tak nadarmo propustil rybku, kdyby aspoň chleba si od ní byl vyprosil, vždyť brzy již ani suché kůrky nebudou mít. První tato prosba ve zpracování Puškinově vypadla. Když rybka tuto prosbu vyplnila, měla žena rybářova stále nové přání, shodně s Puškinovou versi i v pohádce, chtěla mít nejdříve koryto, pak chalupu novou, dále chce být již vévodkyní, nechce více být selkou — u Puškina šlechticnou starého rodu. Rybář navrátil se, nalezl třípatrový kamenný dům plný služebnictva a ženu v bohatém oděvu, jak právě rozkazy udílí; rybář ji pozdravuje jako ženu svou, a nová vévodkyně rozlícena nad drzostí jeho, poslala ho do konírny a krutě ho dala vymrskati. U Puškina ale rybář zdraví novou paní šlechticnu pokorně, a jediná drzost, již se dopouští,

*) Valerian Majkov: »Сказка о рыбакѣ и рыбкѣ Пушкина и ея источники« Журналъ Мин. Нар. Просв., 1892., Маі, str. 151.

**) A. Pypin: »Первые слухи о сербской народной поэзии«. Вѣстникъ Европы 1876., sv. VI., str. 740 sl.

***) »Русскія народныя сказки«, выд. 3., 1863., VIII., č. 15. »Золотая рыбка«.

jest ta, že míní, že nyní snad bude spokojena. Konečně chce se státi vévodkyně ještě cařicí, a když i to jí vyplněno, chce býti na konec paní, vládkyní nad mořem i nad všemi rybami. Muž chce odpírat, a jde teprve, když mu pohrozila trestem smrti — u Puškina se neodvažuje toho, jak výslovně básník praví. Mimo to chce Puškinova rybářka, aby ji poslouchala zlatá rybka.

Mezi touto ruskou pohádkou a Puškinovou jsou značné tedy odchylky: ty by byly ještě větší při důkladnějším rozboru jednotlivostí, líčení života nové vévodkyně a cařice jakož i utrpení mužova, jmenovitě pak ve formě jsou tak velké rozdíly, že nemůžeme předpokládati užší genetický poměr mezi oběma versemi.

Za to se úplně s Puškinovou versí shoduje jiný západoruský variant zapsaný v okr. Novogrudském guberni. Minské A. J. Glińskym,*) a sice až do nejmenších podrobností; odchylky jsou nepatrné: rybička naučila rybáře, jak ji v pádu potřeby má zavolati, toť jediné vlastně jen, co u Puškina není uvedeno. I způsob vypravování jest týž, popisy na mnoze jsou doslovňě shodné, ku př. nová paní popsána:

u Glińskiego:

Powraca starzec do staruszki,
patrzy — co u licha! Taka
złość i taka pycha!...

na miejscu domku stoi dwór pański
a na ganku siedzi jego staruszka,
w jedwabnej sukni, w aksamitnym
ze wstęgami kapeluszu, z perłowemi
na szty paciorkami, ze złotemi na palcach
pierścieniami: przed nią stoją pokorni
słudzy, a ona ich palantuje, i chwyciwszy
oburącz za włosy, wściekle targa!

u Puškina:

Воротился старикъ ко старухѣ
что жъ онъ видитъ? Высокий теремъ.

На крыльцѣ стоитъ его старуха
въ дорогой собольей думегрѣйкѣ,
парчевая на маковкѣ кичка,
жемчуги окружили шею,
на рукахъ золотые перстни,
на ногахъ красные сапожки.
Передъ нею усердные слуги;
она бѣсть ихъ, за чупрунъ таскаетъ.

A podobných shod dala by se uvésti celá řada. Slovem verse Glińskeho čini dojem překladu pohádky Puškinovy. Mnohem spíše mohlo by se o této versi předpokládati to, co předpokládá V. Majkov ve jmenovaném pojednání o pohádce u Athanasjeva seš. VIII. č. 15, že totiž vznikla z básně Puškinovy. Ale jest nicméně pravdě nepodobné, že by tak brzy byly básně Puškinovy pronikly do lidu, a to ještě tak daleko na západě. Jest pak verse ještě bližší Puškinově básní, a sice verse žmudská z okresu Roseňského**) guberni Kovenské: jak u Puškina žil rybář s ženou svou v bídné chatrči 33 leta, než ulovil zlatou rybku; popis nové šlechtičny jest ještě bližší Puškinovi ncž Glińskeho: má totiž na nohou též červené střevíce.

*) Bazar polski: Baśni, powieści i gawędy ludowe. Opowiedział A. J. Gliński. Wyd. 3. Wilno 1881, sv. III., č. 3., str. 60 sl.

**) Podania żmudzkie. Zebrał i dosłownie zpolsczył M. Dowojna Sylwestrowicz. I., str. 236 sl.

S uvedenou pohádkou ze sbírky Athanasjeva shoduje se úplně verše švédská *) až do nejmenších detailů: stejně se líčí, jak rybář při prvním lovu vytáhl síť nesmírně těžkou, ač v ní byla jediná jen rybka, zlatá; stejně poslán byl rybář nejdříve pro chléb; stejně žádá rybář zlatou rybku, aby se obrátila k němu hlavou a ocáskem do moře; pro novou princesku (vévodkyni u Athanasjeva) vystavěn rovněž třípatrový kamenný dům atd. Slovem tato verše švédská činí dojem doslovného překladu pohádky ruské.

Více méně shodně vypravuje se pohádka tato dále na západě, a sice v předních Pomořanech (v okresu Grimmen-ském). **) Rybář v této versi lovil ryby ne do sítě než na udici, jednou ulovil velikou štíku a ta ho prosila, aby ji propustil, neboť jest prý vlastně zakletým princem, který jest odsouzen po celý život v moři bydleti; odměny neslibuje. Žena ho plísní, že si ničeho na něm nežádal, zakletá taková bytost přece může dát vše, co jen člověk chce. Žena chce mít nejdříve malou chalupu, pak chce se státi zámožnou selkou, potom hraběnkou a chce mít krasný zámek, dále chce být ještě královnou, potom ještě císařovnou, konečně ještě papežem, neboť ten dělá císaře a krále, ale i s tím není spokojena, když ji udělala štíka už papežem, může ji udělati ještě bohem.

S touto versí srovnává se úplně jiná německá pohádka zapsaná v Hamburce dialektem pomořanským ***) a sice tou měrou, že úzce spolu souvisí, i žena rybářova se stejně jmenuje, jen pořad jejích žádostí jest maloučko zkrácen: po hezounké chaloupce chce mít hned krasný panský zámek. Podobně se vypravuje pohádka i jinde ještě v Pomořanech, †) jen že postup chudé rybářky až na trůn královský jest rychlejší, žádost její nestoudná po trůnu božském jinak se odůvodňuje, přirozeně ve versích protestantským lidem vypravovaných vypadla neb neužala se touha po tiaře papežské.

Z Pomořanska pronikla verše tato do severní části Braniborska, do Ukerské marky: ††) štíka vylovená nepraví, na rozdíl od obou předešlých, o sobě, žeť vlastně zakletým princem; žena rybářova měla hned na počátku touhu po vyšších hodnostech, nejdříve chce vynikati v rodné vsi nade všecky, muž má se státi nejdříve starostou; pak nestačí ženě více vesnice, chce aby poslouchaly i okolní vesnice: muž má se státi knězem; dále pak hned králem a na konec chce, aby on byl bohem, aby mohli poroučeti celému světu. Muž jmenuje se Dundeldee.

*) »Живая старина«, III., 1893, seš. 1., str. 93 sl.

**) Ulrich Jahn: »Volksmärchen aus Pommern und Rügen«. I., 1891., str. 228 sl., č. 42.

***) Grimm Kinder- und Hausmärchen č. 19.

†) Ul. Jahn op. c. str. 372 pozn. k č. 42.

††) Ad. Kuhn: Märkische Sagen und Märchen. Berlin 1843, str. 273 sl.

Od těchto německých versí odchyluje se pohádka zapsaná v severozápadním cípu Porýnska. *) Začátek její jest již jiný: rybářka posílá sám muže na lov, neboť se jí zdálo, že bude mít štastný lov. Na rozdíl od německých versí, dosaváde probraných, vylovil rybář pěknou zlatou rybičku, a ta neříká o sobě, že by byla zakletá a slibuje mu vyplnit každičké jeho přání, co rovněž není ani ve versích pomořanských ani v hamburské. Rybářka přeje si mít hněd velký panský dům. Když dostala takový dům, chce mít i případný nábytek, pak krásné šatstvo, a když i to dostala, chce být také velkou paní, a sice hněd královnou. A když i to bylo vyplněno, chce být pánum bohem.

Pohádka tato kolovala hlavně v pobřežných krajích u baltického moře a malou jen měrou pronikala hloub do země. Z krajin přímořských pronikla jmenovitě do severozápadního kraje rakouského Slezska:**) ve versi tu zapsané chycena sice zlatá rybička, vlastně však zakletý princ; slibuje vyplnit každé přání rybářovo i jeho ženy, bude-li puštěna na svobodu. Všecka jednotlivá přání neuspokojitelné ženy se nevypravují, než jen, že nejdříve chtěla mít pěkný dům, pak nádherný zámek, a když stále větší přání její plněna, chtěla být na konec ještě bohem.

Více se změnila pohádka tato v Hesensku ***): v této versi naříká chudáš na své neštěstí u jezera, rybka z jezera vystrkuje hlavičku svou, ptá se po příčině jeho žalu, i slibuje mu plniti přání jeho. Muž vrátí se domů a radí se se ženou, co si má přáti: pořádek všech jich žádostí stručně se sděluje, na konec chtěl být muž bohem a žena jeho matkou boží.

Mimo to vypravována pohádka tato dle zprávy Grimovy †) v poet. Almanachu Just. Kerneru na r. 1812 i ve sbírce Alberta Ludw. Grimma (2. vyd. Heidelberg 1817): dle této bydlí rybář jménem Hans Dudeldee — jmenuje se podobně jako ve versi z Ukerské marky — se ženou svou v boudě prkenné, která nemá ani okna; rybka mu plní všecky jeho žádosti, učinila ho i císařem, ale když naposled chtěl též dešť a slunečno dělati jako bůh, uvržen do bývalé bídy a nicoty. Docela stejně vypravuje se pohádka »Ribar Dudelde« M. Valjavcem v okolí Križevce v Chrvátsku zapsaná. ††)

Místo zlaté rybky zaujmají v jiných versích jiná zvířata čarodějnou mocí v pohádkách vůbec nadaná.

Tak předně zlatohlavý kocour ve versi zapsané v severovýchodním Rusku ve Vologd. gubernii. †††): Muž šel jednou do lesa pro dříví a uhodil

*) Joh. M. Firmenich Germaniens Völkerstimmen I. str. 377.

**) Ant. Peter Volksthümliches aus Österreichisch-Schlesien. II. str. 173.

***) Grimm KHM III. str. 28. sl.

†) Tamže.

††) Kres. V., 1885, str. 402 sl.

†††) N. A. Ivanickij: Материалы по этнографии Вологодской губернии. 1890 str. 190 čís. 16.

toporem do stromu, v tom vyskočil kocour zlatohlavý i zeptal se muže, proč ho ze sna budí, čeho si přeje. Muž nevěda co říci, promluvil, že by potřeboval novou chatu. Když přání to vyplněno, poslala ho žena do lesa opět a opět, až měla špejchary přeplněné, plno nábytku, hojnou šatstva a konečně i cařici byla učiněna. Nespokojila se s tím však žena, chtěla se ještě státi bohorodící. Kocour ničeho neodpověděv vrátil se do stromu; a když muž se domů navrátil, nalezl opět bývalou svou bídnou chatrč.

Podobně se vypravuje pohádka tato v Mohylevské gubernii u Bělorusů *): kocour zlatohlavý opatřil chudásům mouky, soli, sádla, pšeničné mouky na koláče, masa. Na dvě leta asi uspokojili se muž a žena, až se probudila ctižádost ženina: chce být rychtářovou, šlechticnou, paní cařicí. Ale ani s tím nebyla spokojena, chtěla, aby muž se stal bohem, ona sama bohyní (божихои) a i děti její bůžky (боженятаи). Za trest obrácení muž ve psa, žena v čubku a děti v štěňata. Tento konec nalézáme hojně ve versích ruských a j. blízkých.

Tato pohádka vypravuje se ještě podobně u tatarského kmene nad řekou Bijí na Altaji:**) Chudý stařec vyšel si do lesa naštípat dříví; přišel k nějakému pni, toporem do něho uhodil; kočka z něho vyskočila, a zeptala se starce, proč do pně uhodil. Když uslyšela kočka o jeho bídě, poslala ho domů. Když stařec ráno vstal, poznal, že se stal boháčem. Den však jen spokojil se s tím svým bohatstvím, chce se státi větším pánum, císařem. Učiněno mu po vůli, ale brzy i to je jemu málo, chce ještě být bohem. Kočka mu odpověděla »staň se dle slov tvých, vrat se domů! až zítra se probudiš, uvidíš.« Když pak ráno se probudil, viděl se v bídné chatrči bez šatstva, bez jídla. Šel stařec opět do lesa, ale ač peň vysekal a zpřevrátil, kočku více nenašel.

Konečně v jedné ruské verzi z gubernie Permské ***) zaujímá místo kocoura liška. Místo kocoura neb lišky slibuje sedláčkovi vyplnit každé jeho přání ptáček, neposeče-li strom, ve verzi ruské zapsané v Sibíři v Jenisejské guberni. †) »A co uděláš?« zeptal se ptáčka sedláček. »Zlata třebas neb stříbra dám.« »Dobře,« řekl sedláček. Dal mu ptáček celou hromadu peněz, přinesl sedlák peníze domů a začali žít ve velkém blaho-bytu. Než žena ne na dlouho se s tím spokojila, chtěla, aby muž postupoval ve veřejném životě, v úřadech a hodnostech, na konec chtěla, aby ptáček je udělal svatými. »Dobře,« odpověděl ptáček na přednesenou žádost, a když muž se vrátil domů, našel opět starou zapadlou chatrč a ženu

*) E. R. Romanov: Бѣлорусскій сборникъ III. Витебскъ. 1887 str. 359 sl. čís. 89.

**) W. Radloff: Proben der Volksliteratur der türkischen Stämme Süd-Sibiens I., 1866, str. 313 sl.

***) Athanasjev: Русскія народн. еп. I., č. 40, Variant I.

†) Athanasjev I. c. I. č. 40. Variant 2.

v starých roztrhaných šatech. Neměli čím žíti, vrátil se tedy muž do lesa, a prosil znova ptáčka o chléb a peníze, jinak by zemřeli hladem. Ale ptáček odmítal, svatí přece peněz nepotřebují . . . Verse tato tedy na rozdíl od ostatních končí na polo humoristicky.

Podobně zasahuje ptáček do života lidského v pohádce vypravované na moravské Slovači v okolí Uherskobrodském^{*)}): Zlá žena vyhnala muže svého, ptáčníka, do lesa a přikázala mu zároveň, aby nechodil domů dotud, dokud neuloví ptáka zlatohlávka. Ptáčníkovi skutečně se podařilo chytiti ptáčka zlatohlavého, propustil ho však, když mu slíbil, že dostane vše na jeho přímluvu, čeho koliv bude po milém pánu bohu žádati. Vyžádal si ptáčník nejdříve mouky, a dostal sice jen hrnec mouky, ale takový, že v něm neubývalo, ač žena denně brala z něho mouku. Konečně přece tento zázračný hrnec omrzlo se ženě ptáčníkově, poslala muže k ptákovi, aby jí dal velké hospodářství. I to přání bylo vyplněno. Nedlouho se z toho těšila, chtěla míti již zámek, býti nejkrásnější paní v celém světě, jen poroučeti, dobré jísti a voziti se ve zlatém kočáre. I to se stalo dle žádosti její. Konečně chtěla býti takovou paní, která by neměla sebe menší starosti a nikdy neumřela. Tu však příliš mnoho žádala na pánu bohu, a proto že se nespokojila s tím, co jí dal pán bůh na přímluvu ptáka zlatohlávka, nebude míti opět ničeho.

Jinak vypravuje verse lotyšská, zapsaná v gub. Liflandské:^{**)} Chuděš nenalézá čarodějněho toho ptáčka v lese na stromě, nepřednáší jemu v lese žádosti své stále větší a větší, než ptáček sám chudobou a nouzí trpící lidičky vyhledává a pomoc svou jim nabízí. Tak se tedy vypravuje v pohádce lotyšské: jednou vletěl do kádě černý ptáček s očima jako blesk stkvoucími i sám se nabídl manželům tam se nuzicím, že chce zlepšiti jich život. Kdykoliv by ho potřebovali, ať jen zatleskají a zavolají ho slovy »zlatý ptáčku v slunečných paprscích! zlatý ptáčku v měsíčných paprscích! zlatý ptáčku, pojď sem!« Učinili tak: nejdříve dostali pěkný prostorný dům, pak panský dům, a konečně, když manželé byli zase nespokojeni se svým životeim, řekl muž, že chce býti císařem, a žena řekla, že chce býti bohem. Uvedl je ptáček opět do bídné jejich chatrče, vlastně do jejich kádě, neboť neuměli nikdy býti spokojeni a neuměli mezi sebou žíti přátelsky.

Podobna jest verse v Elsasku zapsaná:^{***)} i v této přiletěl jak ve versi lotyšské ptáček zlatý k manželům hašteřícím se, kdo z nich jest viněn, že musí žíti v kádi, a přece by chtěli bydleti jako jiní lidé. Uvedl je zlatý ptáček do nového domku, při kterém byla hezká zahrádka; naučil je pak jako ve versi lotyšské, kterými slovy v pádu potřeby ho mají

^{*)} Jos. B. Kolář-Kochovský: Z chatek moravské Slovače. Ve Velkém Meziříčí 1888 str. 22 sl.

^{**) Сборникъ материаловъ по этнографии II., Moskva 1887 str. 277 sl.}

^{***)} Revue des Traditions populaires III., 1888, str. 297 sl.

zavolati. Pak zatoužili oba manželé, zatleskali a zavolali ptáčka, tedy nejen muž na prosbu neb hrozbu ženinu; chtěli míti pěkný statek selský, pak chtějí se přestěhovati do města, žiti v pěkném domě a hezky se strojiti, dále chtějí býti šlechtici: pták se již rozmrzel, ale přece jim učinil po vůli, daroval jim krásný zámek, kočár, koně i houf služebnictva. Konečně chtějí býti ještě on králem, ona královnou; pták i tuto žádost jim vyplnil, ač byl velice již rozmrzelý a věděl, že ani s tím se nespokojí ve své nenasytnosti. A skutečně zachtělo se jim výše: žena chtěla býti císařovnou, manžel ještě více, papežem; ale ani to nebylo dost ženě, chce býti bohem. Sotva to slovo bylo vysloveno, vzdvihla se vichřice a velký černý pták s očima planoucími jako ohnivé koule vletěl oknem a vzkřikl hlasem vše otřásajícím »Ať d'ábel vás odnese do kádě vaší.«

Blízkost těchto versí, t. j. vlastně lotyšské a elsasské jest velmi nápadná, tím nápadnější, že přechodní verše na šírém území mezi Liflandskou gubernií a Elsaskem nejsou nalezeny, a přece souvislost jich jest nepopíratelná, blízká tato shoda nemůže býti nahodilá.

Konečně místo zvířat zaujímá v podobných versích lesní duch jakýsi, duch sídlící ve stromě, který muž v lese poráží. Pohádky toho druhu znám jen ruské, lotyšské a jednu polskou. Patří sem nejdříve verše zaznamenaná ve sbírce Athanasjeva*): Počíná stejně jak uvedené verše ruské i tatarská, ale ne kocour ze stromu, než strom sám slibuje plniti každé přání sedláčkovo: nejdříve učiněn byl boháčem, potom povýšen na starostu, pak na pána, plukovníka, generála, cára, vše na ponoukání nespokojené ženy; konečně když ona ještě chtěla, aby je strom udělal bohy, obráceni v medvěda a medvědici, dle jiného variantu ve psa a čubku.

Příbuzná jest verše běloruská z gubernie Smolenské,**) jen že v ní věčně nespokojen jest muž. Chudas našel v lese suchou lípu, uhodil do ní třikrát. Z lípy kdosi se ho ptá, čeho si přeje. Zalekl se muž »toho člověka« t. j. tohoto lidského hlasu, odešel od lípy i přemýšlel, co by to znamenalo. Přistoupil pak opět k tomu stromu i odpověděl »tomu hlasu«: »Chci posekat lípu sobě na dříví, abych zatopil pec a ohřál děti.« Řekl mu tento hlas: »Jdi domů, všeho dostatek najdeš, i dobytek i dříví.« Sedláček touží pak výše, chce požívat větší úcty nejdříve mezi sousedy, míti vliv i hlas ve správě obecní, potom se státi správcem u bohatého pána; když pak hodně peněz si nastřádal, chce se sám státi velikým pánem, majitelem statku, který dosud spravoval. Ale ani to mu nedostačovalo dlouho, chce býti ještě cárem, a konečně ještě bohem. Za trest obrácen on, žena i děti jeho v medvědy.

*) Русскія народныя сказки I. č. 40. »Жадная старуха.«

**) Смоленскій этнограф. сборникъ. Составилъ В. Н. Добровольскій. I. str. 640 сл.

Podobná jest verše maloruská; *) týž trest jako v obou předešlých versích stíhá však ctižádostivého sedláčka již, když chtěl se státi cárem, neboť cár volí se samým bohem. Rovněž tak potrestán byl v příbuzné versi zapsané v Moskvě, **) když chtěl býti králem (королемъ).

V polské versi z kraje Dobřinského gubernie Plocké ***) promluvil ze stromu, z břízy, kterou chtěl posekat chudý mlynář, sv. Michael, ať žádá, co chce, všecko dostane, jen ať neposeče tuto břízku. Mlynář ani se ženou se nepotázav, vyslovil přání, aby ho učinil bohatým. Když se mlynář domů navrátil, nalezl paláce plné služebnictva, ženu bohatě ustrojenou. Brzy se rozmrzela žena býti paní, šlechtičnou, chce býti sama královnou, posílá muže do lesa, k té bříze, a konečně chce býti bohyní, posílá muže do lesa, aby posekal břízu neb aby se vrátil jako bůh. Sv. Michal pak obrátil mlynáře v medvěda; když se vrátil, nalezl ženu medvědici, a oba spolu utekli do lesa.

Strom, po případě duch v něm sídlící, slibuje drvoštěpovi plnit každé přání, bude-li jím ušetřen, rovněž jako zlatá rybka, bude-li propuštěna na svobodu. Tak jedna verše lotyšská †) vypravuje, že dříve všecky stromy rozmlouvaly a prosily lidi, aby jich neposekali. Tak jmenovitě slíbila lípa sedlákovi, neposeče-li jí, že ho udělá, čím jen chce býti. Stal se sedlák pánum, králem, ale i to ho omrzelo, chce býti bohem; z trestu obrácen v medvěda. O nespokojenosti ženině není tu ani zmínky. V jiné lotyšské versi ††) bříza udělala sedláčka nejdříve boháčem, pak pánum, konečně cárem, jen aby jí neposekal. Nenasytý nespokojenec zatoužil po vyšší ještě hodnosti, pohrozil bříze svým toporem. »Jestli mě i uděláš bohem, to já tebe přece neporazím.« Kázala mu stará bříza zapřáhnouti čtyry černé koně a s ženou i s dětmi zajeti k vysoké hoře, porostlé sosnami, asi tři míle vzdálené. Tam ať on s ženou poleze na horu, pak stanou se bohy. Učinil tak cár-sedláček — sotva ale vystoupil se ženou z kočáru na zemi, obrácení ihned v medvědy a utekli do lesa.

Zračí se v těchto pohádkách patrně názor o strojmech jako bytostech oduševnělých, cítících — z rány krvácejí — †††), o strojmech jakožto sídlech lesních duchů, tito lesní duchové zjevují se lidem v podobě kocoura *), ptáčka a j., a tak snad i v uvedených versích.

*) Этнографическое Обозрение. IX., 1892 č. 2. str. 129 sl.

**) J. A. Chudjakov Генеральная сказки I. č. 37.

***) Zbiór wiadomości do antropol. kraj. II., část 3. str. 164 sl.

†) Живая Старина 1895, V, str. 431.

††) Ib. str. 432 sl.

†††) W. Mannhardt Wald- und Feldkulte, I, 34, Сборникъ матер. по этногр. II. str. 43 č. 39; svr. Сбор. за нар. умотвор. X, odd. 3, str. 155 č. 2. Fr. Krauss Sagen u. Märch. d. Südslaven II, č. 92.

*) Srv. W. Manhardt op. c. I, 89.

Poněkud odchylná jest jiná verše maloruská,^{*)} v ní spojena jest látka o kmotrovi, kterého hledá dětmi obtížený chudáš, s látkou nás zde zajímající. Tři dni již marně hledal ubožák kmotra, až se sešel s dědečkem velmi starým a ten se mu nabídl za kmotra. Po křtu zavedl chudáša do hustého lesa k silnému dubu, vyrazil čep: pšenice jako zlato vylila se z dubu do pytle chudášova. Až pšenici snědí, má zase přijíti. Ponoukán ženou prosí potom kmotra o peníze na voly, a když začal nyní bohatnouti, chtěla žena, aby i ve vážnosti u sousedů postoupili. Postup jest v této versi mnohem rychlejší než v ostatních. I bohem ho udělal kmotr, ale pod jednou podmínkou: má mlčeti, nesmí nikoho odzuzovati, ať si lidé sebe nespravedlivě budou počinati. Ale nový bůh se dle rozkazu kmotrova nedržel, sotva viděl hříšný skutek, již do toho zasáhl. Proto, že nesplnil příkazu kmotrova, proměněn byl v medvěda. Medvěd sotva přišel domů a dotekl se ženy a dětí, byly i tyto obráceny v medvědy. A tak povstali medvědi z lidí, proto jsou lidem tak podobni.

Pověst, jak bůh na chvíli předal vládu svou jinému, člověku smrtelnému neb světci nějakému, jest dosti rozšířena. Tak ku př. vypravuje pohádka běloruská, jak bůh poslal k jednomu starci anděla svého, aby vyslovil jen jedno přání, kteréž by mohl vyplnit a odvděčiti se tím za jeho oběti bohumilé. Stařec netouží po ničem, ani po hodnostech světských, ale po dlouhém naléhání konečně vysloví se, že spatřuje velké nesprávnosti na světě, a chtěl by býti bohem, aby jim přítrž učinil. Odstoupil mu tedy. Bůh vládu svou. Začal nyní nový bůh nemilosrdně a krutě trestati všeliká provinění lidská. Utíkali se všickni s horoucími prosbami k starému Bohu. A bůh vyslyšel jich, vzal starci tomu všecku moc a seslal ho na zemi.^{**)}

Pohádka tato souvisí zajisté s apokryfickou pověstí o světci, Abrahamovi, který byl povznesen na nebe, spatřuje tam muka hříšníků i radosti spravedlivých, vidí s nebe s hrůzou nepravosti páchané lidmi na zemi, sesílá na ně kruté tresty, až Bůh mu to zabrání, neboť člověk tento nemá milosrdenství se zemí a lidmi, jelikož jich nestvořil; Abraham proto seslán opět s nebe na zemi.^{***)}

Romanské verše počínají jinak. Tak ve versi z Normandie †) dostal Misére od spasitele a sv. Petra bob; z toho vyrostla rostlina ohromně vysoká. Misére po ní lezl výš a výše, až se dostal do zlatého domu, do ráje. Otevřel mu sv. Petr a slíbil mu, že doma najde dostatek jídla a pití. Druhý den již žena poslala Misére-a do ráje, aby prosil o nový dům, po několika dnech chce býti královnou: i to mu slíbil sv. Petr, ale dal mu zároveň výstrahu, aby více nechodil prosit. Nicméně podléhá

^{*)} Эпигр. Одоэр. IX., str. 130 sl.

^{**) Romanov op. c. IV. str. 184 sl. č. 44.}

^{***)} Archiv für slavische Philologie XVIII. str. 116.

^{†)} Jahrbuch für romanische und englische Literatur V., str. 22. sl.

Misére naléhání nespokojené ženy své: chce se sama státi Pannou Marií a muž aby byl bohem. Misére sv. Petrem vyhnán nalézá na zemi svou bývalou chatrč.

Podobně vypravuje se to v Pikardii:^{*)} Chudas vylezl po bobu tak vysoko, až přišel na překrásnou květnatou louku a odtud po pěšině k obydlí sv. Petra. Ctižádostivá žena ho pak stále vyhání k sv. Petrovi, chce se státi královnou, papežem, na konec bohem. V této verzi zrnko bobové dostal chudas od jakéhosi žebráka i byl zároveň od něho poučen, že vzroste z něho rostlina vysoká, že po ní se dostane až do nebe. V jiné konečně ještě verzi francouzské z Poitou^{**)} nalezli muž a žena sbírající v lese suché dříví, hrách tak veliký jak nikdy ještě neviděli, velký jako ořech. Hrách zaset, vyrostl vysoko, vysoko: až muž dávaje k němu větší a větší tyčky a vylézaje vždy výš a výš spozoroval krásné dvěře, jež musely vésti do nebe. Žena ho vybízí, aby vylezl do nebe a u Boha si vyprosil plnou sýpku obilí, druhý den sud slaniny, pak plný sklep vína. Mohli žít nyní spokojeně, ale žena byla tak ctižádostivá, že chtěla, aby byla hned Pannou Marií a muž aby byl bohem. Za trest obrácení muž v sýčka, žena pak jeho v sovu, proto sýček i sova stydí se ukazovati za dne a polétají jen v noci vydávající žalostné skřeky. Koncem tím francouzská tato verše připomíná ruské verše. Konečně podobně se to vypravuje ještě v severozápadní Italií,^{***)} ale vedle verzí francouzských dosti originálně. Místo boha neb sv. Petra zaujímá tu kouzelník. Vylezl po bobu chudas, až přišel na střechu kouzelníkovu. Kouzelník mu udělal palác vysoký jako slunce. Nebylo však v něm ani sedadel ani lože, vylezl ke kouzelníku tedy opět. V tomto paláci ale stal se mu život nudným, vylezl tedy po třetí po bobu, chce míti družku. Dal mu kouzelník zlatou pecku, až bude dole, ať ji rozloupne, a vyjde z ní krásná dívka. Nyní však místo jednoho nespokojence byli dva; chtějí výše, chtěl by být knížetem neb císařem: a když ho učinil kouzelník vévodou, žena stále na muže dotírala, že chce být ještě více, čím ale není řečeno. Byli uvrženi nyní oba muž i žena do staré chudoby. Z novu zaseli boby, ale vyrostly už rostliny obyčejné jako jiné.

Ve verzi milánské^{*)} našla žebráčka zrnko melounové; z toho zrnka vyrostla rostlina převysoká až do nebe. Žena po ní, pobízena mužem, lezla až do nebe a obtěžovala boha neustálými prosbami. Zprvu chce si jen maloučko zlepšovati živobytí, přeje si míti denně polívkou, a ve svátek maso, ale brzy chtěli si hráti na pány: povolil jim ještě bůh

^{*)} H. Carnoy Contes populaires picards č. 13. Romania VIII. str. 250 sl.

^{**) Revue des Trad. popul. X., str. 487 sl.}

^{***) Dom. Comparetti: Novelline pop. italiane 1875. str. 160. sl. č. 39.}

^{†) La Novellaja Milanese. Esempi e panzane lombarde. Raccolte nel Milanese da Vittorio Imbriani. Bologna 1872. pod č. 25. I due Mai Contenti. Před tím v listě »Il Propugnatore« Vol. V. parte I. str. 468.}

tabuli denně a kočár na procházku, ale když chtěli míti k tomu ještě titul hraběcí, přešla boha trpělivost. Žena se stala »ona stronzessa« a muž její »on stronz« (asi pí. h . . inkovou a on p. h . . .).

Jinaká jest pohádka vypravovaná v Neapoli:^{*)} Chudý kamenník má jen jedno přání, míti takový plášť jako velký pán a dobře jísti, když má hlad. Sv. Januar přání to hned vyplnil. Kamenník si v plášti pyšně vykračoval, se soudruhy více se nechtěl stýkat, až tu jakýsi pán kolem něho zaharcoval a celého ho od paty až po krk blátem postříkl. Chce nyní na sv. Januaru koně, aby mohl do Říma přímo klusem se dostati. Na cestě této hrozným parnem trápen, chtěl by se státi sám sluncem. Sv. Januar mu učinil po vůli. Pálilo a pálico slunce nemilosrdně, až všecko rostlinstvo hynulo, řeky vysýchaly, a lidé úpěnlivě volali o deště. Konečně na klenbě nebeské se ukázal oblak a jako závojem zastřel slunce-kamenníka. Rozzloben nad touto drzostí toho mráčku, chce se sám státi mrakem. Stalo se. Zuřil nyní mrak po zemi s celou zuřivostí, vyracel stoleté lesy, pustošil roviny, až marně se lámal vichr o skálu, marně do ní bil bleskem a kroupami. Kamenník chce míti zadostiučinění, chce býti jako ta skála. Učinil mu sv. Januar po vůli. Byl nyní klidný a tichý, nemusel pracovati jako pes, viděl padati květy, umírat milence, ale přece štěstí to se zvrátilo: jednoho dne spatřil, jak dole chlapec hluboký zářez doň učinil i pak bezohledně začal kladivem do něho bušiti. Chlapec jest silnější než on, který vichru a bouři odolal. Chce býti jako on. Vyplněno jeho přání. A tak se někdejší chudý kamenník stal opět kamenníkem. Jak Marc Monnier ve své knize sděluje, jest i stejná pohádka japonská.

Této japonské verze sice neznám, snad smím ale ukázati na versi švýcarskou z Bernu **), která má tutéž základní ideu: vypravuje o sviňáčkovi, který byl nespokojen se svým osudem, a chtěl býti aspoň sedlákem, pak by jistě byl spokojen. Nenalézá však spokojenosti ani v životě sel-ském, ani ve stavu obchodníka obilím, ani v postavení plukovníka, ani v hodnosti ministerské: všude poznal strasti a trýzně tím větší, čím výše postoupil, a nejhůře mu bylo, když vyplněno přání jeho a stal se králem. Tu měl již jen jedno přání, aby byl třebas nejchudším sviňáčkem v celé zemi. — Přímo tu nadzemská bytost nevystupuje.

Neapolská zvláště verze náleží vlastně ještě více, než ostatní probané zde do té velké skupiny pohádek ostatně velmi různorodých, jichž základní myšlenku v jejich rozboru sformuloval Jos. Bédier^{***}) takto: »Nadpřirozená bytost propůjčuje jednomu neb více smrtelníkům dar, že

*) Marc Monnier Contes populaires en Italie. 1880 str. 366 sl.

**) Otto Sutermeister: Kinder und Hausmärchen aus der Schweiz. Aarau 1873, str. 193, sl. 63.

***) Les fabliaux. Études de littér. popul. et d' histoire littéraire du moyen age. 2. vyd. Paris. 1895 str. 212. sl.

mohou vysloviti přání svá, a slibuje je vyslyšeti. Přání tato se vyplňují; ale proti očekávání a vinou těch, kteří přání vyslovují, není to jim k užitku, třebas nezpůsobí jim škodu». Nenalézáme pak v rožboru po hádek této skupiny u jmenovaného učence ani jediné, která by poněkud jen připomínala uvedenou pohádku neapolskou. Ještě více však připomíná neapolská pohádka látku velice rozšířenou, z Pančatantry známou, o myšce, kterou poustevník modlitbami svými proměnil v dívku. Když dívka vyrostla, hledal pro ni pěstoun její ženicha: ženichem může být jen tvor nejsilnější na světě; navrhuje jí poustevník za ženicha slunce; myška chce mocnějšího; jest to prý oblak, neboť zakrývá slunce, pak vítr rozprašující oblak na tisíce kousků, dále hora, která zadržuje vítr, konečně myš, neboť ta jest mocnější než hora, rozrývá její tělo. Myš, král myší konečně došel milosti, a dívka opět proměněna v myšku.*). Rozdíl mezi touto indickou pohádkou a neapolskou versí jest vlastně jen, že tam jest myš v dívku proměněná, zde chudý kamenník.

Všecky verše námi zde probrané spojuje úze vlastně jen společná ideje: nenasytná ctižádost jest trestuhodná. Jsouť všecky tyto pohádky od Altaje až do Francie i Italie teměř jen jakousi ilustrací této všeobecné myšlenky.

Rozpadají se pak verše námi probrané na několik mezi sebou nezávislých skupin:

1. verše ruské, švédská, žmudská, verše německé, konečně chorvat-ská: přání nenasytné rybářky vyplňuje zázračná rybka.
2. verše ruské a altajská, kde místo rybky vystupuje kocout, aneb místo něho liška.
3. verše ruská a moravská: ve kterých jest tu ptáček divotvornou osobností, udělující bohatství i hodnosti, trestající neukojitelnou ctižádost. Od nich odchylují se verše lotyšská a elsasská, ve kterých ptáček k chudášům spočátku sám přilétá, neprošen se jím nabízí.
4. Místo těchto zvířat čarodějných vystupuje konečně jakýsi lesní duch ve stromě ukrytý ve třech versích ruských a ve dvou lotyšských, ve verzi polské jest pokřesťanštěn ve sv. Michaela, v jedné verzi maloruské spojila se látka tato s jinou, ve které jako kmotr chudáša četnou rodinou ztíženého vystupuje stařec (Bůh).
5. Verše románské se odchylují. Látka se připíná k látce hojně rozšířené o bobu vyrůstajícím až do nebe. V jiných verzích se vypravuje dále, že chudáš dostal v nebi od sv. Petra divotvorné věci (stolku prostří se, beránku otřes se, kyje z torby a p.), v těchto

*) Rozebral pohádku tuto posledně René Basset v Revue des trad. popul. VII., str. 398 sl. K versem na tomto místě uvedeným patří ještě chorvat-ská u Fr. S. Krausse Sagen und Märchen der Südslaven I. č. 36, svr. poznámky G. Meyera v Archiv f. slav. Philologie VII., str. 315.

pak posílan muž ctižádostivou ženou do nebe s přáními stále většími až nestoudnými.

Od francouzských versí pohádky ze severozápadní Italie se odchylují, tak že se zdá, že blíže s oněmi nesouvisí. O stáří a původu různých vytknutých skupin pohádkových se stejnou základní idejí nemůžeme nic usuzovati; nemáme ani dát, přišla-li látnka o zlaté rybce ze Švédska do Ruska a odtud do Německa neb cestou opáčnou. Jen tolik vidíme, že skupiny určité jsou obmezeny na některé krajiny, a že, jak i jinde se přesvědčujeme, látky lidové literatury souvisí co nejúže s kulturními poměry i s kulturními proudy v jistých zeměpisných, po případě i plenných skupinách. Ne jazyk určuje rozšířenosť motivů a sujetů v lidových literaturách, než tato jest závislá především na poměrech kulturních, a na poměrech zeměpisných.

Đadci čili hospodáříci.

Napsal Josef Vluka.

Za starodávna, kdy v domácnostech lidu selského na Slezí nebylo ještě vzpomínky pecí podobného tvaru, jak jich nacházíme zhusta dobou novější málem už v nejchudších chatkách, nahrazovala je tak zvaná »ohniska« (ohniště). Uprostřed neprostraných a nízkých jizbiček, jež tehda přechovávaly vše potřebné pro domácnost a její zařízení a udírnám se spíše podobaly, ohraničeno bylo místo — zvané »ohnisko«, kde stály rožeň, třínož a kuchyňské nádobí. Náradí a nádobí kuchyňských užívalo se druhdy až na nejmenší počet: tak na př. jídávali v domácnosti všichni z jedné mísy a krájívali také jediným nožem. Význam »ohnisko« společným u nás jesti ohniště i ohnisku (středu). Okolo rozestavených nádob k vaření rozdělal se oheň, jemuž se přikládala polena z boku. »Sky pělo-li« již v hrncích (překypovaly-li), odstavovala je hospodyně vidlicí s dlouhou rukojetí, již opřela o válec upravený ve dvou postranicích, jemuž se říkalo »vůzek«. Okolo ohnisk odbývány byly také večerní besedy a veselé kvasy chudičkého lidu našeho: vše bylo jednoduché, ale — »svojské« (svérázné).

Takto byla zařízena dávná »ohniska!« Pro dým, jak dí o tom ústní podání, nebylo lze někdy nikoho z domácích v jizbě poznat; pozněnáhla unikal kouř malými okny (d'urami) a učiněným k tomu úče!u otvorem v »povalu« (stropu). Při všech těchto svízelích, jimiž bylo zdraví domácích denně ohrožováno, zůstal lid náš při zdraví železném. Povídali

Domácí »dádci« z Orlové ve Slezsku. (K článku p. J. Vluky.)

také předkové: »Dým neškodí zdraví nikdy tak jako život nestřídmy a nemravný!« Měli také za dobré pálit většinou dřevem stromů jehličnatých, o čemž žila pověst, že dým a všecky tímto utvořené částky lepší jsou nejdražší mediciny z města. Byli pevné víry, že ochranní bůžkové »Dadcí« je chrání každé doby.

»Dadcí« čili »hospodáříci« střežili za dne i za noci obyvatelů na horách i dolinách, aby nedošli úrazu při práci a také pod doškovými střechami. Také statků všech byli ochranci. Když Perun moc svou a hrůzu sesílal na pozemčany, měli »Dadcí« nejvíce starosti; vycházeli z příbytků, aby poohlíželi stavení, neudeřil-li Perun kamenem zápalným či chladným dolů. Tím se také vysvětlují výroky v podání lidu, že »Dadcí« měnili svá místa v příbytcích po nehodách. Zpozorovali-li domácí, že bůžek zaměnil někdy místo za jejich nepřítomnosti, soudili s jistotou, že byl jejich majetek ohrožen neštěstím velkým. Za dob pohanských lehaje vstávaje každý z domácích se k nim modlival opouštěje svůj statek (majetek).

Kde spávali v domácnostech bůžkové tito ochranní? Lid vykázal jim právem čestného místa vyvýšeného v příbytku: ve výklenku (»čubku«) poblíže dveří stáli na stráži, odkud vše jim bylo prohlížeti. V nejpozdější době stavěni bývali na »krance« pecí. — Bůžkové tito byli drahou relikvií, jež pošla z rodiny na rodinu. Figurky tyto urobeny byly z hlíny nebo z kamene — nikdy ze dřeva. O původcích však jejich není ani zmínky v podání lidu. Zobrazovaly obyčejně shrbeného stařečka, na němž bylo přesně rozeznati druh kroje toho či onoho kmene: také tím se jeví naše svéráznost. Dobou pozdější, kdy počaly se stavět pece nové facony, byly tyto cenné památky zničeny rukou nerozumnnou. Ještě před padesáti léty nacházela se taková figurka v nějaké staré chatce hor Beskydských, v níž usazeni byli dříve potomci psanců. Známost o těchto bůžcích ochranných zachovala se také v lašském lidu na Opavsku, což vychází z přísloví doposud u lidu tam staršího užívaného: »To je starý Dod!« (Starostlivý jako děd — starodávný).

Na výstavě Národopisné byly ve statku lašském umístěny na peci dvě podobné figury, jež přešly pak do majetku Národopisného Musea (viz vedlejší obrázek). Jsou zhotoveny z šedé hlíny a pořídil je dle podání J. Valový z Orlové.

Výběr vynikajících památek ze sbírek Národopisného Musea Českoslovanského.

Sestavil L. Niedřle.

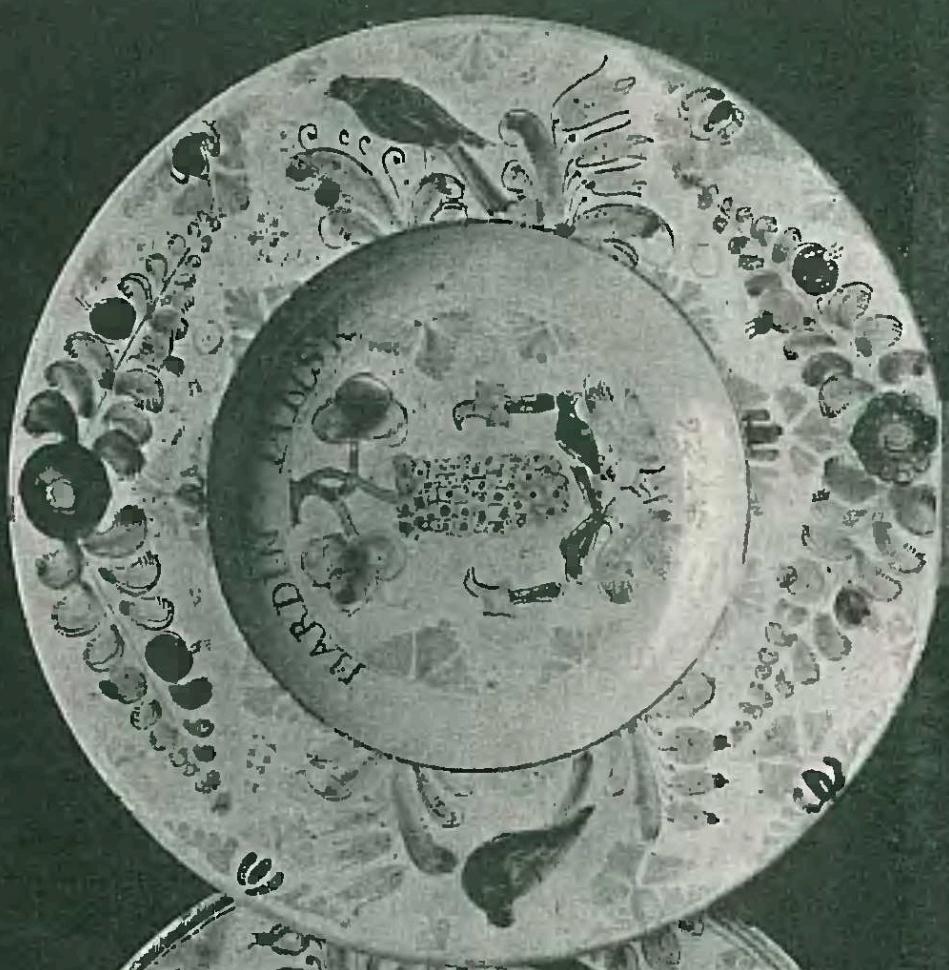
Pod tímto záhlavím hodlá redakce Sborníku Národopisného předváděti výběr předmětů ze sbírek Národopisného Musea Českoslovanského, jež vynikají buď cenou uměleckou nebo starožitnosti, nebo jsou jinak zajímavy a důležity pro studium života lidu československého. Hlavní váha kladena bude na věrné zobrazení, text podřízený bude obsahovati jen stručný popis a udání toho, co o původu a rázu předmětu jednotlivého

Plachetka oltářní.

je známo. Doufáme tak svým časem sestaviti sbírku velmi cennou a poučnou.

I. Plachetka oltářní z řídkého plátna, zeleným vybledlým hedbávem vyšíváná, pošitá penízky. Vyniká znamenitou kompozicí ornamentální výplní rohových a středních. Původ její nejistý. Pochází prý od Nákla z Hané.

Dva talíře původu slovenského z XVIII. století.

II. Dva talíře původu dle všeho slovenského z XVIII. století. Talíř na pravo nese nápis MARDIN IANSK (Martin Janský) a pod vinařským emblémem vročení 1726. Talíř v levo bez emblému v zeleném věnečku značku SK:OB a vročení 1731. Ačkoliv oba talíře dostaly se do Musea z různých končin a sice prvý z České Třebové darem musejního spolku tamějšího a druhý koupí ze Slovenska, nepochybuji, že náležejí dílně jediné. Na to svědčí kompozice ornamentu okrajového, i technika kresby i ráz barev. (Užito pouze barvy modré, zelené a žluté.) Oboje jest po mé soudu práce dílny slovenské, kterou však na určito zjistit nelze. Pomoci některých analogií klonil bych se k Dehticím, nebo Novému Městu nad Váhem.

O prosodii a rhythmice českých písni lidových.

Z přednášky prof. dr. Otak. Hostinského, konané v cyklu přednášek NSČ.*)

Interess na věci té je trojí. Předně od té doby, co první sbírky českých písni lidových vydávány byly (v létech dvacátých), měly písni ty i vliv na umělé básnictví naše. Z toho pak, že jevily se v nich vše-liké nepravidelnosti prosodické, odvozovalo se, namnoze i mezi vynikajícími básníky, právo nešetřiti přísně přízvuku; onen vliv na umělé verše české po stránce formalní nebyl tudíž tak příznivý, jako po stránce věcné, obsahové. Ba poněvadž každá odchylka od běžné prosodie přízvučné hned pokládána za chybu, došlo na konec i k tomu, že kladla se otázka, zdali vůbec přízvuk je prosodickým principem písni těch, a že na otázku tu dána i odpověď záporná (J. Jirečkem), ve prospěch časomíry. Jak možno vyložiti si tuto nejistotu v otázce tak prosté? Jednak posuzovala se obyčejně jen slova písni lidových, bez vztahu jejich k nápěvu; avšak lid své písni výhradně zpívá, nikdy je nemluví: bez zřetele k notě nelze posouditi ani prosodii ani rhythmiku jejich, tím méně pak možno abstrahovati z nich pravidla pro umělé verše, ku čtení nebo na-nejvýš k deklamaci určené. Jinak zase přestávalo se na tom, uváděti ve prospěch toho neb onoho mínění o prosodii lidových písni jednotlivé příklady — nikoliv zevrubné doklady statistické, vytěžené z pozorování dostatečně velkého počtu písni. Z pouhých slov často vyzírá naprostě jiné metrum, nežli jej ukazuje rhythmus nápěvu; zvláště zajímavé jest však porovnávati rozličné nápěvy téhož textu, v nichž jeví se tatáž slova pokaždé jinak rhythmisovaná. »Červená růžičko, proč se nerozvíjíš?«

*) Stručná tato zpráva podává toliko hlavní výsledky přednášky, bez četných dokladů a příkladů, jež přednášející uváděl; ty ovšem scházeti nebudou, až uveřejní se svého času rozprava ta v plném znění.

zpívá se na př. v Domažlicku (dle zápisů p. Kubových) kromě obecně známé melodie i jiným ještě trojím spůsobem, ale mění se i takt i jeho rhythmické vyplnění, ba mizí také předtaktí — a rhythmus, k u kterému poukazují pouhá slova přízvukem svým, opět je jiný — Za druhé na otázce prosodické měla živý interes také hudba naše: i zde proti požadavku přesného šetření přízvuku českého ve zpěvu stále uváděly se lidové písňě jakožto příklady špatné prý deklamace, aby sloužily za omluvu chyb, kterých se dopouštěla hudba umělá, a teprve od začátku let sedmdesátých počato s nápravou ve věci té. Konečně třetí, čistě theoretický zájem na formalní stránce lidové písňě, národopisný totiž, zejména v posledních létech postoupil do popředí. Bádání národopisnému však nejde o posouzení zpěvu lidového dle zásad umělé poesie a umělé hudby naší, s nimiž nikterak nekryjí se všude zásady ony, jež vládnou v tvoření lidovém; posledním cílem bádání toho je poznání zvláštní povahy prosodických a rhythmických pravidel lidových, která, poněvadž působí v naivní mysli lidu zcela neuvědoměně, spíše působí jako přirozené, ba přírodní zákony, nežli jako umělé předpisy.

Vznikají tedy především dvě hlavní otázky: 1. Jakých rhythmů užívá lidová píseň česká? 2. Jak shoduji se s rhythmou těmi slova? Teprve odpověďmi na obě tyto otázky bude rozhodnuto o prosodii lidové písňě; jsou-li zpravidla na dlouhých notách slabiky dlouhé, na krátkých notách zase slabiky krátké, smíme mluviti o časomíře, připadá-li však těžká doba taktová zpravidla na slabiku přízvučnou, smíme prosodický princip spatřovati v přízvuku. Probíráme-li napěvy sbírky Erbenovy, snad jen jedno procento nalézáme takových, při nichž alespoň na první pohled a do jisté míry jeví se skutečná časomíra — arci časomíra poněkud jiná, nežli je ta, která do literatury naší vnesena byla z básnictví klassického, neboť ne sice všude, ale většinou slabiky posíční považují se zde za krátké. Význam těchto řídkých případů ostatně valně je seslaben i tím, že shodují-li se dlouhé noty a dlouhé slabiky v první sloce delší písňě, ostatní sloky zase neshodami svými určitě rozhodují proti časomíře. Za to dosti často v písňích lidu našeho nalézáme takové podrobnosti rhythmické, které nepopíratelně plynou z šetření délky slabik — ovšem délky přirozené — a podrobnosti ty bývají druhdy velice působivé. Avšak s časoměrným principem prosodickým nemají co činiti; jsou to spíše případy, v nichž pravidlem je vlastně přízvuk, vedle něhož tu i tam přihlíží se také k přirozené délce slabik. Vždyť vůbec i tam, kde zdají se býti verše časoměrně nejvíce shodné s nápěvem, bývá přece chyb proti pravidlům časomíry více, než proti přízvuku, tak že příklady takové, i kdyby jich bylo sebe více, na vyvrácení prosodie přízvučné nikterak by nestačily.

Zkoumáme-li naproti tomu písňě se stanoviska přízvuku, t. j. vzhledem ke shodě iktu rhythmického s přízvukem slovním, po případě

s důrazem, ukazuje se nám výsledek docela jiný: přes 40% písni Erbenovy sbírky je deklamováno bezúhonně, dalších asi 20% alespoň dobré, t. j. s jednou nebo dvěma takto chybami proti přízvuku,^{*)} tedy 60% všech písni možno nazvat plným právem přízvučné. Avšak ani zbyvajících asi 40% nespočívá na druhém principu prosodickém, t. j. na časomíře, nýbrž i ty jsou nepopíratelně přízvučné, ač s větším již počtem odchylek a chyb. Těch písni pak, které celé sluší prohlásiti za přízvučně špatně deklamované, ani není tak mnoho; neboť leckterá odchylka zdá se chybou jen s prosodického stanoviska básnického umělého: přirozený cit lidu však v některých věcech jde cestou svou. Tato bilance správnosti přízvučné věru není v neprospěch našich písni lidových; ba u porovnání s literaturou a hudbou umělou je přímo skvělá. Nemůžeme zajisté říci, že v básnické produkci naší v první polovici tohoto století nalézá se 40% veršů bezvadně přízvučných a dalších 20% jen s nepatrnymi poklesky; v hudbě pak až do začátku let sedmdesátých bylo ještě hůře: deklamovalo se z valné části netoliko špatně, nýbrž namnoze i vůbec bez všeho pravidla; a i pak trvalo to ještě dosti dlouho, než příklad těch, kteří přízvuku klestili dráhu (Smetana, Fibich) došel hojnějšího následování.

Přihlížíme-li k odchylkám od běžného přízvučného veršování umělého, shledáváme, že nalézáme je dosti často uvnitř veršů, méně hojně pak na jejich začátku; avšak skutečné, hrubé chyby proti přízvuku — kromě několika velice vzácných, ojedinělých výjimek — v počátcích veršů a tudíž i písni se nevyskytují. A jelikož nápěvy začínají vždy těžkou dobou taktu, bez předtaktí, je patrné, že rhythmus jsou naveskrz sestupné, dle názvosloví řeckého buď daktylické (spondaické) buď trochejské, tyto však obyčejně v dvoudobém, ony zase v třídobém taktu. Rhythmus čili taktu v z est upn ý ch česká píseň lidová nezná, nezná tudíž jambů nebo anapaestů. Dosti často sice začíná verš jednoslabičným slovem, tak že zdá se býti na první pohled jambický, ale lid pojímá jej důsledně jako daktylický nebo trochejský, vyznamenávaje toto jednoslabičné slovo důrazem. Mezi 800 nápěvy sbírky Erbenovy je pouze 13, tedy 1,6%, které nezačínají těžkou dobou, nýbrž mají předtaktí, a v světských písničkách moravských u Sušila je asi týž poměr. Avšak z oněch 13 písni českých některé začínají interjekcemi, jsou tedy přece dobré deklamovány alespoň v prvním verši, jemuž ostatek se pak přispůsoboval, jiné zase patrně jsou nesprávně notovány, tak že vlastně bez předtaktí býti by měly; zbyvá tudíž jen 6–8 písni, t. j. 1% skutečně lehkou dobou začínajících, a ty většinou jsou i jinak špatně deklamovány nebo dokonce i původem svým záhadné. —

^{*)} Samo sebou se rozumí, že »má panenko«, »můj milý« atd. považuje se v duchu lidového zpěvu vždy za rhythmus sestupný (s důrazem na začátku).

Odkud zjev ten plynne, je na biledni: z povahy českého přízvuku slovního, jemuž sluch lidu tak uvykl, že jako slova svá přízvukem, i hudební rhythmy těžkou dobou začíná. Avšak lid jde ještě dále; také skupiny slov — celý verš nebo jeho část — pojímá jako jednotnou řadu slabik a tudíž dle analogie se slovem jednotlivým vyznamenává důrazem na začátku, proti němuž další slovní přízvuk ve skupině té se vyskytující tak ustupuje, že dosti často se i zanedbává. Tak na př. v písni »Řehtej mi, řehtej — *můj* koni vranej — *přes* pole běžíci — *ať* se potěší — *má* nejmilejší — *na* voze kvílící« každá řádka veršová plní jeden takt (3. a 6. řádka zdržením posledních not vzniklá na dvojtakt) začínající na těžké době slovem, které má důraz skupinový; uvnitř taktu slabšího slovního přízvuku již se nedbá. Co tedy spisovný jazyk činí při jednoslabičných předložkách, to lid ve svých písňích provádí netoliko při »má panenko« a podobných osloveních, nýbrž i všude tam, kde několik těsně k sobě lnoucích slov tvoří jednu skupinu. A mezi 40% písni, které méně dobře nebo i špatně deklamovány jsou dle běžné prosodické theorie básnictví umělého, jest veliká část, která tomuto pravidlu o přízvuku skupinovém úplně vyhovuje, a tudíž se stanoviska umění lidového k oněm 60% přízvučně dobře deklamovaných písni připočísti se musí. Tím počet oněch písni, které i jakožto lidové písni právem nazvat se mohou chybně deklamované, klesá asi na pětinu všech. O tom tedy, která prosodie vládne lidovou písni českou, pochybnosti býti nemůže.

Přehled dějin folkloristiky (do r. 1894).

Podává Dr. Em. Kovář.

Národopisný sborník Českoslovanský má vedle rozprav samostatných obsahovati kritiku a bibliografii prací z oboru národopisu českoslovanského; poněvadž však základem každé moderní vědy jest srovnávání, tedy se bude přihlížeti i k látkám, jež mají nějaký vztah k našemu národopisu a které tedy při srovnávání s našimi zjevy jest v úvahu bráti. Při tom však též náležitě má býti si všimáno děl významu všeobecného, děl pro theorii a methodu důležitých pro zvláštní způsob, jimiž cenných výsledků si dobývají. Nechceme zavírat oči před vědeckým ruchem jinde, naopak bedlivě naň pozírat, posuzovati jej, a vytknouti, co dobrého a špatného v něm jsme našli, abyhom měli příklad a poučení pro práci svou.

Ale to vše týkat se bude práce současné. Leč žádná vědecká práce není absolutně nová, vždy navazuje na práci minulou. A proto, abyhom

při své kritice a bibliografii mohli se odvolávat na díla dřívější, podáváme jako úvod k nim stručné dějiny oné vědy, které N. Sb. Č. jest zvláště věnován. Při tom výslovně podotýkáme, že podáváme jen stručný přehled, že jen vyznačujeme dosavadní vývoj a hlavní práce. Kdo by chtěl zvěděti data podrobnější, toho odkazujeme na prameny, jež při záhlaví jednotlivých odstavců uvádíme.

Dále výslovně vytýkáme, že zatím podáváme jen vývoj folkloristiky (v našem, užším smyslu). O ostatních částech lidovědy (studie o kroji, a stavbách, atd.) pojednáme později.

* * *

Kdyby lidozpyt byl vědou starou, jejíž látka a rozsah byly by určitěji vymezeny, jejíž methody již osvědčenější a vybroušenější, jejíž cíle a úkoly jasnější, bylo by vhodno základní otázky tyto rozebrati a potom teprv k historii její přejítí. Ale lidozpyt jest věda nová, tvořící se, plna neurčitosti. Uchvacuje ovšem a vábí svou mladistvou silou a velikou budoucností; její cíle jsou ještě neurčity, ale již obrysy jejich budí úctu. Nic nevadí, že jest to vlastně část vědy obsáhlejší, ethnologie (národozpytu).

Vystihnouti obraz a dějiny jak národozpytu, tak zvláště lidozpytu jest tím obtížnější, že oba jsou vědy encyklopaedistické. Stará věda encyklopaedistická, filologie, se rozpadla na vědy samostatné, literarní historii, politickou a kulturní historii, archaeologii, mythologii, jazykozpyt, dějiny umění, geografii. Za to nové vědy encyklopaedistické se tvoří a v jich čele ethnologie. V době, kdy ony části filologie počínají vzkvétati a rozvíjeti se jako vědy samostatné, jest zároveň zříti v nich zárodky pro novou vědu encyklopaeystickou, již později sloužiti mají, zárodky ethnologie a lidozpytu, stejně jako je lze pozorovati v mnoha zcela nových vědách, v sociologii a pod.

Lidozpyt tedy vyvinul se sloučením různých prvků, jež poskytl vědecký ruch našeho století z různých oborů. Vědeckým směrům odpovídají však skoro vždy i směry umělecké, a vskutku i umění účastnilo se při budování nové vědy. Při tomto postupu chápeme, jak nenáhle vyměřovaly se hranice pole pro novou činnost, jak nenáhle se ustavovala a ustavuje nová věda s novými zvláštními úkoly a metodami. Aby různé prvky dříve vytčené se sloučily, bylo třeba najít vůdčí, základní myšlenku, jež by je pojila. Když však jejím vlivem celek se utvořil a národozpyt i lidozpyt jako zvláštní vědy byly uznány, odměnily se bohatě vědám i uměnám, z nichž vzešly, ano celému ruchu duševnímu v nové době, že obohatily látku jejich a dodaly jim nové směry, nové úkoly.

Lidozpyt na Rusi.*)

Počínáme dějinami ruského lidozpytu, protože je nejstarší a má vývoj poměrně samostatný, jehož základy vězí v samém duševním rozvoji ruském. Ruský lid mimo to poskytuje mnohem více látky a zajímavější než kdekoli jinde, a proto ode dávna vábil i cizí pozorovatele; od Herbersteinových *Rerum Moscovitarum commentarii* 1517—1525 až do nejnovější doby vyšlo mnoho pojednání o něm v cizině, jež pokusil se vypočítit *Bestužev* (Russ. istorija r. 1872, statě *Skazanija inostrancev*). Smysl pro vědeckou důležitost lidové mluvy, způsobu života, pověr, bytu, objevil se záhy, ale pro různé menší národy v říši ruské. Tak již roku 1716 vláda zavázala dr. Messerschmidta, aby procestoval Sibiř a poznal tamější kmene a jejich jazyky. R. 1733—37 sebrali G. Müller, Gmelin, Steller, Krašeninikov mnoho materialu národopisného o sibírských kmenech, r. 1768 počala řada vědeckých výprav hlavně do asijského Ruska k sebrání dalšího materialu. (Pallas, Gmelin inl., Lepechin, Sujev, Ryčkov, Falk, Georgi atd.) a r. 1786 za Kateřiny II. došla splnění myšlenka Leibnitzova a pořídil se srovnávací slovník (*Linguarum totius orbis vocabularia comparativa Augustissimae cura collecta. Petropoli.. Sect. I, par 1.*). R. 1791 vydal Müller popis kavkazských kmeneů s ilustracemi současně s norimberskou »*Ethnographische Bildergallerie*«. Krátce na to vydal Georgi veliké, krásně illustrované dílo »*Beschreibung aller im russ. Reiche wohnenden Völkerschaften*«, jež pak vyšlo ještě dvakrát v ruském překladu, a zejména druhé vydání ruské z r. 1799 je velmi rozšířené a pěkné. V úvodě také velmi dobře je vytčen význam vymírající primitivní kultury pod vlivem rostoucí osvěty.

Tito národopisci a jejich škola všímali si vlastního lidu ruského jen v načrtnutém rámci. Za to připomenouti sluší sbíráni písni, k němuž zavdal podnět M. D. Čulkov. Před ním Tredjakovskij háje přízvučné veršování, odvolával se na lidové písni. Čulkova sbírka (1770), obsahuje vedle lidových písni i oblíbené arie operní a pod. jako násle-

*) Srov. A. N. Pypin, *История русской этнографии*. Ст. Петербургъ. 1890.

D. N. Anučin, *О задачахъ русской этнографии*. Етнограф. обозрѣніе I. 1889.

Wl. Nehring, *Die ethnographischen Arbeiten der Slaven* (Zeitschrift d. Vereins f. Volkskunde. I. Berlin 1891.)

A. Brückner, *Folklore* (Archiv f. slav. Philologie 1894.)

A. G. Stín, *Historie literatury ruské XIX. století*. Velké Meziříčí 1893 (Různé články, kritiky a bibliografie) Живая Старина, Етнограф. Обозрѣніе, Wisła, Čes. lid atd.

V. Jagić, *Bibliograph. Uebersicht d. Erscheinungen auf d. Gebiete d. slav. Philologie und Alterthumskunde* v Archiv f. slav. Philologie 1876.

Fr. Pastrnek, *Bibliogr. Uebersicht über die slav. Philologie* 1876—91. (Archiv f. slav. Phil. Supplement-Band 1892.)

dující Novikova 1780; 1790 vyšla pečlivá sbírka Pračova (další vydání 1806, 1815), dále směs oblíbených lidových popěvků (Molodčík s molodkoju). Též přísloví, hádanky, všeliké zaříškačky se sbíraly, a Bogdanovič vydal je r. 1785 v sbírce Poslovicy. Snad i to stojí za zmínku, že Lomonosov ve své reformatorské činnosti upozorňoval na zhoubné zvyky a obyčeje církevní. Čulkov vydal dále od r. 1780 pohádky dle vzoru Pařížské Bibliothèque Bleue a Berlínské sbírky rytířských románů a konečně též Slovar russkikh suevérij 1782. Také historikové 18. stol. jako Tatiščev, Miller, Boltin odvolávali se na život venkovského lidu a obraceli k němu pozornost.

Důležitým však byl celý duševní vývoj ruský, který zrcadlil se v literárním rozvoji ruském. První krok učinil Lomonosov odloučiv ruštinu v písemnictví od jazyka církevního (1755). Druhý učinila akademie počavši r. 1789 vydávati Slovar Akad. Rossijskoj. V těchto dvou skutcích vidíme duch doby tehdejší, jež více než před tím se obírala ideou, aby stát ruský byl národním státem. Kateřině II. líbily se satiry, a sama podobné psala, jež mrskaly opičení se po cizině, a za její vlády ustavil se v Moskvě působením Novikova spolek pro vydávání knih pro lid, který však později, když Kateřina změnila své názory, byl rozpuštěn. Odpor proti cizině týkal se hlavně Francouzů, z nichž však Rousseau a Voltaire zůstali u veliké vážnosti. A jesliže vliv francouzské literatury ustoupil sentimentalním románům anglickým líčícím život rodinný, venkovský, hlásajícím prostotu a návrat k přírodě, bylo to jen ve shodě se zálibou v Rousseauovi. V též duchu hlásána byla láska k mužíkovi a kárána krutost statkářův. Vynikajícím zástupcem tohoto směru je N. M. Karamzin. Ale názory jeho byly právě tak neurčité, jako ostatních jeho vrstevníkův a zvrhly se konečně v utvoření kvasného vlasteneckví a officialní národnosti, jejíž vyznavači byli nejen vláda, ale i spisovatelé školy Karamzinovy.

Romantismus ruský vyvíjel se pod vlivem německým, v theorii zavládly idey Herderovy, v praxi svět přeludův, středověké národní pověsti, obyčeje, legendy staly se vítanou látkou v poesii; odpor proti napodobení francouzského klassicismu a vypěstění vlastní samostatné literatury, vědy i umění stalo se heslem. Nastoupením vlády Mikuláše I. r. 1825 zasazena byla veliká rána všemu volnějšímu myšlení. Za něho právě vytvořila se úřední národnost, jejíž pravidlem bylo zbavit se všeho cizího, velebit vše ruské; ale za tímto heslem skrývaly se největší zlořády, jež nesměly se vytknout, poněvadž byly ruské. Lid se velebil, ale při tom co nejvíce utiskoval. Ruský národní charakter se sice studoval ale idealisoval (hlav. časopisy Russkij Věstnik, Syn otecstva, Moskovskij Věstnik, Sovremennik a j.).

Přece však všichni romantikové nepropůjčili se k zastávání officialní národnosti, a mezi nimi vynikli N. A. Polevoj, který v časopise

svém (*Moskovskij Telegraf*) také sice hlásal, aby vše bylo národní, ale při tom pilně seznamoval i s výsledky evropské vědy, a P. J. Čaadajev.

Romantismus pozbyl své váhy a udělal místo pěstování věd, zvl. filosofie Schellingovy a Hegelovy, nejvíce přičiněním J. V. Kirějevského a N. V. Nadeždina. V třicátých letech tohoto století utvořily se v Moskvě kroužky disputující mezi sebou o této filosofii, z nichž utvořily se školy západnická (Hercen, Bělinskij atd.) a slavjanofilská (Kirějevští, Aksakov, Chomjakov). Obě řešily zejména také otázky o národu a lidu. Přičiněním Hercenovým již od let třicátých studovaly se také práce francouzské a anglické v oboru sociologie a národního hospodářství, a studium toto vytlačilo od polovice let čtyřicátých vliv německé filosofie. V umění jevil se tento obrat vznikem školy naturalistické. Národ ve smyslu demokratickém, národní blahobyt staly se idealem západníků i slavjanofilů. Vzpomeňme si, na příklad, jen na básně Kolcova, jak přesně vystihl charakter ruského lidu, a na kritiku jich od Majkova, kde týž je odsoudil zavrhuje národnost vůbec a hlásaje zásady lidskosti.

Z tohoto náčrtku vysvítá, že v letech čtyřicátých nastává i pro ruskou lidovědu důležitý obrat. Když počala se studovati sociologie, národní hospodářství, psychologie, a také v dějepisectví obrat tento bylo znáti, když v poesii proniknul naturalismus, a při tom při všem národ, jeho charakter, jeho blahobyt byl heslem, pak musilo nastati též hlubší, všestrannější, soustavnější studium téhož národa a lidu. Však dříve než o nové době lidozpytu promluvíme, vraťme se ještě o pár let zpět, abychom viděli, co až do té doby v něm vykonáno.

Z lidových písni vyšly epické ruské zpěvy (*byliny*) hlavně o recích kruhu Vladimírova spolu s písniemi lyrickými r. 1804 (*Drevnija russkija stichotvorenija*, vyd. Kirša Danilov). Sbírku tuto vydal znova r. 1818 Kalajdovič s úvodem, který je prvním pokusem studie o lidovém eposu. Mezi tím vydávaly se i sbírky lyrických písni (zejména Petr V. Kirějevskij pilně je sbíral), takže r. 1838 Sacharov jich napočetl 126. Připomínáme aspoň Strachova sbírku písni svatebních r. 1835.

Na maloruské písni upozornil kníže Certelev (*Opyt sobranija starinnych malorusskikh pěseň* 1819), načež Maksimovič vydal jich sbírky 1827, 1834, hlavně 1849 (*Sbornik ukrainskikh pěsen*). V. z Oleska vydal r. 1833 *Piesni ruskie w Galicyi a Sreznevskij: Zaporozkaja Starina* (epické zpěvy, dumy maloruské; též histor. vysvětlivky). O lidové poesii slovanské bádal Bodjanskij (*O narodnoj poezii slavjanskikh plemen* 1837).

Též mravy, zvyky, byt, slavnosti a pod. lidu těšily se pozornosti; Vasiljev, Makarov, Glagoljev je sbírali, zvláště Snegirev, který v Mosk. Věstniku r. 1827 a 1828 mnoho významných

článků o lidových slavnostech napsal, a r. 1837—38 vydal 4 svazky díla: Russkija prostonarodnyja prazdniki i suevěrnyja obrjady, kdež živé vylíčení, četná srovnání, vytčení zeměpisného rozšíření jednotlivých zvyků sluší oceniti. Na základě těchto děl vydal Sacharov r. 1840 Skazanija russkago naroda (2 díly; líčí mravy, slavnosti, písne, přísloví), největší, ačkoliv ještě nekritická, lidopisná monografie té doby. Přísloví zvláště sbíral J. S negirev: Russkie v svoich poslovicach 1834, Rus. narod. poslovicy i pritči 1848 a 1857. Také Vlad. Iv. Dal' již tehdy pilně sbíral a pracoval, vydal též řadu menších studií, však hlavní ovoce jeho práce vyšlo až v letech šedesátých.

R. 1820 vydal A. Ch. Vostokov Razsuždenije o slavjan. jezykě, kdež vyložil poměr nářečí k církevn. jazyku a položil základ slavistiky na Rusi pro lidozpyt důležité, kterou teprv až v letech čtyřicátých úsilovněji pěstili Bodjanskij, Grigorovič, Preis, Sreznevskij a j.

Historikové školy Karamzinovy více blouznili o ruském lidu, než aby podali studium jeho charakteru. Proti nim brojili Kačenovskij a Polevoj opírajíce se o Niebuhra, Schlözera, Guizota, Thierryho, Savignyho, Rittera. Kalajdovič, Strojev a hrabě N. P. Rumjancev († 1826), zakladatel moskevského musea, získali si zásluh o studium starých památek a listin a prosadili archeologické zkoumání Rusi. Köppen snesl mnoho archaeologického, statistického a kulturně - historického materialu, V. V. Passek (Zarysy Rossii 1838—42) material archaeologický i lidopisný.

Na poli širšího národozpytu vynikly práce zejména Sjögrenovy a Castrénovy o kmenech finských, pak Klaprothova Asia polyglotta r. 1823. Nezůstávala bez vlivu rostoucí práce v ostatní Evropě na poli ethnologie a anthropologie (Retzius, Prichard) i archaeologie (Boucher de Perthes). Po příkladu r. 1839 Edwardem založené pařížské ethnologické společnosti byla založena r. 1845 v Petrohradě zeměpisná společnost s národopisnou sekcí: též Jowardovy a Sieboldovy myšlenky o národopisných museích nalézaly na Rusi příznivého sluchu. Společnost vydávala své Zápisky. Předseda národopisné sekce K. E. Baer horlivě se ujal studií ethnologických. Jeho vlivem společnost podporovala podobná studia, on vroucně vykládal důležitost živého pramene pro poznání historie lidstva vedle psaných památek, vytýkal, jak mnoho peněz a práce se vynaloží k objevení nějaké staroegyptské maličkosti a při tom zapomene se uchovati ruská balalajka, jež bude za 100 let vzácností, jako ruské střevíce z láčí uchovány jsou jedině v Kodani, kdež je Petr Vel. zanechal. Vykládal, že všeliké vládní reformy mají souhlasiti s poměry, s úrovní vzdělanosti lidu, s jeho zvyky a potřebami. R. 1848 navrhoval založení národopisného musea.

Tato národopisná činnost měla obsáhnouti všecky kmeny ruské, tak Baer si věc představoval, a jeho vlivem všem byla věnována pozornost.

Jen v tomto rámci mělo být si všímáno i vlastního ruského lidu, leč toto studium brzy nad jiné se zmohlo, když i odjinud dostalo se mu posily.

Základ k tomu dán byl v samé společnosti r. 1846 a r. 1848, programovými přednáškami N. J. Nadeždina »o národopisném studiu ruského lidu«, kterouž určen byl směr pro všecko další lidozpytné studium na Rusi.

Nadeždin upozornil společnost, že má hlavně prozkoumati vlastní Rusko, a z toho dovozoval, že má vybádati, co činí podstatu rusství, tedy že se má zabývati nejvíce ruským národopisem. Ukazoval, jak výborný material již snesli Köppen, Dal', Sněgirev, Sacharov. Ale nesmí se pouze material hromaditi, nýbrž užíti ho ke studiu. Jde tu o to, aby individualita byla ve shodě s národností. Nejdříve je třeba rostřídit si kmeny a to lze nejlépe na základě mluvy, živé mluvy, na jejíž prozkoumání klade velikou váhu a úkoly ruské dialektologie podrobně probírá. Na to jedná o fysické a zvláště psychické stránce. K této počítá způsob života, lidové vědomosti a schopnosti, moralku, rodinný život, hospodářství, občanský život a zřízení, náboženství a pověry atd., a sice i všeobecně ustálené zvyky i prchavé nálady a nápady, chce mít vylíčeny i pošetilosti vedle stránek chvalitebných. Aby se všeho toho dosáhlo, je třeba národopisné methody a kritiky, je třeba dobře rozeznávat, co je osobního a co všeobecného, co jak je rozšířeno a ode kdy, co vlastního, co odjinud vypůjčeno. Nadeždin prochází ruskou historii a ukazuje, jaké všecko živly jeho povahu a osvětu, a co vše s tím souvisí, upravily. K tomu všemu je třeba srovnávat, kde co podobného se vyskytuje a v jakém poměru se nachází totéž k národopisným zjevům ruským.

Nadeždin byl slavista, geograf a historik. Jeho pokus o historický zeměpis Ruska je znamenitý, právě jako jeho studie o Velkoruských (v Pluchardově Encyklop. Lex.) a o ruských nárečích (Wiener Jahrbücher 1841 Bd. XCI). Jeho touha po poznání podstaty ruské národnosti může se vysvětliti i odporem proti výkladům německých historikův, kteří rozdíl mezi Germany a Slovany pokládali za plemenný, takže Germani představují plémě mužné, aktivní, Slované zženštílé, passivní, nebo jiní hlásali, že Germani - Romani - Slované představují totéž v malém, co Jafetité - Semité - Hamité ve velkém (živel nábož.-moralní, dále racion. politický, a Slované živel materialistický). Proto historie zase má náhledy podobné vyvrátit. Historie ruská nemá být historií ruského státu, ale historií ruského lidu, jak již Polevoj mínil. Právě v letech čtyřicátých, kdy vědci i umělci ruští soustavně počali studovat, bylo třeba přesného programu pro lidovědu, aby konečně byla poznána podstata ruské národnosti, což bylo stálým cílem veškeré intelligence od dob Kateřiny II. Poznání toho potřebovali nejvíce právě historikové a filosofové, neboť na jeho základě chtěli určiti poslání Ruska a Slovanstva v dějinách lidstva vůbec.

S těmito ideami pracují historikové ruští, též historikové práva, sociologové, filosofové a filologové, jako S. M. Solovjev, zakladatel moderního dějepisectví na Rusi, K. D. Kavelin (Vzgljad na juridičeskij byt drevnej Rossiji 1847, kdež je vylíčeno staré rodové zřízení, obyčeje i obřady; autor nehledá výkladů mythologických nebo symbolických, nýbrž vidí v obřadech vzpomínky starých poměrů), J. Terešenko (Byt russkago naroda 1848, kde vysvětlen je způsob života a národní podání), J. J. Sreznevskij (Izslědovanija o jazyčeskom bogosluženiji drevních Slavjan 1847, Mysli ob istoriji russkago jazyka 1849, Istor. slovar rus. jaz. atd.), O. Bodjanskij, Th. J. Buslajev (zvl. Istoričeskije očerki rus. narod. slovesnosti i isskustva 1861, Rus. bogatyrskij epos v Russ. Věstniku 1862 Narodnaja Poezija, Istoričeskije očerky 1887), N. Kostomarov, obhájce literarní samostatnosti maloruské, napsal studii o histor. významu rus. národ. písni (Charkov 1843, 2. vyd. 1871), Certelev, Maksimovič, archaeolog N. V. Kalačov a J. E. Zabělin, atd. Kalačov a Zabělin sestavovali historii zvyků ruských, ruského bytu a lidového života na základě starých památek, jež po archivech shledávali. Sreznevskij a Buslajev byli pěstiteli a zakladateli srovnávacího jazykozpytu na Rusi dle vzoru Boppova a Grimmova, od kteréhož přijal Buslajev i theorie mythologické, a viděl v duševních plodech lidových vesměs zbytky dávné doby pohanské. Psal o lidovém podání (Istorič očerki russ. narod. slovesnosti i iskustva 1861), o pohádkách a bájích (Russ. Věstnik 1872—74) a j.

Také sbírání a vydávání lidových plodů se zmohlo. Ale dříve ještě chceme zaznamenati jedno veliké, důležité pro studium lidu hnutí — slavjanofilství. Moskevské kroužky filosofií německou byly svedeny k otázce, jaká náleží budoucnost, jaká úloha Rusku v dějinách člověčenstva? Jedni chtěli, aby dříve bylo proniknuto opravdovou vzdělaností, jaká je na západě, než přijde na jeviště dějin plnit svou úlohu — západníci, druzí tvrdili, že má své tradice, své národní základy, jež je potřeba jen poznat, k nim se vrátit — slavjanofilové.

Slavjanofilové k vůli ideám svým lid bedlivě studiovali, sami chodili v krojích lidových, atd., a celá jejich literatura vědecká i básnická obsahuje plno bedlivého pozorování lidu. Sem patří Ivan V. Kirějevskij jeho bratr Petr V. Kirějevskij, jenž také vydával sbírku lidových písni od r. 1831, jejíž úplné vydání 1860—74 obstaralo Občesto ljubit. ross. slov. redakcí Bezsonova, A. Chomjakov, J. F. Samarin (studium obštiny), zasloužilý o zrušení nevolnictví, D. Valujev (Sbornik istorič. i statistič. vědění o Rossiji atd.), K. S. Aksakov (O drevnem bytě u Slavjan voobšče i u ruskich v osobennosti 1852, O jazyčestvě u drevních Slavjan atd.), jeho bratr, publicista J. S. Aksakov, O. F. Miller (jeho přednášky o studiu národní literatury, dále upravil k II. vydání Galachovy Historie rus. slovesnosti stať o bylinách a historických písních, atd.).

Vlivu lidového studia podrobovali se i belletristé, ať třeba k táboru slavjanofilů nenáleželi, s Turgenevem v čele, i publicisté novějších směrů, jako Bělinskij a jeho škola (Pisarev a j.).

Vytknuvše takto hlavní zjevy všeobecného duševního rozvoje na Rusi, jež měly vliv na bádání lidozpytné, vraťme se k specialním pracím lidozpytným, jež opustili jsme při založení Petrohrad. geograf. společnosti (1845) a činnosti Baerově a Nadeždinově.

Petrohradská geogr. společnost z počátku více sledovala cíle Baerovy. Ale i na sám ruský lid bylo pamatováno, sbíraly se rukopisy písni a pověsti, zvyků, všeliké záznamy, právní obyčeje, atd. V 60ých letech docela připravovala velikou vědeckou výpravu k poznání krajin maloruských, kterou r. 1870 pod vedením Hiltbrandta, Čubinského a j. provedla (Trudy etnograf.-statič. expedicii v južnozapad. kraě 1872 a násl. a Zapiski jugozap. otděla russ. geogr. obščestva vycházející v Kijevě od r. 1872). Pro Bělorusko utvořila se zvláštní sekce již dříve a vydala 1853—64 Etnograf. Sborník. Od r. 1867 vydává Zapiski, kamž pracemi lidozpytnými přispívají Majkov, Lamanskij, O. Miller Hiltbrandt a j. Pro Malorusy utvořila se zvláštní sekce v Kijevě, jež v r. 1873 a —74 vydala Zapiski južnozapad. otděla imp. geogr. obščestva, kamž psali Čubinskij, Dragomanov, Kupčanko a j. Společnost vydala též dotazník, pak národopisnou mapu Ruska, a v publikacích jejích najdeme práce ze všech oborů ruského národopisu. Za r. 1859—79 vydávala též prací Mežova bibliografií přírodopisné, zeměpisné a národopisné literatury ruské, což přestala jen ze zbytečné šetrnosti. Za to r. 1890 počala vydávati redakcí V. Lamanského časopis Živaja Starina, pro ruské studium lidozpytné sborník důležitý, jenž přináší studie ze všech oborů lidozpytu.

V Moskvě, v ohnísku všeho duševního ruchu na Rusi, ustavila se r. 1846 společnost přátel ruské historie a ruských starožitností, pak spolek přátel lidové literatury, starožitnický spolek hrab. Uvarova a zvl. spolek pro vědy přírodní (Obščestvo ljubitelej Jestestvoznanija), jehož národopisný oddíl přičiněním A. B. Bogdanova a V. A. Daškova r. 1867 uspořádal znamenitou národopisnou výstavu, jejíž sbírky přišly do národopisného muzea (kroje, typy, byty, nářadí atd.); srov. Sistemat. opisanije kollekciji Daškovskago etnograf. Muzea, Moskva 1887 od V. Millera. Jeho redakcí vydává museum od r. 1885 i Sborník materialov po etnografii. Spolek vydává od r. 1864 Trudy etnograf. otděla O. L. J. s příspěvkы Vsevol. Millera, Jančuka, Anučina a j. a od r. 1889 sborník Etnografičeskoje Obozrenije redakcí N. A. Jančuka.

Již za vlády Mikuláše I. počaly se v jednotlivých guberniích vydávati Gubernskija Vědomosti, v nichž též material národopisný našel místa. V 60ých letech právě tento material nabyl veliké obliby.

Ale i v různých spisech pamětních, v statistických pracích, v sbornících, ve zprávách eparchií atd. dosti se najde. Právě v letech 60ých, kdy bylo usilováno o zrušení nevolnictví, kdy tedy zájem o lid měl přinést i praktické ovoce, nejvíce materialu se sebral. (O národopise doby té srov. A. A. Kotljarevského Starina i národnost). Taktéž publikace Petrohrad. akademie věd II. odd., dále Žurnal ministerstva narodnago posvěščenija, pak Drevnosti Uvarov. archaeolog. spolku v Moskvě a j. v. obsahují mnoho materialu i studií národopisných.

Nejdůležitější theoretické práce z oboru ruského lidozpytu uvedeme zvláště. A. N. Afanasjev vydal první vědecký sborník pohádek (Russkija narodnyja zkazki 8 sv. 1855—63), Sbírku legend (Russ. narod. legendy) dále mythologickou studii (Poetičeskija vozvrénija Slavjan na prirodu 3 sv. 1869) a j. v. Afanasjevu jako Buslajevu jsou J. Grimm, dále A. Kuhn, W. Schwartz, Max Müller vzory. I jemu vše lidové pochází z doby pradávné, jeho mythologie slovanská shoduje se s mythologií indickou, řeckou, germanskou atd. tak, jak ji učitelé jeho vykládali, jednotlivé postavy jsou zosobněním bouře, větru, slunce atd. Historické kritiky se mu nedostává, ale zásluh si získal o sebrání velikého materialu a ustálení srovnávací methody. Jeho následovníkem jest O. Miller, jehož Opyt istorič. obozrénija russ. narod. slovesnosti 1866 zajímavě je srovnati s uvedeným již spisem Tereščenkovým. V. Miller v Uvarovských Drennostech uveřejnil mnohé studie. O rozdílném rázu velkorus. a malorus. písni spor vedli Kostomarov (Věstnik Evropy 1872—74) a Orest Miller (Fil. Zapiski 1874). Též Chalanskij o tom psal (v Russ. Fil. Věst. III.). O úkolech ruského lidozpytu, hlavně co se týče sebrání materialu, srov. A. N. Pypina O zadačach russ. etnografii 1885, a Anuchina (Etnograf. Oboz. I.). Srov. též polemickou recensi Pypinovy Historie rus. ethnografie od Lamanského (Živaja Starina I.).

Z lidové poesie hlavně epické bylinky lákají k studiu. Vzpmenuli jsme již práce Buslajeva. Též výklady Bezsonova ve vydání písni Kirjevského sluší uvést; jsou plny allegorií a symbolů. V. Stasov (Proizchoždenije russ. bylin ve Věstniku Evropy 1868) viděl v bylinách jen slabé zpracování asijských pověstí a písni, i když jsou původu arijského, dostaly se na Rus prostřednictvím turanským za doby tatarského panství, kdežto Orest Miller (Ilja Muromec 1869) bohatým srovnáváním snažil se dokázat mythicke jádro jejich a původ, v jejich hrdinách viděl zosobnění přírodních zjevů. Toutéž metodou postupoval N. D. Kvašnin-Samarin (Russ. bylinky atd. v Besedě 1871). Nověji o tom psal V. F. Miller (Exkursy v oblast russ. eposa 1892, O typě Il'ji Muromca 1892), blíže se více Stasovu, shledává jejich původ eránským. Za to L. Majkov (O bylinach Vladimirskego cykla 1863) již ukázal historické jádro bylin, Jagić poukázal (Archiv f. slav. Philologie I.) na

vliv křesťanských legend a pod., a A. Veselovskij na tradice byzantské, středověké a jihoslovanské, jež s křesťanstvím se dostaly na Rus a měly vliv na lidovou poesii (v řadě rozprav v Arch. f. slav. Philolog., Žurn. min. narod. prosv., Zapiski a Sbornik Akad. atd. srov. na př. Južnorus. byliny 1881, Opyty po istoriji razvitija christijan. legendy 1875—77; četné jeho práce za leta 1859—85 vykazuje Ukazatel k naučným trudem A. N. Veselovskago 1888. Od té doby ovšem počet se rozmnožil značně). V Rus. Filolog. Věstniku o též předmětě psali Majkov, Kvašnin-Samarin, v Kijev. Trudech r. 1871 A. Rozov. Vůbec názory Afanasjeva a Oresta Millera, jež byly nejvíce rozšířeny, již v letech šedesátých ztrácely půdy. Dvojí směr studia jim ji podkopal. Předně studium staroruského písniectví, jež zahájili Vostokov, Sreznevskij a j., ve kterém zvláště vynikl N. S. Tichonravov, jenž uveřejnil v rukopisech obsažené legendy, písňe lidové, podání, pověsti, apokryfy; dále A. N. Pypin svými literarně historickými studiemi, A. A. Kotlarevskij v studii o pohřebních obřadech pohan. Slovanů a j., V. V. Stasov a P. A. Lavrovskij. Za druhé měl vliv rozvoj ethnologie, archaeologie a historie na západě, jenž na Rusi neostal bez ohlasu. Historické studium počátků rus. státu, ruské kolonisace, ruského zřízení, poměrů, ruské církve a všelikých sekt, atd. vrhlo do lidozpytu nové světlo a do studií lidozptytných historickou kritiku. Jako příklad lze uvést L. M. Ščapova studie o ruském rozkolu.

Ostatně i na západě starší theorie pozbyly své váhy theorií Benfeyovou o putování bájí z Indie k západu, o jich vnikání do literatury knižné, z ní dale mezi lid, o jejich různých přeměnách a pod. Na Rusi hlavním zástupcem nejnovějších směrů jest A. N. Veselovskij, jenž v plodech lidových rozlišuje různé prvky dle toho, kdy které vznikly, za jakých poměrů, z jakých pramenů, opíraje se o srovnávání s literaturou byzantskou, se západoevropskou (středověkou i novověkou), s legendami křesťanskými a apokryfy, atd. drží se přísně methody historické. Vlivuplné byly i studie V. Jagićovy (Gradja za istoriju slov. narod. poezije v Rad. jugoslov. akad. sv. 37, v četných studiích v Archivu für slav. Philol. Týž směrem pracuje dále Kirpičnikov (Grečeskije romany v novoj liter. Istočniki někotorych duch. stichov, Žurn. Min. Nar. Prosv. 1877, Sv. Georgij i Egorij chrabryj 1879). O historickém významu písni loupežnických psal N. J. Aristov (Fil. Zapiski 1874); důkladné studie napsal Iv. Ždanov. (Zvl. k liter. istorii russ. bylevoj poezii 1881). Daškovič (Leg. o sv. Gralu 1876, Byliny ob Alešě Popovičě 1883) dokazuje historické jádro zpěvů a putování pověsti. N. Chalanskij psal o lidových písňích ve Varšavském Russ. Filolog. Věstniku, dále vydal Velikorus. byliny Kijevskago cikla 1885, dosud vychází jeho redakcí Sbornik svěděníj dlja izučenija byta krestjan. nacelenija Rossiji. O hrdince ženě jedná Sozonovič (Pěsni o děvuškě-voině i byliny

o Stavrě Godinovičě 1880) způsobem srovnávacím; podobně o látce Bürgerový Lenory (Lenora 1893); srov. Sumcov, Pěsni i zkazki o živom mertvecě 1894. V. N. Močulskij analysoval t. ř. Golubinu knigu 1887. V. Peretc napsal studie o současné lidové písni (Sovremen. narod. pěsňa I. 1894). Z cizích studií o ruských bylinách uvésti jest: W. Wollner Untersuchungen über die Volksepik d. Russen 1879, Rambaud, La Russie épique 1876, Ralston (Songs of the russian people 1872). Fantastická je studie Dambergova (Versuch einer Geschichte d. russ. Ilja-Sage 1887).

O duchovních písňích jednal Veselovskij v rozsáhlých studiích Razyskanija v oblasti duchovnych stichov, v publikacích Petrohradské akad. (O potulných poutnících srov. Sreznevskij v Zapis. Akad. 1862). Kirpičnikov pojednal o podobách legend o sv. Jiřím a národních písni o Egoriji Chrabrému, jenž Rus očistil a chránil (Sv. Georgij i Egorij Chrabryj 1873). Dále jest uvésti studie Jagićovy (v Archiv. f. slav. Philologie I. atd.), Buddoho, Močulského, Kalužniackého a Batjuškova. — O maloruských písňích a jejich slepém pěvci, kobzarovi, O. Veresajovi psali O. Miller, Rusov (1874) a Lisenko o něm a o hudebních zvláštnostech maloruských dum (Sbornik ukrajin. pisen 1872). K tomu srov. A. Faminčin Domra i srodyje jej muzyk. instrumenty russ. naroda 1891, a A. Sisovskij, Opty i zučenija maloruss. dum 1890. Jančuk v spise Maloruss. svadba 1884 podává mnoho písni s nápěvy a pojednává o nich. Zvláště jsou důležity Istoričeskija pěsni maloruss. naroda 2 sv. 1874—75 od Antonoviče a Dragomanova s historickými a kritickými výklady. Vliv rytířské poesie v ukrajinských písňích posledního půldruha století dokázal Dragomanov (Zapiski II., Novi ukraiński pisni 1881). Jaščuržinskij probádal písni svatební (Russ. filolog. Věstnik III.) a vydal r. 1891 O prevrašenijach v maloruss. skazkach, a hlavně Potebnja (Tamtéž VII., XVII.) vydal krásné studie o obrazích, o porovnáních a motivech písni maloruských, o koledách a pod. (Srov. Sumcov). Též o nárečí malorus. napsal důležité »Zamětki« ve Filolog. Zap. 1871. Srov. P. Žiteckij, Očerk zvukovoj istorii maloruss. narěčija 1876. Od Žiteckého máme též Mysli o nar. maloruss. dumach 1893. Koledy vypsal J. Franko, Naši kolady 1890 (rusín.). O bělorus. písňích podali důkladné výklady Bezonov a Šejn ve svých vydáních bělorus. písni 1871.

Mravy a obyčeje, byt a pod. ruského lidu dávno již poutaly pozornost. Uvedli jsme již práce Snegireva, Sacharova, Tereščenka a j. Zabylina (Russ. narod, jego obrjady atd. 1880) vykládá pouze ritualní obřady. N. F. Sumcov (O svadeb. obrjadach atd. 1881) hledá v nejších zvycích svatebních přežitky starých názorů a mravů, únosu, koupě nevěsty a pod. a mimo to stopuje v nich vlivy řeckocírkevní a západní drží se vůbec v studiích svých učení Tylorova (srov. Gross-

pietsch, Russ. Revue X.). Poučné jsou práce Barsova o novorozeňatech v Mosk. Trudech 1877 a Sumcova (O slavjan. narod. vozrěnijach na novoroždenaago rebenka v Žurn. min. narod. prosv. 1880; zvláště důležité jeho práce jsou Kulturnyja pereživanija 1890, Kolduny, vědmy i upiry 1891, kdež sestavena je literatura o čarodějnicích, upírech a pod., Pisanki 1891, Pěsni i zkazki o živom mertvecě 1894. Chlěb v obrjadech 1885). Srov. D. J. Bagalěj, K istorii učenij o bytě drevních Slavjan 1892. O selské svatbě velkoruské vydala 3svazkový popis A. Slavjanskaja (Opisanije russ. krest. svadby 1887—89), maloruskou popsal Jančuk (Maloruss. svadba 1884), běloruskou Zapolskij (Běloruss. svadba 1884) a Gukovskij (Svadba u litav. Bělorussov 1894). Pohřební zvyky studoval Anučin (Sceni, ladjia i koni kak privadležnosti pochoronnago obrjada 1890). O evropském karnevalu a ruské masljanici napsal studii Vsev. Miller (Russ. masljanica atd. 1884). Potebnja vykládal mythický význam výročních slavností (O myfičeskom značenij někotorych obrjadov 1865). O žebrácích pojednal E. Romanov (Katm. gvara 1893). A. Sokolov napsal Čerty nravor iz russ. byta v 18. věku 1891, A. A. Isaev Pereselenie v russ. nar. chozajstvě 1891. O Malorusích vůbec pojednal Hildebrandt v Trudech VII., dále Nowosielski (polsky Lud Ukrainski 2 sv. 1857 s mnoha mystickými výklady), Rulikowski důkladně popsal kraj vasilkovský 1853. Kulishovy Zapiski o južnoj Rusi, 2 sv. 1856—57, obsahují mnoho z lidové literatury. Sajany popsal N. Dobrotvorskij (Věstnik Evropy 1888). Dílo samouka, kozáka Želěz-nova (Uralcy 3 sv.) vyšlo r. 1888 ve 2. vydání. Bulgakovskij vyličil Pinčuky v petrohrad. Zapis. 1890 a Minch obyvatele saratovské gubernie (Tamtéž 1889.) O obyvatelstvu Smolenska vydává V. Dobrovolskij Smolensk. etnogr. sborník od r. 1891. Kalendářní přehled lidových obyčejů mimo starší od Maksimoviče (Dni i mjesaci) upravili Čubinskij a Kostomarov (Narodnyj dnevnik v Trudech III. a IV.). Golovackij vyličil kroj haličských a uherských Malorusů (O narodnoj odezdě i uzbranstvě Rusinov v Galicji i Wengrii 1877). Maloruský život rodinný dle lidové poesie vyličil N. J. Kostomarov (Literat. naslědije 1890). Všeobecná pozornost věnována je ruskému lidu v Haliči a Uhrách v Slavjan. Sborníku (v Petrohradě od r. 1875) a v Geografia Rusi od R. Zakliňského. Historii malorus. národopisu (dodatkem k Pypinovi) máme v spise N. F. Sumcova (Sovremennaja maloruss. etnografija 1893). Lid běloruský jest popsán v Etnograf. Sborniku (Vilna 1853—64) a v Trudech od Zenkoviče. S. A. Demboveckij vydal r. 1882 Opyt opisanija Mohilevskoj gubernie, E. Romanov Běloruss. sborník 1891, Baťuškov Bělorus i Litva 1890, nejdůležitější však dílo vydal Šejn: Materialy dla izučenija byta i jezyka sěverozapad. kraja 1887, výborný to kalendář výročních obyčejů a s nimi souvislých písni. Podobný vydal Kračkovskij Mosk. Čtenij 1873 (Byt zapadnoruss. seljanina) a jiný

z krajiny ošmianské v *Zapiski Petr. Geogr. Obšč.* 1873. Ještě zajímavější je A. Pečerského: V lěsach 4 sv. 1875. O pohádkách a bájích pojednali *Veselovskij* a *Suchomlinov* v spisech Petrohrad. Akademie, dříve *Buslajev* 1872—74 v Russ. Věstniku (Srov. *Russische Revue* V.). Srov. dále *Minch*, Narod. obyčaji, suevěrija i predrazsudki krest. Saratov. publ. 1890, a V. N. *Jastrebov*, Materjaly do etnog. Novorosji 1894. Srov. dále *Komarov*, Ekskursy v skazočnyj mir. Etjudy v oblasti mifov i narod. předanij 1886. *Kirpičnikov*, V spravě staroruss. skomorochov 1891 (srov. A. *Famincyn*, Skomorochi na Rusi 1889), S. A. *Beršadskij*, Evrej korol polski 1889, L. Šepelevič *Očerki iz istorii srednevěk. lit. i kultury* 1890, R. *Nelidova*, Dobraja i zlaja žena po nar. kartinkam 1891, J. *Minajev*, Narod. dramat. představenija v prazd. Choli v Almorě 1891. P. *Ivanov* sbírá lidové pověsti o domácích a lesních bůžcích, vodnících a rusalkách (*Sbor. charkov. istor. filolog.* 1893); Th. *Kudrinskij* napsal studii *Utoplenica* 1894: četné a výborné jsou opět studie *Sumcova* v *Etnog. Obozr.* srov. též jeho *Bibliograf.* ukazatel, kdež bohatě jsou sestavena lekadla a zaříkadla.

O sektářství viz *Tsakni*, *La Russie sectaire* 1888, D. *Sapožnikov*, *Samosožzenije* v russ. raskolě (17—18 stol.) 1891.

O právních názorech a zvycích srov. studie: *Daniľčenko* (Narod. juridič. obyčaji atd. 1869), *Efimenko* (Juridič. znaki v *Žurn. min. narod. prosv.* 1874 II.), *Jakuškin* (Obyčnoje pravo 1875), *Čubinskij* a *Hiltebrandt* (Narod. juridič. obyčaji v *Trudech VI.*, 1872), *Bogišič* v *Aperçü des Travaux sur le droit cout. en Russie* 1879 všecky tyto práce kriticky ocenil. Pozdější jsou studie A. *Titova* (Juridič. obyčaji 1888) týkající se jediné vsi, V. *Sergějevič* (Russ. juridič. drevnosti 1893), S. D. *Galparina* (*Očerki pervobyt. prava* 1893) Moskevské etnograf. obšč. vydalo dotazník k sbírání právních obyčejů. O lidové medicině psali V. *Demič* (*Očerki russ. narod. mediciny* 1889), *Mizerov* i *Skalozubov* (*K voprosu o narodnoj medicině* 1893) a j. v.; srov. též M. A. *Dikarev*, *Programma dlja etnog. izslědovanija narod. žizni v svjazi s golodem i choleroju* 1894. O výkladech snů u Bělorusů viz E. *Romanov* v *Etnograf. Obozreniji III.*, o dětských hrách krásné dílo vyšlo od *Pokrovského* (*Dětskija igry* 1887); srov. *Ivanov*, *Igry krestjan. dětej v kupjan. uězdě* 1890.

Studie tyto byly ovšem možny na základě bohatých a pečlivých sbírek materialu, z nichž nejdůležitější si uvedeme, pokud jich nebylo dosud vzpomenuto.

Studium obyčejů, mravů, bytu atd. opíralo se o práce *Snegireva*, *Sacharova*, *Tereščenka*. V. J. *Dal'* vydal v Russ. Věstniku 1867—68 *Novya kartiny russ. byta* (2. vyd. 1880); dále máme: *Dijev*, *Mravy i obyčaji nerechot. ujazda v Čtenija* 1846, *zvyky z Vladimir. guberni v Russ.*

Filolog. Věstniku IV., z gub. archangels. v Mosk. Trudech V. 1878, sborník materialu vyd. statist. komitét v Niž. Novgorodě 1870, Chudakov vydal Materialy dl'a izučenija narod. slovesnosti; Velikoruss. skazki 3 sv. 1860—63), Erlenvejn (Narodnyja russ. skazki 1863; do angl. přeložil Ralston: Russian Folk-tales 1873), Rudčenko (Narod. južnoruss. skazki 2 sv. 1869—70), Sadovníkov (Skazki i predanija samorskago kraja 1876), Čubinskij a Hiltbrandt (Maloruss. skazki 1878 v Trudy II.), jmenovitě M. Dragomanov (Maloruss. narod. predanija i razskazy 1876). O pověrách vydal Dal' O pověrijach, suevěrijach i predrazsudkach russ. naroda 1880, Hiltbrandt Věrovanija i suevěrija, zagadki i poslovicy v Trudech 1872, 77; maloruské obyčeje a pověry vydali r. 1860 Maksimovič a současně Markevič. Přísloví jsou sebrána již v starších pracích, zvl. Snegireva a Sacharova. Nově vydal Chudakov Velikoruss. zagadki 1861 a Majkov Velikoruss. zaklinanija 1869. Největší však sbírku (asi 30.000) vydal V. J. Dal': Poslovicy russ. naroda 1863 a 1879. (Srov. též sbírky v Mosk. Trudech V. 1878, ze starších Altmann v Jahrb. f. slav. Lit. 1853—54). Z novějších lze uvésti J. Manžura, Skazki, poslovicy etc. v Ekateriu, i charkov. gubern. 1890; M. Michelsona, Mětkija i chodočija slova. Sborník russ. i innostr. poslovic, izrečenij i vyraženij 1894. Ze sbírek malorus. přísloví: Nomis (Ukrainski prikazki atd. 1864), Ševentovskij (Maloruss. zagadki 1872), Hiltbrandt (Poslovicy, zagadki atd. Trudy 1877), P. Efimenko (Sborník maloross. zaklinanija 1874). Haličská přísloví vydal již r. 1841 Ilkevič, větší sbírka (zároveň uhersko-russ.) je v Trudech etnog. 1869. Bělorus. přísloví vyšel sborník 1874 (Sborník běloruss. poslovic), podobný sborník vydal již 1867—69 Nosovič v Zap. etnog. a pak r. 1877 v Petrohrad. Akad. Sem patří též P. V. Šejn, Materjaly dlja izučenija bytu i jazyka russ. nacelenija severozapad. kraja 1890.

Co se týče sbírání lidových písni, zmínili jsme se již vedle starších sbírek o sbírce P. V. Kirějevského (red. Bezsonova). Lidovou poesii sbírali a vydali dále: P. Rybníkov (Pěsni 1861—67, 4 svaz.), P. Jakuskij (1860, 1865 Narodnyja russkija pěsni) Golovackij (Svadebnyja pěsni v Mosk. Čtenija 1864), A. Hilferding (velmi bohatá sbírka Onežskija byliny, 1873, 2. vyd. 1894), J. V. Barsov (Pamjatniki narodnago tvorčestva v Oloneckoj gubernii 1873, Pričitanija sěvernago kraja 1882—85, Plači za vojennyje, rekrutskije i soldatskije 1882), P. Bezsonov (Kaléki perechožije 1861—62, 2 sv. obsahují duchovní písni toulavých žebráků), V. P. Avenarius (Kniga bylin), Šejn (Russkija narodnyja pěsni 1870), Kochanovskaja (Bojarskija pěsni), Varencov (Sborník Samarskago kraja 1869), Možarovskij (Svatočnyja pěsni, igry i gadanija Kazaňskoj gubernii 1873), v Rus. Filolog. Věstniku II. vyšly písni z gubernií permské, kruské (od Chalanského),

z Bělozerska (od Čmutova), z Kurska (od Smirnova a Popova), ze Smolenska (od Kotylera). Nové důkladné vydání bylin dle starých rukopisů obstarali V. F. Miller a Tichon ravov Russ. byliny staroj i novoj zapisi I. 1892 II. 1894 A. J. Sobolevskij, Velikoruss. narod- pěsni I. 1895. B. Jastrebova Materialy po etnogr. novoross kraja 1894 obsahují pověry a obřady, pověsti a pod. A. Vasnecov vydal Pěsni sěvero-bvost. Rossiji 1894, A. Sudinov Russ. narod. lyrika 1894, K. Vilboa, 100 russ. pěsen 1894, Vessel i Al'brecht Sbornik soldat., kozac. i matros. pěsen 1894. T. Istomin a G. Dietsch (= Djutš) vydali Pěsni ludu velkoruss. v gubern. archang. i olov. S. T. 1894 (s mapou); dále máme A. Oksenova Narod. Poezija (byliny, písňe, duchovní písňe) 1894, M. Balakireva Sbor. russ. narod. pěsen 1891, G. Sosokina Svadby i svad. pěsni (velkorus. i malorus. z cherson. gubern.) 1891. Huděbní stránku písni vylíčil J. N. Melgunov (Russ. pěsni 1879), E. Palčikov (Krestanskija pěsni 1888), N. Lopatin a Prokunin (Sbornik russ. narod. liričes. pěsen 1889). Též studie Westphala, Faminycyna, Šafanova, Istomina sem náležejí. Duchovní písňe sbírali Kirějevskij, V. Varencov (Sbornik russ. duchovnych stichov 1860), Barsov (Duchov. stichi 1871) a j.

Maloruských písni vydal znamenitou sbírku Metlinskij (Narod. južnorus. pěsni 1854), dále Kulíš (Zapiski o južnoj Rusi 1856–57), Mordovcev 1857 vydal písňe ze Saratova, Kostomarov 1862 a Astemovskij 1868 (Narod. ukrain. pěsni). Zakrevského Starosvětskij bandarista (1860–61, 3 sv.) obsahuje malorus. písňe, přísloví, hádanky atd. Od r. 1870, kdy, jak jsme již uvedli, Petrohrad. společnost pro přírodopis atd. uspořádala vědeckou výpravu do krajín maloruských, sběratelská činnost značně se zvýšila. Z vydaných sbírek připomínáme: Lisenko (Zborník ukrain. písni 1872), Čubinskij (viz Trudy 1874), Kupčanko (Pěsni bukovin. naroda, vyd. Lovačevskij 1875 v Zapis.), Rudčenko (Čumackija narod. pěsni 1874), J. Th. Golovackij (Narod. pěsni 3 sv. 1678; též Dumy i pěsni ispolňajem. Verezajem v Zapis. I.). L. Małashkin, 50 ukrain. pěsen 1891. Běloruské písňe vydány jsou v Sborníku Pamjatnikov narod. tvorčestva v sěverozap. krajě. 1866 od Hiltbrandta, Bezsonov vydal Běloruss. pěsni 1871, Šejn též (v V. sv. etnogr. odd. Petrohrad. geogr. Spol.), Romanov (Běloruss. sborník 1886); výborná a pečlivá je sbírka Z. Radčenkove z r. 1888 (Gomel'skija narod. pěsni); E. Karskij vydal v Russ. Fil. Věst. sbírky r. 1884, 89). Písňe uralských kozáků vydal N. Mjakušin (Sborník ural. kazač pěsen 1890).

Na konci sluší připomenouti, že jednak Rusové zajímají se o lidopis jiných národů a zvláště slovanských, jednak badatelé jiných národů o lidopis ruský. Z těchto vynikají Krek (na př. Zur Gesch. d. russ. Hochzeitsgebräuche 1893), Brückner a Murko rozpravy v Arch. f.

slav. Phil.), Angličan Ralston, Francouzi Rambaud (La Russie épi-que 1876), Leger, Němci Wollner a Kaindl, kterýž se zabývá Malorusy haličsko-bukovinskými, zvl. Huculy, v řadě výborných prací atd. U nás máme o ruském lidu dosti rozprav, s vědeckým ruchem na poli ruského národopisu seznamuje nás J. Polívka. Na poli národopisu ruského v Haliči čestně se účastní četnými pracemi náš Řehoř (Ocenění jeho činnosti viz u Sumcova).

Lidozpyt u Jihoslovanů.*)

Zásluhou jediného muže nejstarší soustavné sbírání nalézáme u Srbov, kdež také dosud lid nevíce starobylého rázu a národní čistoty z celé Evropy si zachoval a nejbohatěji odměňuje píli folkloristův. Mužem oním jest Vuk Stefanović Karadžić.

Vuk neměl školského vzdělání velikého, ale velikou touhu po vědění. Jako uprchlík ze Srbska octnul se r. 1813 ve Vídni, kdež Kopitar měl veliký vliv na celou další jeho činnost. Jeho návodem sbíral lidové písni a vydal je r. 1814—15 ve dvou svazcích (*Mala prostona-rodna Slavenosrbska pesmarica*). Věnoval se pak studiu jazyku srbského a srbské lidové poesii, studiu zvyků atd. po celý život. Jeho život byl pestrý, pohnutý, při tom tím více přilnul k studiu. Mnoho cestoval po všech skoro krajích srbských, a v znalosti srbského lidu málokdo dosud se mu vyrovval.

Epické zpěvy srbské pocházejí z dob velmi různých, z velmi dávných i nejnovějších, liší se obsahem, částečně i formou. V lidu je dosud plno tvůrčí síly básnické, jmenovitě na jihozápadě, v Bosně, Hercegovině a Černé Hoře. Dosud přednášeji se za průvodu jednostrunných guslí, jako v dobách dávných. Zprávy o nich máme z 12. stol. a později a úryvky z 15. stol. Ze 17. a z 18. stol. zachovaly se nám již celé

*) Srov. Wl. Nehring, die ethnogr. Arbeiten der Slaven (Zeitsch. d. Vereins f. Volkskunde I. Berlin 1891).

V. Jagić a Fr. Pastrnek v bibliograf. přehledech.

Nejdůkladnější rozprava o vývoji srbskochorvat. folkloristiky jest od A. Ciszewského (Folklorystyka chorvatsko-serbska) ve Wisle roč. V. a VI., kamž odkažujeme toho, kdo chce znáti podrobnosti. O bulh. viz pojednání Iv. D. Šišmanova »Značenie-to i zadača-ta na našata etnografia« Sborník min. I.

Co se týče bulharské a slovinské folkloristiky, srov. mimo uvedené tuto přehledy též Pypina a Spasoviče, Historie literatur slovanských 1880, I. str. 107, 214, 248. O nejnovější slovinské literatuře folklor. píše M. Murko výroční zprávy do Zeitschr. für österr. Volkskunde.

sbírky, z čehož lze souditi, že našly porozumění u vyšších vrstev, což ostatně jest znáti i na vlivu, jaký měly od 15. stol. na literaturu. V minulém století byl velikým jich milovníkem a napodobitelem hlavně básník Kačić. Evropa poznala zpěvy prostřednictvím italského opata Fortise (*Viaggio in Dalmazia* 1774), z něhož píseň o Asan-aganici přeložil sám Goethe a Herder ji přijal do svých *Stimmen der Völker*.

Když Vuk vydal svoji sbírku, dosáhly srbské junácké písni v Evropě velikého úspěchu. Kopitar psal o nich 1815 ve *Wien. Jahrb.* a J. Grimm 1819 v *götting. Gelehrte Anz.* a zvláště vřele tamtéž 1823, když mezitím Vuk uspořádal r. 1820 druhé vydání značně rozmnovené. Dalším sbíráním rozšířila se Vukova sbírka písni na 6 svazků, jež vyšly r. 1841, 1845; 1846, 1863, 1865, 1866; nové vydání vychází v Bělehradě I. sv. 1887, II. 1891, III. 1894. Mezitím vydal také slovník (*Srpski Rječnik* 1818, 2. vyd. 1852), s národopisnými vysvětlivkami, jež tvoří bohatý poklad líčení mravů, života, bytu atd. srbského lidu. R. 1836 vydal sbírku přísloví (*Srpske narodne poslovice*; 2 vyd. 1849); r. 1837 německy popis Černé Hory, r. 1849 Kovčežić za istoriju, jazyk i običaje Srba, r. 1853 Srpske narodne pripovijetke (2. vyd. 1870), r. 1857 Primjeri srp.-slav. jezika. Prací netýkajících se přímo lidopisu neuvádíme. Jako sběratel byl Vuk důkladný, přesný a spolehlivý a zůstane tím vzorem. Dosud málokdo ho dostihl. Jeho sbírky způsobily v Evropě značný rozruch, neboť učený svět, zejména filologický viděl v nich obraz, jak zpívaly se v dávných dobách písni Homérovy. K tomu pojil se veliký zájem o vše lidové vznícený Herderem a živený Goethem. Proto také byly překládány do všech jazyků (čes. *Zpěvy lidu srb.* 2 sv. 1872—74, přel. S. Kapper), a staly se i pokusy svésti ty, jež mají příbuznou látku, ve větší cykly (na př. o králeviči Marko) na způsob Iliady (S. Kappera cyklus o caru Lazaru).

Vuk rozděloval lidové písni srbské na dva druhy, junácké (= epické) a ženské (= lyrické, písni osobních citů a obřadné; tyto jsou namnoze velmi staré). Junácké dle historické posloupnosti v obsahu jsou čtvery. V prvých shledáváme ještě zbytky dávných mytických představ a starověkého bytu, jež často dostaly již roucho křesťanské. Druhé opěvují krále z rodu Nemanicův. Jest jich málo již, neboť myslí pěvců zaujaty byly pozdějšími těžkými událostmi, bojem s Turky. Zpěvy o těchto bojích, o Kosovu poli, o králeviči Marku, o hajducích a uskocích jsou nejčetnější. Jmenovitě sláva králeviče Marka překročila i hranice srbského lidu, a on stal se národním hrdinou i epických zpěvů bulharských, ano jihoslovanských vůbec. Čtvrtý druh opěvuje novější hrdinské skutky hajduků a Černohorců.

Vedle bohaté činnosti Vukovy málo je pozoruhodného u Srbů i Chorvatů v oboru lidopisném. R. 1833 a 1837 vyšla sbírka Milutinovićova (*Pjevannja crnogorska i hercegovacka*). Péčí vladyky Petra II. vyšly černo-

horské junácké písňě r. 1845 v Bělehradě (*Ogledalo Srbsko*). R. 1858 vydal Popović Crnogorské gusle, ili narodne piesme, priče (=pohádky), podskočice i napijalice; téhož roku vydali cennou sbírku J. F. Jukić a L. Hercegovac Narodne pjesme bosanske i hercegovačke. R. 1852 vyšla s českým překladem hezká sbírka Popovicóva (Srb. nar. pjesme v Praze). Tři znamenité sborníky vydal B. Petranović: Srpske narod. pjesme iz Bosne i Herzegovine 1867 s pozoruhodnou předmluvou od St. Novakoviće (Srov. Jagić v Radu II.); 2. díl 1870; r. 1867 ženské písňě (Srpske nar. pjesme iz Bosne). Písňě tyto pocházejí z krajin, kde Vuk Karadžić necestoval. Dále uvádíme Gusle crnogorske od F. Radičeviće 1872, Srp. nar. pjesme p. po Bosni od K. Ristiće 1873, srjemskou sbírku Srp. nar. pjesme vydal B. M. v Pančevě 1875; Srp. nar. pjesme iz Bosne vyd. Davidović 1884, z Boky Kotorské a z Dubrovníka Razne srp. nar. pjesme vyd. M. Osvetnik 1888 a jiné Glavić 1889; Nar. pjesme Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini od K. Hörmannna 1888, Obyčai i pjesni tur. Serbov od Jastrebova 1886; chorvatské písňě vydali F. Kurelac (Jačke ili nar. pěsme puka hrvat. na Ugrih 1871) a velikou 4sv. sbírku s důležitou úvodní studií F. Kuhač, (Južno-slov. nar. popjevke 1878), A. Leskien (Archiv f. slav. Phil. V. 456), St. Mažuranić (Hrvat. nar. pjesme 1876, 1880), N. Tordinac (Hrvat. nar. pjesme i pripoviedke iz Bosne 1883), K. Blagajić (týž název; 1886), N. Dvorović Hrvat. narod. blago 1888); V. Vrčević (Hercegovačke nar. pjesme 1890); Dr. Fr. Krauss vydal po časopisech nové písňě zejména o recích protikřesťanských; další sbírky jsou od Boškoviće (Bačvanske pesme 2. vyd. 1879), Krasiče (Srp. nar. pesme 1880), Begoviće (Srp. nar. pjesme iz Like i Banije 1885), Nikoliće (Srp. nar. pesme 1888 — sebrané v Srjemu).

Bibliografii podali Singer (Beiträge z. Lit. d. Kroat. Volkspoesie 1882), S. Vulović (v Čupičově Godišnjici VII., 1886) vedle přehledů Jagićových a Pastrnkova. Z junáckých písni cykly sestaviti se pokusili S. Novaković (Kosovo 1878), A. Pavić (Nar. pjesme o boju na Kosovu 1877) J. Filipović (Kraljević Marko 1880; svr. Arch. f. slav. Phil. V. a Slov. Sbor. III.).

Mimo nově sbírané písňě vydány byly též nalezené rukopisné písňě staré. Již r. 1851 vydal Miklosich v Slav. Bibliothek I. píseň o Svilojevići z r. 1663, jejíhož metra nemohl poznati. Pak uveřejnil některé Hilferding (Bosnija 1859), jenž naleznuv v nich neznámé dosud 15slabičné metrum, mínil, že toto dříve v epose srbském převládalo, však v 18. stol. nenáhle ustoupilo desetislabičnému. Proti tomu Miklosich (Beiträge z. Kenntniss d. slav. Volkspoesie v pojednáních vídeňské akademie 1870) vydal více písni a mínil, že 15slab. metrum náleželo Chorvatům, jichž písňe se posrbštily, a tím i metrum jejich ustoupilo srbskému, jako namnoze i jazyk. S tím zase nesouhlasí Jagić (Otačbina 1875, Rad

37 sv., 1876). Úplnou sbírku těchto písni (bugarštice) vydal V. Bogišić (Nar. pjesme iz starijih najviše primorských zapisa 1878 s obširným úvodem o jejich obsahu, podstatě a formě). Jiné uveřejnili Pavić (Rad. sv. 47, srov. Archiv f. slav. Ph. IV.), Novaković (Archiv f. slav. Ph. III.), Vetter (tamtéž VI.). O metru psal též Leskien (Archiv f. slav. Ph. III.), Wollner (tamtéž IX.; srov. Zima v Radu sv. 48, 49, 93), Šrepel (Akcenat i metor jun. nar. pjesama 1886), Miler (Još koja o desetercu (v gymn. progr. v Osěku 1882/3, srov. Archiv f. slav. Ph. VIII.) a Veber (Rad sv. 40.).

Srbské písni také se těší více rozborům. Psali o nich již Bodjan-skij (O nar. poesii slav. plemen 1837), Preis (O epič. poezii Serbov 1845) Hilferding, Popov, Rovinskij, Grigorovič ve zprávách o svých cestách, Bezsonov (Bolgarskija pěsni 1855, kdež rozebirá srbské i bulharské nár. písni), Miklosich (mimo již uvedené viz Die serb. Epik v Oesterr. Revue 1863 II.), V. Jagić (Die südsslav. Volksepik vor Jahrhunderten v Arch. f. slav. Ph. IV.; Ein Rhapsode unserer Tage, tamtéž X.; srov. i Arch. XIII., IX, kdež také jest studie Novakovićova Ueber die Entstehung mancher Volkslieder). Novaković vůbec uveřejnil řadu studií o srb. eposu v Archivu f. slav. Ph., v Starině, v Letopis. mat. srbské; srov. k tomu referaty Jagićovy v Archivě. Někteří líčili povahu hrdin, zvl. králev. Marka dle písni. Srov. zvl. Iv. Filipović, Kraljević Marko u narod. pjesmama² 1891. Pěkné jsou též studie Chalanského (Russ. Filolog. Věstnik 1882, 1884, 1889), A. Sorense na Beitrag zur Geschichte der Entwicklung der serb. Helden-dichtung Archiv der Phil. XIV, XV, XVI, XVII. a Miklosichova (Goethe's Klaggesang von d. edl. Frau des Asanaga. Sitzungsber. vídeň. akad. 1883), Račkiho (Petstogodišnoj uspomeni Kosovskoga boja, Rad. sv. 97 r. 1889), Maretic (Kosovski junaci Rad sv. 97, 1888) a Ruvarcovy (Glasnik 47, 49; O knezu Lazaru 1888). Menší příspěvky podali Radetić, Fekonja, Gjuričić, Vrhovac, Kovačević a j. V studiích těchto vedle metra vznikla otázka o starobylosti junáckých písni (dle Jagiće a jiných jistě pocházejí, spec. písni o Kosovu ze 14. stol., Maretic míní, že pocházejí až z 15. stol.), otázka formy a melodie, charakteristika osob, způsob vzniku atd.

Pohádky a bajky mimo Vuka sbírali a vydali Nikolić (Nar. srp. pripovědke 1842—43), Plohl-Herdvigov (Hrvat. nar. pjesme i prip. 1868), Valjavec (Nar. prip. u Varaždinu 1858, 1890), Stojanović (Pučke pripovjedke i pjesme 1867), Vojinović (Srpsk. nar. prip. 1869), Stefanović (Srpsk. nar. prip. 1871) a Mikuličić (Nar. prip. iz hrvat. primorja 1876), Strohal (Hrvat. nar. prip. 1886), Vrčević (Nar. prip. 1887), Ristić i Lončarski (Srpsk. nar. pripovetke skup. po Banatu, 1891). Mimo to vyšlo mnoho v srbských a chorvatských časopisech.

Srovnávací studie o srbských pohádkách a bajkách podali Jagić s Köhlerem, Daničićem, Asbóthem a Gastrem v Arch. f. slav. Phil. Dále vydal překlady Fr. Krauss (Sagen u. Märchen d. Südslaven 1883; mimo to Südslav. Festsagen 1883, Bauopfer bei d. Südslaven 1887).

Přísloví, hádanky a rčení již před Vukem vydal Muškatirović (Pritcë ili perlovice 1787, 1807), později vydali Stojanović a zvl. Daničić (Poslovice 1871), pak vzornou sbírku a bohatou hádanek Novaković (Srpsk. nar. žagonetke 1877) a další Vuković (Sbírka zagon. 1890); Hilferding vydal 1869 Starinnyj sbornik serb. poslovic. V M. Kapetanoviće Ljubušaka Narodno blago 1887 jsou též přísloví a hádanky. O obsahu přísloví psal Marković (Rad. sv. 96 1889), o jich vzniku Maretić 1881, Srov. Jagić Arch. f. slav. Ph. VI.

I co se týče mravů, obyčeju, názorů atd., první důkladnější sbírky pocházejí od Vuka. Avšak i jiní v tomto oboru podali pěkné studie: L. Ilić (Narod slavon. obyčaji 1846), S. Ljubić (Narod. obyčaji kod Morlaka 1846), Medaković (Život i obyčaji Crnogorce 1861), T. Kovačević popsal Bosnu a Hercegovinu 1865 a Petranović bosenské zvyky 1870—71 v Glasniku. Důležitá jsou díla Miličevićova (Kneževina Srbija 1876, Kraljevina Srbija 1884), jež obsahují celý národopis srbský; srov. od něho i Život Srba seljaka (v Glasniku 1867, 1873², 1894³). Jednotlivosti vylíčili: Vrčević (Srpsk. nar. igre 1868, Triglavne nar. svečanosti 1883), Jastrebov (Obyčaji i pěsni tureckých Serbov 1868 rusky), Kulakovskij (Prazdník Slave v Russ. Věst. 1883), Gjeorgjević (Nar. medicina u Srba v Letop. mat. srpsk. 1872), Hubad popsal zvyky vánoční a svatební (Letop. mat. slovensk. 1880), Srećković (Čin bratotvoreniju, Glasnik 1885), Jagić (v Arch. f. slav. Phil.) J. Kršnjavi (Listovi iz Slavonije 1882), F. r. Krauss (Volksglaube u. relig. Brauch d. Südslaven 1890, Sreća v Mitteil. d. anthrop. Ges. in Wien. 1887, Mundschaftsrecht d. Mannes über die Ehefrau 1886, mnohé články v polské Wiśle a jiných časopisech), Maretić o pověrách (Rad. sv. 60, 62), J. Tkalčić o soudech proti čarodějkám (Parnice proti vješticam u Hrvatskoj v Radu 1891). Znamenité dílo vydal V. Bogišić (Zborník sadašnjih pravnih običaja u južních Slovence 1874), na jeho základě vydal Demelić Le droit coutumier d. Slaves mérid. 1877. Také větší práce Kraussova (Sitten u. Brauch. d. Südslaven 1885) je na něm založena. Před Bogišićem O. Utješenović vydal spis o zadruze (Die Hauskommunionen d. Südslaven 1859).

Ke konci podotýkáme, že mnoho se najde v Radu jugoslov. akad. v Záhřebě, v Glasniku družstva srbské slovesnosti v Bělehradě, v Glasniku zemal. muzeja u Bosni i Hercegoviny v Sarajevě, v bělehrad. Otadžbině, v bělehrad. časopise Brastvo, v záhřeb. Vienac, Prosvjeta a.j. jakož i v Ljetopis mat. srpské mnoho obsahuje;

o Archivu f. slav. Phil. netřeba ani toho zvlášť vzpomínati. Nyní vydává srbská bělehradská akademie Srpski etnograf. zborník ve volných lhůtách. Fr. Kraus ve svém časopise Am Urquell též mnoho otiskuje, jakož i Ethnol. Mittheilungen aus Ungarn. Cestopisné pojednání o Srbech, o jich poměrech, různá líčení a pod. najdeme v různých spisech a článkách (srov. Pastrnek, Bibliog. Übersicht etc. str. 316—319). Vedle uvedených prací Miličevičových a Jastrebova připomínáme V. Karić, Srbija. Opis zemlje, naroda i države 1887—88. S. Gopčević (Serbien und die Serben 1888 Ásbótha (Bosnien und die Herzegovina 1888; podobný spis r. 1888 vyd. Hoernes), Fr. Krauss (Die vereinigten Königgr. Kroatien u. Slavonien 1889).

Bulhaři jak mluvou, tak osudy Srbům nejpříbuznější, mají s nimi stejné i písni, pověsti, pověry atd. Jenom že osud jejich byl ještě tvrdší, byli déle a v tužší porobě než Srbové, a snad následkem toho jest lidová poesie jejich mladší a prostší. První, kdož se jí obíral, byl Vuk Stefanović Karadžić, jenž v Srb. pjesmarici 1815 uveřejnil i písni bulharské a podobně v dodatku k petrohradskému srov. slovníku 1822. Náš P. Šafářík charakterisoval v Národopise Slovan. Bulhary národními písni. Po něm Venelin procestoval s podporou ruské vlády Bulharsko, popsal jeho starožitnosti a národopisné poměry 1829 a jeho písni 1835. R. 1842 vydal Bogorov sbírku Búlgarski narod. pěsni i poslovici (v ní 12 starobylých), více jich sebral Grigorović a částečně vydal r. 1847 v chorvat. »Kole« a v kazaň. gubern. Vědomostech. Též v »Pamjatnikach i obrazach nar. jaz. i slovesnosti russ. i zap. Slavjan« 1852—56 je nalezáme spolu s příslušními od Mučjeva a Bezsonova. Také v »Moskvitanině« r. 1845, později ve zprávách petrohrad. akademie některé byly otiskeny. R. 1855 vydal Slavejkov sbírku (Bulgarskija pěsni), r. 1851 Jovanović malou sbírku (Novi búlgarski nar. pěsní). V bulharských časopisech bylo mnoho uveřejněno. První větší sbírku vydal P. Bezsonov (Bulgarskija pěsni 1855), do které pojal i písni dříve již otiskené. Lyrické písni z Makedonie vydal Verković (Narod. pjesme makedon. Bugara 1860), jež přesností jazyka dobře se hodí i k studiu makedon. nářečí, o kterémž vede se spor, zda je srbské či bulharské. Roku 1861 vyšla veliká krásná sbírka bratří Miladinových, proslulých buditelů národních, tragicky zhynuvších otrávením v žaláři círihradském. Bohatý obsah rozdělili a tím podali i třídění bulharských písni lidových: písni samovilské (o nadpřirozených bytostech, vílách, písni velmi staré), církevní (duchovní písni a legendy); písni junácké jsou obsahem i formou podobny srbským; západní Srbové junácké písni vůbec nazývají bugaršticemi; i hrdinové, zejména králevič Marko, jsou společni; dále jsou písni ovčářské, smuteční, žertovné, milostné, svadební, Lazarské a žatevní.

Písni nalezáme též v spisech Rakovského, Karavelova (Pamjatniki narod. byta Bolgar 1861), Čolakova (Bolgar. narod. Sborník

1872, kdež hlavně přísloví jsou sebrána). Pěkná je sbírka Drinova a Karanova (Bulg. nar. pesne v Periodičesko spisanie 1876) a Kačanovského (Sbornik zapad.-bulgar. pěsen 1882, s dobrým pojednáním o zvycích západních Bulharů) a sbírka konsula Dozona (Chansons popul. des Bulgares inéd. 1875). Z novějších uvádíme A. T. Iliev, Sbornik ot nar. umotvor. I Narodni pěsni 1889. P. Draganova, Makedonsko-slavjanski sbornik I, 1894. A. P. Stoilov, Sbornik ot blgar. nar. umotvor. I—II, 1894—95. K. A. Šapkarev, Sbornik ot blgar. nar. umotvor. 1891 sl. V. Džurinskij (Bolgar pěsni o Dojčině i Mončile 1894). Novější příspěvky jsou uveřejňovány v časopisech a hlavně v sborníku vydávaném ministerstvem (Sbornik ot narodni umotvorenija od 1889). V něm nalézáme i rozbory a pojednání týkající se bulharského lidopisu od Šišmanova, Matova, Ilieva recenze a bibliografii. Rozbořem písni obírali se v úvodech k svým sbírkám Bezsonov, bratří Miladinovi, Kačanovskij, Jastrebov, Chalanskij (Russ. Filol. Věstnik sv. XIX.).

Dodatkem k písni lidovým uvádíme, že t. zv. Veda Slovena vyd. Verković 1881, o níž mnoho se mluvilo, je podvržena.

Mravy a obyčeji, jakož bulharským národopisem vůbec obíral se Rakovski (Pokazalec ili rakovodstvo, kak se iziskvat i izdirjat najstari črti našego bytja 1859), pak Karavelov (v zmíněných »Pamjatniki« atd.), Kačanovskij ve svém sborníku, Jastrebov, Iljev a j. Velmi mnoho je obsaženo v Sbor. za narod. umotvorenija. Uvésti sluší dále Marinov (Bulgarski narod. gatanki 1879), S. N. Šiškov (Rodopski starini 1887); týž vylíčil nám též pěkně Ustovo, největší to ves v rhodopských horách, 1885, a život v střed. Rhodopech 1886; Slavejkov (Bulgarski pritči ili poslovici i charakterni dumy 1890), Ljubenov (Baba Ega ili sbornik od različni věrvanija, nar. lěkuvanija, magii, bajanija i običai v Kjustendilsko 1887), Giučev (o lidové medicině v Sb. za nar. um. III. 1890) a Bassanovič (Zdravotní poměry tamtéž V. 1891). V Arch. f. slav. Phil. VI. sestavil Syrku bibliografii pohádkové literatury. J. D. Šišmanov shledal z lidové literatury bulharské obdobu k známé látce Bürgerovy Lenory (Indoger. Forschungen 1894), J. Tičhov vylíčil nám bulharský dům (Materialy dlja istorii razvitija slav. žilišča; rus; Kazaň 1891).

V spisech o Bulharsku najdeme ovšem i plno národopisného líčení. Na prvním místě sluší uvésti spisy K. Jirečkova (Cesty po Bulharsku 1888, Das Fürstenthum Bulgarien 1891, starší spis Kanitzův (Donaubulgarien u. d. Balkan 1882), práce Legerovy (La Bulgarie 1885), Grabowského (Bulgaria i Bulgarowie 1889) a j. v. O Makedonii, jejíž národnost je sporná, psali Ofeïkoff (La Macédonie au point de vue ethnographique 1888), Draganova (Etnograf. očerk slavjan. Makedonii 1888), Verković (Topograf.-etnograf. očerk Makedonii 1889), S. Gopčević

článečky od jiných sběratelů. Podobně máme, vyjma spis *Simore řuv*, jen různé drobné příspěvky o pověrách, o lidovém léčení, o životě dětském, o kroji. O hospodářství a bytě nejlepší je studie A. Černého *Wobydlenje lužiskich Serbow* 1889.

Mimo ni sluší uvést ještě R. Andree, *Wendische Wanderstudien* 1874, a W. Schulenburg, *Das Spreewaldhaus* (Zeitsch. f. Ethnol. 1886.) Z celkových popisů Lužice novějších uvádíme: A. Černý *Různé listy o Lužici* a W. Sełski, *Lužica* 1892 (Varšava). Z časopisů, jež lidopisem se zabývají mimo starší Čas. Mać. Serb. a Łužičan uvést jest od roku 1892 E. Mukou vydávaný: *Lužica*, kdež určena je proň stálá rubrika, a kde i dotazníky se otiskují.

Lidozpyt u Poláků.*)

U Poláků studium lidu pěstilo se již pod vlivem ideí a studia západoevropského, jmenovitě německého, z části pod vlivem ruským, a řídilo se i těmito vzory. Celý vývoj tohoto studia pojí se ke třem jménům, jež zároveň znamenají 3 fáze vývoje: *Wójcicki* značí dobu přípravnou, dobu pozornosti a zájmu o lid, ale nesoustavného sbíraní dat o něm; *Kolberg* značí dobu soustavného sbírání materiálu; *Karłowicz* značí dobu theoretického zpracování.

I. Státník a publicista Kołłątaj jako politický zajatec v Olomouci uvězněný zabýval se tam čtením ethnologicko-anthropologických spisů a na základě toho psal knihkupci Majovi v Krakově r. 1802, že by lid polský měl být prostudován po stránce fysické i co se týče zvyků, kroje, bytu, zpěvu atd. Dopis byl znám v užším kruhu a teprv r. 1844 uveřejněn. R. 1803 básník Woronicz pod vlivem prací Herderových, Goethových a j. psal o důležitosti lidových písni ve výroční zprávě Varšavské učené společnosti. J. Czerwinski 1811 a M. Czarnowska 1817 za příkladem sbírání ruského folkloru sbírali též všeliké písně, zvyky, ale hlavně v krajích ruských. R. 1814—17 podnikl výzkumné cesty po Polsku Zorjan Chodakowski na podnět ruské vlády, a jeho sbírky starožitností a lidových písni dostaly se na Rus, kde jich užil Maksimovič. Jeho činnost však přece jen mnohé povzbudila. Mezi tím

*) Prameny opět jsou tytéž, jako u částí předchozích, ovšem jednotlivé svazky *Wisły* značně je doplňují a zároveň jsou pramenem pro dobu nejnovější. Podrobnou bibliografií polské folkloristiky v abecedním pořádku počal uveřejňovat Ad. Strzelecki r. 1896 ve *Wisłe X. Karłowiczovu* rozpravu »*Narodowy folklor polski*« uvádím ještě zvláště.

také básník Brodziński hlásal význam lidových písni (Pamiętnik Naukowy r. 1819). Jimi jsa povzbuzen K. W. Wójcicki pilně po Polsku cestoval a sbíral písni, zvyky, pověsti, pověry, rčení atd. a popsal domácí obyčeje r. 1824 (Zarysy domowe); větší sbírku jich zaslal r. 1828 Varšavské učené společnosti. Společnost nemohla sbírky té užiti, neboť byla rozpuštěna, ale užil jí L. Gołębiowski v spisech *Lud polski* a *Gry i zabavy* (1830). Wójcicki sám neunavně sbíral dále a povzbuzoval jiné a vydal r. 1830 3-svazkovou sbírku příslloví a hádanek s vysvětlením ve formě povídáček; v tomto oboru našel ovšem dosti již prací předchozích (nejstarší sbírka příslloví jest od Rysińskiego z r. 1618); na to vydal r. 1836 Pieśni Białoクロbatow, Mazurow i Rusi z nad Buga 2 sv. Spis je sice velmi nemethodický, ale přece je základem dalšího sbíráni. R. 1838 vydal Klechdy, podania ludowe atd. (2 sv., II. vyd. 1851; spis obsahuje pohádky a pověsti).

Romantická škola básnická a filosofická viděla v lidových písňích a zvycích přežitek z prastarých dob, plný národní rázovitosti, a chtěla jimi obrodit národního ducha v literatuře. Proto všude a také v Polsku sbíraly se lidové písni a zvyky od let třicátých dosti pilně, a hlavně sami básníci a historikové přikládali ruku k dílu. Sbírky písni vydali Václav z Oleska (1833), Żegota Pauli (r. 1838; r. 1839 vydal písni rusínské), J. Lipiński (Piosnki ludu wielkopolskiego r. 1842), zároveň melodie; později r. 1884 vyd. Kolberg z jeho pozůstalosti další část ve Zbiór wiadom. ethnog. VIII.), J. Konopka (Pieśni ludu krakowskiego 1844; s melodiemi; dále Pieśni Podhalan czyli Górali polskich 1845, Pastoralki i kolędy 1843), Zejszner (1845). Pověsti vydal R. Berwiński (Powieści wielkopolskie r. 1840), K. Baliński (Powieści ludu z podań 1842). R. Zmarzki (Podania i bašni ludu w Mazowszu 1852), L. Siemieński (Postnia 1856) Příslloví sbírali Lipiński (Bibl. Warszaw.) a Lompa (Przysłowia i mowy potoczne ludu polskiego v Szląsku austr. 1850).

II. V letech třicátých počal pracovati největší sběratel lidopisného materialu, zakladatel soustavného sbíráni jeho v Polsku, Oskar Kolberg.

Kolberg byl výborný hudebník a hudební skladatel. Jemu šlo z počátku jen o písni. Chtěl z lidových písni, z nápěvů i textů, a z tanců poznati národní ráz polského lidu. Písni roztríďoval dle látky. (Pieśni ludu polskiego 1857). Ale záhy pozměnil plán. Jednak rozšířil material; třebas písni a zvláště nápěvy zůstaly jádrem jeho sbírek, přece přibíral stále víc a více látky vyličuje okolnosti, při kterých se zpívají; z počátku pozoroval způsob života a mravy, pak i kroje, domácnost, slavnosti (hlavně zvyky svatební podrobně vylíčil), později sbíral i příslloví, báje, pověsti, pohádky, hry, pověry, líčil i území, ve kterém žije lid právě popisovaný, i celou povahu lidu. Též na jazykové zvláštnosti upozorňoval. Za druhé material tento trídil dle jednotlivých krajin. Material, jejž sebral, je přímo obrovský. Z největší části sebral jej sám na svých cestách po Polsku.

(Makedonien und Alt-Serbien 1889) a j. mn. O spisech těch a jejich výkladech vyšly četné kritiky a rozhovory znova spornou otázkou projednávajíce.

O úkolech bulharského národopisu rozepsal se Šišmanov (Sb. za narod. um. I. 1889).

Slovinci, kteří tak záhy ztratili samostatnost a mimo to i žijí provincialně rozdeleni, nemohou se chlubiti tak bohatým lidovým básnictvím, jako Srbové, ani vůbec tolka a tak pěknými plody lidového umění. A mimo to mají málo sběratelův.

Na počátku tohoto století Vodník budil lásku k lidovému básnictví a sám v duchu jeho skládal. Do opravdy sbíral písni lidové a nejlepší dosud sbírku vydal Stanko Vraz (Narodne pěsni ilirske 1839). Mnoho je uveřejněno v sbor. Kranjska čbelica (1830—35). Písni, přísloví a hádanky sebral a vydal dále A. Janežić (Cvetje slov. naroda 1852). Za to písni v sbírce E. Korytka (Slovenske pesmi) jsou přepracované. M. Valjavec tiskl pohádky v časopise »Kres«. Teprv v letech osmdesátých jest pozorovati větší ruch lidopisný podle vzoru ostatních Slovanů. Výsledky uveřejňovány jsou v časopisech (Ljubljana. Zvon, Kres*), Letopis Mat. Slovin. a nejnoveji v lublaňském němec. časopise věnovaném slovin. vlastivědě Argo, a hlavní sběratelé jsou M. Valjavec, Navratil, Rutan, J. Trdina, B. Krek, Majciger, Remec, Obalovič, Kobek, Štrekelj, Šašejla, J. Scheinigg a j. v. Tento vydal i samostatnou sbírku (Narod. pesni koroških Slovencev 1889). Pojednání o písničkách i jiných druzích lidového básnictví vycházejí opět v uvedených časopisech, mimo to v Archiv f. slav. Philol. Jména pracovníků zůstávají opět tatáž. Samostatně knihy vydali B. Krek (Slovenské nar. pravljice in pripovedke 1885), Kobek (Pregovori, prilike in reki 1887). Vzpomenouti sluší přísloví ze staré Paroemologie z r. 1592, jež uveřejnil Radics v Kresu 1882. Svatbu popsali Štěpišník (Ženitne ali svatbine navade in napitnice a t. d. 1884), Remec a Obalovič (v Kresu a Letop. Mat. Slov.). Národní studie o Slovincích napsali Baudouin de Courtenay (Rezja i Rezjané v Slovan. Sbor. III.), J. Šuman (Die Slovenen 1881), J. Pajek (Črtice iz duševnega žitka štajer. Slovencev 1884), Leciejewski (Z žycia Słowieńców, Niwa 1885), S. Rutar (Poknežena grofja Goriška in Gradiščanna 1892), mimo jiné články časopisecké.

*) Přestal r. 1886 vycházeti.

Lidozpyt u lužických Srbů.

O folkloristice lužických Srbův nebudeme šířiti slov, neboť jest po česku úplně a krásně vypsána v rozpravě Ad. Černého (Rozhled po luž. folkloristice v Čes. Lidu I. 1892).

Dle něho nejvíce dosud pozornosti bylo věnováno pohádkám, báchorákám, pověstem a písním; i přísloví pilně sbírána. Zvyky a obyčeje již s menší bedlivostí a podrobností sbírány a popisovány (hlavně ještě svatby). Nejchudší jsou sbírky lidových pověr a příspěvků k lidovému lékařství. Na právní zvyky a obyčeje skoro úplně zapomenuto.

Písni sbírat se počaly již koncem minulého století. V našem století počali je sbírat Kucharski, J. P. Jordan, Markus a J. E. Smoleř. Smoleřova sbírka, Pěsnički hornych a dolnych Žužiskich Serbow, 1841 a 1843, obsahuje 331 horluž. a 200 dolluž. písni s nápěvy, zároveň však i první sbírku pohádek, báchorák, pověstí, přísloví a pořekadel, popisy zvykův a obycejů, obydlí, krojů, sbírku pověr, ano i statistiku a vedle jiných vyobrazení i národopisnou mapu. Jest to základní dílo folkloristiky lužické. (Čes. Lid. I. strana 78—79.) Smoleř založil r. 1847 Časopis Maćice serbskeje, jenž dosud je předním orgánem duševního života a také lidopisné práce malého národa slovanského. V letech šedesátých počalo se znovu sbírat, a hlavní pracovníci jsou v tomto i v jiných oborech Mich. Horník, E. Muka, též H. Jordan, M. Róla a j. a mimo to Čechové Ad. Černý, velmi činný ve všech oborech lužického národopisu, a pokud se písni a nápěvů týče, Lad. Kubáa. (Podrobnosti viz u Černého v Č. L. I. 77—82.)

Z oboru mytů, pohádek, báchorák a pověstí máme celkové sbírky od Němců (Haupt, Veckenstedt, Schulenburg), z nichž však vyhovují jen sbírky Schulenburgovy (Wendische Volkssagen und Gebräuche aus d. Spreewald, 1880, Wendisches Volksthum in Sage, Brauch u. Sitte 1882). H. Jordan vydal sbírečku: Najreňše ludowe bajki 1876. Po časopisech je ovšem mnohem více roztroušeno, a ze sběratelů mimo výše již uvedené sluší ještě jmenovati H. Dučmana, K. Pfula, E. Hellase, J. Šołtu. Cenné jsou zejména sbírky H. Jordanovy, a zvláště E. Mukovy a A. Černého. Studie z tohoto odboru psali Smoleř, H. Jordan, Máchal, a hlavně A. Černý (Mythicke bytosće Žužiskich Serbow 1890).

Přísloví, pořekadla atd. roztroušena jsou po časopisech. Sbírali je hlavně J. Bučka a H. Zejler. Zvyky a obyčeje došly již v minulém století povšimnutí. Soustavně a pečlivě jsou vylíčeny v uvedeném díle Smoleřově. Svatební zvyky hlavně pilně sbíral H. Horník a Černý (Svatba luž. Serbow 1893). O jiných zvycích máme drobné

Ten je také nejspolehlivější a nejpečlivější. Vždy udává, kde co slyšel a od koho, jak zaznamenával, a kde material zdá se mu nedosti spolehlivý, netají se tím a projevuje pochybností. O správném podání lidí vyškolených pochyboval a nejraději zaznamenával, co slyšel z úst prostého lidu. O písňích a nápěvech, i o jiných věcech psal výborné kritické úvahy v úvodě k jednotlivým dílům svého spisu. Ale všechn material sám sebrati nemohl, jednak přejímal material ze sbírek starších, tištěných i rukopisných, jednak dostával cizí příspěvky. Material tento není ovšem tak spolehlivý, ale Kolberg sám dosti kriticky spolehlivost jeho rozpoznával. I v tom je značná zásluha, že spojil vše, co z polské lidovědy se napsalo v jediný svod v obrovském svém díle. Jednotlivé svazky věnovány jsou vždy určitému kraji. Rozumí se, že nejsou stejnoměrny. Kde Kolberg sám necestoval a kde i jiné prameny selhaly, tam popis vypadl chuději; aneb některá část je probrána důkladně, jiná zcela vypuštěna. Co Kolberg sám slyšel z úst lidu, podával doslovně, věrně v nářecí vypravovatelově. Při tom upozorňoval na parallely.

Práce své vydal Kolberg pod titulem dvou sborníků: 1. Lud, jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusla, zabawy i pieśni, muzyka i tańce — 2. Materiały do Etnografii słowiańskię. V sbírkách těchto vyšly: Piesni ludu polskiego 1857, Sandomirskie 1865, Kujavy (2 sv.) 1867, Krakowskie (3 sv.) 1871—75, Poznańskie (6 sv.) 1875—82, Lubelskie (2 sv.) 1883—84, Kieleckie (2 sv.) 1885—1886, Radomskie (2 sv.) 1887—88, Lęczyckie 1889, Kaliskie 1890. Po jeho smrti († 3. června 1890) ujala se vydávání jeho díla Krakovská akademie.

Samostatně vydal Kolberg: Pokucie, obraz etnograf. 4 sv. 1882—89 (o rusínských Pokutích), Kazowsze, obraz etnog. 4 svazky 1885—88, Chelmskie 1890.

Veliká práce Kolbergova našla v posledních jeho letech zájem a podporu Krakovské akademie. Se znamenitým anthropologem Isidorem Kopernickim vymohli v ní zvláštní anthropol.-ethnol. sekci, jež od r. 1877 vydává Zbiór wiadomości do antropologii krajowej. Za jeho života ještě ustavila se přičiněním A. Gruszewského ve Varšavě společnost, jež vydávala Pamiętnik fizyograficzny a od r. 1887 Wiślu za vedení dr. J. Karłowicze, kdež organisiuje se práce ne více sběratelská, ale hlavně theoretická.

Současně s Kolbergem ovšem také jiní sbírali a vydali své sbírky; J. Roger (Pieśni ludu pol. v górnym Śląsku 1863; srov. jiné z okolí Těšína v Zbiór wiad. IX. 1885), Cenowa (Skorb kašebskoslov. move 1868, Sbjor pjesnj svjetovih 1878), Kozłowski (Lud; pieśni podania, bašni i przesady ludu czerskiego na Mazowszu 1867—72), V. Kętrzyński (O Mazurach 1872), Witwicki (O Huculach 1873) a W. Zawadzki (Huculi v: Kłosy XIV. a XV, 1872—73), L. Malinowski (Na dziś, 1872; obsahuje lidopisný material ze Slezska; dále Zarysy życia ludow. na

Szląsku 1877) W. Siarkowski (Wesela włościan z okolic Sobkowa i Chmielnika 1871), Weryha-Darowski (Przysłowie polskie, odnosz. się do nazwisk schlacheckich i miejscowości, 1874), W. Nowicki vydal Studyum nad wierzeniami i wyobrażeniami ludu (Bibl. Warszaw. IV. 1873), R. Zawiłiński (Brzesinacy v Ateneum 1881, Z etnografii krajowej 1882, dotazník zaslaný školám od redakce čas. Szkoła: Wskazówki do zbiérania właściwości ludowych 1886), Sz. Matusiak (Stalowskie wesele, Ateneum r. 1881), A. Wrześniowski (Tatry i Podhalenie, Aten. 1881), B. Hoff Lud cieszyński 1888), S. Windakiewicz (O Kašubech v zátoce pucké v Slovan. Sbor. 1885), A. Cienciala (Przysłowie, przypowieści i ciekawsze zwroty językowe ludu pol. na Szląsku v ks. Cieszyn. 1885), S. Grudziński (Lenore in Polen 1890), W. Nehring (Powilóć kronikarza pol. o Walterze i Helgundzie, Aten. 1883), Knoop (Die deut. Walthersage und die pol. Sage v. Walther u. Helgunde 1887), Heinzl (Ueber die Walthersage 1888). Populární a pěkný je spis: J. Szujski, Die Polen u. Ruthenen in Galizien 1882, W. Zieliński (Szląsk austriacki 1888), L. Waigiel (O Hucułach 1887). Hlavním sborníkem materialu je uvedený Zbiór wiadomości do antropologii krajowej vydávaný anthropologickou komisií Krakovské akademie.

III. Od r. 1887, kdy podařilo se ve Varšavě založiti měsíčník Wisły, počíná se u Poláků pracovati na širokém základě a soustavně, a v čele práce stojí redaktor Wisły, dr. Jan Karłowicz. Brzy na to r. 1891 v anthropologické sekci sjezdu přírodozpytcův a lékařů polských v Krakově podařilo se založiti větší lidopisnou společnost (Towarzystwo ludoznawcze); malá podobná společnost (Kółko ludoznawcze) existovala již dříve v Gorlicach přičiněním S. Udzieli.

Plán práce na poli polské folkloristiky vyložil Karłowicz r. 1894 v přednášce na sjezdě polských literatův (Narodowy folklor polski), jehož obsah tuto podáváme.

Vytknuv vliv západoevropský na rozvoj polské folkloristiky, význam Zbióru a Wisły, zásluhy A. Baranieckého o získání četných předmětův národopisných pro Krakov a hrabat Dzieduszyckich, kteří ozdobili Lvov museem jejich jména, přechází k vlastnímu úkolu. Předně hlavní váhu klade na dobré dotazníky; on sám počal činnost svou r. 1871 vydáním dotazníku (Poradnik dla zbierających rzeczy ludowe). Další sestaveny byly od spolupracovníků Wisły a v ní otiskeny (všeobecný od K. Zawiłińskiego, o právních obyčejích od B. Grabowského, o znalosti přírody od E. Majewského, o zvyčích denních od Jastrzębowského). Dotazníků tím spíše je potřeba, že pracovníkův, kteří s láskou i porozuměním věcí se obírají, je již na sta.

Za nejdůležitější část folkloru pokládá Karłowicz poměr lidu k ostatnímu světu. Poměr ten dle Karłowicze jest dvojí: theoretický (vědomosti lidu) a praktický (lidová ethika). K prvému oddílu náleží

vše, co lid ví 1. o člověku, o jeho anatomii i psychologii, historii, o poměrech socialních atd.; 2. o přírodě, t. j. co zná z mineralogie, botaniky, zoologie, geografie, astronomie atd.; 3. co si představuje o bytostech nadpřirozených. Druhý oddíl zabírá v sobě lidovou ethiku, politiku, zbožnost, medicinu atd. I stěžuje si v dalším, že nejsou dosud prozkoumány vědomosti lidu o přírodě, ani lidová medicina, vzdor záslužným pracím M. Udzieli, není zcela spracována, a totéž platí o lidových vědomostech historických, geografických atd. Co se týče mythologie, která je zamilovaným oborem jeho, s uznáním se zmiňuje o pracích Berwińského, Krzywického (o babě původu neštěstí, o roli zvířat v mythologii), Biegeleisen a o obřadech svatebních, Majewského o chmelu, o hadě, o čápovi, Rostafińskiego o mišpuli, Łosa o lidové literatuře, Jastrzębowského, Niedźwiedzkiego a j. Karłowicz sám jest stoupencem názorů a theorií Tylorových a Langových, jimiž v úzkém našem rámci se nebudeme obírat odkazujíce k posouzení jich na rozpravu prof. J. Krále O nynějších směrech bádání mythologického v Listech Fil. XV. r. 1888.

Karłowicz vytýká, že nemožno jest dokonale zpracovati theoreticky, dokud není sebrán úplně material, a to přes všecky dosavadní veliké a záslužné práce není. Karłowicz užil výborné methody, kterou ještě zvláště odporučuje pro další studium: zaznamenával na mapě, odkud jaký material známe, a dle toho poznal mezery, z kterého kraje co ještě neznáme, a co máme sebráno. Z tohoto přehledu uvádíme: O Haliči máme práce Kolberga, Delavauxe, Goszczyńskiego, Ulanowské, Polaczka Mátyása, Wierzbického, Świętka, Udzieli, Kopernického, Korińskiego, Gustawicza, Zielińskiego, Magierowského, Wierzchowského a j. Hlavně jen prozkoumány Podhaly a Beskidy, okolí Krakova, Gorlic, Niska, Tarnobrzegu. O Slezsku máme hlavně práce L. Malinowského a B. Hoffa; tam nejvíce je potřebí další práce. O Poznaňsku máme material v pracích Raczyńskiego, Berwińskiego, Chociszewského, Lipińskiego, v 7 dílech Kolbergových, v časopisech, v Przyjacielu ludu a j. v. O území chełmském, warmském, malborském, kašubském jsou příspěvky od Cenové, Gołębiowského, Hilferdinga, Kętrzyńskiego, Łazęgy, Nadmorského, Ramulta, Semrbzyckého, Sieniawského, Töppena. V království Kongresovém sebrán je material nestejnomořně. Jednotlivá místa a kraje popsali: S. Chełchowski (posviat Przasnyski); S. Ciszewski (Olkusz, Sławków, Kaliskie); Czajewski (Siedleckie); M. Federowski (Żarki, Siewierz, Pilica); Z. Gloger (Tykocin, Podlasie); Gluciński (Hrubieszowskie, Zamojskie); Ł. Gołębiowski (Lud polski); Grajner (Pałnów w Wieluńskiem); S. Jastrzębowski (Krzywowola w Chełmskim); Kolberg v 16 svazcích »Ludu« (Sandomierski, Radomskie, Chełmskie, Kieleckie, Kaliskie, Kujawy, Łęczyckie,

Mazowsze), K. Kozłowski (země Czerska); L. Krzywicki (Kurpie); J. Lorentowicz (Pabjanice w Łaskiem); A. Petrow (Ziemia Dobrzyńska); J. Piątkowska (Sieradzkie); ks. Pleszczyński (Międzyrzeczczyna i t. d.); Połujański (Augustowskie); Reinstein (Warszawa); Ronisz (Dregicz w Sierpskiem); ks. Siarkowski (okoli Kielc, Pinczów i t. d.); K. Skrzyńska (Krynica w Tomaszowskim); K. Smoleńcówna (Chmielnik pow. Lubelski); S. Ulanowska (Łukowiec w Garwolińskim); Z. Wasilewski (Jagodne, Krakowskie); Wiślicki (Opis Królestwa Pols. «); Więanowski (Piotrkowskie); A. Zakrzewski (Kurpie). A co platí o sbírání pověr a zvykův a pod., platí též o sbírání písni, pověstí, bájí, atd., jak, Karłowicz dále dokládá. Z novějších sběratelů písni uvádí: A. Cinciała ze Slezska; M. Federowski z okolí Žárek, Pilici a Siewierza; Z. Gloger z různých okolí: B. Hoff ze Slezska; W. Kętrzyński z Mazur; J. Kopernicki z Beskyd; K. Kozłowski z krajiny Czerské; Dr. Nadmorski z Kašuba a Malborszczyzny; A. Petrow z kraje Dobrzyńského; A. Pleszczyński z Międzyrzeczczyny; S. Polaczek z pod Krakova; J. Roger ze Slezska; J. Sembrzycki z Mazur; Dr. Sieniawski z Warmii; K. Skrzyńska i K. Sonoleńcówna z Lubelského; L. Starostziek ze Slezska; M. D. Sylwestrowicz ze Žmudě; J. Świętek z nad Raby; Š. Ulanowska z Mazowsza i Podhala; Z. Wasilewski ze Siedleckého; M. R. Więanowski od Częstochowy; R. Zawiliński od Beskyd i t. d. Podrobných dat v krátké své přednášce neuvádí, není jich třeba: najdou se všecky buď v rozpravách, buď v literarní hlídce Wisły, kamž odkazujeme.

Další úkoly nejbližší vyznačuje Karłowicz tyto: 1. dotazníky, 2. více studií theoreticko-srovnávacích, 3. důkladná bibliografie dosavadních prací (chystají ji S. Jastrzębowski, E. Majewski, Z. Wołski), 4. mapa, kde by bylo vyznačeno, který kraj více a který méně je prozkoumán a v jakém ohledu, 5. prozkoumání rukopisův a starého písemnictví, co v nich je lidopisného obsaženo (jako hlavní pracovníky v tomto oboru naznačuje Brücknera, Glogera, Wiercieńskiego), 6. opatření ve všech krajích jednatelův, kteří by material sbírali, spolkům a časopisům podávali zprávy, badatelům, kteří kraj navštíví, poradili a je provázeli a pod.

Karłowiczova přednáška poskytuje obraz nynějšího stavu polské folkloristiky až na to, že zapomněl uvést, že on sám je duší soustavné a theoretické práce a že napsal četné studie hlavně z oboru pověr, pověstí a písni, a že též osvědčil se jako sběratel na Litvě i v Polsku.

Názvy studií uvedených autorů najdeme ve Wisłe. Jenom na některé drobnosti ještě upozorníme, jichž nebylo připomenuto. Ze studií o písniach: M. Zapolski, Motwy pieśni weselnych Pińczuków 1893, J. Kleczyński, Melodie zakopanskie i podhalskie 1888, Z. Gloger i Z. Norkowski, Pieśni ludu 1892 (text i nápěvy); srov. též. Ma-

luszewski Djabel w poezji 1894; z oboru podání, pověstí, pověr atd. srov. ještě St. Ciszewski, Krakowiacy 1894 (podání, pověsti, zvyky, bajky, hádanky a pod.), O. Knoop Sagen u. Erzählungen aus d. Provinz Posen, 1893, S. Witkiewicz, Na Przełęczy 1891 (obrazy z Tater), Jacenty, Z wtorku na šrodę (z masopustního úterku na popelní středu) 1889; ze všeobecných popisů srov. W. Szukiewicz, Górné Śląsko 1894, Zieliński, Szląsk pruski słowem i ołówkiem (vyd. Przegląd Tygodniowy 1889), podobně Szląsk austriacki, dále B. Limanowski Galicja 1892; o stavbách W. Matlakowski, Budownictwo ludowe na Podhalu 1892; o různých vynikajících vlastnostech lidu srov. K. Mátýás Chłop poeta 1894, Świat i przyroda w wyobraźni chłopa 1888, Chłop czarownik 1888, atd.

Nejznamenitějším dílem je r. 1894 vyšlá sbírka přísloví: S. Adalberg, Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysł. polskich. Ještě třeba jest dodati, že mimo Wiślu vychází od r. 1895 druhý národopisný časopis polský Lud jako organ Towarzystwa ludozna. ve Lvově redakcí A. Kaliny s rozpravami většinou theoretickými (i z oboru širšího národopisu). Čestné zmínky zaslouží též Památník towarzystwa tatranského. Mimo to i jiné časopisy a sborníky slouží polskému lidozpytu; tak Prace filologiczne studiami dialekto-logiczkými, Kwartalnik historyczny přehledem a kritikou všech děl z oboru lidozpytu i nauk jemu příbuzných. Materiały folkloristické obsahují časopisy belletristické i politické, jako Niwa, Wszechświat, Głos, Prawda, Przegląd tygodniowy, Gazeta świąteczna, Tydzień, Tygodnik illustrowany, Gazeta lubelska, Gazeta radomska, Przegląd katolicki atd.

R. 1894. při příležitosti všeobecné výstavy ve Lvově uspořádáno bylo také krásné národopisné oddělení, s mnoha lidovými stavbami a dřevěným kostelem, čímž korunována dosavadní činnost národopisná v Polsku a ruch národopisný vzmohl se slibně k dalšímu většímu rozvoji.

Lidozpyt u Čechův.*)

O vývoji českého lidozpytu netřeba nám se rozepisovat, neboť máme v české literatuře již studii Polívkova (do r. 1888), k níž pojí se i jeho ruská studie, a studie tyto doplněny jsou bibliografiemi a referaty v dosavadních ročnících Českého Lidu; odkazujeme na tyto

*) J. Polívka, Folklorystyka česka, Wiśla II. r. 1888, přeložil J. Paulík v Liter. Listech 1891.

prameny toho, kdo chce seznati bližší data o dosavadních pracích na poli české folkloristiky. Mimo to doufáme, že brzy objeví se důkladná a kritická bibliografie naší vědy z péra Dr. Č. Zíbrta. Omezíme se tedy na zcela stručný přehled.

Vlivem Herderovým a Goethovým, vlivem celé západní i východní romantické školy literární rozmohl se zájem pro lidové plody na počátku tohoto století. Tento zájem byl velice oživen činností Vuka Karadžiće a poznáním krásných plodů srbské lidové poesie. Tyto proudy západní, východní i jižní budily ohlas i u nás tím spíše, že mnozí z vynikajících našinců studovali ve Vídni pod vlivem Kopitarovým. Veřejně upozorněno bylo na ně (a zejména na ruskou sbírku písni Pračovu a srbskou Karadžičovu) r. 1814 v Hromádkových Prvotinách. Jako jinde tak i u nás romanticismus splodil dva mohutné proudy literární, v kterých nejlépe se zračil: úsilné pěstění historie a lidové poesie. Pokud šlo o vědeckou stránku, kráčeli našinci v šlepjích hlavně J. Grimmových. Předními zástupci tohoto směru byli Hanka, Čelakovský, Kamarýt, Kollár, Šafařík a Palacký.*⁾ Hanka trefně napodobil lidové písni Čelakovský a Kamarýt sbírali je a nápodobili, Kollár a Šafařík sbírali zase pilně slovenské, Palacký shledával lidové písni v starých rukopisech, a všichni se zabývali jich rozborem. Činnost Čelakovského v tomto směru ovšem nejvíce vynikla a nejlepší přinesla ovoce (Písni, Mudroslovi). Na Slovensku měli Šafařík a Kollár předchůdce již v Tablicovi, jenž r. 1806 již vydal sbírku lidových písni. Kollár v 2. svazku písni (1835) přibral k nim i hry, zábavy, obyčeje a obřady. Současně s Kollárem vydal r. 1832 i Sreznevskij v Charkově 15 slovenských písni. Dále vyšlo r. 1829 dílo J. Csaplovicse Gemälde aus Ungarn s hojným materiálem lidopisným o Slovensku, a K. Fejerpataky popsal v Květech r. 1839 Bájeslovné zvyky, svátky a pověry Slováků. R. 1838 Šafařík napsal bibliografický přehled slovenských sbírek lidových písni v Čas. Čes. Mus. Čeští a slovanští sběratelé písni lidových našli i na Moravě vydatného pomocníka v Fr. Sušilovi, který je sbíral spolu s nápěvy a ve vydání svých zároveň srovnal s jinými slovanskými. Sušil byl až podnes nejpečlivějším sběratelem a vydavatelem lidových písni, přesně udává, kde kterou zaznamenal, správně zachovává i dialekt, atd. Mínime

J. Polívka, Обзоръ трудовъ по чешской этнографии за послѣднее десятилѣтие (1880 - 90) в Жив. Старина II. r. 1892. Týž podává v Zeitschr. f. österr. Volkskunde kritické výroční přehledy počínaje r. 1894.

Český Lid má roč. I.—VI. bibliografický přehled českých prací folkloristických a mimo to četné posudky a referaty. Dále srov. L. Niederle statě »Národopisnou výstavu předcházelo« v díle »Národopisná Výstava Českoslovanská« strana 9—12.

*) Srovn. M. Murko, Deutsche Einflüsse auf die Anfänge d. böhm. Romantik, 1897, zvl. str. 56 násl.

tu ovšem hlavní jeho sbírku z r. 1853—59, kdy nevázal se na pomocníky jako při sbírkách z r. 1835 a 1840. V Čechách vedle Čelakovského a Kamarýta dal sbíratí písň i purkrabí hr. Kolovrat a vydal je péčí J. Rittera z Rittersberga 1825. Mimo to našel Čelakovský brzy výborného následovníka, K. J. Erbena, jenž největší část lidových písni, které za doby jeho ještě žily, i s nápěvy sebral (vyd. 1842—43, 1862 a 1864). Do poslední své sbírky přibrál i říkadla a pověry. R. 1887—88 jeho sbírka vyšla v novém vydání.

Čelakovský mimo písň sbíral i přísluví. V této věci měl již mnoho výborných předchůdců počínaje Smilem Flaškou z Pardubic († 1403). Jmenujeme jen Komenského a Dobrovského. Přehled jich podal J. Hanuš v Čas. Čes. Mus. 1851. Čelakovský po několika ukázkách vydal hlavní dílo r. 1852 »Mudrošoví národu slovanského ve přísluvích« s dodatkem průpovědí českých. Svým vše-slovanským rázem dílo to velice vyniká (nové vyd. pořídil J. Novák r. 1893). Vedle Čelakovského vydali sbírky přísluví Trnka slovenská r. 1831, česká Libliňský r. 1843, Rozum r. 1851, později Rybička 1872 (Pravidla, přísluví a povědění vztahující se k správě veřejné atd.), s dodatky r. 1886 (v Světozoru).

V letech čtyřicátých počaly se také sbíratí podání, pověsti, obyčeje, pověry a pod. V Čechách Kroimus (pod pseudonymem Sumlork) vydal »Staročeské pověsti, zpěvy, hry, obyčeje, slavnosti a nápěvy ohledem na bájesloví čekoslovan.« 1845—51. Kniha obsahuje mnoho materiálu, ale výklady autorovy jsou vesměs fantastické. Pohádky i pověsti sbírali, ale ve vydáních přepracovávali J. Malý 1838, 1845, 1865, 1876, B. Němcová 1842, 1854, 1880, J. K. z Radostova 1856—58, 1872, 1883. B. Němcová nejvěrněji zachovala jejich ráz. I ve svém arcidíle, v Babičce, dovedla výborně stylem lidovým vylíčit mnohé stránky našeho lidu a podat mnoho materiálu; srov. její Obrazy z okolí Domažlic a Uher. město Diarmoty (materiál obsažený v spisech B. Němcové vybral a sestavil J. Vlach, v Čas. Čes. Mus. 1888—89). O pověrách psali J. Štěpán 1834, J. M. Havlíček 1839, M. Čermák 1846, F. Petera 1846, J. Houška 1853—56 (v Čas. Čes. Mus.), Vojáček 1860, Erben 1860 napsal Česká zaříkadla v nemozech a sice v poslední sbírce písni 1864. Obyčeje, hlavně svatební popsali pěkně Langer (1834, 1861) a B. Němcová. O tančích psal Neruda (Obrazy života 1859). Erben psal též o kroji chodském (Obrazy živ. 1867). — Na Moravě sbíral pověsti Mikšíček, ale nevěrně je podal. Poněkud nad něj vynikl B. Kulda přesností obsahu a formou vypravování, jež zachovává i sloh i fráze lidové (Moravské pohádky a pověsti z okolí rožnov. 1854, 1874—75). Z kmene moravských hlavně Valaši poutali od dávna pozornost, a Sloboda psal o nich již v letech čtyřicátých a paděsátých. — Na Slovensku sbíraly se pověsti, bajky atd. také již v letech

čtyřicátých, ale zůstaly v rukopisech, jichž užila B. Němcová v sbírce »Slovenské pohádky a pověsti« 1857, 1887. Mimo ni vydal sbírku J. Rima vský 1845, a zvl. A. Škultéty a P. Dobšinský (Povesti prastarých báječ. časov. I. 1858). — Studii o lidových písňích a pověstech máme z doby té jedinou, ale cennou: L. Štúr, O národ. písňích a pověstech plemen slovan. 1854.

V letech šedesátých a sedmdesátých málo se objevilo z oboru lidopisu, co nepocházelo ještě z péra starších pracovníků. Z mladších pracovali theoreticky Feifalík a J. Jireček, kteří sebrali z rukopisů staročeské písni a říkadla, a J. Hanuš, který se věnoval hlavně studiu mythologickému. Jeho názory dle vzoru Grimma nemají váhy, ale materiál je v jeho pracích dost (zvl. Bájeslovny kalendář slovanský 1860). Též J. Jireček napsal menší příspěvky mythologické. Nejvíce vyzískala ještě dialektologie, v níž pracovali především J. Jireček a zvláště V. Šembera (Základové dialektologie českoslov. 1864), dále Kouble, Lepař a Kotsmích. Menší, ale cenné příspěvky z různých oborů folkloristiky napsal J. Gebauer, jehož směr studia ovšem jinam mířil. Za to byl účasten při sestavení programu, jež si vytkla Slavia, která vydala v sešitech »Národní pohádky, písni, hry a obyčeje« 1873—74 s úvodem o pověsti a písni národní od J. Dunovského, a později povědky a pověsti 1878, 1882. Sbírky Slavie jsou z té doby nejcennějším příspěvkem folkloristickým. Zájmu pro folklore nebylo snad nedostatek. Zejména pověsti těšily se oblibě, zvláště když ji šířili obratní belletristé beroucí si látky z bohatého pokladu českých pověstí jako sám Neruda, dále Stránecká, pak hlavně Beneš Třebízský. Hraše svá zpracování docela podával jako věrné lidové pověsti. Také k písni obraceli zřetel mnozí svým rozborem, na př. Zvonař, J. Durdík, Fr. Jeřábek. Vskutku také výpisů pověsti a pověr je dost; zejména činni byli Stránecká, Svátek, (hl. pověsti pražské), Škorpil, Kořán, Koštál a j. v.; z cizích Waldau. Na Moravě Menšík, Al. Sedláček, Vrána a j. Fr. Bayer psal různé o Valaších. Též s drobnějšími příspěvky počali vystupovati pozdější pracovníci, jako Sobotka, Menčík a j. Z časopisů, které propůjčovaly českému folkloru nejvíce místa, uvádíme Světozor, Časopis Čes. Mus., Obrazy života, Květy, Lumír, Osvětu, později Čas. Mat. Mor. a Obzor.

V letech osmdesátých se přestění folkloru opět rozMohlo, čítáme více pracovníků, rozsah se rozšířil, materiál počal se sbírat soustavněji. V čele tohoto ruchu kráčela Morava. Morava obsahuje dosud v každém směru mnohem více látky folkloristické, než Čechy, lidopisci skýtá se tam kořist daleko bohatší. Krásné, pestré kroje její a její vyšívání oblíbil si zejména Manes a svými obrazy obrátil na ně pozornost českých umělců. On také sílil nadšení rodiny dr. Wankela pro vše lidové na Moravě. Přičiněním též rodiny, dále Havelky, Praská, Jiříčka

rozvinul úsilnou činnost musejní spolek v Olomouci, jenž chtěl postarat se o všeestranné prozkoumání Moravy po stránce archaeologické a národopisné, kteréžto obory také pěstil jeho časopis (Časopis vlast. muz. spolku v Olomouci od r. 1883). R. 1885 pořádal také výstavu krojů a výšivek, po níž jiné podobné následovaly. Vlivem dr. Wankla kruh pracovníků olomouckých uznával Moravu od pravěku za slovanskou a ve všelikých projevech lidových, v lidovém umění viděl prvky velice staré, předhistorické; tak i v kroji a výšivkách, které pilně se studovaly zároveň s jinými lidovými ornamenty (V. Havelková, M. Wanklova, Sojková, Stránecká a j.). Péčí spolku také se vydalo ilustrované dílo »Moravské ornamenty«, jehož krásné malby pracovala M. Wanklova. Proti tomu jiní hledali vlivy pozdější, historické, na př. J. Klvaňa v Uh. Hradišti. Činnost sběrací předmětů a zvláště výšivek velice se rozrostla (mimo kruh olomoucký též Peck, Klvaňa, X. Běhálková, Valtrová). Z Olomouce vyšlo heslo zachraňovat památky lidové vůbec a restaurovat starý způsob života, jež propagoval s nadšením zejména P. Ign. Wurm.

Současně s Olomoucí pracovalo se úsilovně jiným směrem v Brně v Matici Moravské. V. Brandl více historií se obíral a studiemi v archivech a knihovnách, při tom však pěstuje i lidopis. Nade všecky vynikl největší dosud lidopisec náš, Frant. Bartoš. Fr. Bartoš dá se nejlépe srovnati s polským Kolbergem. Dle vzoru Sušilova a Kolbergova i j. sám chodí po všech krajích moravských a zapisuje vše pozoruhodné z oboru lidopisu, písni, říkadla, pověsti, obyčeje, pověry atd. Mimo to si zorganisoval pomocníky. Bartoš jest zakladatelem soustavného sbírání ve všech směrech folkloru. Článků a rozprav časopiseckých jest od něho celá řada; ze samostatných děl sluší uvésti jeho sbírky písni (Národ. písni moravské 1882, 1887), Lid a národ 1883 obsahuje řadu menších rozprav, Naše děti 1888, Moravská svatba 1892, Moravský lid 1892 líčí zvyky lidu po celý rok adventem počínaje, dále zvyky v hospodářství, léčení lidové a pod. Nejcennější jest jeho Moravská dialektologie 1882 a 1895.

Ostatní moravští pracovníci řídí se vzorem Bartošovým, mnozí v pracích svých věrně zachovávají jeho postup a třídění (na příklad Václavek, Valašská svatba 1893.), tak na Valašsku Fr. Bayer, E. Peck, a M. Václavek v četných článcích i spisech z oboru valašského folkloru. Sem přičísti sluší i povídka psanou nárečím valašským »Vlk Krampotů« od Slavičinského (Misárka) líčící mravy, hlavně svatbu valašskou. Řezáč vyličil svatbu na Záhoří (1885), Prasek podal příspěvky historické a mythologické, nověji se oddal vlastivědě slezské skoro výhradně. Samostatně si vedl ve svých pracích J. Herben, podav mnohé obrázky z morav. Slovácka. Též G. Preisová prozrazuje ve svých pracích pilné pozorování slováckého života. O Hanácích máme

hezkou monografií od F. Skopalíka (Památky obce Záhlinic 1885). Z novějších srov. *Bystřiny Hanácké figurky*. Nověji máme práci o morav. Záhoří od Přikryla r. 1891, příspěvky folkloristické podaly L. Bakešová a promyšlené články M. Procházková, o tancích psali Bakešová, Běhálková a L. Janáček, jenž vůbec se zabývá lidovou hudbou, horáckou částí Moravy zabývá se zvl. V. Pittnerová. (Ze žďárských hor, Rokem a životem), a J. Duffek (ve vzorné monografii *Naše Horácko jindy a nyní r. 1893*). Veliká pak je řada spisovatelů menších statí a rozprav. Zmiňujeme se jen o hezkém malém sborníku »*Národopisné paběrky*«. Z odborných prací připomínáme ještě studie Houdkovy a stavbách (Čas. muz. ol. VI.).

I v Čechách v letech osmdesátých lidopis zmohutněl. Ze starších pracovníků ještě někteří pokračují, na př. Kulda, Svátek a j. Pracovníci, kteří v letech sedmdesátých počali pracovati, rozvinuli teprv hlavní činnost; tak na př. Košťál, jenž v četných článcích stopuje, jak se jeví ve zvycích a názorech lidu jednotlivé zjevy přírodní (oheň, sníh, bouře, i jiné předměty (chléb); jednotlivé faze dětského života, některé bájeslovné bytosti (zmek, diblík, můra) a pod.; P. Sobotka, jenž se stavil, jak se jeví v našich písničkách i pověstech rostlinstvo, ptactvo a pod., dále podal výborný příspěvek k poznání lidového humoru, jak jeví se v historiích o jednotlivých městech (Kratochvilná historie měst. a míst českých); Dunovský (Žena v písni), Menčík, jenž pracuje více na základě studia archivačního a rukopisného starý způsob života, pověsti, zvl. divadelní hry atd. K pracovníkům rázu Košťálova, Sobotkova připojil se pilný a svědomitý F. Vykoukal (mimo četné články časopisecké viz jeho *Z časů dávných i našich r. 1893. Česká svatba 1894*). A. Jirásek rozšířil známost českých pověstí uživ jich jako pramene pro své výborné práce belletristické. Mimo to studoval české lidové stavby. Mnoho pověstí sebral A. Sedláček ve svém monumentalním díle *Hrady a Zámky*. Mimo to vydal r. 1894 Sbírku pověstí historických. I některým krajům českým dostalo se vyškolených pozorovatelů, tak zejména o Chodech všestranné studie koná F. Hruška, o Hlinecku K. V. Adámek a p. Nade všecky rozsáhlou činností a neobyčejnou sečtělostí vynikl Č. Zíbrt. Jeho rozprav je řada převeliká. Samostatným spisem vystoupil nejprve r. 1889 (*Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti i zábavy prostonárodní*, pokud o nich vypravují písemné památky až po nás věk). Činnost Zíbrtova se s Bartošovou doplňuje. Jestliže tento pilně naslouchá živému slovu, onen pilně vypisuje ze starých památek a při tom neunavně studuje z oboru kulturní historie a folkloristiky. V způsobu práce obrál si za vzor o něco staršího kulturního historika Z. Wintera, s nímž společně vydal *Dějiny kroje v zemích českých*. Winter příjemným, novellistickým způsobem podává v archivech nasbíraný material o kulturním životě hlav. městském z XV. a XVI. stol.

Zíbrt je obecnější, vyčerpává vše, co se ze starých písemných památek vyčerpati dá. Při tom podává i hojně srovnávacího materialu z cizích literatur. Vyčtení jeho přečetných prací najdeme v bibliografiích Čes. Lidu. Poslední, jež ještě spadá do našeho rámce, jest »Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku r. 1894.

R. 1891 založil s Niederlem národopisný sborník »Český Lid«, mezi jehož přispívatele shromáždil všechny skoro pracovníky na poli českého lidopisu. Od V. ročníku je sborník tento úplně v redakci Zíbrtově a věnován téměř výhradně české folkloristice. Ještě před založením Čes. Lidu r. 1887 sestoupila sé v Praze »Společnost přátel starožitnosti českých« s 2 sekciemi: archaeologickou a národopisnou. Jsou v ní soustředěny hlavně mladší síly, a dosud Společnost čile si vede. Vydala zprávy a Rozpravy, od r. 1891 vydává Časopis Společnosti př. st. čes. redakci J. Soukupa.

Někteří z pracovníků věnovali se výhradně theoretickému bádání lidopisnému. Na to do jisté míry pomyslelo se již při Slovanském Sborníku, jejž vydával E. Jelínek r. 1882—88, ale daří se mu až v době poslední. Sem patří krásné studie Hostinského o písňích, pohádkové a legendární studie Polívkovy a Tillovy, o lidovém divadle Krausovy, některé studie Jakubcovy, socialní Peiskrovky, mythologické Máchalovy. Máchal v spise Nákres slovan. bájesloví 1891 namnoze stojí na zastaralém stanovisku, ale chystá nové studie v směrech nynějších.*¹) Mimo to vydal studii »O bohatýr. epose slovanském I.« 1894. Dále sem patří příspěvky dialektologické (Dušek, Hruška, Pastrnek, Polívka, Prasek a j.).

Spisovatelům folkloristům dostávalo se od let osmdesátých i pomoci umělecké. Vlivem Manesovým také v Čechách umělci všímali si kroje, výšivek a výtvarného umění lidového. Umělecká Beseda zahájila akci ve prospěch lidových staveb. Zejména J. Koula a J. Prousek vynikli jejich studiem. Rodina Náprstková ve svém museu počala sbírat kroje a výšivky lidové a uspořádala jich výstavu již r. 1873. Ukázky jejich sbírek uveřejnil Koula. Studiem kroků a výšivek českých dále se zabývají Tyršová, Šíma, zvláště T. Nováková, a j. v. Srov. dále Č. Lugo, Čes. národ. ornament r. 1894. Ještě jednoho sběratele jest nám uvést — dosud jsme neměli k tomu příležitosti — L. Kubu, vynikajícího sběratele písni a hudby lidové u všech slovanských národů.

Ve Slezsku, jak jsme se již zmínili, nejvíce pracuje V. Prasek. Jeho »Vlastivědu slezskou« široce založenou, zvlášť sluší vytknouti. Vedle něho připomínáme F. Slámu (Vlast. putování po Slezsku) J. Vyhídala (Slezská svatba 1894), Hauera, Vluku a j.

*¹) O theoriích mythologických viz J. Krále. Novější směry bádání mytholog. L. fil. 1888.

Na Slovensku pod tlakem poměrů málo se dá dělat. Výborný »Sborník sloven. národ. piesni, povestí, prísloví, porekadiel, hádok, hier, obyčajov a povier« vyšel jen částečně r. 1870, 1874. Zvláště příspěvky P. Dobšinského zasluhují uznání. Týž vydal r. 1880 Prostonárodní obyčaje, povery a hry; dále vydal Uvahy o sloven. povestiach 1872, a Prostonárod. sloven. povesti 1880—83. Mnoho pěkného materiálu obsahují Slovenské Pohľady, z jejichž přispívateľů zvlášť uvádíme Holubyho, Hroboně, Chorváta a j. R. 1893 na paměť toho, že již r. 1793 se zakládala na Slovensku učená společnost, vydán byl sborník Tovaryšstvo s četnými příspěvky lidopisnými. Dostí materiálu najde se též v Pokorného Potulkách po Slovensku 1883—85. Zmínky zasluhuje, že také na Slovensku od let sedmdesátých panují snahy sbírat a zachovati předměty lidové, zvl. kroje a výšivky, že byla v Turč. Sv. Martině 1887 výstavka jejich. Hlavním sběratelem jest malíř P. Socháň.

Od r. 1891, kdy pořádala se Jubilejná výstava, dály se pilné přípravy k NVČ r. 1895. Přípravy tyto vyvolaly celou řadu dotazníků, pojednání, velikou řadu sběratelů lidopisného materiálu ve všech oborech, otiskly se i práce starší k vůli ní atd., o čemž bude řeč ve zvláštní statí NSbČ.

* * *

Zbývá nám ještě zmíniti se o tom, že některé spisy netýkají se jen některého lidu slovanského, ale všech národů slovanských; tak připomněli jsme to při Čelakovského Mudrosloví, při Štúrově spise o písniach a j. Pokud vůbec je psána práce podobná od některého slovanského odborníka v některém slovanském jazyce, uvedena je při literatuře téhož národa. Jiné registruje pečlivě Čes. Lid a Arch. f. slav. Phil., jenž sám podobné studie přináší. Uvedeme tedy Miklosichovy Die Blutrache bei d. Slaven 1887 a Darstellung im slav. Volksepos 1890.

(Dokončení následuje.)

Posudky a zprávy.

Bartošova Dialektologie moravská. Soustavné studium živé řeči je úkolem po výtce filologickým. Obvyklými otazníky málo se pořídí. Jsou-li jen poněkud úplné, vzrůstají mimoděk na celé odborné rozpravy a předpokládají vědomosti, které se obmezují na úzký kruh učený. Akce otazníková má cenu jen pro první kroky, pro práci hrubší, tam kde na čas jiných prostředků užiti nelze, ku př. na uherském Slovensku. Ale pro zevrubnější poznání hlásek, tvarů, skladby, významu slovního v jazyce živoucím je nutně

zapotřebí, aby odborně vzdělaní pozorovatelé ujali se díla a podali věrné popisy mluvy lidové. Neodborníci, kteří své domácí nářečí náležitě znají, mohou též výdatně přispěti, a sice tak, že co nejpřesněji zapisují rozmluvy a rozprávky lidové, bez jakékoliv změny, bez úpravy grammatické, se všemi odchýlkami od spisovného jazyka, zrovna tak, jak jich slýcháme na potkání, při klevetách, schůzkách, sporech atd. Takové, ať dílom fonografické zachycení živé řeči má nemalou důležitost pro jazykozpytce. Ale hlavní práce zůstává zde odborníkům, kteří na místě samém methodicky studují a pozorování svá zapisují. Takovou prací prospívá se nejvíce dialektologii, z ní čerpá všeobecné poznání řeči lidové nejbohatší kořist.

Na poli naší československé dialektologie nikdo zajisté dosud nezískal si větších zásluh, než František Bartoš, jehož monumentalní dílo »Dialektologie moravská« roku 1895 vydáním druhé části dovršeno bylo. Náklad nesla »Matice Moravská«; do knihy jejich zásluh přibyla tím položka vážná.

Není zde mým úmyslem, pouštěti se do rozboru jazykového. Učinil jsem tak na jiném místě.*⁾ Zde hlavně vytknouti chci, co má význam národopisný. A toho je v »Dialektologii moravské« velmi mnoho, zvláště v druhé části. Neboť Bartoš spojuje v sobě všechny vlastnosti, které jej činí nad jiné spůsobilým, věrným a spolehlivým popisovatelem nejen jazyka nýbrž i všeho života lidového.

Všeobecný zájem národopisný budí především otázka, jestli ta naše dosud tak pestrá a malebná Morava obdobnou rozmanitost projevuje též v ohledu jazykovém. Kniha Bartošova podává významnou odpověď. Růzností nářečních jest všude plno. Avšak hledíce k řeči samé a poustějíce se zřetele jmenovitě rozdíly krojové, máme na Moravě toliko čtvero hlavních nářečí, a to:

1. *Nářečí české* na jiho-západním pruhu země, v těsné souvislosti s královstvím, v okolí dačickém, teleckém a třešťském.
2. *Nářečí západomořanské*, které Bartoš jmenuje nářečím *hanáckým*.
3. *Nářečí východo-moravské* čili *valasko-slovenské*.
4. *Nářečí slezské*, které Bartoš nazval *lašským*, jímž se mluví na Opavsku, v úzkém pruhu západního Těšínska, v pruském Slezsku až po Bavorov a Ratiboř a v severovýchodním klíně Moravy, vtěsnaném mezi obojím knížectvím slezským, v okolí měst Frenštáta, Štramberka, Příbora, Brušperka, Moravské Ostravy, Místka a Fryndlanta.

Území nářečí *českého* na jiho-západě a *slezského* v severovýchodním klíně tvoří jen nepatrnou část země; jsou to jen přirozené spony, které Moravu dosud zjevně spojují s Čechami na jedné, s Slezskem na druhé straně. Jádro obyvatelstva slovanského, rozloženého po obou březích Moravy a její přítoků, jež zaujímá skoro celou půdu zemskou, dělí se podle jazyka jen na dvě větve, *západní* a *východní*. Na západě nejvíce vynikají Hanáci, na východě Valaši a Slováci. Ale názvy tyto jsou různého původu. Hanáci

*⁾ Srovn. Archiv für slav. Philologie. XIX. (1897).

slovou po řece Hané. Je to název místní, jako Blaťáci (po řece Blatě), Moravčíci, Zábečváci, Horáci, Podhoráci a pod. Valaši byli vlastně pastýři ovcí, jako jsou dosud na uherském Slovensku. Byli to původně skuteční Valaši, t. j. podle nynějšího názvosloví Rumuni. Slováci (mužské jméno: Slovák, ženské: Slovenka, přídavné: slovenský) zachovali nejstarší název celého plemene našeho. Neboť Slovák jest jen jiná obměna jména Slovan, a přídavné »slovenský« je ještě původnější než »slovanský«. Pro vědeckou terminologii jazykovou se názvy tyto, které se jen místy zachovaly, naprosto nehodí.

Na Moravě máme konečně i několik obcí *uhersko-slovenských*. Takových dědin je osmnáct. Z nich nejdále na západ posunuty jsou Alenkovice, se čtyři kilometry cesty západně od Napajedel. Značně do kraje moravského postrčeny jsou též osady: Bystrica, Blatnička a Boršice. Ostatních čtrnáct je roztroušeno po hlubokých úvalech a strmých stráních jihovýchodního pohoří moravskouherského. *Různá nářečí dědin těchto nesmí se mísiti mezi moravská*. Jejich uherský původ je dosud zřetelný; dosud lze též dosti přesně stanoviti, odkud tito »kopaničári« na Moravu se dostali. Větší část, jmenovitě Starý Hrozenkov, Brezová, Nové Lhotky, pocházejí ze stolice trenčínské; dědiny dále na západ posunuté, jako Alenkovice, Blatnička, budou původu nitranského. Ač neznám přímých dokladů, které v dotčených dědinách zajisté zachovány jsou, myslím, že tito uherští Slováci teprv během minulého století na moravskou stranu se přestěhovali.

Moravská řeč je tedy v podstatě a na největší části svého území nevalně rozličná, jmenovitě v kostře slovní, v konsonantismu, a v tvarech ohebných, v skloňování a časování. Pohyblivým živlem jsou samohlásky: na východě, tam kde souvisí s ostatním Slovenskem, zůstávají namnoze nezměněny, čistý, na západě, kde se blíží k Čechám, podléhají různému přehlasování a přezvukování. Morava tvoří nejen zeměpisnou polohou, nýbrž i řečí nenáhlý přechod z Čech na Slovensko a Slezsko, jimiž souvisíme s ostatním světem slovanským.

Důležita a pro širší kruhy zajímava jest otázka, kdy a jak nynější nářečí moravská vznikla. Rozborem zpráv Blahoslavových, uložených v jeho České grammatice z roku 1571, přichází Bartoš k výsledku, že *nynější útvar dialektů moravských je poměrně dosti mladý*. Tím chce Bartoš říci, že ku př. za dob Blahoslavových, tedy v XVI. stol., hlásková povaha nářečí moravských byla ještě namoze jiná, než nyní jest. O správnosti takového názoru nelze pochybovat. V prvních dvou dílech Gebaurovy Historické mluvnice jazyka českého, vyd. r. 1894 a 1896, máme toho další a hojně doklady. Ale třeba kritické opatrnosti, též při udáncích Blahoslavových. Než to náleží do části filologické. Zde jen upozorňuji na moravsko-slovenské slovo *pajchovna*, které znamená štoudev o třech nohách na »zváření« prádla. Bartoš učí, že je odvozeno od slovesa *pýchat* = dýmati, dýmiti. Avšak takový výklad není úplně spolehlivý. Jména podstatná s koncovkou —ovna, —ovňa utvořena jsou od přídavných: *sladovna* (suširna sladová), *ledovna* (sklep ledový) a j. Při slově

pajchovňa takového původu nominalního nemáme, nýbrž *pajchovňa* jest patrně místo, kde se *pajchuje*. A tu každý vycítí, že sloveso *pajchovat* bude cizí, německé. A vskutku je německé sloveso »*bäuchen*« čili »*bauchen*« a znamená »in heisser Lauge einweichen«, t. j. mor.-slovensky *zvárať*, uher.-slov. *zvárať* (prádlo). Ze slova *pajchovňa* nelze tedy nic usuzovati pro někdejší výslovnost dvojhlásky *aj* na moravském Slovensku. Otázka, kdy a jak hláskové změny v lidové řeči vznikly, je velmi obtížna. Bartoš dobře podotýká, že snad z bedlivého prozkoumání starých rukopisů moravských něco světla padne na tuto temnou stránku naší ethnografie.

Hlavní obsah »Dialektologie moravské« je ovšem formální stránka řeči lidové, tedy výklad o rozmanitých hláskách a tvarech, dále připojeny též důležité kapitoly o utvoření kmenů, a ani syntaktická stránka není zanedbána. To jsou části grammatické. Ale již bohatý »slovník abecední« (I., 198—304; II., 291—432) obsahuje veliký poklad národopisný, který teprve etymologickým výkladem vyzdvížen bude. Tu čteme dlouhou řadu rázovitě utvořených *slov domácích*, jichž kořeny a kmeny se od spisovné řeči různí a nářečím moravským osobitého rázu dodávají. Příkladů uváděti netřeba. Veliká zásluha Bartošova záleží zde v bohatosti sneseného pokladu, pak v přesnému udání, z kterého kraje jednotlivá slova pocházejí. Tak na první pohled vidíme, jaká shoda panuje mezi východní Moravou a západním Slovenskem (uh.), mezi nářečím moravsko-slezským a sousední řečí polskou, a jak se totéž opakuje na západní polovici moravské.

A týž obraz jako slova domácí, poskytuje též hojná *slova cizí*. Jest především přirozeno, že »cizích slov, vyjmouc některé názvy řemeslnické a jména plodin a výrobků cizích, ve starší řeči lidu moravského nebylo mnoho. Některá slova cizí, v jazyce spisovném vůbec užívaná, moravský lid nahrazuje posud svými vlastními. Tak za české *hýčkat* (hätscheln), *šilhati* (schielen), *koukati* (gucken), *pytel* (beutel) říká se na Moravě většinou: *pěstovat*, *švidrat*, *hledět*, *měch*. Na východní Moravě *šos* od kabátu jest posud *klinem*, dítěti spadají *čepky*, nikoliv německé *mandle*, *trefiti* někam jest *uhodnout*.« V novější době vnikají slova německá hojněji do řeči lidové. Tak *špeck* zatlačil domácí *slaninu*, zaniklo slovo *kolomaz* a zaměněno cizím *šmir* a jiná. Dvojjazyčnost t. zv. vzdělané vrstvy národní projevuje se tím, že ve slovách německých, a nápodobně též jiných, úzkostlivě šetříme i cizího pravopisu. Lid tak nečini, nýbrž vyslovuje cizí slova, jak jich slyšel a přejal, a upravuje si jich podle domácí sklonby; *akorát* (právě), *cajk* (zeug, tkanina), *forota* (vorrath, zásoba), *gónek* (gang, ulička), *kalfas* (kalkfass), *kvel'b* (gewölbe) atd. Nejvíce takových slov lze najít v severních krajinách moravských, jmenovitě na Zábřežsku a v řeči slezské, tam kde živel německý silně na nás doléhá. V těchto cizích slovech třeba však rozlišovati různé vrstvy. Máme slova, která vnikla do naší řeči již v dávné době, jako *fértoch*, *orkaf*, *šanovat* a j. Některá jsou zase obmezena na jisté kraje, ku př. *kerchov*, *krchov* (hřbitov) je název slov.-val., *brustlák*, *bruclek* (Brustfleck) je název

valaský, který též na uherském Slovensku obecný jest. Historický výklad o slovích německých v naší řeči byl by znamenitým příspěvkem k našim kulturním dějinám.

Vedle slov německých mají obzvláštní důležitost *slova původu rumunského*, která se na Valaších zachovala. Taková slova jsou: *brynza* (ovčí sýr); *bačovat* (meškat se), *bačovicko* (salaš), *bačňvka* (dřevěná nádoba z jednoho kusu, v níž se dělá brynza na salaši): tato slova odvozená jsou od názvu samostatného ovčáka bače, nom. *bača*, kterého Bartoš z Moravy již nedokládá, který však na uherském Slovensku vseobecně znám jest; ale že někdy platilo, to potvrzuje ještě i hanácký výraz *baček* (člověk tlustý »jako bača«); *birka* (bílá ovce) a z toho odvozené *birečka* (vlna z bílých ovcí), *birecká ovca* (krátké vlny); *glag* nebo *glaga* (syřítě), *glagat* (syřiti), *glagání*; *pırta* (1. stezka, kudy ovce chodí, 2. právo honiti ovce přes cizí pole na svoje, 3. pěsinka horská); *vetula* (neopřičená ovce). Takových slov bylo v řeči valaské jestě více, jak dokazuje slovenština uherská.

Konečně máme na východní Moravě též slova *maďarská*. Bartoš uvádí: *aldamáš* (litka, litkup), *banovat* (želeti čeho), *erdeck baba* (čertova baba). Více jest jich v »řeči švihařské« (miškářské), kterou se mezi sebou dorozumívají miškáři (nunváři) z okolí brodského (Uh. Brod) a klobuckého (Val. Klobouky).

Některá slova jsou původu temného. Správné vysvětlení vrhlo by mnohdy paprsek světla do minulosti. Je ku příkladu známo, že jihoslovanští »bogomilové« nazývání byli »*babuni*«. Odkud vznikl takový název? Miklosich (Et. W. str. 6) domnívá se, že pojmenování vzalo původ od pohoří *Babuny*, které se táhne mezi Prilépem a Velesem v Makedonii. Je-li tomu tak, ukazuje nám rozšíření toho slova zároveň, jak daleko možné hnutí bogomilské své vlny *zaneslo*. Přes Uhry a Slovensko dostalo se slovo k nám. Štítný mluví o »dáble a všech *bobonkóv* (pověr) jeho«. Bratři, Veleslavín a jiní spisovatelé XVI. věku spojují obyčejně *pověry* a *poboňky*, patrně proto, že původ slova dávno z paměti lidu našeho již byl vymizel a že význam s *pověron* stotožňován byl. Nyní jen na uherském Slovensku zachovala se slova *bobon*, *bobona*, zajisté proto, že též Maďaři znají název »*bobona*«. Poslední stopy tohoto kulturního slova u nás jsou slovesa: mor.-slov. *bobňat* (přehledávati) a z okolí brněnského *babóňat* (lelkovati).

V slovníku Jungmannově čteme slovo *vlčura* = vlčí kožich, čuba, *Wolfspelz*, *Wildschur*, a k tomu dodáno *D. t. j.* Dobrovský. A totéž najdeme ovšem i v slovníku Kottově. Odkud měl Dobrovský slovo *vlčura*? Zajisté z Hané, kde nyní dokládá Bartoš: *vlčura* = kožich vlčí koží podšity. A na Hanou dostalo se slovo (s věcí) z Polska. U Poláků je *wilczura* domovem a odtud proniklo i na Rus. Zámožní Hanáci znali tedy a nosili zajisté kdysi polské *wilczury*, *vlčury*.

Konečně obsahuje Bartošova Dialektologie moravská též »*Slovník věcný*«. V prvním díle uloženy jsou hlavy: I. Pole a polní práce. II. Obilí a strava.

III. Sadivo, makota. IV. Píce, obrok. V. Plevel a obilí. VI. Ovoce. VII. Plody složené a bobulovité. VIII. Domácí zvířata. IX. Žúžel. X. Hmyz. XI. Jak se volá na zvířata. XII. Lichotná jména zvířat. XIII. Hlasy zvířat. XIV. Plemenění zvířat. XV. Dojivo. XVI. Špižírny. XVII. Nádobí. XVIII. Oruží, rád, řezivo, úťatí. XIX. Ožehy. XX. Plachty. XXI. Správa na prádlo. XXII. Nadávky, přezdívky a slova obhroublá. XXIII. Slova lichotná. XXIV. Příměry a podobenstva. V druhém díle se pokračuje v této bohaté sbírce domácího názvosloví: XXV. Stavení. XXVI. Dvůr a hospodářské budovy na něm. XXVII. Stodola. XXVIII. Zahradá, ploty. XXIX. Vinohrad. XXX. Len, konopě, zelí. XXXI. Hospodářské nářadí a náčiní. (S vyobrazeními.) XXXII. Tkalcovský stav. (S vyobrazeními.) XXXIII. Rodina. XXXIV. Oděv. XXXV. Jídlo. XXXVI. Nemoci. XXXVII. Ptáci. XXXVIII. Ryby. XXXIX. Rostliny. XL. Houby.

Celý tento »Slovník věcný« má důležitost národopisnou. Již oblast činnosti lidové, kterou zaujímá, je pozoruhodna. Středem je venkovské, selské hospodářství. Práce doma, na poli, v zahradách a vinohradech, chov dobytka, obydlí, oděv, jídlo: to jsou hlavní body, kolem nichž se otáčí život našich venkovánů. Pro celou tuto zásobu pojmovou utvořil si lid náš vlastní své názvosloví, do něhož cizí živel jen nepatrně vnikl. Z řemesel nepřibral Bartoš než tkalcovství, jež původně náleželo též do pračí, které se konaly od lidí domácích, najmě žen. Všechna ostatní řemesla pominuta. Tímto obmezením na venkovské obyvatelstvo dal Bartoš zřetelně na jevo, kterou vrstvu považuje za pravou a ryzí představitelku našeho národa. Za rychlých změn, které spůsobuje naše doba ve všech poměrech životních, mizí nám vůčihledě onen »lid«, onen věrný nositel všech tradic národních, avšak národ — tuším — zůstává. A tato změna, která se děje před našima očima, nemá ona žádných obdobných zjevů v minulosti? Myslím, že takových vlivů kulturních ani při našich venkovanech popříti nelze. Rozdíl mezi lidem naším na venkově a v městečkách a městech záleží v různých kulturních podmínkách, jimž podléhá. A proto náleží i povaha lidu městského, pokud naším jest, do národopisu českého, ovšem do části po výtce kulturní. Ale oddělovati tyto souvislé vrstvy není radno, hlavně proto, že vzájemný styk mezi městem a venkovem vždy byl a svůj vliv vykonával. Vidíme nejlépe na řeči, že oddělování provésti nelze. Ani Bartoš ho neprovedl. V popise nářečí moravských běže náležitý zřetel též k obyvatelstvu městskému, obraz řeči je tedy úplný. A co jiného nás spojuje? Trvám, že jediné řeč. Jsme jedním národem, pokud mluvíme jednou všem snadno a prostě srozumitelnou řečí. A jest to naše nejstarší dědictví. Všechny ostatní příznaky, které se někdy uvádějí za osobité naše vlastnosti, vznikly později. Proto studium naší živé řeči a všech duševních pokladů v ní uložených je též předním úkolem našeho národopisu, proto též Bartošova »Dialektologie moravská« je neocenitelným zřídlem pro tuto vědu, kterou v svém oboru pěstovati má každý z nás.

М. И. Михельсонъ. Ходячія и м'яткія слова. (Вěžná a trefná slova.) 2. vyd., Petrohrad 1896.

Když r. 1893 vydal M. Michelson dílo své pod názvem výše uvedeným, rozebrána byla kniha v. prvých třech měsících po vydání. Bylo to nejlepším odporučením spisu, který vyšel nyní ve »druhém revidovaném a značně doplněném vydání«. Knize sloužila za vzor světoznámá díla *Erazma Rotterdamského Adagia* a *Apophthegmata*, obsahující bohatou sbírku přísloví, pořekadel a různých případných rčení a okřídených slov. Seznámiv se s Erazmem i s jinými knihami podobného obsahu, přišel autor na myšlenku sestaviti podobnou práci okřídených slov a rčení ruského jazyka, v tomto směru neobyčejně bohatého. Arci nepřestal autor pouze na snůsce přísloví, pořekadel a okřídených slov ruských, nýbrž pokud mu bylo lze, srovnal tyto ruské fráze a slova s podobnými rčeními a slovy cizích jazyků, zejména francouzského, německého, anglického, italského i jazyků klasických: řeckého a latinského. Takto poskytl ruskému čtenářstvu nejen bohatý pramen ruské frazeologie, nýbrž ukázal zároveň, pokud ruská lidová filosofie — a ve rčeních i slovech těch jest vskutku filosofie — čerpána jest v cizině aneb aspoň pokud jde s cizí lidovou filosofií paralelně, a pokud zase jest svérázná a samostatná. Již v prvém vydání své knihy podal Michelson kolem 9000 citátů a ve druhém vydání sbírku svou ještě značně doplnil. Sborník autorův uspořádán jest ve způsobě slovníka. Všechna okřídená slova i rčení ruská seřaděna jsou za sebou dle abecedy a opatřena mimo to řadovými číslicemi, jež v každé písmeně znova od jedničky začínají. *A* na př. má různých ruských okřídených slov a rčení 78, resp. ještě více (poněvadž některé číslice mají dodatky označené hvězdičkou, na př. 1, 1*, 2, 2*, 5, 5* atd.), *B* 184, resp. více atd. Pod každým obratem a slovem ruským uvedeny jsou obyčejně různé variace s udáním pramene, odkud (z kterého spisovatele a z kterého díla) byly vzaty. Po příkladech ruských uváděny jsou — pokud to ovšem možno — příklady z cizích jazyků, a sice v chronologickém pořádku, počínajíc od slov časem bližších ku vzdálenějším a končíc dobou nejstarší. Kde viděl autor toho potřebu, připojil ještě ruský výklad, jak jistá fráze neb okřídené slovo v ruském nebo i v cizím jazyku povstalo.

Knihu psána jest především pro Rusy, a tu arcí nebylo třeba, aby Rusům vykládány byly některé věci samozřejmé, které našinci jsou již málo anebo nic srozumitelné. Čech přál by si na př., aby mu vysvětleno bylo rčení *бытия бытъ нова, а сверчики будутъ* (smysl: bohatý má vždycky dost přátele, cizopásníků). Stačila by malá poznámka, že do nových dřevěných stavení na ruském venkově stěhují se cvrčci a usazují se v mechu, jímž vyplněny jsou mezery mezi jednotlivými břevny. A podobně přál by si našinec při jiném podobném pořekadle: *знахъ сверчокъ сеоъ несможетъ* (smysl: každý nepatrnný člověk nechť zná své místo, nechť se chová podle svého stavu) vysvětlení, že cvrčci zdržují se rádi v nástěji ruské peci atd. Rusové však, kterým věci tyto obecně jsou známy, výkladů takových nepotřebují, a pro ně

přece jest sborník psán. Práce Michelsonova určena jest více jen k tomu, aby Rus vlastní svůj jazyk dobře znající vynajíti si mohl v tomto sborníku, jaký jest původ většiny okřídlených slov a rčení ruských. Komu by záleželo na podrobnějších výkladech přísloví, pořekadel a různých okřídlených slov ruských, tomu odporučujeme jinou výtečnou knihu ruskou. Jest to rovněž jeden z novějších spisů ruské literatury, práce vynikajícího etnografa a beletristy *Sergěje Maksimova* (nar. se r. 1831) *Кратилатија слова* (okřídlená slova), vyd. v Petrohradě 1890. Dílo toto jest předchůdcem sborníku Michelsonova, s nímž arci se nemůže měřiti co do hojnosti materialu (cizí obraty a slova vůbec v něm nejsou), avšak za to vše, co v něm jest zpracováno, podáno jest způsobem tak krásným a i pro cizince ruština ználeho dosti srozumitelným. Rozdíl mezi sborníkem Michelsonovým a prací Maksimova jest dále i ten, že spis Maksimova psán jest feuilletonisticky, kdežto sborník první jest vlastně slovníkem. Pod 129 záhlavími probráno a vysvětleno jest ve spise Maksimova — ve 129 feuilletonistických črtách — nikoli 129 různých obratů a slov, nýbrž mnohem větší jejich řada. Jsouť v některé črtě výklady několika okřídlených frází a slov, psány jsouce při tom s použitím krásné frazeologie lidové, takže spis činí pěkný jednotný celek slov vysvětlovaných i vysvětlujících. Jen tu formální vadu má práce Maksimova, že jest v ní těžko hledati fráze a slova, která nejsou obsažena v záhlavích jednotlivých črt, poněvadž obraty takové přivedeny jsou často ve spojení s jinými rčeními, u nichž by se spojení hned tak nehledalo. Arci chyba tato dala by se snadno napraviti sestavením pouhého rejstříku. V tom směru má velkou přednost sborník Michelsonův, který vedle toho, že psán jest slovníkově, má na konci ještě několik velice přehledně a pěkně sestavených ukazatelů cizích slov, jichž ve sborníku bylo použito. Jest to především rejstřík slov a rčení německých, pak anglických, dále francouzských, na to italských a konečně velmi obšírný přehled rčení a slov latinských. Aby v knize mohl vynajíti ruská okřídlená rčení i ten, kdo nezná frázi zcela přesně, nýbrž jen povrchně (na př. několik slov z ní), jest sborník opatřen ještě abecedním ukazatelem ruského oddílu, v němž vždy na základě jistého slova, ve rčení ruském se vyskytajícího, snadno se dá vyhledati, při které písmeně a pod kterým číslem dotčený obrat jest zařaděn. Řekněme na př., že by někdo znal jen temně přísloví *своєй байдої всику себѣ ума купитъ* (škoda vtipu dodává) a věděl by pouze, že v přísloví tom, jsou slova *бѣда* a *умъ*. To úplně postačí, aby se hledáním v písmeně *б* i *у* seznalo, že celý text zařaděn jest v písmeně *с* pod č. 38. Podobný rejstřík bylo by třeba sestaviti ve druhém vydání knihy Maksimova, a spis získal by tím neobyčejně. Zatím jest výbornou pomůckou k důkladnějšímu poznání ruštiny pouze tomu, kdo jsa obrněn větší trpělivostí, nelení rádku za rádkou s obsahem díla se seznámiti. Obě knihy Michelsonova i Maksimova pěkně se doplňují a jsou nezbytnou rukovětí pro toho, kdo chce překládati z ruštiny jmenovitě ty spisovatele, kteří se drží v pracích svých hlavně moderního živého jazyka prostého lidu. Jest to hlavně satirik Saltykov-Ščedrin a humo-

rista Lejkin, z něhož zejména mnoho feuilletonů do češtiny bývá překládáno, avšak od lidí jazyka ruského velmi málo znalých. Dnes mohlo by už každému našemu překladateli z ruštiny být jasno, že nestačí jen věděti, že na př. strastь není strastъ, že pozdravляю vásъ neznamená pozdravuju vás atd., nýbrž že k překládání z ruštiny do češtiny vyžaduje se trochu lepší a podrobnější znalost tohoto slovanského jazyka než znáti ruské písmeny a snad ještě povrchně ruskou gramatiku. Kdo chce pořádně z ruštiny překládati, seznámiti se musí nejen s ruským tvaroslovím, nýbrž hlavně s ruskou syntaxí, která se ve mnohem směru liší od syntaxe našeho jazyka. Ve znalosti ruské frazeologie spočívá znalost ruského jazyka, a proto vítáme hlavně s tohoto stanoviska oba jmenované ruské spisy: sborník Michelsonův i práci Maksimova jakožto výborné prameny pro poznání bohaté a svérázné ruské frazeologie. Je to zvláštní, jak cizí nám připadá mnohý nejlepší ruský obrat, v němž každému jednotlivému slovu velmi dobře rozumíme, celku však, spojení slov nechápeme. Ve frazeologii právě vidíme ten ohromný rozdíl mezi jazykem naším a ruským. Ačkoli po lexikální stránce jest jazyk náš mnohem vytříbenější a slovansky dokonalejší než jazyk ruský — mít ruština právě tak jako polština, k jiným slovanským jazykům nehledí, mnoho slov cizích —, stojí ruský jazyk po stránce syntaktické co do svéráznosti vysoko nad jazykem českým, který v syntaxi již velice se otřel a přijal namnoze obraty docela německé aneb vůbec západoevropské. V tom směru jest něco pravdy ve výčitce nám někdy od Rusů činívané, že my Čechové jsme vlastně česky mluvíci Němci. Faktum toto dá se arci snadno vysvětliti. Nám Čechům, kteří nejen zeměpisnou polohou, nýbrž celým svým historickým a kulturním vývojem nuceni jsme byli přimknouti se k západu a kteří jsme byli v neustálých, nás tísničících stycích s Němci, nebylo možno zachovati plnou svéráznost jazyka tak jako to bylo snadné Rusům. Rusa zarazí na př. český obrat »z toho si nic nedělám« přeložený slovně z němčiny zrovna tak jako »strčiti někoho do kapsy« což rusky se vyjádří »за поясъ заткнуть кого«. Jak pěkně vypadají vedle této ujaté již u nás cizí rostliny jiné české obraty, které s ruskými úplně souhlasí aneb aspoň podobným způsobem jsou tvořeny. Z velké jich řady uvedeme tyto: a byl ten tam, *да былъ тамошъ*; vyhodit si z kopejtká, *коштина выкинуть*; třesutý mráz, *морозъ трескучий*; teplý hoch, *теплый парень*; Darmodej umřel, Kupsobě nastal, *Подари-жсъ упхали въ Парижсъ, а остался одинъ Купи-жсъ*; Do svatého Ducha drž se kožicha, po svatém Duše chod' v kožíše, *До святою Духа не снимай кожухъ* atd.

Velkou zásluhu má Michelson jmenovitě v tom, že pojal do svého sborníku velmi mnoho slov, která ani ve velikých slovnících vesměs se nenalézají a přesto takořka v denním živém hovoru ruském se vyskytuji. Uvedu tyto příklady: *муху задавитъ*, napiti se; *мыслите писать*, psáti M (o chůzi opilého); *на боковую*, na odpočinek; *неровенъ часъ*, možná že; *ни дать ни взять*, zrovna tak jako; *ни съ мою ни съ сего*, beze vší příčiny, z čista jasna; *ноши пропянуть*, natáhnout bačkory, umřít; *погрѣсть руки (карманъ)*,

namazat si kapsu; *перемыгать косточки кому*, cuchati, půjčovati si koho; *положистъ въ лоскѣ*, poraziti.

Mnohá ze rčení v Michelsonu otištěných jsou velice vtipná. Na důkaz stůjtež zde: *берёзовая кáша*, *берёза умъ даётъ* (vysekání březovou metlou přivádí k rozumu); *въ одномъ карманѣ смеркается, а въ другомъ заря занимается* (obě kapsy jsou prázdné; zde mohlo uvedeno býti jiné velmi vtipné pořekadlo ruské: *въ одномъ карманѣ вошь на арканѣ, а въ другомъ блоха на цѣпѣ*); *за компанію и ясидѣ (и монахѣ) ясенілся*; *кто любитъ попа, кто попадю, кто попову дочку* čili *одному нравится арбузъ, другому свиной хрящикъ* (každý má jiné gusto); *что знаетъ кумъ, знаетъ и кумова ясена а по ней и вся деревня* (sr. čes. ty to povíš tetě, teta zase Bětě, a ta to roznese po celém světě); *это и куралъ на смыахъ* (jest to tak k smíchu, že i slepice, které platí u Rusů za hloupé tvory, by se musely smát, ačkoli nedovedou); *лучше маленькая рыбка, чьиѣ болѣшої тараної*; *и мы не на руку лапотъ надѣваемъ* (nejsme dnešní) atd.

Také svatí hrají v ruských denních obratech zajímavou roli. Jako u nás je to hlavně Honza a Janek (nejen v substantivu, nýbrž i ve slovese *зжанковатѣ*), tak mají Rusové celou řadu populárních svatých, jejichž jména berou nadarmo v denním hovoru. Jsou to *Ivan*, *Makar*, *Mitrofan*, *Kondraška*, *Kuzma*, *Foma*, *Selifan* a j. Chce-li se o někom říci, že dříve byl chudák, teď však že se vyšvihl na vyšší místo nebo se domohl lepšího postavení, řekne se *доселъ Макаръ ирядылъ попалъ, а нынѣ Макаръ въ воеводы попалъ*. Makar jest vůbec chudák, jak svědčí jiné přísloví a pořekadlo: *на бѣднаю Макара и шинки валнятся* (ubohého Makara stihá jedna nehoda za druhou), *туда упрячу, куда Макаръ телятъ не гонялъ* (výhrůžka: přivedu vás do takového postavení, že o tom nemáte ani potuchy). Výhrůžkou jest také: *показатъ кому Кузину матъ* (zač je toho loket, po čem je v Pardubicích perník), a aby Kuzma nepřišel pouze tímto pořekadlem zkrátka, říká se ještě *подкузымить кого-нибудь* (napáliti někoho); stejný význam má *обезгоритъ кого*. Maminčiným synáčkem, který neumí než držet se maminky za sukňě, blbečkem jest Rusům *Mitrofan*, a mrvice se nazývá *Kundrátek*, *Кондратки* (K. его хватилъ). Není-li někdo ani takový ani makový, ani teplý ani studený, ani slaný ani mastný, ani ryba ani žába, říká se (vedle jiných rčení, na př. *ни рыбка ни мясо, ни то ни сё, человѣкъ ни уго ни руло, ни два ни полтора*) *ни въ городъ Иванъ ни въ село Селифанъ*. Našemu z nouze Franta dobrý odpovídá ruské *на безрибъи и рако мясо* (*на чужой сторонѣ и ясукъ мясо*). Jako u nás jest mezi slepými jednooký králem, tak jest Rusům *на безлюдъи и юома дворянинъ*.

Ze zvláštních obratů upozorňujeme hlavně na tyto: *несокъ ты, старая илля!* *еской несокъ, карти старая* (nadávka: jsi samý písek, starý řemeně atd.; jako by se ze starých lidí sypal písek, sotva se jich někdo dotkne); *плохо лежитъ, брюхо болитъ* (říká se o zlodějích; leží-li špatně nějaká věc, bolí prý zloděje břicho a chce ji vzít), *не учили поперёкъ лавочки*,

а во всю вытянулся, не научишь (veliká brachylogie místo celé dlouhé věty: не учили тогда, когда онъ былъ малъ и укладывался на лавочки (скамейки) понерёкъ, когда было можно его съечь, такъ не научатъ теперь, когда онъ выросъ во всю длину лавки) atd.

Zajímava jsou též slova cizího původu v ruském rouše, na př. *подщеге* (též *подщеге*, podnapilý, z franc. chauffé), *распрянжирить* (promarniti, z franc. trancher), *ношто куролесу* (z řec. κύριε ἐλεῦσον, sr. staročes. krleš), *исполати* (sláva tobě, z řec. εἰς πολλὰ ἔτη) atd.

Jako do jiných jazyků a zvláště do našeho vkrádají se v poslední době hospodské a pouliční — byť i někdy dosti vtipné — obraty, jímž říkáme pepícké, tak tomu jest i v ruštině. I takových několik jest ve sborníku Michelsonově uvedeno, na př. *ухваты на кожаной скрипке въ два смычка безъ кантифоли* (zvalchovat někomu záda) atd.

Nemohouce se o díle Michelsonově více šířiti, opakujeme znova, že jest to výborná práce, a přáli bychom si jen, aby brzo někdo u nás chopil se stejněho úkolu a sestavil nám sborník podobný.

Dr. Karel Kadlec.

Kritická bibliografie skandinavských prací z ethnografie a folkloru za poslední 2 roky (1895 a 1896).

Pro Národopisný Sborník zpracoval O. Thyregod v Kodani

(přeložil prof. dr. A. Kraus). *)

Dánsko.

Kr. Bahnsen. *Etnografiens fremstillet i dens hovedtræk.* Köbenhavn 1894—7. (Etnografie v hlavních rysech svých. Vydání sešitové, ještě neukončeno a nyní po smrti Bahnsenově osud díla není znám.)

Inspektor národopisného oddělení Národního musea našeho podal v populární formě důkladný a spolehlivý nákres národopisu, založený na studiu nejlepších pramenů nynějších a na hojném materiálu, chovaném v bohatém tom museu. Dílo, které je bohatě a pěkně illustrováno, vzbuzuje již tím a mnohými svými jemnými poznámkami zájem každého národopisce.

*) Na prosbu redakce, tlumočenou p. prof. A. Krausem, sprostředkoval slovutný p. univ. prof. dr. Kr. Nyrop, že jeho žák, mladý učenec p. O. Thyregod zpracoval přítomný bibliografický přehled skandinavského národopisu za poslední dvě léta. Redakce »Národopisného Sborníku« vyslovuje mladému učenci dánskému vroucí díky a doufá, že se jí podobnou cestou podaří, aby též odjinud od učenců a odborníků tamějších získala přehledy a články z jejich domácího národopisu. Zároveň vyslovuje redakce i prof. Krausovi vřelé díky za překlad.

Europa. En geografisk fremstilling af vor verdensdels natur og menneskeliv. Under redaktion af C. Christensen og H. Lassen K. 1894—7. (Zeměpisný obraz přírody a lidí naší části země, seš. neukonč.)

Vyličuje skoro výhradně poměry zeměpisné, tak že pro ethnografy nebo folkloristy nemá zájmu. [Leda humoristického, čteme-li v statí o Čechách, že Čechové si libují v křiklavých barvách, že na Bílé Hoře byl poražen Bedřich Moudrý atd. atd. Dodatek překladatelův.]

D. Bruun. *Huleboerne i Syd-Tunis, Erindringer fra et ophold hos Kaliffen i Matmata.* K. 1895. (Jeskyňáci v jižním Tunisu, vzpomínky z pobytu u Kalifa v M.)

H. Rasmussen. *Mellem Singhalesere og Hinduere.* K. 1896. (Mezi Čingalci a Hindu.)

To jsou nejdůležitější a nejlepší cestopisy z posledních dvou let. Oba obsahují velké množství drobných rysů z kulturního života národů, které mají velký význam národopisný.

Sophus Müller. *Vor oldtid. En populær fremstilling af Danmarks arkæologi.* K. 1895—6. (Náš pravěk, populární vylíčení archelogie dánské. Sešit.)

S. Müller, ředitel Národního muzea v Kodani, jest nejlepším naším archeologem a v tuto svou knihu uložil své nejlepší vědomosti po horlivé práci několikaleté. Archeologie, jak známo, z Dánska obdržela mnoho látky k práci své a naši archeologové nebyli poslední v spolupracování; kritika dra. Müllera proto vzbudí zájem mimo malou zemi naší a zajisté nebude žádnému archeologovi na prospěch, nechá-li ji nečtenou. Mnoho z materialu, na kterém se zakládá, vynesl Dr. Müller teprv teď a mnohé hledisko přesně směrodatné, které se vytýká, má skutečný význam v archeologii.

J. P. Trap. *Beskrivelse af Danmark. 3. omarbejdede udgave. Redigeret af H. Weytemeyer.* K. 1895—7. (Popis Dánska 3. vyd., seš. nedok.)

První vydání této sedmisvazkové topografie dánské vyšlo 1857—61. Bylo to zatím dílo, — čehož ostatně máme v dřívějších stoletích pěkné vzory — které neobsahovalo pouze topografiu, nýbrž pojalo vše, co se pojilo ke každému místu, tak že z něho čerpati můžeme úplné zprávy o všech pověstech místních a pod. Pro folkloristu má tudíž kniha tato značný význam a vydání nyní vycházející podrží tento apparát v rozšířené formě.

Den ældre Edda. Gudesangene oversatte af K. Gjellerup. Illustrerede af L. Frölich. K. 1894—6. (Starší Edda, písňe o bozích, přel. sešit.)

Starší Edda — jak známo, jeden z nejdůležitějších pramenů pro poznání víry našich předků v pohanské době — obsahuje básně mythologické a bohatýrské. Básně mythologické jsou zde přeloženy po dánsku a pěkně vypraveny, překlad ostatně se zřetele čistě filologického není lepší dosavadních a se zřetele estetického znešvařen hojnými germanismy, tak že jenom pěkné ilustrace jsou chvály hodny.

Saxo Grammaticus. *Danmarks kröniker oversat af Fr. Winkel-Horn.* K. 1896 (seš. nedok.).

Snorre Sturleson. *Norges Kongesagaer*, oversat af Fr. Winkel-Horn. K. 1896 (seš. nedokončí se pro konkurenční překlad norský. Viz dole.)
· (Dánská kronika. Děje norských králů.)

Oba tyto překlady (z latiny resp. islandštiny) pěkně illustrované malířem L. M. Moe, jsou velmi vkusnými reprodukcemi největších středověkých kronik Dánska a Norska. Mnoho z našich vědomostí o živobytí, o zvyčích staré doby, děkujeme těmto dvěma dílům a naše historické vědomosti o velkém období středověku rovněž na těchto dvou dílech se zakládají, tak že není divu, že byly několikráté přeloženy a zpracovány pro neodborníky.

Bibliotheca danica. *Systematisk Fortegnelse over den danske litteratur for 1482—1830.* III. Kbh. 96. (Soustavný seznam dánské literatury.)

Tento svazek velkého, nedokončeného dosud díla, je zajímavý pro naše folkloristy, protože mezi jiným všechny zachované spisy, vyšlé do r. 1830 a vztahující se k pověstem lidovým a historii pověsti, jsou uvedeny kronologicky. Tím též způsobem uvádějí se naše spisy týkající se mythologie a pověr v sv. II.

Danmarks gamle folkeviser. Danske riddervisser efter forarbejder af Sv. Grundtvig udgivne af Axel Olrik I. Hæfte 1—2. K. 1895—6.

(Staré lidové písničky dánské. Písničky rytířské dle přípravných prací S. G. vydal O.)

Naše národní písničky zachovány jsou mimo různé zápisu z nové doby také v řadě rukopisů starých (asi 40) a podle těchto rukopisů a zápisů počal zesnulý Sv. Grundtvig vydání celého materialu; ale, bohužel, nedočkal se dokončení vydání svého, které později v jiných zemích bylo vzato za vzor, na př. v Chilových English and scottish popular ballads. London 1883 a nn. Vydání teď dle značných předběžných prací Grundtvigových bude dokončeno od Dr. A. Olrika, až dva sešity s čísly 316 až 362 leží před námi. Celé dílo je nezbytné pro každého, kdo chce národní písničky vůbec studovat a třeba že práce Olrikova není na té výši, které by Grundtvig byl dosáhl, přece i ty dva svazky, které vydává, získají si čestné místo mezi nejlepšími sbírkami Evropy.

K vůli úplnosti budiž zde poznamenáno: Nový, krátký, patrně ne na vlastním studiu založený přehled severských písniček lidových a jejich poměru k cizím je podán od prof. Paludana v *Danmarks litteratur i middelalderen* Kbh. 1896, 136 a nn. Zároveň budiž poznamenáno, že staré melodie k písničkám lidovým, které patrně dle poznámek prof. Hostinského a jiných v »Českém Lidu« Čechy velice zajímají, jsou krátce projednány od slečny Panumové v *Illustreret Musikhistorie* (Dějiny hudby) zpracovali Hortense Panum a William Behrend K. 1895, I, str. 76 a nn. Otázku ostatně projednával dříve varhanník Th. Laub na př. v *Dania II.* a v *Nyerup og Rahbek Udgangte danske Viser fra Middelalderen.* K. 1814 V. str. XVII. a nn. sděleno

jsou vesměs určeny pro širší obecenstvo a mají jen nepatrnou cenu vědeckou.

P: C. Asbjörnson. *Norske folke- og huldreæventyr i udvalg m. Illustr.* K. 1896 (seš. ncd.).

Musaeus *Æventyr oversatte af F. Winkel-Horn.* K. 1896.

Dæmisögur eptir Esop. Reykjavík 1895.

1001 nat. Med indledning og noter af J. Östrup I—IV. 1894—6.

(Norské lidové pohádky výborem illustr. Musäusovy pohádky přel. — Bajky dle Aesopa. 1001 noc s úvodem a poznámkami.)

Tyto čtyři sbírky báshorek jsou určeny širšímu obecenstvu a poskytují jen málo zájmu folkloristického, mimo poslední, neboť zde poprvé máme 1001 noc po dánsku a za druhé dr. Ostrup kriticky probral celou sbírku »Kitab alf lajjah wa lajjah« r. 1891 ve své dissertaci a do svého překladu mohl vplést zajímavé kritické poznámky.

H. F. Feilberg. *Et nyt kapitel af folkets sjæletro.* (Særtryk af Aarbog. for dansk kulturhistorie.) K. 1895.

(Nová kapitola z víry lidu v duše. Zvl. otisk z ročenky pro dánskou kulturní historii.)

Daleko je rozšířen strach jítí přes hřbitov v noci: lid věří, že mrtví v horách a pahorcích vedou pozemský život dále; slyšíme o smíchu, o bojích mezi mrtvými, jsou schůzky mrtvých, noční bohoslužby v kostele, jichž žádný živý nesmí se účastnit. Tedy přebývají mrtví tam, kde jsou hroby, a hrůza jest přežitek z tisíc let staré víry lidové (neboť tak věřil i lid staroskandinavský, třeba že básníci vypravují o valhalle).

H. F. Feilberg. *Et blad af afgudsbildernes historie.* K. 1896.

(List z dějin bůžků. Otisk z téhož.)

Jest to snad nejjednodušší ze všech pojednání, jež dr. Feilberg dosud vydal. Feilberg, který stojí pod vlivem anglickým (Tylor, Spencer, Lang), má zcela zvláštní způsob vypravování a dobré oko pro souvislost památek lidových, které činí jeho práce spolehlivými a dává čtenáři chuť, zahlobati se do nich. Tato práce projednává a úplně objasňuje představy, spojené s obrazy osob: Co se stává obrazu, stane se také osobě. Zjevuje se, že tato víra je ve spojení s vírou v bůžky a obětmi. Mnohé zjevy obdobné projednávají se historicky a psychologicky.

O. Thyregod. *Lovstridigt hedenskab i norden.* (Protizákonné pohanství na severu. Otisk z Dania III, 1896.)

Toto pojednání obsahuje údaje o nejstarších stopách pověr a zvyků lidových v Dánsku, částečně též Norsku a na Islandě, čerpané ze starých katol. zákonů až do r. 1536. Jsou to příspěvky k poznání málo jinak známé staré víry lidové.

Alfred Lehmann. *De magiske sindstilstande.* (Sidste [IV.] del af: *Overtro og trolddom fra de ældste tider til vore dage I—IV.* 1893—96).

(Magické stavy myslé. Poslední díl spisu Pověr a čarodějnictví od nejstarších dob až na naše dny.)

Zajímavá to práce. V prvním svazku projednal prastaré chaldejské názory, jejich přechod do Evropy a prostonárodní vývin zde. Svazek druhý obsahoval vznik učené magie, vývin její a konečně popularisování knihami o Faustovi. Třetí projednal vývin moderního spiritismu a okkultismu. Konečně čtvrtý svazek projednává stavy myslé, zvláště nevědomé, které činí člověka a činily ho přístupným víře v magii. Je to práce, proti jejíž některým jednotlivostem se dají činiti námitky, která se však celkem čte s potěšením, a jest vzhledem k malému počtu předchozích prací dílo podivuhodné, jež kulturnímu historikovi a folkloristovi poskytuje mnoho látky k přemýšlení o oprávněnosti hypotés spisovatelových.

Vilhelm Bang. *Hexevæsen og hexeforfølgelser især i Danmark.* K. 1896.

Populární historické vylíčení víry v čarodějnici na severu a zvláště v Dánsku. Není však tak úplné, jak by bylo si přáti a jak by bylo mohlo s poněkud větším namaháním být, jelikož látka je dříve často propracována; a konečně urází ironický tón na některých místech.

Práce je ovšem zajímavá, bude však odsouzena k zapomenutí, až vyjde vylíčení úplné, ale nové zpracování teď asi dlouho dá na sebe čekati.

H. S. Kaarsberg. *Om Satanismen, djævlebesættelse og hexevæsen, set fra et lægevidenskabeligt standpunkt.* K. 1896.

(O satanismu, posedlosti a čarodějnictví se stanoviska lékařské vědy.)

Dr. med. Kaarsberg velmi pěkně projednal průběh nejdůležitějších procesů čarodějnicky, zároveň s pravděpodobným lékařským výkladem duševního stavu, který vede k víře v čarodějnici až k vědomí, že někdo je sám čarodějnicí, že má tedy schůze s däblem, líta na Blocksberg atd. Pokud známo, tato látka je pathologicko-psychologicky velmi málo projednána v jiných zemích, mimo Francii snad vůbec ne a tak práce ta snad i mimo sever bude významná.

H. F. Feilberg. *Ein Pakt mit dem Teufel.* (Separatabdruck aus Zeitschrift des Vereins f. Volkskunde. Berlin 1896.)

Protokolovaná zpráva ze 17. stol.

Joachim Kattrup. *Fordums folkeliv på Mols.* (Z Samlinger til jysk historie og topografi. Řada 2, sv. V. K. 1896.)

Th. A. Müller. *Et par studier fra Læssø.* (Dania III.) K. 1896. (Bývalý život lidový na Molsu, ze sbírky pro jutské dějiny a topografi. — Několik studií z L.)

Obsahuje různé zprávy o dřívějším životě lidovém na těchto dvou místech s příspěvky k víře lidové, zprávy velmi významné pro folkloristy domácí a částečně i pro cizí.

H. F. Feilberg. *Navneskik.* (Z Dania III.) K. 1896.

Vypočítává motivy, které se uplatní při pojmenování rodin a jejich členů.

Kr. Sandfeld Jensen. *Himmelbreve.* (Dania III.) K. 1896. (Listy z nebe poslané.)

několik zachovaných melodií jako i později od Berggreena a Weyse a Kristensená (Jyske folkeminder I—II a XI). Srv. prameny u Panumové str. 77—8.

H. F. Feilberg. *Bidrag til en ordbog over jyske almuesmål*. K. Scš. 13—14. 1895—96. (Nedokonč.) (Příspěvky k slovníku jutské mluvy).

Toto dílo, z něhož asi polovice až k písmeni *k* je vytiskena, jest zajiště jedno z nejvíce imponujících, jež naše folkloristika může vykázati. Obsahuje jako každý jiný dobrý slovník úplný seznam slov, ač spočívá skoro výhradně na sbírkách jediného muže, což by dostačilo, aby vzbuzovalo úctu, ale zároveň obsahuje slovník u každého slova, s nímž je spojen zvyk, pověrčivá představa nebo pod. spolehlivé poukazy k témtoto zjevům u nejrozličnějších národů. Jest to neuvěřitelná učenost, kterou spisovatel ukazuje a proto slovník nepředvádí pouze nářečí a jeho poměr k spisovnému starému jazyku a jiným jazykům severským, nýbrž on tomu, kdo sleduje jeho krátká poukázání, rozvine velký kulturně-historický obraz s nejrozmanitějšími variacemi.

Dania. *Tidsskrift for folkemål og folkeminder*. Udgivet af Otto Jespersen og Kristoffer Nyrop. 3 svazky K. 1890 a dále.

(Dania. Časopis pro jazyk a vzpomínky lidové.) Tento časopis, který počal vycházeti asi zároveň s »Českým Lidem«, nerovná se úplně tomuto časopisu, nejsa ani tak nádherně vypraven ani tak veliký. Obsahuje mnoho zajímavých článků, z nichž nejdůležitější z let 1895—96 budou posouzeny níže, a získá stále větší kruh čtenářů, tak že má — v odporu k obyčejnému osudu časopisů zde v zemi — šťastnou budoucnost před sebou.

Huld. *Safn alþyðlegra fræða íslenzkra*. Utgefendur: H. Þorsteinson, J. Þorkelson, O. Davíðsson, P. Pálsson, V. Asmundarson, Reykjavík I—V 1890 a d.

(Sbírka islandského národopisu.) Byla založena na Islandě v témž roce, co Dania v Dánsku, vychází malý sešit 80stránkový ročně a obsahuje hlavně pověsti, báchorky, písničky, zaříkadla atd., pojednání nepřináší.

Karl Larsen. *Om dansk argot og slang*. (Dania III.)

Karl Larsen. *Dansk soldatersprog til lands og vands*. K. 1895. (2. vydání).

(O dánském a. a s. — Dánský jazyk vojáků na zemi i na moři.)

Zajímavá a rozmarně vypravovaná líčení jazyku pouličního. Kniha jmenovaná je otisk článku v témž časopise.

E. Tang Kristensen. *Danske sagn, som de har lydt i olkemunde. Udelukkende efter utrykte kilder samlede og tildels optegnede 3. Afdeling. Kæmper, Kirker, stædlige sagn, skatte*. K. 1895.

E. Tang Kristensen. *Danske børnerim, remser og lege, udelukkende samlede efter folkemunde*. 1. hæfte. K. 1896.

(Dánské pověsti, jak zní v ústech lidových, výhradně dle netištěných pramenů sebrány a zaznamenány. 3. oddělení: Obři, kostely, pověsti místní, poklady. Dánské dětské rýmy, počítadla a hry výhradně z úst lidových.)

Učitel Evald T. K. patří k mužům, kteří zde v Dánsku nejvíce učinili pro sbírání lidových památek. Pěšky procestoval celé Jutsko a zaznamenal množství starých písni, báchorek, zpráv o strašidlech, starých zvyků atd. a tyto sbírky vydal v dobách různých. Jeho způsob vydání — který dříve, když byl redaktorem časopisu folkloristického »Skattegraveren« (Dobývač pokladů), 6 ročníků do r. 1889, nebyl právě šťastný — zabočil v posledních sbírkách na dráhu rationelnější, tak že není již tak značně vydán nic neznamenajícím záznamům víry lidové anebo údajům bez určení místa. Jeho sbírky jsou zlatým dolem pro dánské folkloristy, jeho jutské památky lidové, prozatím ve 12 svazcích, vůbec nezbytné.

Den gamle danske dödedans udgiven med indledning og ordforklaring af Raphael Meyer. K. 1896. (Starý dánský rej mrtvých vydán s úvodem a vysvětlením slov.)

Otisk dánské knihy lidové z r. 1536 s úvodem o stáří dánského zpracování jeho pramenech a poměru k jiným zpracováním a zároveň s výkladem zastaralých výrazů s vysvětlivkami kulturně-historickými.

E. Tang Kristensen. *Æventyr fra Jylland samlede og optegnede 3. samling.* (T. p. t. *Jyske folkeminder* XII. K. 1895.)

E. Tang Kristensen. *Fra bindestue og kölle.* I--II. 1895—6.

(Báchorky z Jutska, sebral a zaznamenal. Z pletáren a sušíren.)

E. Tang Kristensen podal v těchto třech svazcích velký počet pohádek jak zní v pletárnách (kde se společně pletou punčochy) a v sušírnách, t. j. v dvojích schůzkách, obvyklých ve východním resp. západním Jutsku, kde jeden po druhém vypravuje, zajisté od několika lidských věků. Ze sbírek dostáváme úplný obraz co se děje mezi obecným lidem, ale odkud vlastně jejich báchorky a písni pocházejí, jest otázkou, na kterou není vždy snadno odpovědět, a která stále zajímá naše folkloristy. Nedávno vypsána cena university: jaký význam mají sebrané tu písni v poměru k dosud známým, tak že je naděje na rozřešení této otázky v blízké budoucnosti, ale jinak je s báchorkami. Tang Kristensen sám nedovede otázku řešiti a proto otiskuje vše, co si zapíše, tak že jeho sbírky, velice věrné reprodukce slyšeného i tím nabývají zájmu mimo skutečně dobré, které obsahují a to i pro cizí folkloristy, ukazuje se totiž, že Dánové velmi věrně zachovávají stará podání.

Íslenskar þjóðsogur. Safuað hefir Olafur Davidsson. Reykjavík 1895.

(Islandské lidové pověsti, sebral.) Tato malá sbírka islandských pohádek zaznamenaných z úst lidových nebo dle starých rukopisů, přiléhá k známému velkému dílu téhož jména od Jóna Arnasona (2 svazky v Lipsku 1862—64) soustavou a sdělením doplňků k ní. Je to zajímavý sborník, jejž badatelé o báchorkách poznají s potěšením.

Ingv. Bondesen. *Æventyr, gamle og nye* (med Illustrationer.) III. K. 1895. (Pohádky staré i nové, illustr.)

Připojuje se úzce k dvěma dřívějším svazkům téhož spisu a k jiným jeho knihám na př. *Æventyrets dyre verden* 1887 (Zvířena báchorky), které

Folkevennen, Udgivet af foreningen for folkeoplysningens fremme. Ny række. sv. XIX—XX. Chr. 1895—6.

(Přítel lidu, vydává spolek pro osvětu lidu. Nová řada.)

Tento časopis, který vychází od r. 1852, obsahuje články poučné a zábavné a mezi nimi často zajímavé pro kulturní historii a folkloristiku vylíčením zemí cizích, články o poměrech domácích, sdělením báchorů a pod.

Syn og Segn, Norsk tidsskrift utgjeve af Det norske samlaget ved R. Flo og medarbejdere A. Garborg og M. Moe. Chr. I—II 1895—6.

Tento časopis psaný landsmálem, šíří osvětu a bdí nad památkami lidovými, proto přináší báchorky a písň. Ho pojednává o posledních pracích Buggeových, jiný článek jedná o významu J. Aasena pro norskou dialektologii a jeho básních.

Th. S. Haukenæs. *Natur, folkeliv og folketro* I—XI. Bergen 1884—96.
(Příroda, život a víra lidu.)

Ve studiu lidových památek Norska zaujímá H. asi totéž místo jako Tang Kristensen v dánských a paní Eva Wigström ve švédských. Jeho sbírky, jichž poslední svazek vyšel r. 1896, jsou nad míru bohaté, v reklamních annoncích udává se počet jeho děl na 8000 stránek, kvantita ovšem nerzhoduje, ale i jakost jeho sbírky je znamenitá; všechny sbírky pocházejí z jediné farnosti a poskytují úplný obraz její, ale zároveň i úplně obraz celého života a víry mezi mohutnými kopci norskými. Lidové památky, jež jinak máme z Norska, nejsou tak četné jako z Dánska a Švédska, a tím čestnější je podnik pro sběratele. Sbírka, veledůležitá pro folkloristy, je učiněna s neobyčejnou svědomitostí.

G. Scott. *Vester fra skjerene. Sagn og billede fra kysten.* Chr. 1896.
(Z mysů na západě, pověsti a obrazy od břehů.)

Rozmarné líčení přírody a zároveň řada pověstí ze západního Norska.

Stevsamling fraa Sætisdalen ved K. Austad. Kristiansand 1895.

O. Eikland. *Norske folkatonari femti visur;* Chr. 1895. (Sbírka stevů ze Sætisdalu. Norské lidové zvuky v 50 písňích.)

»Stev« je zvláštní druh dramatisovaných písni lidových, jež dva zpívají střídavě; tak byl v Norsku zvyk od několika staletí. Jsou to zpracování starých motívů a částečně novější romantičtější písni milostné. Sbírku jejich obsahuje první kniha, druhá písni lidové vůbec.

Moltke Moe. *Æventyri på vandring.* (Syn og Segn I.) Chr. 1895.

Po několika úvodních poznámkách o báchorkách ukazuje se jejich putování po celém téměř světě na dvou příkladech (Asbjörnson, Norske folke-æventyr 1871 č. 61 a Asb. a Moe N. f. 1874 č. 60) velmi spolehlivě a důkladně.

Th. S. Haukenæs. *Æventyr og sagn.* Bergen 1895.

Eventyrbogen. Samling av eventyr fra forskellige lande udvalgte ved Kr. Winterhjelm 2. udg. 1895.

(Báchorky z různých zemí.)

Báchorka jest pole, na kterém Norové patrně jsou nejlépe doma. Po Asbjörnsenovi a později Moeovi ožila řada báchorek z úst lidových; první tato sbírka patří k nejlepším, kdežto druhá nemá vědecké ceny žádné.

Hjalmar Falk. *Lidt om overtro i Norge.* (Folkevennen. řada 2, sv XIX.)

(Něco o pověrách v Norsku.)

Dra. Falka zajímavý malý článek obrací se proti domněnce, že spojení mezi starověkem a dobou novou v Norsku bylo přerušeno »čtyrstolehou nocí« t. j. spojením s Dánskem do r. 1814. Naopak ukazuje, že studium norských tradic lidových zjivilo, že tomu tak není, ale že Norsko právě tím dříve a značněji než jiné země bylo poukázáno k svým památkám a zachovalo je věrně. Mnoho příkladů ukazuje, jak pověry lidové obsahují zbytky pradávné víry. Práce je malá, ale obsažná a zachovává mnohé zprávy jinak neznámé.

Švédsko.

Ymer. *Tidskrift utg. af selskapet för anthropologie och geografie* XV—XVI. Stockholm 1895—96.

Velmi významný ethnografický časopis, z jehož bohatého obsahu se zde nemůže nic sdělit, jelikož nebyl pisateli dosud po ruce.

R. Brorson. *Afrika och dess upptäcktshistoria.* Göteborg 1896. (Afrika a dějiny jejího nalezení.)

Zajímavé líčení Afriky, aniž přináší vlastně něco nového.

E. R. Martin. *Ein Beitrag zur Kenntnis der vorgeschichte und kultursibirischer Völker.* Mit Unterstützung des schwedischen Staates. 35 tafeln in lichtdruck nebst einem reich illustr. textband. IV⁰.

Dílo skvostné a zajisté důležité pro národopis, avšak konečný soud nelze vysloviti, jelikož svazek textový dosud asi nevyšel.

Oscar Montelius. *Orient och Europa.* St. 1895. (Antiqu. Tidsk. f. Sverige. XIII.)

Zajímavá práce o vlivech orientálních na zemědělství, stavitelství, hroby evropské.

K. Ahlenius. *Olaus Magnus och hans framställning af Nordens geografi. Studier i geografiens historia.* Akademisk afhandling. Upsala 1895.

(O. M. a jeho vylíčení zeměpisu severu. Studie k dějinám zeměpisu.)

Tato disertační práce snaží se objasniti postavení arcibiskupa Olaa Magna — známého svou *Historia gentis septentrionalis*. Romae 1555, s přečetnými zprávami k poznání poměrů severských, zvláště švédských, tamního života i víry v pozdním středověku — v dějinách zeměpisu. Proto je práce velmi zajímavá i pro ethnografii a folkloristiku, že s velikou znalostí literatury ukazuje, jak dalece jeho údaje národopisné jsou správné. Zároveň mohla by tato práce nahraditi ohromné dílo Olaovo (posl. 1669).

Pojednání o tak zvaných listech z nebe, jak se nalézají u nejrůznějších lidí, jako amulety zvláště ve vojně. Cand. Jensen tvrdí, že tyto listy obsahem i formou ukazují k starým apokryfům, které byly též namířeny proti znešvěcení soboty (neděle) a konečně podává se, ač ne úplná, bibliografie dánských listů z nebe poslaných. Nedorozumění je též, že se nemluví o poměru listů z nebe poslaných k »listům mečovým (sværdbreve), dříve často zmíněným, neboť zdá se, že jsou podoby mezi nimi.

H. F. Feilberg. *Die Sage vom Begrißnis König Erik Ejegods von Dänemark auf Cypern.* (Separatabdr. aus d. Zeitschr. d. Ver. f. Volkskunde.) Berlin 1895.

Sděluje řadu parallel k pověře u Saxa uvedené, že hroby na Cypru nechtěly podržeti mrtvé, s příklady podobných úkazů jiných.

E. Gigas. *L'hombrispilles terminologi.* (Dania III.) K. 1895.

Velmi zajímavá práce o vzniku »technických« výrazů l'hombru.

Finnur Jónsson. *Álfartruuen á Islandz* 1895. (Víry v alfy na Islandě.) Tato víra na Islandě dosud žije a podoby jejich jsou lidštější než dříve. Pro Švédsko táz látka je zpracována od Th. Lindbloma. (Upplands fornminnen XVI. 1895.)

Norsko.

P. O. Schött. *De ethnografiske forhold i det forhistoriske Grækenland* Christiania Videnskabs selskabs forhandlinger n. 5. Chr. 1895.

(Národopisné poměry v předhistor. Řecku. Zprávy učené společnosti v Christianii.)

G. Kennan. *Sibirien.* Chr. 1895—96 (illustr. sešit).

H. Reusch. *Folk og Natur i Finland,* 1895 (seš.). (Lid a příroda ve Finsku.)

Velmi zajímavé jak pro etnografa, tak pro severské i slovanské folkloristy.

A. C. Smith. *Beskrivelse af Trysild præstegjæld i Aggershus stift i Norge. Forfattet af stædets præst i 1784.* 1896. (Popis Trysildské farnosti v A. stift. Sepsal místní pastor.)

Jako všechna líčení míst sepsaná od pastorů v minulém století, má i tento mnoho zajímavého. Zde na severu totiž již tenkráte byl živý zájem na víře a životě lidu, a to je znáti zvláště v tehdejších topografiích, které mimo údaje topografické, málo zajímavé pro cizince, vždy obsahují poznámky o starých mravech a zvycích, často i otisky starých modliteb, zaříkadel atd.

P. Blom. *Beskrivelse over Valle præstegjæld i Sætersdalen med dets præstehistorie og sagn.* Chr. 1896.

Tento popis není tak zajímavý jako starší topografie, ale obsahuje přece několik pověstí, jež stojí za čtení.

Norges land og folk topografisk-historisk beskrevet. Chr. 1884 a nn.
(Norská země a lid popsán t. h.)

Tohoto velkého díla, vycházejícího po svazcích v nepravidelných dobách, vyšly za poslední dva roky tři svazky (II, V, XII) a probrány tu topografické a statistické poměry velmi podrobně, ale zároveň obsahuje každý svazek, projednávaje dějiny, archeologii a starožitnosti okresu, též často poznámky folkloristicky zajímavé.

Diplomatarium Norvegicum. Oldbreve til kundskab om Norges indre og ydre forhold, sprog, slægter, sæder, lovgivning og rettergang i middelalderen, ved C. Unger og H. J. Huitfeldt-Kaas. XIV—XV. Chr. 1895—96.

(Listiny k poznání vnitřních a zevních poměrů Norska, jazyka, rodů, mravů, zákonodárství, soudnictví v středověku.)

Mohutné dílo, jež má velký význam pro každého, kdo hledá objasnění severské, zvláště norské kultury a mravů v středověku. Obsahuje totiž *všechny* listiny, jež lze sehnati k osvětlení staré doby a proto je nedocenitelný poklad pro badatele skoro všech odborů. Vychází po půlsvazcích, není však ještě dokončeno.

Snorre Sturlasson. *Norges kongesagaer i oversættelse* ved G. Storm. Ill. Pragtudgave resp. Folkeudgave. Chr. 1896 (seš. nedok.)

Překlad díla zmíněného při dánské literatuře vychází tedy v Norsku v dvojím vydání, skvostném a prostém.

Sophus Bugge. *Helgedigten i den ældre Edda deres hjem og forbindelser.* Kbh. 1896.

(Písň o Helgech v starší Eddě, jejich vlast a spojení.)

Od prof. Bugge, jehož první bádání o téže látce »Studie o vzniku severské pověsti božské a bohatýrské 1881—9 vzbudila na severu tak urputný odpor, kdežto se v Německu přijala s jádotem [?] i zde se potkala též s prudkým odporem Ks.], dostáváme teď druhou řadu těchto studií. I v této práci dokazuje vliv britský, křesťanský na dávné severané. I když nepřistupujeme na mírnější spisovatelovo, přece je to práce tak dalekosáhlá a významná, že nepozbude nikdy své ceny a některé poznámky o různých písňích lidových jsou tak důkladné, že tím již dílo si zachovává místo mezi nejlepšími pracemi v severském folkloru.

Sophus Bugge. *Mindre bidrag til nordisk mytologi og sagnhistorie. I.* (Z Aarbøger for nordisk oldkyndighed. 12., X. Köbenh. 1895.)

(Drobné příspěvky k severské mythologii a historii pověsti. Z ročenky pro severské starožitnosti.)

Sbírka míst z pramenů o netvoru *singálkan*, který se etymologicky spojuje s řeckou Sphynx.

H. Ross. *Norsk Ordbog. Tillæg til «Norsk ordbog» af Ivar Aasen.* Chr. 1895, seš. nově 1896.

Doplňky k známému slovníku Aasenovu.

Hans Hildebrand. *Sveriges medeltid. Kulturhistorisk skildring II. St. 1896. ann.* (Švédský středověk.)

Říšský archivář švédský v tomto velkém, na čtyři svazky rozpočteném díle, jehož druhý svazek není dosud ukončen, poskytuje důkladný a spolehlivý obraz kulturního života středověkého. V svazku I. bylo mnoho vyšetření z života obecného lidu, mravů, způsobů svátků a pod. Dosavadní jeho sešity II. svazku mluví o nejvyšších v společnosti t. j. o králi a jeho družině. Zvláště zajímavé jsou odstavce o rytířství, obydlích, oděvu, šperku, zaměstnání, zábavách a v obou svazcích jsou poučné ilustrace dle současných obrazů. Příští sešity budou stejně zajímavé, projednávajíce literaturu, bohoslužbu a pověry.

V. E. Andersson. *Forntida minnen. Afskrifter af Orsa socken tillhöriga gamla handlingar rörande Finnarna inom Orsa m. fl. socknar.* Falun 1895.

(Památky dávné. Opisy starých listin týkajících se Čudů ve farnost-Orsa a sousedních.)

Finnové a Laponci jsou známi od nejstarších dob pro zvláštní vědomosti v modloslužbě a čarodějnictví a náchylnost k nim; možná tedy, že tato kniha obsahuje mnoho zajímavého pro starožitníka, ale nedostala se dosud pisateli do rukou.

A. Klinckowström. *Fornsånger.* St. 1895. (Staré zpěvy.)

Sbírka písni lidových.

Nyare bidrag til kännedom om de svenska landsmålen och svenska folklif. St. I—XIV. 1878 a nn. seš.

(Novější příspěvky k poznání švédských nářečí a života lidského.)

Velice důležitá, velká sbírka pojednání, jak pro folkloristy tak pro jazykozpytce; co vyšlo r. 1895—96, jsou dvě sbírky přísliví a velká práce o zásobě slov v řeči obecného lidu, která vzbuzuje živý zájem.

Svenska fornminnes förenings tidskrift. St. I—IX. (Časopis švédského starožitnického spolku.)

I tento časopis má mnoho zajímavého pro kulturní historii. Množství pojednání osvětuje dějiny, archaeologii a lidový život.

Kulturhistoriska meddelanden, quartalskrift utg. af kulturhistoriska föreningen i Lund. I—II. 1894—6. (Zprávy kulturně-historické, čtvrtročník vydaný spolkem kult. hist.)

Tento časopis klade zvláště váhu na historii umění; má mimo statí kulturně-histor. (na př. život studentů v 17. stol.) také zprávy folkloristické na př. otiskuje se list z nebe poslaný a pod.

N. Andersen. *Skånske melodier, musik och danser.* (Nyare bidrag til kännedom atd. XIV, 1—2.) 1896.

Tato kniha bude zajímati na mnohých místech; bylo by pěkné zvěděti, jak melodie k tanci putují ze země do země, a tato bohatá sbírka bude nutný a velmi potřebný průvodce v studiu.

Bilder ur Kalevala tecknade af S. A. Resnänen 1896 (seš.)

Dle nápisu soudě, je to populární vylíčení obsahu Kalevaly, ale dosud pisatel nemohl knihu dostati.

Axel Ahlström. *Om folksagorna.* (Nyare bidrag atd. XI.) St. 1895.

Práce dobrá; na začátku je znešvařena prvními dvěma odstavci, definicí báchorky a o vzniku báchorky, ale třetí s důkladným přehledem klasických a moderních sbírek pohádkových, zvláště se zřetelem k Švédsku a k potuvání pohádek je velmi učený a úplný a odpomáhá nedostatku v bádání o památkách lidových.

Sv. Grundtvig. *Folksagor och äfventyr upptecknade från folkmunnen. Översättning af R. B.* St. 1895.

Esopsfabler fritt berättade efter La Fontaine etc. St. 1895.

(Pověsti a báchorky zapsané dle vypravování lidu, švédský překlad z dánštiny. Bajky volně vypravované.) — Knihy nepůvodní bez vlastní ceny vědecké.

Skrifter för folket, sagor, legender, historia m. m. St. 1895 a n.

S tímto společným nápisem vydává se ve Švédsku množství různých knih pro zábavu lidu s velmi nejednotným obsahem. Pro vědu nemají tato vydání sice žádné důležitosti pro nynějšek, ale za století budou zajisté zajímavé. R. 1895 vydány: Pověst o Melusině, o kouzelném koni, život kouzelnice Lenormand, o rytíři Modrovousovi a o historickém základu pověsti.

Joh. Gaslander. *Beskriffning om Svenska Almogens Sinnelag, Seder, wid de årliga Högtider Frierier, Bröllup, Barndop, Begräfning* (atd.). St. [1774] nově vydáno 1895. (Nyare bidrag t. k. atd. Bihang I, 3.)

(Popis mravů švédského obecného lidu, jeho zvyků, výročních slavností, námluv, svateb, křtin, pohřbů . . .)

A. Kullander. *Skogsbyggarelivet i Edsveden.* St. 1896. (Nyare bidrag c. k. atd. XI, 10.)

(Život lesáků.)

J. Henriksen. *Plägseder och skrock bland Dalslands almoe fördumdays jemte en samling sagor gåtor, folkvisor, lekar, från nämde landskap.* St. 1895.

(Bývalé zvyky a pověry mezi obecným lidem Dalslandu, zároveň sbírka pohádek, hádanek, písni a her z této krajiny.)

Všechny tři knihy poskytují mnoho poučení badatelů o severském národném písni. Spolehlivý až do nejmenších drobností přináší příspěvky k poznání kulturních poměrů různých krajů.

A. Stille. *En folksägen från norra Skåne.* St. 1896. (Nyare bidrag t. k. atd. XI, 7.)

(Pověst ze severního Skánska.)

Přináší různé varianty známé pověsti o Pedru Oxe a jeho choti a ukrutnosti jeho proti sedlákům a vysvětluje souvislost jejich.

Eva Wigström. *Två blad ur folkets dolda kundskap.* (Sv. fornminnes för. t. IX.) St. 1896.

(Dva listy z tajných vědomostí lidu.)

Sděluje za prvé různé prostředky k získání protilásky — mystická znaménka píší se na ruku, dává se dotyčné osobě jablko, líbá se při tanci a drží se jazyk vytažený živému hadovi mezi zuby — za druhé rozličné věci, na něž žena musí dbát v čas těhotenství až do křtin novorozeňátku.

Bernhard Olsen. *Stedsevarende kalendre i Lunds kulturhistoriske museum.* (Kulturh. meddelanden. atd. I—II.) Lund 1894—5.

(Věčné kalendáře v kulturně-historickém museu v Lundu.)

Bohatě ilustrovaná práce, objasňující kalendářnictví v době staré a ve středověku. Méně stručnosti bylo by na mnohých místech žádoucí, jakož je též chybou, že obyčejně nejsou udány prameny.

O. Montelius. *Midvinterns solfest.* (Sv. fornminne s fösen atd. IX.) St. 1896. (Slavnost sluneční v zimě.)

Obsahuje místa z pramenů od Prokopia až k pozdnímu katolickému středověku, se svědectvím o staré slavnosti *julu* na severu, čímž se ukazuje, že je to původně slavnost sluneční. Přesně průkazný důkaz není, a ač hypotthese je nepochybně správná, přece nemizí všechny pochybnosti při čtení.

G. Djurklou. *Om vedernamn och känningsnamn i äldre och nyare tid.* (Svenska forn. atd. IX.) St. 1896.

(O nadávkách a přezdívkách v starší a novější době.)

Malé poučné pojednání dosti úplně, co se Švedska týče, vyčerpává látku jako Feilberg v »Navneskik« pro Dánsko.

J. Bager-Sjögren. *Sanndrämmarna och deras vetenskapliga förklaring.* Upsala 1896.

(Vyplněné sny a jejich vědecký výklad.)

Na jaře 1895 rozeslali representanti fysiologicko-psychologického bádání provolání, aby se zasílaly zprávy o telepathických zjevech, viděních, předtuchách a pod. a množství zpráv ze všech tří zemí bylo zasláno; cenu jejich projednává tato práce a dr. Lehmann v Overtro og troddom IV str. 168 a nn. Kniha tato vyšla v lednu a brzo též v dánském překladě. Že sny u divochů a kulturních národů mají velký vliv na tvoření mythů a víry, je známo dosti; jest tedy velmi poučno, poznati psychologický základ tvoření snů. Obě práce jsou velmi důkladné a spolehlivé a čtou se s potěšením.

Folklore rumunský v roce 1895.

V novější době se věnuje také v Rumunsku plodům musy lidové náležitá pozornost. Již od let zaznamenávají mnohé časopisy se zálibou báchorky a různé druhy písni lidových, pověry a pověsti, přísloví a hádanky a pod. Bohužel má tento silný zájem pro věc též stránku nepříznivou: material folkloristický jest z valné části roztríštěn, uložen v časopisech, jež zejména pro badatele v cizině jakoby neexistovaly. Výhradně folkloru rumunskému jest

věnován měsíčník, jejž pod názvem *Şezătoarea* (přástky) na jaře r. 1892 počal vydávat *Artur Gorovei* ve Fălticeni. Časopis ten zaznamenává svědomitě všechny projevy ducha lidu rumunského a jest obsah jeho velmi pestrý. Nahlédneme-li do r. III, jenž z valné části náleží do roku 1895, nalezáme tu články o pověrách, lidovém lékařství, hádání pomocí bobů, upírech, lidové kosmogonii, obyčejích, dětských hrách, o živlech folkloristických v literatuře umělé, pak sbírky slov dialektických, písni lidových, báchorů, žertů (t. zv. *snoave*) a p. Redakce vyslovila ochotu otisknouti také texty, které byly sice uveřejněny, ale na místech takových, kde se staly úplně nepřístupnými.

Z různých listů jiných dlužno jmenovati na prvním místě měsíčník *Convorbiri Literare*, který již koncem let sedmdesátých otiskoval plody lidové musy rumunské, pak *Columna lui Traian*, *Revista critică-literară* v Jassech, *Gazeta Transilvaniei* v Brašově a *Tribuna* v Sibíni, *Familia* ve Velkém Varadíně, *Deşteptarea* v Černovicích a m. j. Lépe jest ovšem, jsou-li texty podobné vydány o sobě, ve zvláštních svazcích a též takových sbírek jest značný počet. Do roku 1895 spadají kromě spisů, o nichž důkladněji bude promluveno, tyto sbírky, jež tentokráté budou pouze zaznamenány, k některým z nich se však mímím vrátiti ve svazku příštím. Jsou to: 1. *Dumitru Stăncescu*: *Glume și povești* (žerty a báchorky), Ralian și Ignat Samitca, Craiova, str. 236; 2. *Gheorghe Cătană*: *Balade poporale din gura poporului bănățean*, Ciurcu v Brašově, str. 189; 3. týž: *Poveștile Bănatului culese din gura poporului bănățean* sv. III. Gherla, A. Todoran, str. 127; 4. *Ion Pop Reteganul*: *Povesti din popor*; dílu tomu se dostalo ceny spolku Asociațiunea Transilvană pentru literatura română și cultura poporului român, Sibiň, str. 216; 5. *S. Fl. Marian*: *Tradițiile poporane române din Bucovina*, v Bukurešti, str. 365.

Marian, professor gymnas. v Suceavě, si získal četnými svými spisy veliké zásluhy o poznání folkloru rumunského; první dílo v oboru tom uveřejnil již r. 1869, sbírku písni lidových z Bukoviny, načež následovaly dva svazky rum. písni lidových vůbec z r. 1873 a 1875, kteréžto sbírky jsou již úplně rozprodány. Z dalších jeho děl zasluhují obzvláštní zmínky tři, v nichž se popisuje život lidu rumunského od narození (r. 1892), přes svatbu (r. 1890) až k hrobu (r. 1892). Zvláštní pozornost věnuje Marian též zaříkadlům (*descântece* r. 1886 a 1893), studuje chromatiku lidu rumunského (1882) a ornithologii, o níž napsal r. 1883 objemné dílo ve dvou svazcích o více než 800 stránkách. O díle tom jsem pojednal v Athenaeum r. 1884 str. 127—8. Kromě toho si všímá událostí jednak čistě historických, jednak lokálních tradicí. Tak uveřejnil r. 1878 v Sibíni první sešit *Tradițiuni populare române* a podobně stopuje v díle výše citovaném ústní podání týkající se jednak osob a událostí historických (str. 3—203), jednak míst (207—355) v Bukovině.

V poznámkách, umístěných na stránkách 355—65 podává zprávu o tom, která z podání těch byla již uveřejněna ať německy neb rumunsky, v delším

či kratším znění. Často Marian sám uveřejnil některá z nich, ale na takovém místě, že tam byla více méně nepřístupna, tak že pro valnou část i čtenářů rumunských jsou příspěvky ty zajisté novinkou. Předmětem vypravování jsou namnoze vpády Tatarů do různých částí Bukoviny; tu pak se opakuje často líčení, kterak se podařilo obyvatelstvu domácímu zničiti celé výpravy loupežné. Byvše v pravý čas zpraveni o hrozícím vpádu, podřezali lesní velikány poblíž cesty, kterou se měli nepřátelé bráti, v příhodné chvíli pak strhli stromy ty na pohany nic netušící. Také se vypravují některé události ze života knížat multanských, pokud ještě sídlila v Suceavě.

V poznámkách k textům připojeným cituje autor svědomitě také osoby, které mu tu onu tradici vypravovaly, jakož i místo, z něhož osoby ty pocházely, příhody samé vypravuje ovšem vlastními slovy. Z této veliké podobnosti látky lze si též snadno vysvětliti jakousi jednotvárnost, která přešla poněkud i do slohu. Sám o sobě však jest sloh ten úplně jasný a mluva čistě lidová; jest na první pohled patrno, že texty ty jsou psány mužem, který již drahně let se obírá sbíráním a studiem různých plodů ducha lidu rumunského a že má náležité porozumění pro důležitost, jakou plody podobné mají též po stránce jazykové.

Do roku 1895 spadá též II. zpráva výroční semináře rumunského v Lipsku, vydaná ředitelem ústavu *Gustavem Weigandem*. Ve svazku tom jest ovšem pouze část dosti nepatrná, jež náleží do oboru folkloristiky, ježto větší část knihy jest vyplněna článkem o mluvnici macedorumunské od *Bojadži-žo* (str. 1—146), pak článkem o ruských živlech v rumunštině původu románského a germánského (193—214) a krátkým doplňkem ke slovníku istro-rumunskému (215—224). Za to jest příspěvek na str. 147—192 velmi zajímavý: obsahuje 384 přísloví a 101 hádanku v nárečí macedorumunském, jež vydal *Perikle Papahagi*. Jest velmi chvalitebno, že připojen všude věrný a až na nepatrné výjimky správný překlad jednotlivých čísel. Přísloví uspořádána dle pořádku abecedního, což lze schvalovati, poněvadž jde o nepatrné celkem množství a rozhodují při tom slova, o kterých se sběrateli zdálo, že obsahují pojem nejhļavnější. Tu a tam cituje ku srovnání přísloví některých jiných národů, při čemž se postrádá přesný jich překlad, aby se vidělo, pokud se kryjí se srovnáným příslovím a pokud se od něho uchylují. Ačkoliv sběratel na srovnání to neklade váhy, dlužno přece podotknouti, že mohl a měl uvést parallely dakorumunské daleko četnější než to učinil. Podrobný můj posudek vyjde v XXI. svazku *Zeitschrift für romanische Philologie* str. 259—277.

Velmi záslužné dílo vydal Weigand roku 1894 pod názvem: *Die Aromunen, zweiter Band: Volksliteratur der Aromunen*, Leipzig, Barth str. XVIII, 383, kde uveřejnil bohatou, pečlivě transkribovanou sbírku folkloru rumunského, již sebral na svých studijních cestách mezi Rumuny macedonskými čili, jak se sami nazývají, Aromuny.

Snad bych měl podati na tomto místě obšírnější poněkud výklad o důležitém díle tom, ačkoliv nespadá do r. 1895, ale nečiním toho, nýbrž dovoluji si odkázati laskavého čtenáře k obšírnému posudku, jejž jsem o práci té uveřejnil v XX. svazku *Zeitschrift für romanische Philologie* str. 88—100, kde na dalších šesti stránkách jsem pojednal o první výroční zprávě semináře rumunského v Lipsku. Ostatně ani tento svazek neobsahuje mnoho, co by zajímalо folkloristy vůbec: jest zde otištěno a přeloženo macedorum, kázání o sv. Antonínu poustevníku, kde zajímá folkloristy snad jen učení o putování duše člověka po smrti, pak srovnávací studie o známé pověsti, kterak bytost lidskou bylo třeba za živa zazditi, ač měla-li stavba nějaká (zde most) obstati, a konečně 12 krátkých žertovných skazek (snoave) v nářečí istrorumunském.

V témž roce vyšlo též v Brašově nákladem Ciurcovým laciné vydání sbírky lidových písni ze Sedmihradska, která deset roků před tím byla mnou a prof. *Ondřejem Bârseanem* vydána nákladem akademie rumunské v Bukurešti pod názvem »*Doine și strigături din Ardeal*«. Poněvadž pak čtenářstvo, ku kterému se nyní obracíme, jest docela jiné, vynechán tentokráte nejenom rozsáhlý úvod k písni samým, v němž promluveno o tom, kterak sbírka ta povstala, nýbrž i úplný glossar rumunsko-francouzský mnou sestavený, zároveň s předmluvou k němu. Že první vydání sbírky té již před několika roky úplně bylo rozprodáno, svědčí zajisté též o zájmu, s jakým se setkávají publikace podobné jak v Rumunsku samém tak i u odborníků cizích.

Snad nebude nezajímavovo dověděti se, kterak jsme uspořádali látku dosti bohatou. Písně t. zv. *doine*, jichž jest 648 s četnými variantami, rozdělili jsme v pět oddělení: písně vyjadřující A. lásku, B. touhu a zármutek, C. výčitky a kletby, k nimž se pojí D. písně junácké a E. písně vojenské. První tři oddělení se rozpadají opět v oddělení vedlejší, jež lze označiti asi těmito slovy: A. Moc lásky; chvála milence a milenky; láska nesmělá; pobídnutí k milování; láska spojená s bázní a žárlivostí; láska tajená a s překážkami spojená; závist v lásce; laškování; různé. B. Moc touhy (o slovu *dor* tvrdí Rumuni, že vyjadřuje cit tak komplikovaný a jím vlastní, že jej nelze v žádném jazyce docela přesně přeložiti); strážeň pocházející z touhy; milenci odloučení od sebe; smrt jednoho z milenců; láska zničená; nárek těch, kteří jsou nešťastní v stavu manželském; zármutek toho, jenž jest předmětem týrání a závisti; zármutek toho, kdo jest vzdálen od svých drahých; různé. C. Nedorozumění mezi milenci; výčitky činěné nevěrným v lásce; výčitky a kletby milenky opuštěné aneb milence opuštěného; výčitky týkající se rodičů buď vlastních aneb mužových; výčitky ženy přinucené ke sňatku; různé.

Strigături čili popěvky jsou rozděleny ve dvě třídy: A) popěvky žertovné a B) popěvky satirické, tyto pak proti dívкам a ženám na jedné a proti hochům a mužům na druhé straně, pak různé. — V oddělení třetím jest šest písni epických, pak spor o přednost mezi lípou a jedlí, píseň pastýřova, pět koled a konečně jako zakončení přípitek, jejž pronáší junák dívce, a odpověď dívky rovněž v podobě přípitku.

O dvou dílech, která spadají rovněž do r. 1895, podáme zprávu poněkud obšírnější, poněvadž jsou pozoruhodna jak svým obsahem tak i provedením. První z nich pochází od badatele v oboru filologie rumunské vůbec a na poli folkloristiky zvlášt nad jiné osvědčeného, o jehož nejnovějším díle *Dictionar universal al limbei române* jsem podal ve dvou číslech *Gazety Transilvaniei* posudek příznivý, příznivý hlavně proto, že se v díle tom přihlíží náležitě k plodům literatury lidové. O důležitém díle téhož badatele *Studii Folklorice* uveřejněném r. 1896 promluvím obšírněji v příštím svazku Sborníku.

Basmele române. Studiu comparativu de Lazăr Șăinénu. Bucuresci 1895, str. XIV 1114.

Úplný název knihy jest poněkud delší a zní v doslovném překladě, »Báchorky rumunské, srovnáné s klassickými legendami antickými a ve spojení s báchorkami sousedních a všech románských národů«. Z úplného názvu toho vysvítá teprve obsah a účel díla, a jest to zároveň doslovné znění otázky, kterou akademie rumunská r. 1889 uveřejnila, a právě tomuto dílu dostalo se ceny usnesením jednohlasným.

V předmluvě spisovatel ospravedlňuje omezení v příčině látky, jež mu bylo uloženo, a vysvětluje methodu, kterou se řídil. Na to v úvodě všeobecném se snaží dokázati, kterak k základu původnímu všeobecně anthropologickému se přidružil později živel úže ohraničený, ethnografický, pak studuje vývoj báshorek lidových vůbec od starých Epypťanů až k moderním Vlachům; při tom si všímá vnější podoby báshorek i po stránce stylistické a pokouší se o to, aby je dle jejich obsahu co nejlépe roztrídil.

Přihlédněme poněkud blíže k tomuto rozdělení, při čemž číslicemi římskými označíme cykly, písmeny velikými pak typy, ve které se každý cyklus rozpadá. Oddělení první (231—536) obsahuje báchorky mythicko-fantastické s těmito cykly a typy: I. Opuštění aneb člověk v podobě zvířete: A. Amor a Psyche, B. Melusina, C. Nereis; — II. Žena jako rostlina: A. Daphne, B. Tři pomeranče; — III. Zá povědi: A. Zapovězené místo, B. Zapovězený pokoj; — IV. Slipy: A. Jefta, B. Zaslíbená víla; — V. Metamorfosy: A. Jason, B. Zlaté děti; — VI. Sestoupení do pekel: A. Theseus, B. Hesperidy, C. Hádanky; — VII. Vystoupení do vzduchu: A. Nebeský strom, B. Zvířata jako švakrové; — VIII. Vysvobození: A. Andromeda, B. Danae; — IX. Hrdinské skutky: A. Voda živá a mrtvá, B. Iléna Cosinzéna; — X. Bojovné děvče.

Oddělení druhé (537—840) obsahuje báchorky psychologické a rozpadá se v tyto části: I. Tři bratři: A. Nevěrní bratři, B. Zázrační soudruzi; — II. Dva bratři: A. Dioskurové, B. Oba pobratimové; — III. Vděčná zvířata; — IV. Nevěrná žena: A. Scylla, B. Dalila; — V. Krvesmilství: A. Oslí kůže, B. Děvče s useknutýma rukama; — VI. Macecha: A. Holle, B. Popelka, C. Fryxos, D. Jablko granátové; — VII. Ucházení se o ruku: A. Oedip, B. Oenomaus; — VIII. Osud: A. Moira, B. Nemesis; — IX. Obři a trpaslíci; — X. Člověk jako hrdina: A. Orion, B. Hercules-Păcală. Oddělení

třetí (841—910) obsahuje báchorky obsahu náboženského: I. Bůh: A. Přání, B. Talisman; — II. Ďábel; — III. Smrt: A. Smrt jako kmotra, B. Putování smrti. Oddělení čtvrté (910—994) obsahuje vypravování žertovná. I. Opatrné děvče a II. Păcală řašek, k čemuž se 945—953 pojí dodatek o bajce zvířecí u Rumunů jen spoře zastoupené.

U každého cyklu a u všech typů se nejprve hlavní myšlenky několika slovy shrnují, načež se vypočítávají báchorky typické a jejich varianty; pak se provádí srovnání označené v nadpisu knihy, přičiňují poznámky o jednotlivostech, každá kapitola končí stručným, ale všechny podstatné rysy vyčerpávajícím obsahem jednotlivých báchorek typických a jich variant. Poznámky a doplňky, které se nedaly až dosud umístiti, jsou otištěny na str. 967—1000. Celý material, jenž vyniká neobyčejnou bohatostí, jest shrnut v indexu realním, plnícím plných 100 stran o dvou sloupcích. Cena pomůcky takové jest skutečně značná, poněvadž lze tak snadno přehlédnouti shody a různosti jednotlivých rysů. Celkem lze tuto část díla (při níž jest jako spolupracovník jmenován Aurel Candrea) prohlásiti za velmi podařenou, zejména v příčině methody, které při ní užito, škoda jen, že se do záslužné práce té vloudilo několik nedopatření a že má některé mezery. Ovšem mezery ty se týkají méně hesel samých, jako spíše dokladů k některým z nich, autor pak sám, jak se zdá, omlouvá předem tyto vady, cituje slova Gaidozova: »Même incomplet, un dictionnaire de ce genre rendrait de grands services.* V příčině jednotlivých nedopatření dovoluji si odkázati k posudku, jež jsem roku 1895 uveřejnil v *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde* na str. 459—62. Co se však díla samého týká, opakuji také zde úsudek, jež jsem tehdáž vyslovil. Proti části všeobecné by se snad dalo leccos namítnouti, tak ku př. že se autor nevyslovil všude dosti jasně o různých pokusech vyšvětlování, že si vede sám poněkud příliš eklekticky, že není vždy přísně důsledný a p., ale všechny podobné námítky nejsou s to, aby stenčily podstatně cenu hlavní části díla, pojednávající speciálně o báchorkách rumunských. To jest zajisté hlavní účel, jak vysvítá z nadpisu výše citovaného, kdežto část všeobecnou třeba pokládati za přídavek vedlejší: nemůže přece být ukládáno každému pracovníku v tomto oboru, aby jednal obšírně o otázkách všeobecných i tehdáž, jde-li o obor omezený. Též proti rozdělení látky v cykly a typy a zařazení jednotlivých báchorek v ně mohla by se snad leckterá pochybnost vysloviti. Při tom však nutno uvážiti, že, je-li správna definice báchorek, jak jest dle Gaidoza otištěna na str. 1001, závisí namnoze na subjektivném pochopení badatelů, které z jednotlivých rysů se mají postaviti do popředí jako hlavní a které z nich mají být prohlášeny za vedlejší. Přes tyto pochybnosti detailní nepopře zajisté nikdo nepředpojatý, že jest dílo to pracováno dle určitého plánu, vyniká bohatostí materialu a že badatelům v tomto oboru prokáže služby platné.

Proverbele Românilor de Iulin A. Zanne. Vol. I. Bucuresci, imprimeria statului, 1895, str. 781—LXI.

Jest to první svazek velkolepé sbírky přísloví rumunských, velkolepé nejen bohatstvím látky, nýbrž i vnější úpravou, což pochopitelně, uváží-li se, že dílo to se uveřejňuje nákladem státním. Také zde nevyčerpává nadpis zde vytištěný bohatý material v knize uložený, třeba tudíž podati překlad úplného nadpisu, jak skutečně zní. »Přísloví Rumunů z Rumunska, Besarabie Bukoviny, Uher, Istrie a Macedonie. Přísloví, průpovědi, rady, maximy, srovnání, idiotismy a hádanky s glossarem rumunsko-francouzským«. Objem celého díla byl původně vypočten na 4 svazky, nyní však uznává autor sám, že stačí sotva 6 svazků, má-li se umístiti material tak neobyčejně bohatý.

Po předmluvě, kterou napsal *G. Dem. Teodorescu*, vynikající badatel v oboru folkloru rumunského vůbec a přísloví rumunských zvláště, mluví autor v úvodě: I. O původu a důležitosti přísloví, načež následuje II. úplná bibliografie sbírek až dosud uveřejněných, kde jedná hlavně o čtyřech sběratelích nad jiné vynikajících, jsou to: *Iord. Golescu*, *Ant. Pam*, *I. C. Hintescu* a *P. Ispirescu*. Co zde jest uspořádáno chronologicky, jest na konci úvodu, na str. LI—LVII, zaznamenáno v pořádku abecedním, k čemuž se pojí seznam dopisovatelů z různých krajin Rumuny obydlených; počet jich se páčí téměř na plné 100. V hlavě III. pojednává o tom, kterak předchůdci jeho látku rozdělili a popisuje metodu, kterou se sám míní při tom řídit.

Celé dílo jest rozděleno v 23 kapitoly, jejichž obsah tvoří: I. a II. příroda fysická, III. zvířata, IV. člověk a jeho ústrojí, V., VI., VII. život fysický, VIII., IX., X. zvyky společenské, XI. přísloví historická, XII. pověry, kacírství, zvyky, XIII., XIV., XV., XVI. život intelektualní a moralní, XVII. rady a zákazy, maximy, sentence, příklady, XVIII. maximy vzaté z různých autorů rumunských, XIX. maximy Iord. Golesca, XX. srovnání v literatuře lidové, XXI. srovnání u Iord. Golesca, XXII. výbor idiosymů, XXIII. hádanky.

První svazek obsahuje první tři kapitoly, jejichž předmětem jsou hesla I. hvězdy, roční doby, čas, změny klimatické, svátky, rok, den, hodiny; II. živly, země, kovy, kameny, rostliny, ovoce, vzdělávání půdy; III. ptáci, čtvernožci, hmyz, ryby.

Jednotlivá přísloví a příslovečná rčení jsou srovnána abecedně dle slov, jež obsahují hlavní pojem, a každé z nich, nepřihlížíme-li k variantám pouze formálným, jest opatřeno běžným číslem. Pak následují všechny doklady, též přesné označení osob, od nichž to ono přísloví pochází a z které krajiny. K tomu jest připojeno vysvětlení, ať pochází od vydavatele samého aneb od některého z jeho předchůdců; toto se týká hlavně čísel pocházejících od Golesca. Nezřídka, aby smysl vynikl úplně jasně, jsou otištěny delší citaty z folkloru rumunského, ano mnohdy jsou tu umístěny celé anekdoty, legendy aneb báchorky, jež vydavatel má za základ některého přísloví aneb rčení. Kromě toho zvýšil nemálo cenu své sbírky tím, že podrobuje jednotlivá čísla zkoumání v příčině jich lidovosti, pokud totiž jsou skutečně plody ducha lidu: hvězdička označuje přísloví jemu známá aneb jím sebraná, trojhran taková, jichž se užívá na vsi, čtyřhran pak přísloví, jichž užívají pouze spiso-

vatelé literatury umělé, a konečně černý bod jest docela případné označení takových přísloví, která zavdávají příčinu k pochybnostem aneb která jsou přeložena z jiných jazyků, jež však přece z toho neb onoho důvodu nechtěl vynechati. Konečně se u jednotlivých článků citováním dotyčných hesel ukazuje k jiným částem díla, kde se vyskytuje rovněž některé přísloví, obsahující pojem, o nějž právě jde, jenž se však zdál vydavateli méně důležitým než pojem, pod nímž přísloví umístěno. Tak se vyhnul zbytečnému otiskování týchž přísloví na několika místech. K některým číslům jsou připojeny parallely hlavně z jazyků románských a germánských, někdy též přísloví novoročeká, turecká, řídceji albánská a slovanská. Autor však jich užívá výhradně k tomu, aby tak přísloví rumunská lépe ilustroval, aby se smysl jich stal jasnejším pro badatele cizí, a výslovně se ohražuje proti tomu, aby se to pokládalo za pokus úplného srovnání s podobnými plody ducha lidu u jiných národů: práci podobnou slibuje provést po ukončení tohoto díla. Pak třeba s pochvalou zmínilo se o tom, že parallely takové (nevyjímaje ani texty macedo- a istro-rumunské) opatřuje přesným překladem rumunským: pouze u přísloví francouzských tak nečiní, předpokládaje známost jazyka toho u svých čtenářů.

Mohl by býti spor o to, odpovídá-li system, kterého zde užito, nejlépe povaze věci, docílí-li se při tom žádoucí přehlednosti látky, tolik však jest jistó, že autor užil prostředku, jenž každému badateli užití jeho díla neobýčejně usnadňuje a vadám těm, ač jsou-li tu jaké, odpomáhá: jest to rumunsko-francouzský glossar, umístěný na konci každého svazku. Vlastně to jsou glossary tří, poněvadž jest tu zásoba slovní rozdělena dle tří hlavních nářečí rumunských. Tak jsou disjecta membra shrnuta v jedno, a každý, koho zajímá jistý pojem, může jej v krátké době bez valné ztráty času v nejrozmanitějších spojeních přehlédnouti. Některá nedopatření lze nalézti v časopise výše citovaném roku lonského na str. 335, celkem však, přihlíží-li se k neobýčejné bohatosti látky, lze též po vnější stránce označiti dílo to jako vzorné. Dokončí-li autor dílo své, jak je počal, postaví tím nehynoucí pomník jak sobě tak i duchu lidu rumunského a zaslouží si vděk nejenom ve své užší vlasti nýbrž všude, kde se zajímají o psychologii a filosofii lidovou vůbec.

Folklore albánský v roce 1895.

Albanische Texte mit Glossar von Holger Pedersen. (Des XV. Bandes der Abhandlungen der phil.-histor. Klasse der königl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften No. III.) Leipzig, S. Hirzel, 1895. 208 str.

Plody folkloru albánského mají, ač vyhovují-li v příčině přesnosti transkripce a spolehlivosti, důležitost velikou nejenom pro obsah svůj, nýbrž i jako pramen pro poznání jazyka, všeobecně dosud tak málo známého, po stránce lexikálné, grammatické i fraseologické. Vydavatelem sbírky té jest

osvědčený badatel v oboru mluvnice srovnávací, kde se zálibou vyhledává až dosud neobjasněné stránky hláskosloví albánského a kromě toho zvláštní péčí věnuje studiu nářečí keltických. Chtěje čerpati z čistého pramene mluvy lidu, podnikl r. 1893 studijní cestu na Korfu a do Epiru a podává tu část materialu, jejž na cestě té sebral. Otiskuje dvanáct báchorek (z části žertů) v nářečí tšamském, pak 18 hádanek, několik pověr a 12 písni lidových zároveň s písni politicko-vlasteneckou, složenou dle francouzské marseillaisy. Texty ty provází poznámkami, obsahujícími hlavně parallely k textům zde uveřejněným vzaté z jiných sbírek albánských báchorek neb písni. Před texty jest umístěn úvod grammatický, v němž jsou shrnutы všechny zjevy gramatické, pokud nejsou sneseny v glossaru plnícím polovici knihy. Glossar ten zasluzuje povšimnutí i se strany folkloristů tím, že si všímá jednotlivých slov po stránce semasiologické a fraseologické, uváděje četné citaty z autrových kollektaneí a připojuje, což zvláštní chvály zasluzuje, všude věrný překlad citovaných dokladů.

Poněvadž vydavatel alespoň prozatím texty zde uveřejněné nepřeložil, budiž obsah jich pro čtenáře jazyka albánského neznalé pokud možno stručně načrtnut. Nejprve báchorky. I. Mladík jakýsi získá hrou na citeru princeznu za ženu, jest od ní odloučen, ale konečně jest mu opět vrácena. — II. Hlupák nedovede užiti vhodné příležitosti ku svému štěstí a zahyne vlastní vinou. — III. Nejmladší syn sultána, který se marně namáhá postaviti mešitu, získá zázračného ptáka, jehož k tomu třeba, na cestě zpáteční ho závistiví bratři vrhnou do studně, odkudž se zachrání a obdrží za choť nejkrásnější dívku z celého světa. — IV. Princ, jenž se narodil následkem prostředků kouzelných, získá po různých dobrodružstvích tři krásné paní, po jeho návratu však chce mu otec jeho jednu z nich vzít a musí býti odstraněn. — V. Nevěra královny se pozná dle toho, jak se chovají její dva synové, jež měla s pekařem a řezníkem, jakož i pravý syn králův k zajatému králi. — VI. Chudý tkadlec dosáhne, ačkoliv jest velice zbabělý, pověsti hrdiny a podaří se mu státi se chotěm princezny. — VII. Známá bajka o nevděčném hadu, člověku a lišce. — VIII. Mladý myslivec vykoná pomocí své chytré ženy různé práce, mezi nimi též tu, že se staví, jakoby donesl dopisy na onen svět a přinesl k nim odpověď a stane se konečně králem. — IX. Královna dokáže cizinci, jenž se chlubí, že zná úplně ženskou lest, že ještě mnoho neví. — X. Chytrý scdlák podvede několíkráte tři bezvouné bratry v trest za to, že si tropili šašky z jeho ženy. — XI. Muž jakýsi se vyučí jazyku zvířat a zachrání svůj život tím, že vyslechne rozmluvu svého psa s kohoutem a se tím řídí. — XII. O Popelce s dvěma jinými motivy.

Předměty 18 hádanek jsou: cihla 12, dům 3, houba 7, jablko granátové 10, koule 4, nebe 14, nos 13, puška 9, rádlo 6, řeka 16, řetěz u kotlu 17, slepice a vejce 2, straka 5, třínožka 15, vejce 11, vemeno 8, závora 18, zvon 1. Velmi zajímavé jsou též příspěvky týkající se pověry: Domácí had přináší štěstí (1), pták, jenž vnikne v noci do domu, věští smrt některého

z obyvatelů (2), zajíc na cestě značí neštěstí (5), také sršení jisker není bezvýznamné (14), vepř a kočka věští povětrnost (3, 4), osud kusu chleba zanechaného na poli označuje jeho plodnost (8), čtverolístek jetelový jest též silným prostředkem ke vzbuzení lásky (6), pak se mluví o zapovězených dnech (9, 11), ženě se vysvětluje, jak si má vésti při jídle (16), co se má dělati s ostříhanými nehty (15), pak se citují průpovědi, jež se vyslovují bud' za svatojanských ohňů (12) aneb padá-li někdo s výše (13), konečně se mluví o původu sovy (7), o dnech 30. a 31. března a 1. dubna (10), o t. zv. hvězdě karavanní (17) a povstání některých vod následkem puknutí ohromného hada (18). — Z 12 písni jsou některé milostné písni ve vlastním slova smyslu (1, 4, 12), některé obsahují stesky ano i proklínání (2, 3, 5, 7, 11), hlavně nářek žen muži opuštěných (8, 9), stařec a mladík se ucházejí o přízeň děvčete a prvnější z nich se snaží vyvrátiti výčitky mu činěné (6). Zajímavá sbírka končí pěknou ukolébavkou, počínající slovy nani, nani (též o tomto díle podána mnou zpráva do berlínského odborného časopisu výše jmenovaného z roku lonského na str. 338—41).

Jan Urban Jarník.

Märchen aus Mallorca. Gesammelt von *Erzherzog Ludwig Salvator*.
1896. Würzburg und Leipzig. str. XXIV. a 271.

Arcikněže Ludvík Salvator vydal v této knize v německém překladě jen malou část sbírky pohádek a pověstí, kteréž na ostrově Mallorce byl dal sbírat. Lidové tradice z ostrova středozemního, na kterém zůstavili různí národové značné stopy, na kterém po věky sídli Maurové, se kterým ve stálých stycích byli národové panující nad břehy středozemního moře, vzbuzují živý zájem folkloristův, neboť mohly by býti velice vážné pro studium šíření a křížování látek i motivů. První otázka, jež se namane, týká se přirozeně sledů někdejších i kulturou vynikajících pánů ostrova tohoto, t. j. Maurů. Vzpomínek na ně zachováno hojně: i v přítomné sbírce nalézá se valný počet historických tradic o bojích s Maury. Ale celkem jsou pohádkové látky tytéž, které se nalezají po celé pevnině evropské, jižní, západní, severní i východní. Jedna jediná látka č. 13 str. 95 sl. »O třech bratřích« jest původu zajisté arabského; v Evropě jsem jí dosud nikde nečetl, jen u Jihoslovanů, a k těmto pronikla zajisté od Turků, ale vypravuje se na Kavkaze a v střední Asii. Ovšem jest přípustna otázka, zachovala-li se tato látka na Mallorce z dob maurských, aneb byla-li spíše později přenesena z břehů afrických.

Připojuji nyní několik poznámek k důležitějším i zajímavějším číslům této sbírky. Abych se příliš neopakoval, odkazuju místy k svým zprávám o různých sbírkách slovanských pohádek v jiných časopisech vytisklých. Pokládám za zbytečné připomenutí, že nečiním v těchto svých poznámkách ni v nejmenším nároků na úplnost bibliografickou: odborníci jsou si vědomi, že úplnosti takové dosíci nebylo možno ani vyhlášeným učencům, specialistům

světového jména. U některých čísel obmezil jsem se na pouhé stručné udání obsahu.

Č. 1. »Pohádka o kozle« t. j. o moudré dívce. Srv. moje poznámky v Č. Č. M. 1895, str. 365 ke sbírce St. Ciszewského č. 192, 193, a Z. f. öster. Vk. II. str. 189 ke sbírce Narod. přip. v Soškikh plan. III., č. 12. Václavek Valašské poh. a pov. 1894 str. 16 sl. č. 4. Шейнъ Матер. съвер.-зап. края II., č. 92. Wisła 1895 str. 399 sl. Revue des trad. popul. II., 395. Laura Gonzenbach. Sicil. Märch. I. č. 1. H. Pröhle, Märchen f. d. Jugend str. 181 Haltrich Deutsche Volksmärch. Siebenbürg. str. 244 sl., Th. Benfey Kleinere Schriften II., 3 část, str. 156 sl.

Č. 2, 3 str. 11 sl. pohádky bez konce. Srv. Petri Alfonsi Disciplina clericalis. Vyd. Fr. W. Val. Schmidt 1827 cap. XIII., str. 128 sl. pozn. Němcová Nár. bách. a pov. II., str. 362 Шейнъ op. c. č. 125. Манжура Сказки str. 126 sl. Аеанасьевъ Русс. нар. ск. II. č. 27, 28, str. 83 sl., IV. č. 29. str. 83 sl., č. 37, str. 111 sl.

Č. 4., str. 13. sl. Mnich dal si bob uschovati, kohoutek ho sežral; dostane tedy kohoutka; toho sežralo prasátko; dostał prasátko, mezek zabil je kopytem svým atd. Srv. Sumcov Разборъ этнограф. трудовъ Е. Романова str. 61 sl. Weryho Podania łotewskie str. 219 sl. č. 31. Haltrich op. c. č. 8. Wlislocki Sagen u. Märch. der transsilv. Zigeuner č. 27, str. 73 sl. Fleury Litter. orale de la Basse Normandie str. 186 sl.

Č. 5, str. 12. Myška hledá ženicha, zvolila si kocourka, topí se atd. Cosquin Contes pop. de Lorraine II. str. 304 sl. Revue des trad. pop. II., 494 sl.; III. 182 sl. Wlislocki Sag. u. Mär. d. Armenier str. 40 sl. Kremnitz Rumän. Märch. str. 193 sl.

Č. 6. str. 32 sl. O popelce. Srv. ČČM. 1895, str. 359 sl. k sbírce Ciszewského č. 105. Kulda III., 220 sl. Sutermeister KHM. str. 28. Gr. Chalatianz Armen. Märch. str. 7 sl. Dowojna Sylwestrowicz Pod. žmujdzkie I., 134 sl. Sebillot Contes des pays. et de pêcheurs str. 178 sl. Contes pop. de la Haute Bretagne str. 18 sl. Ortoli Contes pop. de la Corse str. 52 sl. a j. v.

Č. 7. str. 50 sl. Umírající otec ukazuje svým třem synům místo, kde naleznou dědictví po něm: 1. měsíc nikdy se neprázdníci, 2. řetízek přenášející místo koberce neb pláště, 3. roh, ze kterého vyskakuje vojsko. Nejmladší uchází se o princeznu, ale je zamítnut. Vymstí se na ní hruškami, po nichž vyrostou trny na čele; přestrojen za lékaře vylečí ji pomocí fíků. Otcův odpor proti sňatku přemožen pomocí zázračných darů bratrových.

Č. 8 str. 61 sl. »Tři rady.« Srv. moje pozn. v Arch. f. slav. Phil. XIX., 257 ke knize Šejnově Материалы съв.-зап. края II. č. 112 Сборникъ харьков. Ист.-Фил. Общ. VI., str. 177 sl. Haltrich op. c. č. 47. Ul. Jahn Volks-Märch. Pomm. u. Rügen I., 222 Шапкареи Сборникъ нар. умотвор. IX. str. 344 sl. č. 201. str. 481 č. 273. Ortoli Contes popul. de la Corse str. 121 sl.

Č. 8 str. 70 sl. Kdo poradí, jak udělati »Vůz zlatý«, toho muže dceru pojme král za ženu. Stařec poradí králi, že může dostati zlatý vůz ze tří

mrazů, jež se nedostaví, a ze tří deštů, jež se dostaví. Znamená to, že bude úroda.

Č. 9 str. 73. sl. »*Zámek z růží*« vystaví dva hoši, přeskočiti mají ho jejich dvě sestry: která nezlamí při skoku růže, dostane celé bohatství. Druhá lépe skočila než první, ulomila jen lístek a ten spolkla. Porodí dceru a uschová ji před bratrem. Když ten ji jednou našel, hodil po ní jehelníčkem, jedna jehla se jí tak hluboce zabodla do hlavy, že jí matka nenašla, ba při česání nechtíc ještě hlouběji zarazila do hlavy, že dívka upadla do mdloby, matka pak po-kládajíc ji za mrtvou, uzavřela ji v rakvi v jednom pokoji domu svého a ze zármutku brzy potom umřela. Bratr přes zákaz nebožčin otevřel pokoj a nalezl dívku na živě. Pán její jde na cesty a má jí přivézt kamenné srdce, kvetoucí myrtovou haluz a dvousečný nůž. Konečně navrátil se s ní se oženil.

Č. 11 str. 81 sl. »*Neboj se*« ve zvonici. Srv. Wolf DHM. 328 sl. Revue des trad. pop. VI., 31 ČČM. 1895, str. 361 sl. ke sbírce Ciszewského č. 130, 131. Zs. f. öst. Vk. II., 221 k sbírce haličskoruských pohádek č. 2.

Č. 12. str. 86 sl. »*Beránku otřes se, ubrousku prostři se, kyje z torby*« : chudý vyprosil si poučen »starcem« od bohatého bratra prsten, ten má úlohu ubrousku; prsten vyměněn za kyje, a měšec zlatodajný. Srv. Erben, Slov. čít. str. 97 sl. Добровольский Смоленский Сбоп. I., str. 597 sl., 601 sl. Сборн. за нар. умотвор IX. 3, str. 158 sl., XI. 3, str. 126 sl. B. Schmidt Griech. Märch. u. Sagen str. 114 sl. Ortoli str. 171 sl. Остроумовъ Сарты II. str. 29 sl. a j. v.

Č. 13. str. 95 sl. Bratří poznávají podle stop určitě podobu ztraceného zvířete oslice (ve východních versích velblouda); považováni za zloděje; u krále, soudce svého, poznávají jeho rod i původ, o kterém král sám nevěděl a potom teprve matkou o něm byl zpraven. Srv. Шанкаревъ Сборн. отъ нар. умотв. IX. str. 324 sl. Сборникъ матер. кавк. XII, část I., str. 97 sl. XIX. část 2, str. 112 sl. č. 4 Остроумовъ Сарты II. str. 37 sl., pokažená verše u Krauss Sagen u. Märch. Südslav. II., č. 122.

Č. 14 str. 102 sl. Hloupý myslí, že umřel. Srv. A. G. nar. pripov. v Soškikh plan. II. str. 46. Чубинский Труды II. č. 31, Иваницкий Вологод. str. 204 sl. Radloff Türk. Stämme I., 6 str. 232 Haltrich DVM. Siebenb. str. 314. Gittée et Lemoine Contes du pays Wallon str. 82; Revue des trad. pop. IX., str. 338 sl. Orient und Occident I., 434. Liebrecht, Zur Volkskunde str. 128—138, uvádí řadu povídek, ve kterých žena muži probudivšímu se namlouvá, že jest mrtvý.

Č. 15. str. 106 sl. Jakmile sluha lituje služby, má pán právo ho zabiti. Srv. pojednání Reinh. Köhlera v Mélusine I. (1878) o bretonské pohádce »*Fanch Sconarnec*«. Sébillot Litter. orale de la Haute Bretagne str. 153 sl. Revue des trad. popul. IX., str. 339 sl. Archiv f. slav. Phil. XVI., 318 k Slámovým Slez. poh. a pov. č. 6. Strohal Hrvat. nar. pripov. č. 58. Kres IV. 1884, str. 32 sl. Худяковъ Великор. нар. ск. I. č. 27. Трейландъ Латышскія нар. сказки str. 12 sl. Dowojna-Sylwestrowicz II., str. 116 sl.

Kolberg Lud VIII. str. 189 sl. Сборникъ матер. Кавказ. XII. str. 123 sl. Z. f. vgl. Literaturgesch. N. F. X. str. 67 sl.

Č. 16. str. 109 sl. Ježíš u chudé vdovy a pak u boháče lakotného; toho obrátil v osla a dal ho ke chudé vdově na 7 let do služby; nesměl nic dostati žrati, když něco na cestě sežral, pošel; Ježíš ho pak vzkřísil i odpustil mu, ale ať není více tvrdého srdce. Srv. Романовъ IV. str. 18. č. 14. Hraše Vyprav. babič. str. 97 Сборникъ за пар. умотвор. VI., str. 307. Bladé Contes popul. Agenais str. 63 sl.

Č. 17. str. 117 sl. Ali Baba a 40 loupežníků. Srv. ČČM. 1895 str. 358 ke sbírce Ciszewského č. 78—84. Романовъ III., str. 312 sl. Трейландъ Латышскія сказки. č. 138. Šapkarev Сборникъ пар. умотвор. str. 327 sl. č. 185. Ungar. Revue VIII. str. 334 sl. Revue des trad. pop. IX., str. 107.

Č. 18. str. 125. Hloupý za nepřípadné slovo bit. Srv. moje poznámky v Arch. slav. Phil. XIX., 257 ke knize Šejnově č. 109, 110. Dobšínský VII., str. 10 sl. Krauss op. c. II., č. 107. Šapkarev Сборникъ IX., str. 308 sl. Haltrich č. 65 Zingerle KHM. II., str. 10 sl.; Sébillot Litter. orale de la Haute Bret. str. 96 sl. Cont. pop. de la Haute Bret. str. 227; Gittée et Lémoine op. c. str. 86. Marc Monnier Contes pop. en Italie str. 13 sl. Hahn Griech. u. alb. M. II., 154 sl. Revue des trad. pop. IX., str. 347; X. str. 597

Č. 19. str. 132 sl. Muž, který žebračku obdařil a upřímně za radu jí poděkoval, odnesl si z obrovy skryše plno pokladů.

Č. 20. str. 137. Rek podělil zvířata — hada, mravence a sokola — svým chlebem; pomáhají mu dobyti krásné bohaté dívky. Má poraziti strom: slina oné dívky rány zceluje; had nepustil jí ke stromu. Rek má rok hlídati 13 kohoutů, jako v jiných pod. versích pásti 300 zajíců. Srv. ČČM. 1895, str. 362 k Ciszewského sbírce č. 133, 134, Zs. öst. Vlk. II., 188 k Nar. pripov. v Soškých plan. III., str. 36 sl.; u Wolf DHM. 371 sl. má pásti slepice.

Č. 22. str. 151 sl. Muž si vzal vodní ženu za manželku; podmínkou, že ji nesmí nikdy tak pojmenovati. Když to jednou ve hněvu učinil, zmizela i s dětmi. Srv. Revue d. trad. pop. VI., 350 sl.

Č. 24. str. 168 sl. Moudrá dívka, kohout se spravedlivě rozdělí. Srv. poznámky R. Köhlerovy v Gonzenbach op. c. II., 205. Gliński Bazarz polski IV, 167. Манижура Сказки str. 66 sl. Памятники древней письмен. 1878/9 str. 108, Legrand Contes pop. grecs str. 24, 33. Zs. vgl. Litgesch. NF XI, str. 36 sl.

Mimo to čtou se četné pověsti o pokladech, pověsti místní a historické, najmě o bojích s Maury.

Přehled časopisů.

Zkratky časopisů:

AfAnthrop = Archiv für Anthropologie; *AfslavPh* = Archiv für slavische Philologie; *Anthrop* = Anthropologie; *AnTradpop.* = Annuaire des Traditions populaires; *APreusM* = Altpreußische Monatschrift; *ATradpop* = Archivio per lo studio delle tradizioni popolari; *AUrg* = Am Urquell; *BfPommerVk* = Blätter für Pommersche Volkskunde; *BulFlkl* = Bulletin de Folklore; *BulSAanthPar* = Bulletins de la Société d'anthropologie, de Paris; *CorGfAEU* = Correspondenzblatt d. Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte; *ČČM* = Časopis Musea království českého; *ČL* = Český Lid; *ČMS* = Časopis Maćicy Serbskeje; *ČMtM* = Časopis Matice Moravské; *ČMOI* = Časopis vlasten. muzea v Olomouci; *ČSpsč* = Časopis Společnosti přátel starožitností českých; *EthnolMiU* = Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn; *ЭОб* = Этнографическое Обозрение; *Ethnog* = Ethnographia; *Flkl* = The Folklore; *Flklst.* = The Folklorist; *GeogrJb.* = Geographisches Jahrbuch; *GlasnikBH* = Glasnig zemaljskog muzea u Bosni i Hercegovini; *Glob* = Globus; *InternAfE* = Internationales Archiv für Ethnographie; *JAmerFlkl.* = The Journal of American Folklore; *KwHist* = Kwartalnik historyczny; *Lfil* = Listy filologiczne; *Lud* = Lud; *Mél* = Mélusine; *MiSchlesVk.* = Mittheilungen der schlesischen Gesellschaft für Volkskunde; *MiAnthGWien* = Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien; *NSbČ* = Národopisný Sborník Českoslovanský; *PArchmíst* = Památky archaeologické a místopisné; *PetMi* = Peterman's Mittheilungen; *Prfil* = Prace filologiczne; *Rad* = Rad jugoslovan. akademije; *RTradpop* = Revue des Traditions populaires; *SIPoh* = Slovenské Pohlady; *CōMun.* = Сборник за народни умотворенія вyd. bulhar. ministerstvo; *Trad* = La Tradition; *Věst* = Věstník NMČ a NSČ; *Vk* = Volkskunde (holland.); *Wall* = Wallonia; *Wla* = Wisla; *Zbiór* = Zbiór wiadomości do anthropologii krajowej (od r. 1896 pod titulem Materjaly anthropolog.-archaeologiczne i etnograficzne); *ZdVfVk* = Zeitschrift des Vereins für Volkskunde; *ZfE.* = Zeitschrift für Ethnologie; *ZfÖstVk.* = Zeitschrift für österreichische Volkskunde; *ZfVk* = Zeitschrift für Volkskunde; *ЖМНПр* = Журналъ Министерства Попропаганды Просвещенія; *ЖСм* = Живая Старина.

A. SLOVANSKÉ.

1. České (sestavil E. Kovář)

Český lid. Sborník věnovaný studiu českého lidu v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Vychází 6× do roka v seš. 6–7 arch. velkého 8º formátu. Tiskem a nákladem F. Šimáčka. Cena 4 zl. ročně. Red Dr. Čeněk Zibrt.

— Sborník tento založen byl r. 1891 Dr. L. Niederlem a Dr. Č. Zibrtem jako redaktory: Onen řídil část anthropolog.-předhistorickou, tento ethnografickou a kulturně historickou. V III. ročníku nabyla ethnografie s kulturní historií převahy a od V. ročníku jest redaktorem pouze Dr. Č. Zibrt, a obsah je čistě národopisný (většinou) a kulturně historický. Redaktor dovedl opatřiti si výborné rozpravy theoretické od prof. Hostinského (o písňích), Kouly (zvl. o kroji), Klvaně (o kroji mor., slov., o sbírání materiálu), Tilleho (povídkové studie), Schwarze (o zvycích právních), Janáčka (o hudbě lidové), Havelkové a Novákové (o vyšívání), Mančala (ornament), i popisy proslulých sběratelů jako Bartoše (z morav. folkloru), Václavka (z Valašska), Vykoukala (různé) K. V. Adámka (o stavbách vých. Čech a j.), Hrušky (o Chodech), Holubyho (ze sloven. folkloru), Koštála (o pověrách), Pittnerové (z Horvácka), Houdka (hanácký grunt), Vycpálka (tance), Hauera (slezský statek), Šolty (z Chrudinska různé), Jurkoviče (o Slovensku a Valašsku), atd., od jiných získal aspoň články menší (Jirásek, Jakubec, Kraus, Polívka, Pastrnek, Novák, Winter, Váša, Hejný, Tyršová, Hoblová, atd.). V kultur. historii přispěli mu ovšem též mnozí (Kalousek, Rezek, Chytíl, Winter, Král, Šimek atd.) Vedle rozprav a článků přináší i bohatou bibliografií, obsahy důležitějších publikací, zprávy osobní, o sjedzdech, o museích, o přednáškách a směs, má též dotazy na sběratele a přináší jejich odpovědi i jiný material lidopisný, atd. Nejhojněji přispívá ovšem redaktor sám články, recenze atd. Zejména uvádíme jeho popis NVČ v roč. V. Z článků bibliografických vyniká Ad. Černého o lužické folkloristice (roč. I.) a výroční přehledy české folkloristiky od F. Pátka. Důležitější věci jsou bohatě illustrovány. — Zkratka: ČL.

Časopis Společnosti přátel starožitnosti českých v Praze. Red. Jan Soukup. Časopis jako orgán jmenované Společnosti vychází od r. 1893 a dává se zdarma všem členům jejím (roč. přísp. 1 zl.) Společnost pěstuje archaeologii, historii a folklor, a dle toho jest i obsah časopisu. Z rozprav uvádíme (I. roč.) Zákonitá ochrana starožitnosti a památek českých, O stínání kohouta od Hulicia, Můra v představě lidu pošumav. od Konečného; (II. roč.) Pradlenky od Heyduka, Čarodějníc v podání prostonárod. od Koštála, Chození s klíbnou od Soukupa, Kroj na Skutečsku od Konečného, Lidové léčení na Zálesí od Mančala, Pověsti z Klatovska od Benetky; (III. roč.) Vodník na Lomnicku od Petráka, Obraz slovan bájesloví od Z. V. Tobolky, Národopisná výstava českoslovanská, Lékař. prostředky na Skutečsku od Svobody, Lidé ve službách hospodářských jindy od Kozáka, K organizaci národopisné od Konečného, O původnosti a starobylnosti splétání čipek na Slovensku od M. Smolkové; (IV. roč.) Lidové šperky od Soukupa, Zálesáci od Mančala, Prognostika lidová od Kozáka, Chození s Řehořem od Kučery, Řehoři od Želizka, Čertoviny od Königa. Časopis obsahuje i referáty, drobné zprávy a zvláště pěknou přílohu heraldickou. — Zkratka: ČSpč.

Časopis Matice Moravské. V Brně. Red. V. Brandl a Fr. Bartoš. Tento časopis od r. 1876 vycházející má pro Moravu týž úkol a význam, jako ČČM pro české země vůbec. Moravskému lidu věnována je pilná pozornost. Uvádíme příklady jen z doby poslední 1892—96 r.: Bartoš, Drobné pověry moravského lidu, Dvě moravské pověsti o císaři Josefově a Ječmínkovi; Václavek, Bájeslové bytosti na Valašsku; Cvrček, Knihy a právo horenské při městě Bzenci; Konrád, O bzeneckém kancionálu; Čapek, Příspěvek k lidov. názvosloví ornithologickému; Popelka, O cizích slovech v řeči lidové; Houdek, Pověsti o černokněžnících; Šilhavý, Tři pověsti z Moravy západní; Čižmář, O domácím lékařství lidu slovenského na Moravě, Čáry a pověry moravsko-slovenské, Prasek, Maďarská landfojtství na severovýchodní Moravě; Zibrt, Moravská píseň o proměnách světa; Lurek, Obdarování (z Horácka); J. Klvaňa, Na jihovýchodní Moravě. Morava na NVČ v Praze; Vodička, K historii moravského nárečí. Zkratka: ČMM.

Časopis vlasten. muzejního spolku v Olomouci. Redaktor Jar. Palliard i Program časopisu je vlastivěda moravská, v skutečnosti pěstuje se archaeologie a národopis moravský. Za příklad uvádíme z r. 1892; Jurkovič, Dřevěný kostel na Huslenkách; r. 1893, Bakešová, Lidové léčení v Ořechovičkách; B. Dušek, Z vinných šenků v 15. a 16. stol.; Peck, Pamětní kopy, které se ještě r. 1800 vyplácely; Konrád, O písňích rukopisných kancionalu olomouckého; Houdek, Slovenský Kancional D Kůžky z r. 1674; Klvaňa, Drobnosti o lidovém kroji na Moravě; Horák, Valašská sušírna; r. 1894—96. Václavek, Folkloristické obrázky z morav. Valašska; Peck, Lid na Vyzovsku; Houdek, Valašská zaklínací kniha; Tobolka, kůň v bájesloví slovanském; V. Havelková, O starobylosti národního vyšívání moravského; Vitásek, Říkání při hodování svatebním z Trojanovce u Frenštátu; Klvaňa, Kterak se posmívá jedna obec druhé. Zkratka: ČMOI.

Vedle těchto čtyř časopisův, jež lidovědu přímo mají v programu, i jiné odborné listy věnují jí místo, neboť spadá do jejich širšího programu. Jsou to:

Časopis musea království českého. V Praze. Red. prof. Ant. Truhlář. Nejstarší tento vědecký časopis český měl a má v programu všechny duševní kulturní život český a poučení v každém oboru. Proto vždy také referoval o vynikajících pracích v oboru národopisu, pokud mohly mít pro nás důležitost, zvláště o českých pracích a přinášel z tohoto oboru rozpravy. V poslední době zejména J. Polívka seznamuje tam české čtenářstvo s pracemi slovanskými i západními na poli lidopisném, dále též V. Tille. V. J. Dušek referuje o pracích dialektologických a sbírkách písni Bartošových. Titíž přispívají i rozpravami. Jelikož časopis hlavně pěstuje výzkumy archivalní a rukopisné, tedy ovšem i ti z národopiscův a kultur. historikův, kteří se obírají tímto studiem, do něho píší, tak Menčík a Zíbrt. Zkratka: ČČM.

Listy filologické. Red. J. Gebauer, Jos. Král, Fr. Pastrnek. V Praze. Do národopisu zasahují studiemi o legendách, o mythologii a dialektech. Též přináší referáty o pracích folkloristických. Zkratka: Lfil.

Památky archaeologicke a místopisné. V Praze. red. dr. J. Prusík. Dle programu svého přináší též hojně místní pověsti, více v dřívějších ročnících nejen v pozdějších, ale i v posledních máme tyto příspěvky od Rybičky, Smolíka, Šimka a Hrašeho. Zkratka: PArch. míst.

Věstník Matice Opavské věnovaný kulturním a vědeckým potřebám Slezska. Má stálý přehled literatury týkající se Slezska, tedy i jeho národopisu, má také příspěvky historické, dialektologické, pověsti, článek o kroji atd.

Literární Listy přinesly r. 1891 v překladu rozpravu J. Polívky Česká folkloristika. Všimajíce si všech důležitějších zjevů na poli české literatury, referují též o české literatuře lidopisné. Podobně

Hlídku literární. R. 1892. přinesla pěknou studii od Šolce. Jak se mají Erbenovy pověsti národní k lidovému podání. Má bohatou bibliografii českou. Přináší též výroční zprávy o jiných literaturách slovanských.

Z časopisův věnovaných více belletri a jiných, jmenujeme ty, jež hojněji přináší články z našeho lidopisu. Dříve to byly hlavně Obrazy života a Světozor. První zanikly, druhý v poslední době přináší zřídka podobné rozpravy patrně proto, že týmž nakladem vychází Č. L. Dále jsou Květy (srov. z poslední doby čl. Vykovákovy a Houškovy), Zlatá Praha (Máchal, Šolc, Košťál), Vlast (redaktor J. Škrdle), jejíž redaktor od mládí pilně se obíral folklorem a bedlivě si všímá ruchu národopisného; z rozprav uvádíme aspoň právě vycházející Hlavinkovu o písni národní; též politické časopisy i veliké pražské, i krajinské. Na Moravě zejména Obzor, Vesna, kamž také přispívají Bartoš a Václavek, Béňa, pak Náš Domov

a Domácí Hospodyně, kamž píše M. Procházková, a opět i ostatní listy (Niva atd.) i politické rády sloupců svých, hlavně ve feuilletetu propůjčují statím lidopisný m.

Na Slovensku velmi činné jsou Slovenské Pohlady Časopis zábavnno-poučný. Red. j. Škultéty. Turč. sv. Martin. Vychází od r. 1880 a jest to slovenská revue; v žádném sešitě neschází článek ze slovenského národopisu. Nyní obsahuje přímo stálou rubriku Slovenský jazyk, obyčaje, starina, kamž přispívají různí spisovatelé (Pastrnek o jazyce, Socháň o kroji, o svatbě a j., Holuby o zvycích a názorech, A. B- y různé obyčeje a pověry, Sekerka, Goda, Smetana, Rizner Petruškin, Vršatský, Vansová atd. Též † Chovát byl jedním z hlavních spolupracovníků).

Sborník muzeálnej slovenskoj společnosti. Red. A. Sokolík. Turč. Sv. Martin. Počal vycházeti r. 1896. Zaznamenáváme z něho článek o NVČ od P. Socháně. Mimo něho přispěli Holuby, Uram, Wagner, Mišík, Kmeť. Důležity budou v něm zprávy o sbírání materialu na Slovensku.

Z praktických příčin bude dobře všimati si pro musea důležitého Věstníku českoslovanských museí a spolků archaeologických. Red. Kl. Čermák. V Čáslavi vychází od r. 1896. Dále Sběratele, vych. od r. 1896 v St. Boleslaví redakcí V. Kocury.

2. Lužicko-srbské (sestavil A d. Černý).

V Lužici vedle jiného pěstuje folklore:

1. Časopis Mačicy Serbskreje. Redaktor dr. Ernst Muka. Vydává vlastním nákladem »Mačica Serbska« v Budyšíně, tiskne E. M. Monse tamže. Vychází ve dvou sešitech ročně. Členové »Matice Srbské« dostávají jej za roční příspěvek 4 marky; nečlenům prodává se ročník za 5 marek. Starší ročníky lze objednat přímo pod adresou Matice Srbské v Budyšíně, (Bautzen, Sachsen). Přihlášky za člena a příspěvky členské posílají se pod addressou: Kaufmann M. Mörbe, Bautzen, Sachsen. ČMCS založen byl r. 1848 výborem Matice Srbské a hlavně Janem E. Smolerem, jenž byl také prvním jeho redaktorem. Přihlížel hlavně k lužicko-srbskému jazykozpytu a literatuře, k domácímu národopisu a historii, přinášel i plody srbské poesie a v druhé řadě i články obecně poučné. Od téhoto dvou úkolů v posledních letech upuštěno. Krom toho ovšem přináší zprávy, týkající se Matice a nekrology jejich členů. Národopisu sloužil a slouží vynikající měrou, hlavně sbíráním materialů. Své články a sbírky v něm ukládali a ukládají J. D. Smoler, M. Hórnik, J. Buka, M. Róla, dr. E. Muka, H. Jordan a j., z Čechů L. Kuba, K. Konrád, A. Černý a j. Zejména jest v něm uložena řada sbírek písni doplňkem, k monumentální sbírce Smolerově (sbírka dolnoluž. písni z rukou B. Markusa, vydaná Hórnikem, několik sbírek Mukových, sbírka melodií od Kuby, tři sbírky Černého atd.), sbírky přísloví (J. Buka, J. Wjely-Radyserba a j.), sbírka bájí, pověstí a báchorek dolnolužických od H. Jorda na, pojednání o lužickém obydlí od A. Černého, téhož řada studií »Mythiske bytosće lužiskich Serbow« atd. Zkratka ČMCS.

2. Lužica. Měsačník za zabawu a powučenie. Zhromadny časopis hornjo- a delnjołužiskich Serbow. Rediguji Miklawš Andricki a dr. phil. Ernst Muka. Zodpovědný vydavatel E. Muka. Nakladatel: kanovník Jakub Herrmann, farář ve Wotrově (adresa: Ostro bei Panschwitz, Sachsen, Oberlausitz). Tiskne M. Smoler w Budyšíně. Cena 2 zl. (i poštou). Vznikl z bývalých měsíčníků »Lužiciana« a »Lipy Srbské« (Lipa Serbska) r. 1882; založil jej dr. F. Muka s J. E. Smolerem, jenž na list vedl náklad. List slouží hlavně srbské belletrii, ale vedle toho podání i poučení. V této části přinesl četné příspěvky k srbskému národopisu od M. Hórnika, dra. E. Muky, dra. Pfula a četných jiných příspěvatelů. Kromě dvou, tří pojednání

M. Hórniaka o nár. obyčejích jsou to hlavně jednotlivé materiály z lidového podání atd. Svého času otevřel tu A. Černý rubriku »Prašenja a wabjenja«, kterouž chtěl sbíráni zorganisovati. Největší část příspěvků (báje, pověsti pohádky atd.) jest od dra. Muky Z ostatních sluší jmenovati cykly »Ze serbskaje stariny« od dra. Psula (1887) a »Žiwjenje ja skutki Kukečanov« (lužických Kocourkovských,) 1891—93 Zkratka: Lžca.

3. Polské (sestavil Em. Kovář).

Wisła, miesięcznik gieograficzno-ethnograficzny Warszawa. Skład główny w księgarzni M. Arcta, Novy-Sviat, 53. Cena roč. 7 rub. — Časopis tento založen byl r. 1887 Janem Karłowiczem, jenž jako theoretický osvědčený pracovník v oboru folkloristiky dovedl získati mu spolehlivé pracovníky a uložiti v něm vskutku cenné práce z polského národopisu. Vedle rozprav přináší i hojně materialu, přehledův časopiseckých, recensí důležitějších spisů a bohatou bibliografi. Mimo to obsahuje četné, pěkné a vhodné illustrace. Z rozprav uvádíme na př. R. Zawiliński (O sposobie gromadzenia materyałów etnograficznych), Karłowicz (Czary i czarownice w Polsce), Czyński (Etnog.-statist. zarys liczebności i rozsiadlenia ludu pol.), K. Mátyás (Kolęda), S. Ułanowska (Wśród ludu krakow.), A. Zakrzewski (Z puszczy zielonej), Pobłocki (Słownik kaszubski). Mimo to upravil Karłowicz dotazník, Matusiak pojednal o nejstarších obyvatelích při ústí Wisły, Ciszewski sebral lidové názvy skal, jam a pod., Samecki podal příspěvek o lidovém léčení, Zawiliński pověsti a písni z Beskid, Karłowicz ukázky litev. písni, atd. V 2. ročníku máme: E. Orzeskowa (Ludzie i Kwiaty nad Niemnem), Ułanowska (Boże narodzenie u górali), Karłowicz (Lotryn. podanie o kr. Stanislawie), Witkiewicz (Drzwi chaty w Zakopanem); dále promlouvá Chełchowski o lidu z okolí Przasnysza, Dowojna-Sylwestrowicz o textech šlechty žmudské, Ciszewski o lidu jako tvůrci názvů, Bystroń podáva lidové legendy atd. J. Polívka ličí vývoj české folkloristiky. Mimo to máme tam příspěvky sociologické, anthropologické a j. V dalších svazcích nalézáme Grabowského studii o zádruze (III. roč.), o legendách v staropol. textech (IV. roč.), Ciszewského dějiny srbsko-chorvat. folkloru (V—VI. roč.), Biegeleisenovy studie ze srovnávací literatury lidové, Sumcova Boginki-mamuny, různé národopisné studie Karłowicovy, Źmigrodzkiego, Majewského (o hadu roč. VI.), Matlakowského (Dětské hádanky a bájky roč. IV.), Ziemby (o přezvídkách roč. IV.), Wasilewského (o krakowiacích VI. roč.), Nadmorského (o Kašubech a Kočevech VI. r.), Franka (židov. vojna), Juszkiwicze (litev. svatba VII. roč.), Siarkowského (o jidle, o kroji VII. roč.), Łoše (studie o lidové liter. VIII. roč.), Bystrońe (o podání roč. VIII.), Cincialy (přísloví roč. VIII.), a četné jednak drobnosti lidopisné, jednak ličení určitých vsí, atd. Z četných tu spolupracovníků hlavně přispívají Lubicz, Mátyás, Kibort, Olechnowicz, Bystroń, Hoff, Jastrzębowski, Jeleńska a j. v. Ad. Černý podává příspěvky z folkloru lužického, — Zkratka: Wła.

Wisła vydává též bibliothéku, v které vyšly tyto spisy: M. Federowski, Lud okolic, Žarek, Siewierza i Pilicy (sv. 1. 2.), St. Chełchowski, Podania z okolí Przasnysza (sv. 3. a 6.), Z. Wasilewski, Jagodne, wieś w pow. Lukow., Gminie Dąbie (sv. 4.), R. Zawiliński, Podanie i pieśni górali beskidowskich (sv. 5.), M. Udziela, Medycyna i przesądy lecznicze ludu polskiego (sv. 7.), K. Skrzyńska, Kobieta w pieśni ludowej (sv. 8.), St. Polaczek, Wieś Rudawa (sv. 9.), W. Weryha, Podania łotewskie (sv. 10.), A. Ks. Pleszczyński, Bojarzy Międzyszczecy (sv. 11.), M. Dowojna-Sylwestrowicz, Podania żmudzkie (sv. 12. a 13.), Bracia Grimmowie, Bajki domowe i dziecięce (sv. 14. a 15.).

Lud, organ Towarzystwa ludoznawczego we Lwowie. Red. dr. Ant. Kalina. Časopis tento počal vycházeti r. 1894 ve Lvově; rád přináší rozpravy theoretické, více než Vla; srov I. roč. I. Franko, Najnowsze prądy w ludoznawstwie, A. Strzelecki, Z dziejów pierwotnej rodziny, Kalina, O ludach aryjskich i pierwotnej ich ojczyznie, Gorzycki, O antropologii etnicznej, v II. roč. Witort, Jus primae noctis, Lewirat. Vedle toho pěstuje lidopis polský i ruský, na př. Matyás, (I. roč.), Zapust-Papielec-Wielkonac, Kilka zwyczajów wielkonocnych v Tarnobrzesk em (II. roč.), Ludowe nazwy miejscowe, Kolbuszowski (I. roč.) Rośliny w wierzeniach ludu (II. roč.) Grzyby w wierzeniach ludu, Dobrowolski (I. roč.). Lud hrubieszowski, J. Karłowicz (II. roč.) Gregoržanki, Polivka (II. roč.), My trzej bracia! Karwowski (různé články ze Slezska), ke hoř, Poświęcenie mieszkania rus. w Galicyi, Kaindl, Pasterstwo i wierzenia pasterskie u Huculów, Sarna Obrzędy weselne w Jaszczwi, Źmigrodzki, Ukraina, atd. Vedle rozprav přináší i články obsahující material a dále posudky. Zkratka: Lud.

Četné jiné listy, pokud přinášejí co z oboru lidopisu, nalezneme ve Wisle.

Zbiór wiadomości do antropologii Krajowej wyd. antropol. komisie Krakow. Akademie od r. 1877. Každý svazek obsahuje tři díly: archaeologický, anthropologický a národopisný. Národopisné práce vyšly v něm tyto:

I. O. Kolberg, Rzecz o mowie ludu wielkopolskiego; W. Kosiński, Słowniczek prowincjalizmów z okolic Krakowa, Bochni i Wadowic; P. Patylak, Prowincjalizmy mowy polskié w Drohobyczu i jego okolicach; Z. Gloger, Nazwy weselne, wyrażenia i przedmioty używane przy godowych obrzędach ludu na przestreni byléj Rzeczy pospolitej; Gralewski, Zabobony i mniemania ludu nadnarwiańskiego tyczące się ptaków i płazów i owadów; F. Żuliński, Kilka słów do etnografii Tucholców i mieszkańców wsi wołoskich; J. Kopernicki, Zagadki i łamigłówki górali bieszczadzkich; Siarkowski, Zagadki z okolic Kielc.

II. A. Petrow, Lud ziemie Dobrzyńskié; J. Morzyńska, Zwyczaje, obrzędy i pieśni weselne ludu ukraińskiego z ok. Białej Cerkwi; Siarkowski pokrač. z I.; Bykowski, Pieśni obrzędne ludu ruskiego z ok. Pińska.

III. Siarkowski pokrač. z I. II. Rulikowski, Zapiski etnograficzne z Ukrainy; Kolberg Pieśni ludu litewskiego.

IV. Podbereski, Materiały do Demonologii ludu ukraińskiego; Siarkowski pokrač. z I. II. III. J. Grajnert, Zapiski etnograficzne z ok. Wielunia i Radomska.

V. W. Dybowski, Przysłowia białoruskie z pow. Nowogródzkiego; J. Mośzyńska, Kupajło tudzież zabawy doroczne i inne z dodatkiem niektórych obrzędów i pieśni weselnych ludu ukraińskiego z ok. Białej Cerkwi; Gustawicz, Podania przesady, gadki i nazwy ludowe w dziedzinie przyrody; Kosiński. Materyjały do etnografii górali bieszczadzkich.

VI. Siarkowski pokrač. z I.—IV. Popowski, Pieśni i obrzędy weselne ludu ruskiego w Zaléwańsczyźnie; Wierzbicky, Meteorologia ludowa; Gustawicz pokrač. z V. Hodoly, Mały przyczynek do wierzeń i podań ludowych o zwierzętach i roślinach.

VII. Kosiński pokrač. z V. Siarkowski, Podania i legendy o zwierzętach drzewach i roślinach; Szablewska, Wesele i krzywy taniec u ludu ruskiego w ok. Zborażu; Z. Gloger, Zagadki ludowe z nad Narwi i Buga na pograniczu Mazowsza z Podlasiem w l. 1865—80; Z. Rokossowska, Wesele i pieśni ludu ruskiego ze wsi Jurkowszczyzny w pow. Zwiahelskim na Wołyniu; W. Malinowska, Obrzędy weselne ludu ruskiego we wsi Kudynowcach pow. Złoczowskim.

VIII. Popowski pokrač. ze VI. Lipiński Zwyczaje i pieśni ludu wielkopolskiego; Neymann, Materyjały etnograficzne z ok. Pliskowa pow. Lipowieckim; S. Ulanowska, Niektóre materyjały etnograficzne we wsi Łukówcu (mazow.).

IX. Siarkowski, Materiały do etnografii ludu polskiego z ok. Pinczowa; Moszyńska, Bajki i zagadki ludu ukraińskiego; A. Cienciała Pieśni ludu śląskiego z ok. Cieszyna; Kolberg, Zagadki z Lubelskiego, od Krasnego Stawu i Gorzkowa.

X. O. Roszkiewicz i I. Franko, Obyczaje i pieśni weselne ludu ruskiego we wsi Lolinie p. Stryjskiego; Tomaszewska, Obyczaje weselne ludu ruskiego we wsi Cetuli pow. Jarosław. Udziela Materyjały etnograficzne zebrane z miasta Ropczyc i okolicy; Dybowski, Zagadki białoruskie guberni Mińskiej; Janasiński, Jasinka w mieście Grybowie; S. Ciszewski, Lud rolniczo-górnictwa z ok. Sławkowa pow. Olkuskim.

XI. Ciszewski, pokrač. z X. Kopernicki, Przyczynek do etnografii ludu ruskiego na Wołyniu (z materialu Roskossowské srov. VII.); Karłowicz, Podania i bajki zebrane na Litwie.

XII. Karłowicz, pokrač. z XI. Tomaszewska, Obrzędy weselne ludu ruskiego we wsi Winnikach pow. Drohobyckiego; Brykczyński, Zapiski etnograf. z Polesia wołyńskiego; hr. Stadnicka, Pieśni i obrzędy weselne ludu ruskiego z ok. Niemirova na Podolu rosyjskim; Kopernicki, Pieśni górali bieszczadzkich z ok. Rabki; Ziembka, Zwyczaje obrzędowe w ok. Uszycy na Podolu rosyjskim; Kopernicki, Wesele u góralów bieszczadzkich z ok. Rabki; Kolberg, Pieśni ludu z Podola rosyjskiego 1858—62.

XIII. Nejkrásnější prací, vskutku vzornou studií národopisnou je J. Kopernického, O góralach ruských v Galicyi. Následují: K. Matyás, Podania o Tatrach; A. Wankeowa, Halahiwki (zabawy wielkanocne ludu rus. we wsi Gorzycach); M. Cisek, Materiały etnograf. z miasteczka Žolyni w pow. Przemyskim; W. Weryha, Dumki białoruskie ze wsi Głębokiego guberni Wileńskiej; M. Gralewski, Nicco z notatek etnograficznych; J. Kolesa, Narodziny i chrzciny, wesele i pogrzeb u ludu ruskiego we wsi Chodowicach, pow. Stryjskiem; L. Magerowski, Kilka wiadomości o ludzie polskim ze wsi Wesołej w pow. Brzozowskim; S. Rokosowski, O świecie roślinnym vyobrażenia, wierzenia i podania ludu ruskiego na Wołyniu; Baśni z Polesia sebrané O. Kolbergem.

XIV. S. Udziela, Lud polski w powiecie Ropczyckim w Galicyi; Baudouin de Courtenaye, Dwie melodyje do tej samej pieśni litewskiej; Z. Wierzchowski, Materyjały etnog. z powiatu Tarnobrzeskiego i Niskiego w Galicyi (všechny téměř stránky tamějšího života).

XV. Dr. J. Kopernicki, Gadki ludowe górali bieszczadzkich z okolic Rabki; M. Dowojno-Sylwestrowicz, Wiadomość o święceniu łuczywem w chatach wiejskich na Litwie; W. Kosiński, Niektóre zabobony i przesady ludu polskiego z okolic Makowa i Andrychowa; S. Udziela, Lud polski w powiecie Ropczyckim (pokr.); S. Ulanowska, Lotysze Inflant Polskich a w szczególności z Gminy Wielońskiej, pow. Rzeczyckiego.

XVI. S. Udziela, Lud polski w powiecie Ropczyckim (pokr.) Wierzchowski Basni i powieści z puszczy sandomierskiej; S. Ulanowska, Lotysze inflant polskich (pokr.), Baudouin de Courtenaye, písňe běloruské z guberni Grodzenské a Biruta, Písňe z guberni Lidzské; R. Zawiliński, Demonologia, urkoi, czary, czarownice, człowiek i jego sprawy, różne.

XVII. R. Zawiliński, Przyczynek do etnografii górali polskich na Węgrzech M. Rawicz-Witanowski, Lud wsi Stradomia pod Częstochowem; A. Hurynowicz, Zbiór rzeczy białoruskich, B. Gustawicz, Zagadki i łamigłówki ludowe; B. Segel, Materyjały do etnog. żydów wschodnio-gal.; J. Kibort, Nutki ludowych piosenek żmudzkich. Zkratka: Zbiór.

Od r. 1896 mimo něho vycházejí Materiały antropologiczno-archaeologiczne i etnograficzne wyd. staraniem Komisji antropologicznej Akademii Umiejętności

(XIII.—XIV., XV., XX.), seznam národopisných článků v časopisech kavkazských (od r. 1846- sešit XIII.—XIV., XVI., XIX., XXI.). J. Polívka.

Mimo oba hlavní časopisy národopisu věnované celá řada jiných přináší cenné příspěvky. Ale k orientaci o ruské lidovědě 906. a JKcr. úplně stačí, neboť v jejich bibliografii a přehledu časopisů zaznamenáno jest vše, co kde se z lidovědy ruské vyskytne. Maloruský časopis Жите и слово (red. I. Franko), jenž pilně se počal obírat lidopisem, nyní v tomto směru ochabnul. Za to vydává od r. 1896. Tovarišstvo Ševčenkovo: Етнографичният Зборникъ.

5. Jihoslovanské.

Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина. Издава министерство то на народното просвещение. София, 1889 зл. Цена свазку ок. 800 str. с четнými přílohami 5 franků.

Redakci Dr. Iv. Šišmanova a spoč. Ath. Ilieva, později D. Matova vydává bulh. ministerstvo kultu od r. 1889 velkolepý Sborník, ve kterém se mají soustřediti všecka studia země i národa bulh. v minulosti i v přítomnosti. Zvláštní oddíl Sborníka věnován publikaci bohatého materialu literatury lidové. Mezi oddílem 1. vědeckým a oddíl. 3. Народни умотворения jest oddíl 2. kritický. V prvních svazcích byl ještě oddíl literární (otištěn znamenitý román Iv. Vazova *Подъ шато*) Plody ducha lidu bulh. otiskují se dle přesného od samého počátku pevně stanoveného programmu. I. Писнѣ: 1. нáboženské, 2. ze života osobního, 3. ze života rodinného, 4. ze života společenského, 5. ze života politického (písň epické, junácké).

II. Prosa: 1. výklady přírodních zjevů, různé pověry lidové, prognostica, 2. čarování, lidová medicina, 3. pověsti o zlých duších, nebožtících atd., 4. pověsti cirkevní a náboženské, legendy, 5. pohádky ze života rodinného a společenského, 6. tradice historické, místní, 7. bájky, 8. pohádky fantastické a směšné, 9. přísloví, 10. hádanky, 11. pořekadla proklínající i žehnající, pozdravující, 12. říkadla rychlá, 13. dětské ukolébavky, hry a p., 14. obyčeje a zvyky, 15. material lexikografický.

Vědecké studium tradic bulh. zahájil Dr. Iv. Šišmanov velmi pěknou informativní úvahou o významu a úkolu bulh. národopisu (Значението и задачата на нашата етнография I, str. 1—64.) V prvním sv. hned přihlásila se znamenitá síla, jejíž účastenství pro úspěch studií bulh. byl nad jiné blahodárné, Mich. Dragomanov; vytiskl v něm pojednání Славянските сказания за пожертвуване собственно дете (I.); a v pozdějších svazcích vydal řadu znamenitých studií ze srovnávací literatury lidové a středověké: Славянските сказания за рождението на Константина Великото (II., III.), Славянски паралели на една евангелска легенда (IV.). Славянските прѣправки на Едипова история (V.—VI.). Заделѣжки върху славянските религиозни и етически легенди (VII., VIII., X., XI.) Mimo to sestavil Ef. Karanov rejstřík všech do té doby vytištěných variantů písni sbírky br. Miladinovů. A. Iliev Българските предания за исполнини, паръчени елини, жидове и латини (III. a IV.), Растигтелно царство въ народната поезия, обичаите, обредите и повѣрията (VII., IX.), H. Popov Българските юнашки пѣсни III. a IV. všeobecná charakteristica epické poesie blh.; Th. Volkov Свадбените обреди на славянските народи (III., IV., V., VIII., XI.). C. Ginev Исто по българската народна медицина (III.), Dr. Iv. Šišmanov: Приносъкъмъ българската народна етимология (IX.), D. Matov Бължки върху българската народна словесность (X.), J. Bakalov Материални изъ областъта на българската народна медицина (XII.).

J. Polívka.

Srbové a Chorvati mají dva sborníky: Bělohradská akademie vydává Српски етнограф. зборник ve volných lhůtách, jehož jednotlivé svazky budou obsahovat větší samostatné práce (1. svazek jest 3. vydání Miličevičova Живот Срба селянка

1894). Jihoslovanská Akademie počala r. 1896 vydávati *Zborník za narodni život i običaje južních Slavena*. Uredio Ivan Milčetić (U Zagrebu), jenž asi se stane hlavním sborníkem pro srbsko-chorvátskou lidovědu a zároveň nás seznámí se všemi plody, jež vyjdou na jejím poli. Jiné časopisy viz na str. 91—92.

Slovinci nemají zvláštního lidopisného časop. Nejvíce mu věnují mista Dom in Svet a Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. O pracích v oboru slovinského lidopisu seznamuje nás dr. M. Murko v ZfÖstVK výročními přehledy.

K.

* * *

6. Archiv für slavische Philologie. Vydává V. Jagić. Jest sice psán jazykem německým, ale věnován je slovanské filologii a sice všem jejím odvětvím a všem slovanským národům. Hned v I. sv. uložil sám proslulý vydavatel důkladné studie o ruském lidovém básnictví epickém, o jihoslov. pohádkách atd. Seznam prací z oboru slovan. národopisu v něm uložených jakož i kritik sv. I.—VIII. r. 1876—91 najdeme v bibliografickém přehledu, jež vydal Fr. Pastrnek (Bibliograph. Übersicht über dle slav. Philologie; Archiv f. slav. Phil. 1892, Supplement-Band). Od r. 1891 vynikají čl. Soerensenovy o srbském hrdinském eposu, příspěvky Jagićovy, Kalužnického, Polívkovy, † Oblakovy, četné recenze (na př. Gjogjevićova o vyd. Karadžićových písni srbsk. r. 1891).

K.

B. OSTATNÍ (sestavil E. Kovář).

1. Německé v Rakousku.

Zeitschrift für österreichische Volkskunde. Organ des Vereins für österr. Volkskunde in Wien. Red. Mich. Haberlandt F. Tempsky. Měsičník tento vychází od r. 1895 a z německých lidopisných časopisů je pro nás nejdůležitější, nejen že vnitřní cenou řadi se k nejpřednějším, ale zabývá se lidopisem Němců z našeho okolí a při tom pilně si všímá také ostatních národů rakouských a na prvném místě nás Čechů. O důležitějších našich spisech lidopisných přináší důkladné referaty a mimo to ještě kritický výroční přehled celé folklor. literatury od prof. Polívky. Podobné přehledy přináší o literaturách německé (dle zemí), polské a ruštiny, slovinské. Obsahuje pojednání, drobné zprávy, kroniku, kritiky, spolkové zprávy. Má též dobré ilustrace. Mezi spolupracovníky máme bar. Helferta, Hauffena, Meringera, Heina, Haberlandta, Riegla, Kraliku, Neubaiera, Schlossara atd., dále Murko, Polka (folklor bukovin.), Goldbergra, z našich Polívku, Přikryla, Václavka. Zkratka: ZfÖVK.

Beiträge zur deutschböhmischen Volkskunde. Herausg. von d. Ges. zur Förderung deutsch. Wiss., Kunst und Lit. in Böhmen. Gel. von Prof. Dr. Ad. Hauffen. I. 1. H. *Einführung in die deutsch-böhm. Volkskunde* nebst einer Bibliographie von A. Hauffen. Prag 1896. — Příspěvky tyto vycházetí budou ve volných lhůtách. Jméno redaktorovo ručí, že to budou příspěvky dobré, a vzhledem k tomu, že material jejich bude z Čech, i pro nás velmi důležité. První sešíť, úvod do německo-české lidovědy, je vskutku práce znamenitá. Obsahuje stručné dějiny německé lidovědy, pak vylijení Němců v Čechách, dosavadní práci na poli německo-české lidovědy a příští její úkoly, a podrobnou bibliografi. Tato je roztrídena: 1. Čeští Němci vůbec. 2. Bavoři na jihozáp. 3. Hornopfalzské obyvatelstvo na záp. (hlav. Cheb). 4. Horní Sasové ve středu severních Čech. 5. Slezané na vých. A v jednotlivých oddilech jsou zase tyto rubriky: a) Dějiny osídlení a charakter kraje. b) Nářečí, slovník, názvy. c) Dům, dvůr, poloha vsi. d) Kroj. e) Živ-

nosti, průmysl, strava. f) Mravy, zvyky a slavnosti. g) Zvykové právo. h) Mythy, pověry, čáry. i) Pohádky a pověsti. k) Písň a říkadla. l) Divadlo. m) Ústrojí tělesné. Zkratka: BzdbVK.

Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien, převahou obsahují rozpravy antropologické a archeologické, pěstují však též národopis v užším smyslu. Zabývají se nejen otázkami povšechnými (Fr. Müller, Penka), ale zvláště poznáváním národů rakouských a také národopis český dosti má v nich materialu. Ze studií zvláště připomínáme studie venkovských staveb (Meringer, Bancalari, Peez a j.). Zkratka: MiAnthGWien.

2. Německé v Německu, Švýcarsku, Hollandsku.

Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. Im Auftrage d. Vereins herausg. von Karl Weinhold. Berlin, A. Ascher & Co. — Nejdůležitější tento lidopisný časopis v Německu počal vycházet r. 1891 jako nástupce za »Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft« begr. von M. Lazarus und A. Steinthal, jenž r. 1890 dokončil 20. ročník. Dřívější tento časopis měl za úkol snést material a přispívat k poznání ducha lidského, pokud tento se jeví ne jako individuum, ale jako zjev společenský, tedy poznati ducha společnosti, a v tomto smysle obíral se projevy tohoto ducha — folklorem. Nevý časopis měl program pozměněný. Weinhold v úvodní statí podává program lidovědy a výslově podotýká, že nechce pěstovati jen folklor, ale více, celou lidovědu. Leč zůstalo jen při programu. V skutečnosti pěstuje se jen folklor, ovšem dle nových method a cílů. Látkou i zpracováním časopis tento vysoko vyniká. Přináší články theoretické, studie srovnávací, i material (menší sdělení), pěkné referaty; též ilustrace přináší, málo, ale dobré. Časopis počal přinášeti i krásně spořádanou bibliografií (vedle kritiky); škoda, že se v ní nepokračuje.) Folklor pěstuje se ovšem hlavně německý, ale pěkné práce o jiném materialu nalézají přijetí. Z důležitějších článků pro nás srov. na př. Krejčí, Zu den deutschen, böhmischen und mährischen Volksliedern, Meitzen, Land und Leute der Saalgegenden, Fr. Krauss, Der Tod in Sitte und Glauben d. Südslaven, Ammann, Volkssegen aus d. Böhmerwald, Nehring, Die ethnograph. Arbeiten d. Slaven, Tobler, Mythologie und Religion (I. roč.), Baumgart, Aus d. mittelschlesischen Dorfleben, Voretsch, Zu den deutsch. Volksliedern aus Böhmen und Hessen (III. roč.) Hauffen, Das deutsche Volkslied in Österreich-Ungarn, Baumgart, Aberglaube, Sitten und Gebräuche in Mittel-Schlesien, Ivanoff, Die Sitten der Türken in Bulgarien, Herrmann, Der volkstümliche Kalenderglaube in Ungarn (IV. roč.), Bartel, Über Krankheitsbeschwörungen, Friedel, Anfänge d. Webekunst, Peter, Dorfskurzweil im Böhmerwalde, K. Weinhold Beitrag zur Nixenkunde auf Grund schlesischer Sagen, týž, Die Wiedderprozession von Virgen und Prägratten (V. roč.), Kossina, Die vorgeschicht. Ausbreitung d. Germanen in Deutschland (VI. roč.) — Zkratka ZdVfVk.

Zeitschrift für Volkskunde in Sage und Mär, Schwank und Streich, Lied, Rätsel und Sprichwort, Sitte und Brauch. Herausg. von dr. Edmund Veckenstedt. Leipzig, A. Dörfel. — Program je vytčen již v titulu a shoduje se v něm s listem předchozím, s nímž má i podobný název. Jest třeba dobře je rozlišovati. Redakci předešlé se nevyrovná. Zkratka: ZfVk.

Am Urquell. Monatschrift für Volkskunde. Herausg. von Fried. S. Krauss. Hamburg, Kramer i. Commiss. Pečlivě redigovaný tento měsíčník menších rozměrů vyd. od r. 1890 nejprve Cantensem vyniká pěknými drobnými články, jimiž přispívají do něho namnoze nejlepší pěstitelé folkloru (na př. Karłowicz, Kaindl, Kupczanko, Kaindl, Włostocki, Gatschet, Pitře, Gaidoz, Winternitz atd.). Folklor slovanských

národů bedlivě se v něm stopuje, a zejména hojně jsou rozpravy z folkloru srbskochorvatského, neboť redaktor sám patří k předním znalcům jeho. Zkratka AUR.

Am Urds-Brunnen. Mittheilungen für Freunde volksthümlich-wiss. Kunde. Rendsburg. Jest to nejstarší folkloristický časopis německý; vychází od roku 1881. Zvláštního významu nemá.

Schweizerisches Archiv für Volkskunde. Vierteljahrschrift herausg. von Ed. Hoffmann-Krayer. Zürich. E. Cotti. — Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde počala r. 1897 vydávat tento mnohoslibný časopis jako svůj orgán. V 1. sešitě je od redaktora podán úvod obsahující jednotlivé části lidovědy s výborným výkladem. Z článků jsou důležitější o výstavní vsi v Ženevě od Hunzikra, o cílech a methodách anthropologie ve Švýcarsku od Martina, o masopustních zvyčích švýcarských od Hoffmann-Krayera, lidopisný obraz kantonu Zngu od A. Ithénové. Zkratka: SchweizA.

Mitteilungen der schlesischen Gesellschaft für Volkskunde herausg. von F. Vogt und O. Jiriczek. Breslau. Vychází v malých sešitech od r. 1894 a přináší drobnější články a příspěvky k lidovědě pruského Slezska. Redaktoři, dobří odborníci, jsou zároveň hlavními přispívatelemi; z ostatních jmennujeme aspoň prof. Nehringa. Zkratka: MiSchlesGfVK.

Altpreussische Monatschrift. Herausg. v. R. Reicke u. E. Wichert. Vychází od roku 1892 a přináší hojně materiál k poznání historie i národopisu provincie východopruské. Zprávy ty týkají se namnoze starých slovanských Prusů, též o Litvycích v téže provincii usídlených všelikých se dočteme zpráv. Zkratka: ApreusMsch.

Blätter für Pommersche Volkskunde. Herausg. v. O. Knoop u. A. Haas. Časopis věnovaný folkloru země kdysi slovanské, která na starožitnosti slovanské dosud je velmi bohatá, zajisté pro srovnávání materiálu dosti má důležitosti. Zkratka: BiPommerVK.

Archiv für Landes- und Volkskunde der Provinz Sachsen herausg. v. Alfred Kirchhoff in Halle, od r. 1891. Článeků národopisných je málo.

Globus. Illustrierte Zeitschrift für Länder- und Völkerkunde. Begr. 1862 v K. Andree. Herausg. von R. Andree Braunschweig. Vedle částí zeměpisných má též mnoho článků národopisných a archaeologických, přináší též hojré referaty. Ano část národopisná v něm stále je bohatší. Zkratka: Glob.

Roku 1894 s ním splynul Ausland. Wochenschrift für Erd- und Völkerkunde, Stuttgart. Časopis tento přinášel rozpravy z oboru nejširšího národopisu, všímal si národopisných poměrů celého světa, zejména obsahoval studie týkající se kmenů méně vzdělaných.

Internationales Archiv für Ethnographie. Red. J. Schmeltz. Leyden. Vychází od r. 1888 a přináší rozpravy německy, francouzsky, anglicky, hollandsky. Věnován je hlavně národopisu kmenů primitivních. Přináší hojně zprávy o museích, jež mají sbírky národopisných předmětů primitivních kmenů, studie o těchto předmětech a pod. Zkratka: InternAtE.

Archiv für Anthropologie. Red. L. Lindenschmit, J. Ranke. Braunschweig, B. Viewegh. Jest to nejlepší časopis anthropologický svými rozpravami, i kritikou i bibliografií. Česká anthropologická a archaeologická literatura má tam svou stálou rubriku. Zkratka: AfAnth.

Pettermann's Mittheilungen věnovány jsou zeměpisu; nás zajímají potud, že v bohaté své bibliografii uvádějí též literaturu národopisnou namnoze s kratičkým obsahem. Zkratka: PetterMi.

Geographisches Jahrbuch, herausg. v. A. Wagner, jest pro nás potud důležit, že vždy za 2 leta přináší z péra prof. Gerlanda kritickou bibliografií národopisné literatury, velice poučnou. Zkratka: GeogrJb.

w Krakowie. Díl národopisný obsahuje: Udziela, Colera w pojęciach ludu ziemi sądeckiej; L Czarkowski, Wzajemny stosunek stanów na Podlasiu; Czechowska, Wesele w Rudzku pow. mińsk.; Malinowski, Okaz pisma obrazkowego; Cercha, Basni ludowe zeb. we wsi Przebieczanach pow. wielickim; Wereńko, Przyczynek do lecznictwa ludowego; Pawłowicz, Kilka rysów z życia ludu w Zalasowej; Świętek, Zwyczaje i pojęcia prawne ludu nadrabskiego; Zimmer, Dumki i pieśni ludu ruskiego z Zadnieprza; Zawiliński, Przyczynek II. do etnografii górali polskich na Wegrzech.

4. Ruské.

Живая Старина. Периодическое издание Отделения этнографии Импер. Русского Географического общества подъ редакцією Предсѣдательствующаго въ Отделении Этнографии В. И. Ламанского. С.-Петербургъ. Vychází 4krátě do roka v seš. po 8 až 10 arších. Předplatné do zemi mimoruských 6 rublů. — Časopis založen r. 1890 za tím hlavně účelem, aby národopisný odbor cís. rus. zeměpisné společnosti mohl tímto orgánem svým pěstovati intensivnější styky s provincialními, místními přátely národopisných studií, aby mohl jím buditi zájem pro studia taková v nejširších kruzích. Bohužel vychází časopis tento velmi nepravidelně. Dosud máme před sebou V. svazků (ročníků). List má 4 oddíly:

1. rozpravy a studie, 2. památky jazyka a literatury lidové, 3. kritika a bibliografie, 4. směs, t. j. popis různých drobnějších výjevů ze života lidového, též drobnější ukázky z literatury lidové, různé zprávy z ruchu národopisného, zprávy z cest učených, nekrology a p. Větší rozpravy tiskli v ЖСт. J Žданов, Письма о князе михаилѣ sv. I., A. Sobolevskij (Очеркъ русской диалектологии въ sv. II.), G. Ginken (Древнерусская русская двуосновная личная умена именительная sv. III.), V. Peretc (Деревня Будающа и сяпреданія sv. IV.), Fil. Zobnin (Ичгода въ годъ. Описание круговорота крестьянской жизни въ селѣ Усть-Ницишкомъ Тюменского округа. IV.), S. Rybakov (О народныхъ пѣсняхъ Татаръ, Башкиръ и Тенгтиреи IV.), N. Aristov (О пытывѣясненія этическаю соискава курще казаковъ IV.), Kl. Jochelson (За мѣтки окаселеніи якутской области) a j. v. Mnoho tu vytiskněno materialů spíše pro dějiny slovanské filologie důležité, z korrespondence J. Prejsa, J. Sreznevského, O. Bodjanského, posledně otištěn list Dobrovského k admir. a min. Šiškovu. — Mnoho otištěno v ЖСт materialů pro ruskou dialektologii; málo spolehlivý pro nedostatečnou korrekturu jest dialektoł. material litevský a lotyšský. Něco málo otištěno bulh. písni a pohádek. V oddíle krit. bibliograf. oznameny většinou publikace týkající se Ruska a četných jeho národností. Přehled českých prací národopisných v let. 1880—90 podal J. Polívka v II. sv.

J. P.

Этнографическое Обозрѣніе. Периодическое издание Этнографического Отдела Импер. Общества Любителей Естествознания, Антропологии и Этнографии, состоящаго при Московскомъ Университетѣ. Подъ редакцієй секретаря Этнограф. Отдела Н. А. Яничука. Москва 1889 sl. Vychází čtvrtletně v seš. o 15 arších, předplatné 6 rublů.

Časopis tento značnou měrou splnil, co na poč. hned slíbil, stal se skutečně centralním organem etnografické práce v Rusku, věrným jejím obrazem a bezpečným vůdcem pro každého, kdo se zabývá studiem národopisu říše ruské, obyvatelstva jejího ruského a četného cizorodého, finských, tatarských atd. národností. Stal se jím jmenovitě vedeným bibliograf.-kritickým přehledem všech literárních prací i po venkovských listech tištěných v Rusku, v Sibíři, střední Asii i na Kavkaze. Prof. Annčin v úvodním článku „O задачахъ русской этнографии“ (I. str. 1—35) ukázal na důležitost studia primitivních nárudků, žijících v území říše ruské, a tomuto studiu věnovalo značnou pozornost. Jednak studium lidu ruského, velko-

ruského, běloruského i maloruského, jeho života od kolébky až do hrobu, socialních jeho poměrů, tradic jeho literárních, písni, pověr atd., jednak všeestranné studium přečetných neruských a neslovanských národností bylo úkolem ŽOOb. — Prof. *Vsevolod Miller* v řadě pojednání probírá vliv iranského eposu na epické pověsti kavkazské a dále na ruské epos (Отголоски иранскихъ сказаний на Кавказѣ сеš. II., Кавказскія сказанія о шелкопахъ сеš. IV., Матеріалы для исторіи былинныхъ сюжетовъ сеš. V., XII., XIII., XIV., XV., XVII., XVIII., XXII., Кавказско-русскія параллели сеš. X., XI.). Poměr středo- a východoasijských, mongolských písni, pověsti, pohádek na ruské tradice určuje v četných pojednáních *Gr. Potanin* (Русская девица Дарига въ киргизской сказкѣ сеš. VII.; Восточные параллели къ некоторымъ русскимъ баскамъ сеš. VIII., Пилигримъ въ былинахъ и сказкахъ сеš. IX., Ставръ Годшевичъ и Беэръ сеš. X., Богдо Гээръ и славянская повѣсть о Вавилонекошъ царствѣ сеš. XI., Доль моря въ степномъ зпосѣ XII., Марья Лебедь. Бѣлая въ былинахъ и сказкахъ XIII., XIV., Персонажъ Наранъ Гэрэлъ (Лугъ солнца) въ степныхъ сказанияхъ XV., Темо о усѣченной головѣ въ стени XVI., Повѣсть о Басаргѣ XVII., Ордынскія параллели къ поэмамъ Ломбардскаго цикла XVIII., Цана римскій XX., Греческій зпосѣ и ордынскій фольклоръ XXI., По поводу новыхъ привлечений къ былинѣ о Добрынѣ XXII., Легенды о Асокѣ и преданіе о Чингисханѣ XXIII.). — Některé studie o dějinách slovanských pověr vytiskl *Alex. Veselovskij* (Къ вопросу о дуалистическихъ космогонияхъ V., Нѣсколько новыхъ данныхъ къ народнымъ представлениямъ о Долѣ (IX.).

Řadu článků o tradicích ruských podal *N. Th. Sumcev* Этиографический за-мѣтки III., Воронъ въ пародной словесности IV., Къ исторіи сказаний обѣ искусномъ стрѣлкѣ V., Отголоски христіанскихъ преданий въ монгольскихъ сказкахъ VI., Мыщь въ народной словесности VIII., Заяцъ въ народной словесности X., Шѣси о гостѣ Терентіи и родственныя имъ сказки XII., Былины о Добрынѣ и Маринѣ и родственныя имъ сказки о женѣ волшебницѣ XIII.—XIV., Народные пѣсни о смерти солдата XVI., Мужъ на свадьбѣ своей жены XIX., Сказки и легенды о Маркѣ Богатомъ XX., Малорускія сказки по сборникамъ Кольберга и Мошинской XXII.

Sestaveny různé kosmogonické a demonologické tradice z gub. Tambovské okr. Elatomského (II), tradice a legendy maloruské IV., V., VII., IX., XIII.—XIV., XVII., XVIII., XXI., běloruské (VII.).

O maloruské svatbě: J. V. Ochimovič (Значение малорусскихъ свадебныхъ обрядовъ и пѣсень въ исторіи эволюціи семѣни XL., XV., Брачные договоры у Малороссовъ XVIII.,

o běloruské svatbě: Dobnar-Zapoljskij (Бѣлорусская свадьба въ культурно-религиозныхъ пережиткахъ XVI., XVII., XIX.,

Ze sociálního života běloruského (О семейныхъ дѣлахъ по обычному праву Бѣлоруссовъ VIII., Очерки Витебской Бѣлоруссии XII., XIII., XIV., XVII., XX., О судо-устройстве по обычному праву бѣлоруссовъ XVIII., о lidovém lékařství (IX., XI., XIX.) a j. v.

Mimo to nalézají se hojně články o různých národnostech neruských a neslovanských, jmenovitě kavkazských od A. Chachanova a j.,

o Votjacích, Zyrjanech, Baškirech, Čuvašich, Burjatech, Čeremisech a j. nověji o nárůdku Salarů v centralní Asii (XVI.), o Sachalinském nárůdku Giljaků (XVII.) a j. v.

Mimo běžný bibliograf.-kritický přehled soudobé produkce literární v oboru národopisu bývají občas bibliograf. přehledy národopisných prací o jistých kmenech a krajích říše ruské; tak sestaveny bibliograf. přehled prací vyděšených v časopisech sibiřských (seš. V., VI., VII., VIII., IX., X., XI., XII.),

všech od r. 1734—1891 vydaných knih a rozprav o Kirgizech a Karakizech (seš. IX., XI., XIII.—XIV.), o Čukčích (seš. X.), o Moskvě seš. (XI., XVII.), novějších prací o lotyšském národopise (seš. VII., VIII., XII., XIX.), o estonském národopise

3. Uherske.

Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn, zugleich Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns. Red. Dr. Ant. Herrmann, dr. L. Katona; Budapest. — Časopis založen byl r. 1887 dr. A. Herrmannem a má němalou důležitost pro nás podávaje hojnou materiál o Slováckých i o jiných národech Uherského království. Program časopisu jest: 1. důležitější duševní plody lidové (písni, přísluvky, hádanky atd.); 2. podání, pověry, čáry, obřady, zvyky, lidové umění; 3. zvláštnosti kmenů s uher-skými příbuznými; 4. studia jazyková; 5. rozpravy, výklady, materiály a pod. o ná-rodopise Uher nynějším i minulém; 6. bibliografie a kritika prací týkajících se ná-rodopisu Uher; 7. příklady a překlady poetických plodů lidových; 8. nápěvy písni a tanců. Z přispívatele buďtež uvedeni vedle redaktorů Czambel, Nagy, Lehoczy, Vráhely, Wlislocki, Krauss, Marienescu, Kálmany, Veres atd. Též arcivéoda Josef, pod jehož protektorátem časopis se vydává, přispívá studiemi o cikánech. Zkratka: EthnolMiU.

Etnographia a magyar-országi néprajzi társaság es a Magyar Nemzeti Museum ertesítője. Red. Dr. Munkácsi Bernát; Budapest. Jsa organem též společnosti doplňuje se s předešlým maje s ním skoro tytéž spolupracovníky a do r. 1896 i spo- lečného redaktora, dr. A. Herrmanna. Jsa psán maďarsky má ovšem jiný kruh čtenářstva a účel šířiti lidovědu mezi Maďary.

4. Hollandské.

Volkskunde. Tijdschrift voor Nederlandsche folklore onder redactie van Pol de Mons en Aug. Gillée. Od r. 1888.

Ous Volksleven. Antwerpsch-Brabantsch Tijdschrift voor Taal en Volksdicht- veerdigheid, voor onde Gebruiken, Wangeloofkunde, euz. onder leiding von J. Cornelissen te S. Antonius-Brech en J. B. Veroliet te Antwerpen. Te Brecht bij L. Broekmans. Měsíčník od r. 1889.

Volk en Taal. Maandschrift over Gebruiken, Geschiedenes, Taalkunde euz., nitgegeven door de Zantersgilde van Zuid-Vlaanderen. Rouse, A. Courtin. Od r. 1888.

't Daghet in den Osten. Limburgsch Tijdschrift voor alle liefhabbers van Taal-en andere Wetensweerdigheden. Hasselt, M. Ceysens. Od r. 1884.

5. Dánské, švédské a norvéžské.

Dania. Tidsskrift for folkemål og folkeminder. Udgivet af O. Jespersen og K. Nyrop. Vychází v Kodani od roku 1891. Je věnován dialektologii a folkloru v užším smyslu.

Huld. Reykjavík. Od r. 1890 vychází ročně svazek obsahující pověsti, báje atd. islandské.

Ymer. Tidskrift utg. af selskapet för anthropologie och geografi. Přední anthropol.-geograf.-ethnologický, časopis švédský; vych. od r. 1880. Mimo to vy-chází sbírka pojednání lidopisných a jazykozpytných:

Nyare bildrag til Kännedom om de svenska landsmålen och svenska folklif.

Mnoho lidopisu obsahuje též: Svenska foruminnes förenings tidskrift a Kultur-historiska meddelanden.

Syn og Segn. Red. R. Flo. Christiania.

Folkevennen. Christiania (od r. 1852).

6. Francouzské ve Francii a Belgii.

Mélusine. Recueil de mythologie, littérature populaire, traditions et usages, fondé par H. Gaidoz et E. Rolland, dir p. H. Gaidoz. Paris. Jest to skoro nejstarší lidopisný časopis vůbec. Keltolog Gaidoz a folklorista Roland založili jej již r. 1878, ale pro nedostatek odběratelů zanikl po roce. Avšak r. 1884 počal znovu vycházeti s týmž programem. Druh jeho látky je vytčen v názvu. Co se týče rozsahu, neomezuje se na Francii, ale chtěje směr srovnávací pěstovati sbírá material takměř z celého světa, i od vzdálených národů primitivních. Stojí při tom na stanovisku t. zv. anthropologicko-psychologickém, t. j. na stanovisku Spencera, Tylora, Langa, Bastiana, jež hledá raději psychologické výklady než vlivy historické. Zkratka: Mel.

Revue des traditions populaires. Recueil mensuel de mythologie, littérature orale, ethnographie traditionnelle et art populaire. Organe de la Société des traditions populaires au Musée d'ethnographie du Trocadéro. Paris. Pro členy 15 fr., pro nečleny 17 fr. Dir. Paul Sébillot. — Vychází od r. 1886 a jest to jeden z nejlepších a největších časopisů lidopisných. Obsah je přebohatý. Vedle studií srovnávacích (Sébillot, Harou, Cornelissen, Basset, atd.) máme důkladné zprávy o folkloru téměř všech národů (o slovanském Žmigrodzki, Volkov a Sichler, o litevském Wissendorf, o balkánském Douma, o estonském Dido, o jihoamer. Charencey, o anamském Dumoutier, o řeckém Georgeakis a Pineau, o arabském a pod. Basset, atd.). Zkratka: RTradpop.

Annuaire des traditions populaires vydává táž společnost pod toutéž redakcí každý rok. Výroční tyto zprávy jsou jaksi historií lidopisného studia za každý rok, pojednávají o národopisných společnostech, o odborných časopisech, o vynikajících pracích a pracovnících Francie jest ovšem zpracována nejpodrobněji, ale jinak všímá si práce všech jiných národů. Zkratka: AnTradpop.

La Tradition. Revue générale des contes, légendes, chants, usages, traditions et arts populaires. Dir. E. Blémont et H. Carnoy. Paris. E. Lechevalier. Měsíčník tento založen byl roku 1888 od mladších pracovníkův, kteří nebyli spokojeni, že RTradpop přináší mnoho článků obsahujících material a málo theoretických. Přináší tedy více theoretických studií hlavně z oboru legend a mythologie. Hlavní spolupracovníci vedle redaktorů jsou Davidson, Harou, Corteux, Nicolaides, Bérenger-Feraud, van Elven, Le Brun, a j. Zkratka: Trad.

Bulletin de Folklore. Organe de Société du folklore wallon. Dir. E. Monseur. Liège. J. Lebègue & Cie., vychází od r. 1891. Vedle rozprav o písničkách, pověrách, pověstech, legendách, zvyčích, hrách, lidové medicině, meteorologii a pod. je velmi bohatá část kritická. Vedle redaktora hlavně přispívají Harou, Gittée Feller, Goblet d'Alviela, Polain, Doutrepont, Willmotte a j. Zkratka: BulFlkl.

Wallonia. Recueil mensuel de littérature orale, croyances et usages traditionnels pub. pak O. Colson J. Defrecheux, G. Willame, dir. O. Colson Liège. Zkratka: Wall.

Pro srovnávací mythologii jest důležit měsíčník *Revue de l'histoire des religions* (dir. J. Réville; vychází od r. 1880), pro anthropologii i národopis *L'Anthropologie*, která vznikla r. 1890 sloučením 3 časopisův: *Revue d'anthropologie*, *Revue d'ethnographie*, *Matériaux pour l'histoire primitive de l'homme*. Dir. Cartailhac, Hamy i Topinard. Nejlepší studií národopisnou je tam vylíčení svatebních obyčejů v Ukrajině od Volkova (roč. II. a III.). Zkratka: L'Anthrop. — A konečně též uvésti sluší *Bulletins de la Société d'anthropologie de Paris* hlavně svými theoretickými články ze srovnávacího všeobecného národopisu.

7. Španělské, portugalské, italské, rumunské a řecké.

Ve Španělích a Portugalsku byl v letech osmdesátých dosti veliký ruch a počalo se vydávati několik folkloristických časopisů. Ale všecky zanikly. Nyní časopisu, jenž by měl lidovědu aspoň jako jednu z hlavních částí v programu, v celé Hispanii není. Přiležitostně ovšem jiné časopisy články lidopisné přijmou.

V Itálii vynikající lidopisec G. Pitře založil v Římě již r. 1877 *Rivista di letteratura popolare*, nejstarší lidopisný časopis vůbec. Ale týž r. 1879 přestal vycházeti. R. 1832 založil spolu s Sal. Marinem: *Archivio per lo studio delle tradizioni popolari. Rivista trimestrale dir. da G. Pitře a S. Marino*, Palermo, Lib. internaz. C. Clausen. Pěstuje italský folklor v našem užším smyslu. V Neapoli vycházejí dále *Archivio di letteratura popolare* a *Giambattista Basile*. Dále mnoho se nachází ve *Vita Italiana*, jejíž redaktor Angelo de Gubernatis vydával do r. 1895 *Rivista delle tradizioni popolari italiane*.

V Rumunsku vlastním lidopisným časopisem je *Săzătoarea* (Přásky), red. A. Gorovei. Vychází ve Folticeni od r. 1892. Hlavní účel je sbírat material. V Řecku je podobný časopis v Athénách *Eosia* red. G. Drossinis.

8. Anglické v Anglii a Americe.

Folklore. A. Quaterly Review of Myth., Tradition, Institution and Custom A. Nutt. London. Jest to organ anglické Folklore-Society. Jest bohatou studnicí národopisu ze všech zemí, kde Angličané mají své osady, kmenů primitivních. Ale též srovnávací studie a theoretické přináší Vycházel do r. 1889 pod názvem *Folklore-Journal* (devět ročníků), načež splynul The Archeolog Review v jediný časopis pod nynějším názvem. Spoluredaktori vedle Nutta jsou Abercromby, Gomme, Jacobs. Vedle redaktorů ze spolupracovníků uvedeme aspoň některá jména: Jevons, Hartland, Stokes, Smiths, Lang, Godden, Duncan, Powelle, Evans, Clodd, Crawley a j. v. Zkratka: Flkl.

The Journal of American Folklore. Ed. W. W. Newell. Boston and New-York. Publ. for. The Amer. Folklore Society. — Amerika skýtá národopisu velmi bohatou ženě Indiani, černoši, různí přistěhovalci, jatd. Co je tu různých živlů. Časopis vychází od r. 1888 a zabývá se hlavně Indiany, méně černochy a ostatními. Zkratka: JAmerFlkl. Jiné časopisy, *The Folk-Lorist*, *The Review of Folklore* (red. F. Starr), *International Folk-Lore Association* (vesměs v Chicagu) známe zatím jen ze správ časopiseckých.

Mimo uvedené časopisy jsou ovšem i jiné věnované zvláště národům asijským, afričkým atd. Zprávy o nich najdeme však i v těch, jež jsme uvedli, a látkou jsou nám přece již příliš vzdáleny.

Bibliografie za rok 1895.

1. Česká (sestavil E. Kovář, recensem přispěl L. Niederle).

Adámek K. Z národopisných výstav I. početní knížky, II. památky evanjelíků ve východních Čechách. ČL. IV. 133, 328, 483.

Adámek K. V., O úkolech českého studia národovědného se zvl. zřetelem k dosavadnímu vývoji národopisné činnosti české (Květy 1895. II.)

- Týž psal o společenstvech na Hlinecku v Národ. Listech 1895. S. 150.
- Antoszka. O Czechach, ich kraju i žyciu. Warszawa 1895 (W. Obuchowski) str. 34. Popularní knížečka pro lid.
- B-y A., Poverty a obyčaje vo Zvolen. stolici. Sl. Poh 1895, str. 122.
- Baldessari Vojtěch, Národní pohádky. Velké Meziříčí 1895. S. 53.
- Bartoš Fr., Dialektologie moravská II. (Nářečí hanácké a české.) V Brně 1895. Nákl. Mat. Morav.
- Bartoš Fr., Zpráva o rukopisných sbírkách národ. písni moravských z 1819, chovaných ve Františkově Muzeu v Brně. (Zvláštní otisk z Annales, Mus. Francisceum v Brně 1895). Jsou to písni, jež byly na rozkaz nejvyššího kancléře hr. Sauera po všech zemích rakouských sbírány. Na Moravě byl místodržitelem tehdy hr. Mitrovský, jenž řídil se vzorem českého nejvyš. purkrabího hr. Kolovrata. Sebrané písni české i německé zaslány byly po 2 exemplářích, jeden pro vídeň. společnost přátel hudby, a druhý se uložil ve Františkově Muzeu. Mnohé z těchto písni dosud nebyly uveřejněny a vůbec je celá sbírka velmi vzácná.
- Beran Václav, Popěvky při nošení jídel o svatbě. ČL IV. 502.
- Bolech V., Pověst o Jakubu Kubatovi z jižních Čech. ČL V. 52.
- Bolte J., Zwei böhmische Flugblätter des XVI. Jahrhunderts. Afslav. Ph. sv. 18.
- Bouchal Fr. B., Koupání krále na Jihočesku. ČL IV. 543.
- Týž, Pohádky z Krumlovska. ČL IV. 300, 541.
- Cyterák J., K svatebním obyčejům na Smíchovsku. ČL V. 58.
- Čapková Božena, Lidové pověsti o vodníkovi. (V Úpici a okolí sebralá). ČL V. 73, 172.
- Čelakovský Jar. Dr., Práva a svobody domažlických Chodů za starodávna. (Privilegia král. měst venkovských z let 1225—1419 II)
- Čižmář J., Obchůzka Valachů ve Vyzovicích na Moravě. ČL V. 188.
- Týž, Čáry a pověry lidu morav.-slovenského. ČMM 1895, str. 40, 155, 247, 344.
- Domorázek Frant., Lidové zvyky, pověry a báje při úmrtí a pohřbu. ČL IV. 241.
- Dostál Alojs, Kmotr. Podle lidového podání. ČL IV. 122.
- Dušek V., Příspěvky k dějinám české dialektologie I. Jan Blahoslav ČCM 1895, str. 175, 462.
- Ešner Václav, Máje z okolí uhlířsko-janovického. ČL IV. 1.
- Fikar J., Strakonický dudák u hudební kapely pluku č. II. v Písku. Pcdává J. Pinl. ČL V. 19.
- Flos Fr., Staročeské hry vánoční:
- I. Narození Krista Pána. ČL IV. 125.
 - II. Příjezd svatých tří králů do Betlema. ČL IV. 127.
 - III. Hra o třech králech. ČL IV. 128.
- Franko Ivan Dr., Pověst o Přemyslově kvetoucí lísce a pověsti o kvetoucí holi. ČL IV. 22.
- Goda M., Svadobné obyčaje v Slov. Aradáci. Sh. Pol. 1895, str. 449, 561, 619.
- Hajný Aug., Lidová hra vánoční o třech králech v okolí Nymburka, ČL IV. 532.
- Hanuš Jos, Letnice na Přeloučsku. ČL IV. 510.
- Týž, Věnčení kříže a hospody na letnici v Cholticku. ČL IV. 97.
- Hauer Václav, Selský statek ve Slezsku. ČL IV. 8.

- Hauer V., Přídky na Opavsku. ČL V. 131.
- Havelková Vlasta, O starobylosti národního vyšívání moravského. (ČMOI 1895, p. 64). Autorka soudí na starobylost některých prvků ornamentačních, jimž podkládá význam symbolický, dávnou tradici uchovaný. K.
- Heilich J., Čarodějníc v žábu se proměnil. ČL IV. 517.
- Heran Fr., O písni národní se zřetelem na nynější dobu. V Praze 1895. Brožurka je psána pro poměry české, ale hodí se i pro jiné. Viz Rozpravy všeob.
- Herzog A., Slovenske Rätsel aus Nagy-Kosztolány. (AURq VI. 1895, str. 31 n.)
- Hoblová Barbora, O švadlenách, krajkářkách, stavěckách čepců a kytkářkách na Miadoboleslavsku. (ČL 1895, str. 302 a 406.) Důležitá studie k vývoji lidového kroje českého v tomto století. Obírá se hlavně čepci a holubinkami.
- Hol'uby J. L., Korhel', čert a smrt z Beckova na Trenčianskom Po-váži. ČL IV. 13.
- Týž, Obrázky zo života podhradských zemanov v Bošáckej doline na Slovensku. ČL IV. 412, 506.
- Týž, Ukázke žartovného prekárania slovenského. ČL V. 33.
- Týž, Z mojich žiackých časov modranských. Sl. Poh. 1895, str. 43, 74.
- Týž, Výlet do šútorskoy doliny v Turci ibid. 460, 556.
- Hošek Ignác, Povídky z okolí svojanovského (ve vých. Čechách) vypravované místním nářečím. ČL V 77.
- Hraše J. K., Dary Meluzině, aby neskučela. ČL IV. 543.
- Týž, Vystrojování, nošení, utápění a upalování smrti na smrtelnou neděli. ČL V. 184.
- Hruška Jan Fr., Statek i chalupa na Chodsku. ČL IV. 206, 315.
- Hutter Th., Die Wünschelruten und Schatzgräber in Böhmen. (Zeitsch. f. Culturgesch. 1895 II., str. 126 n.)
- Chorvát K., Niekoľko myšlienok o štúdiu ľudovom. (Sl. Poh. 1895, str. 558.) Projevuje některé myšlenky o studiu národopisném, spec. na Slovensku.
- Týž, Smrť, pohrab a mŕtví v tradici i zvykoch ľudových. Sl. Poh. 1895, str. 16, 89.
- Týž, Slovenská svatba Sl. Poh. 1895, str. 518, 577, 651, 698.
- Jakubec Jan a Alois, České tkalcovství rukodílné. Příspěvek k českému názvosloví. ČL IV. 34.
- Janás V., Chození s »perchtou«. Příspěvek k chození s »klibnou«. ČL IV. 55.
- Janík L., »Podhoděnec«. Pověst moravská. ČL IV. 523.
- Janoušek V., Kocandy v Čechách I. ČSpsč. III. 24.
- Jirásek Al., Proti zlodějům. ČL V. 154.
- Jurkovič Dušan, Lidový kroj čičmanský. (ČL V. str. 65.) Jako celý byt domácí obyvatelů Čičman (horské vsi na Trenčansku) je důležitý — zachovány jsou tam i zbytky zřízení zádruhového — tak i kroj je starodávný. Ženský zároveň jeden z nejkrásnějších v celém Slovensku.
- Kalousek Jos. Dr., Josef Procházka, příklad českého písmáka. ČL IV. 214 a ČL V. 25, 129.
- Týž, Martin Kroupa, písničkář v druhé polovici věku XVIII. ČL IV. 50
- Týž, K dějinám lidové pověry české. ČL IV. 49.
- Týž, V záležitosti křížů t. ř. cyrilometodějských. ČL V. 130.
- Kameníček Fr. Dr., Pamětný spis nejmenovaného pozorovatele o příčinách selského pozdvižení v Čechách r. 1775. (Věstník král. Spol. nauk 1895, II.)

Karásek Jos. Dr., Poštorňa, Nová Ves, Hlohovec (sborník Čechů dolnorakouských. Praha, 1895. Cena 2 zl.) p. 216. Po starších pracích Šembery, Herbena atd. tato studie nejdůkladněji vyčerpává to, co víme o Čechách v Dolních Rakousích, jejich jazyku, písni, hudbě, kroji a obyčejích. Na hranicích moravských zasahá, jak známo, do Rakous element slovanský, jednak na západ od Břeclavi (Poštorňa, Nová ves, Hlohovec, Valčice, Cahnov atd.), jednak v ostrově za Mikulovem (Frelešdorf, Gutjeld a Nova Prerava). Práce p. Karáskova obírá se jen Poštorňou, Novou Vsí a Hlohovcem. Jak v ostrově mikulovském tak i Slováci z těchto tří uvědomělých obcí jsou vlastně původu chorvatského (stará generace dosud hovoří chorvatsky) tvoříc část kolonii, jež běží v dlouhé řadě od Drávy a Mury po západě uherských hranic až po Prešpurk. Spisovatel líčí zde jejich nářečí, kroj, zvyky, způsob obydlí atd. vždy se zřením na sousední kraj moravský. Na konec připojeno také 27 písni a jiné.

N.

Kessler Jos., Nešťastní dny v roce ČL IV. 525.

Klusáček Em., Kocandy v Čechách II. ČSpsč. III. 24.

Klvaňa Josef, Kolikrát jest kroj na Moravském Slovensku? (Kalendář Matice Hodonské na rok 1896.) Hodonín 1895, p. 114. Velmi důležitý článek podávající první na velké zkušenosti založené roztrídění krojů moravského Slovenska a zároveň podrobnou mapu jeho rozložení. Klvaňa dělí kroj na 4 hlavní typy: a) kroj Hanáků slováckých (Čejkovice, Podivín, Kobylí, Klobúky, Žďánice a pod.), b) slovenský (1. břeclavský čili podlužácký, 2. mutěnsko-hovoranský, 3. dubňansko-milotický, 4. kyjovský, 5. bohuslavský, 6. vracovský, 7. žeravský, 8. domanínsko-osvětimanský, 9. hradištský čili dolácký [s odstímem polešovským, velehradsko spytinovským, staroměstským, bílovickým], 10. buchlovský, 11. kunovský, 12. hradšovský, 13. vlčnovský, 14. uherskobrodský, 15. bánovský, 16. nivnický, 17. uher. ostrožský, 18. veselský, 19. strážnický, 20. rohatecký), c) kroj horňácký (1. velecký, 2. straňanský, 3. březovský, 4. starchrozénkovský), d) kroj valašskoslovenský (1. luhačovsko-pozlovský, 2. slavicko-bojkovský). Celkem přes 30 typů.

N.

Týž, O pentlení nevěst a družiček na Moravě. (ČL 1895, str. 417.) Pentlení nevěst obvyklo je dosud na Slovensku a na Valašsku. Bývalo i na Hané, Záhoří a v Čechách. Jest to zvláštní svatební úprava hlavy nevěsty velmi nápadná a malebná a důležita proto, že dle vývodů spisovatele jest zbytkem ústroje z dob středověkých. — Poukázáno je i na analogie lužické a rusínské. — Článek velmi cenný.

N.

Klvaňa J. a Šíma J., Vzorky slováckého vyšívání. (ČL 1895, str. 221.) Řada (34) pěkně kreslených vzorků z obojků a priramků moravských Slováků. N.

Kofránek Karel, Pověsti o »Hořických trubičkách«. ČL IV. 342.

Konečný B. V., O hastrmanovi. (Ze Skutečska.) ČL V. 54.

Týž, Cantor vypůjčuje si peníze r. 1657. ČSpsč III. str. 28.

Týž, K organizaci národopisné. ČSpsč III. str. 80.

Týž, Ze žluté knihy skutečské. ČSpsč III. str. 16.

Konopas Jan, Domlaty. Vesnická slavnost v okolí boleslavském 108.

Týž, Šedívek. Národní slavnost v okolí boleslavském v letech padesátých. ČL IV. 526.

Konopík J., Masopust na Chodsku. CL IV. 297.

Köpl K., Velikonoční slavnost lidu pražského v Král. Oboře v XVI. století. Z archivu místodržitelského otiskuje ČL V. 18.

Köpl T., Tvrđe lebky. ČL IV. 342.

A. Kotík, Naše příjmení. Praha 1895. V komisi Fr. Řivnáče Srov. ČL IV. 347.

Koula J., O změnách vzorů na jihočeských rouchách. ČL V. 160.

Kozák Martin, Lidé ve službách obecních. Podle bývalých poměrů na Plzeňsku podává ČL V. 134.

Kozák Mar., Lidé ve službách hospodářových jindy. ČSpstč. III 78.

Král Josef F., Komedie o narození Pána Ježiše Krista, totiž o přijetí sv. tří králů a o smrti krále Herodesa. Ze starých rukopisů podává ČL V. 137.

Král Jos., Přísaха Mandaleny Kubiasovy, obviněné z travičství r. 1652. ČL IV. 524.

Týž, Divadelní hra lidová o sv. Janu Nepomuckém. ČL IV. 400.

Král Jos., Holubářský cech ve Vamberce ČL V. 52.

A. K (rálovec), Chození s králem, národní slavnost českoslovanská (provedeno »Úhlavou« v Klatovech 17. září 1895.) Klatovy 1895.

Královec J. a Čadek J., Hra na krále o letnicích na Domažlicku. ČL IV. 392

K (rejčí), v kritice spisů J. Košťálových rozepsal se o tom, jak sbírat a podávat folkloristický materiál. (Naše doba II. 1051.)

Kuba L., Česká muzika. Staré tance z Domažlicka. Poděbrady 1890. 2 zl. Úprava klavírní. Obsahuje tance: 1. Bavorák. 2. Má hubičko, šorlicko. 3. Po louce chodila. 4. Pod našima okny rozkvítá bez. 5. Na tom našem ouvárečku. 6. Na tej louce zelený. 7. Skály se pukají. 8. Ty jsi si myslila. 9. Zahrajte mně nahoru. 10. Za to já, můj chlapče. Sv. ČL V. 90.

G. J. Lašek, Třicet dva národní tanče. V Kutné Hoře 1895. Jest to jen úprava lidových tanců popsaných prof. Vycpálkem ČL I. a II.

Levy Fr., Vánoční hra žáků (studentů) staročeských. ČL IV. 308.

H. Lopaciński (R. Lubicz), Dyjaktologja czeska na Wystawie Ludoznawczej w Pradze. Prfil V.

A. Maysl, Okres Slanský na Národopisné Výstavě Českoslov. v Praze r. 1895. V Praze 1895. S. 47.

Ferd. Menčík, Velikonoční hry. V Holešově 1895. 8⁰ str. XX. a 332. Rec. AfsPh. XVIII. 306 (V. Jagić), ČL V. 84. ZfÖstVK 1895, str. 309 sl. 356. Zd VfVK V. 114, VI. 108. 1895, str. 309 sl. 356. Srv. pojednání svob. pána Josefa A. von Helfert: »Böhmische Weihnachts- und Passionsspiele« v ZfÖstVK I. str. 167 sl.

Týž. Přispěvky k dějinám českého divadla. V Praze s. 170. (Rozpravy čes. akademie Tř. III.)

Týž, Modlitba k P. Marii ČČM. 1895, str. 486.

Meringer Rudolf dr., Die čechoslawische Ausstellung in Prag, speciell in Bezug auf das čechische Haus und seine Geräthe. (Sitzungsber. der anthr. Ges. in Wien 1895 p. 98.) Popis naší vši výstavní a srovnání plánů, prvků i nářadí našich typů příbytkových s typem jihoněmeckého domu francského. Autor ne-našel nic odchylného: »Kein urslavisches Haus, kein čechoslavisches! Das wohlbekannte fränkische auf Schritt und Tritt und auch sein Hausrath (p. 104.). . . . N.

Mišík Štefan a J. Škultéty, A kej viery sú Slováci? (Sl. Poh. 1895.) Několik drobných, ale důležitých článků, jež jednají o tom, kde na východě přestává hranice Slováků a kde Rusi počínají. V č. 6. p 383. tohoto ročníku Pohledů redaktor Škultéty napsal, že Slováci uherští nejsou jen katolíky a protestanty, ale i uniaty. Dovolal se při tom Srezněvského, jenž ve své recensi Šafaříkova národopisu podotkl, že sice uniaty prešovské diecése zovou se Rusy, ale řečí jsou však Slováci. K této poznámce Škultétyho napsal Mišík dopis uveřejněný, jehož účelem jest stanoviti, kde jest národnostní hranice Rusů a Slováků ve východních Uhrách, a k ní opět Škultéty připojil svoje mínění, trvaje na slovenskosti části uniatů ve Spiši a Šaryši. Nicméně Mišík setrval opět na svém a navrhl míti za Slováky a za Rusy lid, dle toho jak se sám k jednomu neb druhému kmeni čítá.

- A. Sobolevský v referatu o tomto sporu (K. Ct. 1895 p. 235) žádá však hlubšího studia v této otázce. N.
- Moravec Bedřich, »Světem jdoucí« ČL IV. 308.
- Nerad Fr., O umírajících a mrtvých. Pověry sebrané v Jesenici u Sedlčan. ČL IV. 536.
- Týž, Šenkýř a řezník. Pověry, sebrané v Jesenici u Sedlčan ČL 536.
- Paroubek Otakar G., O lidu poddaném na panství poděbradském za XVIII. věku. Další stať ČL IV. 99. 197.
- Pastrnek Fr. dr., Ukázka nářečí krajnanského (ze Slovenska). ČL V. 158.
- Týž, Studium Slovenčiny, Sl. Poh. 1895. str. 57, 118, 252, 438.
- Pátek Ferd., Česká literatura folkloristická za rok 1892. ČL IV. 150, za rok 1893 V. 190.
- V. Paulus, Knihy lékařské z mnohých kněh vybrané a na větším díle věci zkušené tuto pořádně jsou sepsané LP 1597 a nyní nově přepsané LP 1629. Obsahem opatřil a k tisku upravil. V Chrudimi 1895.
- Týž, Z paměti města Chrasti. Artikule kůru literáckého z r. 1766. Památky cechovní. Sr. ČL V. 84.
- Peck Ed., Lid na Vyzovsku. Č. M. Ol. 1895 p. 10, 56, 106, 136.) Obsáhlé národnopisné statě o lidu valašském z okolí Vyzovic na Moravě. I. Výroční obyčeje, zvyky, pověry, slavnosti a zábavy. II. Zvyky a pověry při hospodářství. III. Ubelská dožinka (z Ubla u Vyzovic). IV. Čím si pomáhá chudobný lid od nemocí. N.
- Petrák Jos., »Pořádek« panských mlatců z Horního Pojizeří. ČL IV. 398.
- Týž, Svatojanská postýlka ČL IV. 538.
- Týž, Vodník na Lomnicku. ČSpsč. III. 4.
- Petruškin. Šarišská porekadlá z okolia bardiovského. Sl. Poh, 1895, str. 186, 377.
- Pinl J., Strakonický dudák u hudební kapely pluku č. II. v Písku Sepsal † J. Fikar, měšťan strakonický. ČL V. 143.
- Pisch O., Sbírka předloh moravského ornamentu. Kroměříž 1895. I. sešit. K stávajícím již sbírkám sl. Waltrové, p. Šimy, p. Socháně atd. přistupuje tu nová sbírka vzorů lidového ornamentu z výšivek moravských. Vyjde v 6 seš. po 50 kr. N.
- Pittnerová V., Črty ze žďárských hor. Rokem a životem. Praha 1895. (Cena 45 kr.) Ličení lidového života jednak během roku, jednak od kolébky do rakve z hor v okolí Žďáru na Moravě.
- Táž, Hotovení kráslic. ČL VI. 515.
- Plotěný P. V., Chození s »matičkou« a se soškou Panny Marie ČL IV. 341.
- Podlaha A. dr., Zprávy missionářů o českých pověrách lidových z druhé polovice XVIII. století. ČL IV. 189.
- Polívka J. dr., Pohádkové studie. ČL IV. 513.
- Týž, Bibliographie der österreichischen Volkskunde. 1894. III. Die Čechoslawen. Bearbeitet von — ZfÖstVK I (1895) str. 353-361.
- Pozdník Č., Neomylný prostředek proti klepům. ČL IV. 343.
- Prousek Jan, Dřevené stavby starobyle roubené a lidový nábytek v severovýchodních Čechách (Praha, Šimáček 1895). Cena 1 zl. 80 kr. Vědeckého výkladu o vzniku a vývoji lidových staveb severočeských v díle tomto není. Je psán z hlediska uměleckého. Prousek na svých potulkách v Podkrkonoší, hlavně na Turnovsku, bědlivě si všimal zbytků starých staveb lidových, a pokud se mu z uměleckého hlediska zdaly být pozoruhodny, zaznamenával a okresloval. Řada kreseb těchto, dříve po různých časopisech publikovaná, sebrána je nyní v tomto díle, pěkně upraveném, se stručným průvodním textem. Co o stavbách platí

- Urban M. Dr., Die Kreuzsteine in Westböhmen. ZföstVK. I. 1895 p. 252.
 O kamených křížích postavených na památku různých událostí v kraji chebském
 a planském. O výkladu, jež se k těmto křížům poutá, viz dále spis M. Speran-
 ského v tomto seznamu.
- Václavek Mat., Obrazy ze života bývalých cechů řemeslnických na
 Vsetíně 1895. S. 80.
- Válek Jos., Valašské písni »o dožatéj« ze Vsacka na Moravě. ČL IV. 15.
- Wanklova M., Ozdoba židlic na Moravě ČL IV. 5.
- Vaňous Fr., Chození s králem v letnicích v ok. Vlastiboře (v Jihoč.)
 ČL IV. 32.
- Vansova F., O bačovi, který nosil zabitého člověka na chrbte. Z naší
 dědiny rozpráva. ČL V. 174.
- Táž, Z naší dědiny. Sl. Poh. 1895.
- Velikonoce, sbírky zaslané ČL IV. 322.
- Winter-Zikmund Dr., Staročeský doklad o oznamenání na vrubě. ČL V. 157
- Wintera V. P., Výslech dobrodružného lancknechta v Broumově r. 1615
 ČL. IV. 385.
- Vitásek J. R., Říkání při hodování svatebním z Trojanovic u Fren-
 štátu ČMOI. 1895, str. 150.
- Vluka Jos., Pastouškové (tři králi) ve Slezsku. ČL IV. 313.
- Týž, Znivuvka (dožinky) z Orlové ve vých. Slezsku. ČL V. 38.
- Vrba K. Dr., O meteoritech. V Praze 1895. Instalační řeč rektora na české
 universitě, všímá si pilně pověsti lidových starých i novějších.
- Vršatský, Prostonárodné povery z mikuš. doliny. Sl. Poh. 1895, str. 492.
- Vyhlídal Jan P., Ze slezské »pivnice« (sklepu) a kuchyně. ČL IV. 445, 497.
- Národopisná Výstava Českoslovanská v Praze 1895. 1. Hlavní katalog a průvodce,
 vydal výkonný výbor 1895 str. 512. 2. nádherné illustr. dílo vydává výkonný
 výbor NVČ a NSČ. Prací spisovatelův a umělců českých pořádají K. Klusáček,
 Em. Kovář, L. Niederle, Fr. Schlaffer, F. A. Šubert. Tiskem a nákl. J. Otty.
- Zamastil K., Dávka ořechů z Přemyslova pole v Stadicích. ČL IV. 448.
- Želinka F. V., Sbírka lidového podání z Berounska, Beroun 1895. S. 78.
 Srov. ČL V 87.
- Zíbrt Čeněk Dr., Jak se kdy v Čechách tancovalo. Praha, Šimáček 1895.
 391 + XXXII stran. Historie tance v Čechách na základě historických pramenů,
 od nejstarších zmínek v kronikách, až po první český ples r. 1840. Schází vy-
 ličení tanců lidových, jež má následovat v díle samostatném. Srov. ZdVfVK V.
 234, Wla X. 859.
- Týž, Přastva vřeteny s přeslenem ČL IV. 54.
- Týž, Bájeslovné drobnosti ze zač. věku XV. (Vodní muž. — Perchta ibid. 523.
- Týž, Balbínova zpráva o duhových miskách (r. 1661) ibid. 522.
- Týž, Dřevěné zámky v Čechách a na Moravě. ibid. 291.
- Týž, Dřevěné kostelíky v zemích českých. ibid. 139.
- Týž, »Klíče od bílého dne« v písni staročeské z r. 1539. ibid 294.
- Týž, Šafaříkovy zápisky o písničkách »sotáckých« na Slovensku ibid 481.
- Týž, Z národopisného ruchu, ibid. 247, 344.
- Týž, Z netištěných zápisů Boženy Němcové, ibid 196.
- Týž, Zpráva Jana Jeníka rytíře z Bratřic o trestech řemeslníků ne-
 poctivých, ibid 119.
- Týž, Staročeské rýmování o pernikářství z r. 1744. Z rukopisu Musea
 král. čes. k tisku upravil. V Praze 1895. 16° 161.

- Týž, Zprávy jezuity Albrechta Chanovského a Jana z Bratřic o výročních pověrách a slavnostech staročeských 1895, 8 str. 96.
- Týž, Moravská píseň o proměnách světa ČMM 1895 str. 174.
- Týž, Zbytky českých písni světských z věku XVI—XVIII. ČČM 1895, str. 110
- Týž, Národopisné studie našich umělců. I. Věšínovy kresby ze Slovenska ČL V. 56.
- Týž, Bibliografický přehled českých národních písni. V Praze 1895, 8°. str. 326. Rec. Archiv f. slav. Philologie XVIII. str. 613 sl. (J. Polívka). Wisła X., str. 160 sl. (Jan Karłowicz).
- Týž, O praktickém použití lidového ornamentu českého. Se zřetelem ku průmyslovému oddělení Národopisné výstavy českoslovanské. ČL V. 39.
- Týž, Pověsti o původu Fidlovačky a zpráva Jana Jeníka z Bratřic (Národ. Listy 1895, č. 162.)
- Týž, Z ruchu národopisného. ČL V. 84.
- Týž, Národopisná Výstava Českoslovanská. (Český Lid V.) Průvodní text k řadě obrázků a celým ročníkem se táhnoucí.
- Zíbrt Č. Dr., a Tyršová R., Česká chalupa. Umění lidové na jubil. výstavě. Zvl. otisk z díla »Sto let práce« s. 631—651. Srov. Osvěta 1895 II. 1126.
- Žipek Jos., Pověry, obyčeje v nemoci, smrti a pohřbu na Strakonicku ČL IV. 533.

2. Z bibliografie lužické.

- Ćerný Adolf, Istoty mityczne Serbów Lużyckich. Przełożył z lużyckiego Bronisław Grabowski. Wła IX. 40, 249, 673. (pokračování z r. 1894).
- Gander K., Niederlausitzer Volkssagen, vornehmlich aus d. Stadt- und Landkreise Guben. Berlin 1895
- Kühnel P., Die slavischen Orts- und Flurnamen der Oberlausitz. (Fortsetzung). Neues Laus. Magazin. 1895 LXXI. p. 241.

3. Polská (E. Kovář a J. Polívka).

- A pochyłone. Wła IX. 415.
- Bystroń Jan, Legienda o św. Piotrze i podkowie. Wła IX. 116.
- Edmund Callier, Kruszwica. Inowrocław 1895 str. 170. Srov Wła X. 191.
- H. Czechowska, Wesele w Rudzku. (Odb. z Mater antrop.-arch. i etnogr. Akad. Um.), Kraków 1895, 8° str. 32.
- Dobrowowski A., Lud hrubieszowski. Lud I, 157 sl., 207 sl., 244 sl.
- Erzepki B., Próbki gwary mazowieckiej z końca XVII. i początku XVIII. w. (Odbitka z XXI. »Rocznika Tow. Przyjaciół Nauk« w Poznaniu. Poznań 1895 8° str 11.)
- Finkel L., Bibliografia Historyi Polskiej, II. sv. 1 seš. v Krakově 1895, str. 531—688, obsahuje země- a národopisné publikace (čísla 11000—12517 jsou národopisná).
- Fudalewski W., Miasto Opatów podług miejscowych źródeł i podań 1895 8° str. 119. Ref. Wła X. 156.
- Gawrońska Ant., Bajki, gadki, przysłowia i piosneczki, spisane z ust ludu dla dzieci. Warszawa 1895.
- Gawroński Fr., Prawo bartne XVI w. Przyczynek do historji pszczelictwa w Polsce. Lwów 1895.
- Głoger Zygmunt, Frycowe v Korytnicy. Wła. IX. 765.

- i o selském nábytku, malovaném z těchž končin. Srv. ČL v 85, ZfÖstVK I. 310.,
Svět. 1895. čís. 44. Lit. L. 1895, 350. Lud. II. 75. N.
- F. Prusík. Dvě písňe z r. 1749. Zprávy učené společnosti 1895 čís. 6. Z lidové
mediciny — tamtéž —.
- Přikryl Fr. P., Die Bevölkerung am Záhoří in Mähren. (Mit 2 Abb. und
1 Karte). I. (1895) p. 193, 234. Popis moravského Záhoří a jeho lidu, pokud se řeči.
oděvu a hlavně zvyků týká. Srv. téhož spisovatele Český spis »Záhoří.« N.
- Pudil J., Panství Vysoký Chlumec v táborském kraji za doby před-
bělohorské (v r. 1617.) ČL V. 186.
- Rerych B., Kroj na Polensku. ČL IV. 539.
- V. Rizner, Magické recepty hospodářské. Sl. Poh. 1855, str. 123, 183, 378,
- Rosůlek Fr., O muži ohnívém a světýlkách. ČL IV. 394.
- Řezníček V., Mandel šelmoyství a kousků Krakonošových V Praze 1895.
- Sborník národopisný okresu hořického. Vydán péčí redak. komitétu národopis-
ného odboru v Hořicích. Hořice 1895. S. 423. Nejlepší publikace tohoto rázu
vyšlá k výstavě národopisné. Vyčerpává téměř všechn lidovědný material okresu
hořického. O jednotlivých důležitějších pracích viz autory zvláštní. N.
- Sborník Čechů dolnorakouských. Red. Dr. J. Karásek. Má velikou důležitost
pro poznání historie a socialních poměrů dolnorak. Čechů. O části národopisné
viz Karásek.
- Sekerka P., Svadobné obyčaje v Hlbokom v Nitransku. Sl. Poh. 1895, st. 93.
- Schwarz V., O právních obyčejích lidu v krajině strakonické. ČL IV.
193, 338, 389, ČL V. 27
- Týž, Proč vzal Bůh lidem vědění o smrti. ČL V. 543.
- Týž, Proč je kůň nenasytný. ČL V. 64.
- Slavnosti a obyčeje lidové z Moravy na NVČ V Praze 1895. Do sbírky přispěli
Válek (Valašská svatba), týž a Přibyl (Valaš. dožatá), Zeman (Svatba slovácká),
Konečný (Svatba z Troubska u Brna), Sojka (Hody Troubské), Bakešová, Sojka
a Kocman (Královničky Troubské), Zdráhal (Hanácká svajba).
- Schuster Ad., Vrať se zase! ČSpstč. III. 8.
- Siblík Josef, Kocandy v Čechách ČSpstč III 24.
- Smetana S., Z myjov. jazyka. Sl. Poh. 1895, str. 443.
- Smetanka Em., Z bývalého života na moravském Novoměstsku. Dě vy-
pravování starých lidí píše ČL V. 179.
- Smolkova Marie A., O původnosti a starobylosti splétání čipek v Uher-
ském Slovensku ČSpstč. III. 97. Článek velmi důležitý. Uvádí nás poprvé
k hlubšímu porozumění tohoto odvětví lidové práce na Slovensku, v němž byly
dříve tvoreny věci překrásné. Nyní čipkarství upadá. Čipky hotoví se hlavně jen
v Liptově a Hontu. (Srv. článek P. Križka »Tkáčstvo« v Slov. Poh. XI. 533. a
A. Kmeťa tamže XIII. 61.). N.
- Smutný V., Řemeslný ornament český. Několik slov o lidovém ozdobnictví.
Praha 1895. Sbírka ornamentů, kterými lid zdobi u nás výrobky kolářské, ko-
vářské a tesařské. Účel praktický — znovu vzkřístit lidovou ornamentaci v těchto
oborech. N.
- Soukup Jan, Kráslice na Národ. výstavě českoslovanské ČL V. 67.
- Týž, Národopisná výstava českoslovanská. ČSpstč III. 37, 67, 108.
- Сперанский М., Природожные кресты въ Чехии и Моравии и византийское
влияние на западѣ. Москва 1895. Spis má výsledkem svým i dosti interessa národo-
vědného. Před lety u nás prof. Havelka a J. Palmov na Rusi v starých kamenných
křížích, jaké se dosti hojně nalézaly na Moravě a v Čechách, viděli kříže cyrillo-
methodějské. Proti tomu vystonpil prof. Kalousek již v Atheneu (III. p. 7.), později

v Českém Lidu hlavně prof. Šolta ukázal, že jsou to vesměs kříže postavené na památku událostí, ponejvíce vražd, neštěstí a pod. K těmto řadí se i A. Speranskij na základě archaeologickém. Forma křížů není mu byzantská. Jinak vliv byzantský v Čechách a na Moravě byl. K též otázce svr. i dva malé příspěvky prof. J. Kalouska a V. Honka v ČL IV. str. 371 a J. Kalouska tamže V. str. 130. Ref. J. Polívka Arch. XIX (1896) 315—316. Nepovšimnutý zůstaly od Speranského zprávy o těchto křížích v Č. Lidu II. 137 a násl.; IV. 270 a násl., 371 a násl. Dále rozprava: Alte Steinkreuze und Kreuzsteine aus der Umgebung von Mährisch-Trübau und Zwittau, kterou sepsal A. Cerny v. Mittheilgen der Central-Comm. 1895, str. 74 a násl.

N.

Spiess B. V., Divadelní hra lidová o sv. Jiří mučedníku ČL V. 45.

Svatba selská z Plzeňska na NVČ. V Praze r. 1895.

Svatební průvod z kraje litomyšlského ČL IV. 245.

Svoboda Jan Václav, O holubinkách ČL IV. 145.

Svoboda Jan V. z F., Některé lékařské prostředky na Skutečsku ČSpstč. III. 37.

Šebesta Jos. Dr., Doktor Fous a Markyta v masopustním průvodu na Sušicku ČL. IV. 525.

Týž, Chození s kobylou (klibnou) na Sušicku. ČL IV. 299.

Šebestova Anna, Služba na vsi. Ze sbírky jihočesk. obyčejů a pověr ČL IV. 537.

Šilhavý Frant., Z vesnického mlatu ČL. IV. 396.

Šimák J. V Dr., Kterak ovčák proti vlku čaroval. ČL IV. 57.

Týž, K pamětem o sklářích v Pojizeří. ČSpstč. III. 9

Šimek J., O kutnohorských čarodějnících v XVI. století. ČL IV. 26, 110.

Šnajdr Ludvík, Palaeethnologické aforismy, hledící především k obyvatelstvu země české. (ČL. 1895 str. 76, 172, 249, 364.) Studie, jež má za úkol vysvětliti z anthropologického hlediska prvky, z kterých se složil národ český s častými ohledy na celé západní slovanstvo. Opírá se tu hlavně o rozložení barvy očí a vlasů, podkládaje různým stupňům jejím prvně rozdíly kmenové. Závěr jest následující: Mezi obyvatelstvo pravěké autochthoní vniklo na konci doby černo-vlasé obyvatelstvo od Dunaje z Moravy, později i z Bavor; že za též doby vnikli sivoocí Slované (Lachové) náchodským průsmykem, pak i od západu do Čech, a že na konec ovládli zem celou modroocí Chorvati od východu přišli, jimž ale nastaly pak těžké boje s Franky a Bajuwary. Studie vyvolá dosti odporu, ale nepostrádá zajímavosti a vědeckého podkladu.

N.

Šolta A., Smejvánky. ČL. V. 190.

Týž, »Vysejpací umrlčí truhly.« ČL IV. 114.

Týž, Výkresy k vyšívání dle vzorů starobylého vyšívání selského z Chrudimska. Chrudim 1895. Cena 1 zl. 20 kr. Obsahuje 12 listů vzorů starého vyšívání, a má účel praktický uvésti je do škol.

Tejčka J., Jak jsme hrávali v kuželky. ČL. IV. 519.

Týž, Varianty k pověsti o »Zahořově loži«. ČL V. 55.

Týž, Žákovské slavnosti na sv. Řehoře I. Z okolí Jindřichohradeckého (s notovou ukázkou). ČL V. 167.

Tille V., O studiu lidu a pohádek II. ČL IV. 116.

Týž, Povídky o poutích na onen svět ČČM 1895, st. 212 (dok.).

Tobolka Zděnek V., Obraz slovanského bájesloví. ČSpstč. III. 20.

Tyršová R., O přestování národního vyšívání. ČL IV. 42.

Táž, Národopisné studie našich umělců. II. Josef Manes. ČL V. 147.

Tyršová R. a Zíbrt Č, Česká chalupa, viz dole.

- Golański Antoni, Wieśniaczka z Chociwia. Wła IX. 883.
- Grabowski Bronisław, Wystawa etnograficzna w Pradze Czeskiej, Wła IX. 847.
- Holowiski Ign., Legiendy. 3 wyd. Złoczów 1895, 8⁰ I.—134.
- Chamska Helena, Święta i uroczystości doroczne w Męczeninie pod Płockiem Wła IX. 81.
- Chata. Wła IX. 127, 402, 593.
- Chociszewski Józef. Księga Sybilińska o przyszłości. Zbiór objaśnień, proroctw, przepowiedni i jasnowidzeń. Ze starych ksiąg, z różnych pism i z ust ludu Inowrocław 1895 str. 304.
- Jastrzębowski Szczański, Przyczynek do »Sabałowej bajki« i »Matusinej duszy«. Wła IX. 118
- Kaczkowski Z., Kobieta w Polsce. I. II. Warszawa 1894—95.
- Karłowicz Jan, Systematyka pieśni ludu polskiego. Wła 1895 str. 522—528
Dodatki do nr 1—3. (Wła III., 257 sl., 531 sl., IV., 156 sl.)
- Týž. Systematika pieśni ludu polskiego. Wiśla 1895. str. 645—673.
4. Izabella i rycerz elf IV. Czterdzięci nowych odmianek. Urywki i paralele obce.
- Týž, Do »Króla Leara« (pol. varianty), 106, 455. Do »Lenory« 400. Dva Towarzystwa ludoznawcze 215.
- Karłowicz Jan i Kowerska Z. A., Pieśń o starej kowalce. (Z melodią). ibid 467.
- Kolbuszowski E., Rośliny w wierzeniach ludu: Bez. Lud I, str. 119 sl.
- K. E., Gwiazdy i grzyby w wierzeniach ludu. Lud I. str. 168 sl. 197 sl
- Kołysanka ludowa. Wła IX. 132, 416.
- Knoop Otto, Podania i opowiadania z W. Ks. Poznańskiego. Streściła z niemieckiego Z. A. Kowerska. Wła IX. 11, 305, 470. (Pokračování z r. 1894)
- Kowerska Z. A., »O dziewczynie przez rąk« Wła IX. 104. »O mu"drej dziewczynie« Wła IX. 399. »O wypluwance i pożyczance« Wła IX. 539.
Ł. H. Rogi jelenie. Wła. 115. Do pieśni na temat »Króla Leara«. 769.
- Kula. Wła IX. 127, 361—397, 402, 592, 810
- Lecznictwo ludowe. Wła IX. 122, 401, 588, 806.
- Leon Liszowski, Obrzędy weselne w Szołajdach w pow. Kutnowskim. Odbitka z tomu VIII. Wły. Warsz. 1895 str. 65. Cena 75 kop.
- Matłakowski Władysław. Melodia dożynkowa. Wła IX. 538
- Mátyás Károl Dr., Podania ze Szczepanowa, rodzinnej wioski św. Stanisława Kraków. 1895. str. 17. 8⁰. Otisk z Przeglądu powszechn. Ref. Wła 1895, str. 429
- Týž. Wilja, jeden z jasnych dni życia chłopskiego. Kraków 1895 str. 16 w 8-ce m. ref. Wła IX. str. 201.
- Týž, Z pod Sandomierza. Kilka podań ludowych napisał — W Krakowie 1895 8⁰ str. 29. (Otisk z »Czas-u« 1895 č. 178, 179, 180.) Podání lidové o hrozících pohromách, o bídě a hladu, až přijde král půlnoční, který umřel, ale žije, ten přemůže všecka království a bude vládnouti celé zemi: pak bude velmi dobře, ale málo lidí ostane, neb na deset mil cesty jeden člověk bude. Tento král z půlnoci dle víry lidové bude »náš nejjasnější princ Rudolf,« neboť on neumřel, než utekl z naší země, je v Anglii u své kmotry, též u Moskala přebývá. Přijde mu na pomoc všecko vojsko v zemi zakleté, tímto vojskem dobude všech království a bude jediným na celém světě králem. Pod Sandoměří spí vojsko zakleté a j.
- P.
- Týž, Wesele Stalowskie. Wła IX. 225.
- Týž Przewiska ludowe w pow. Tarnobrzeskim, Niskim i Brzeskim w Galicji. ibid 542.

- Týž, Zapust. — Popielec — Wielka Noc. Kilka zwyczajów ludu w Tarnobrzeskim. Lud I., str. 46 sl. 79 sl.
- Týž, Kilka zwyczajów w Tarnobrzeskiem. Lud I., str. 129 sl.
- Rostafinski J. Prof, Zielenik czarodziejski t. j. zbiór przesądów o roślinach. Zbiór wiadom. do antropol. kraj. Kraków 1895. Sbírka poznámek ze starých polských herbářů o léčebných a čarodějných účincích rostlin; příspěvkem k slovanskému lidovému lékařství. Úkolem práce je důkaz, že všechna pověra rostlinná není nic původního, slovanského, pohanského, nýbrž že cestou literární, z Dioscorida, Plinia a j. do lidu vnikla. (A Brückner, Arch. f. slav. Phil. XIX. 212.)
- M... ów Valenty, Ubiór włościan w pow. Nowomińskim. Z rysunkiem. Wła IX. 584.
- Nalkowski Waclaw, Kronika gieograficzna za r. 1894. Wła IX. 558, 770.
- Nazwy topograficzne. Wła IX. 130, 811.
- Niecenie ognia za pomocą tarcia. Wła IX. 812.
- Niedawiedzki Leonard, Dolina Zakopane. Wła IX. 119.
- Pamięć o zmarłych. Wła IX. 131, 593.
- Obszar etnograficzny. Wła IX. 591, 810.
- Peltyn Bronisław, O pożywieniu polskiej ludności włościańskiej. (Odbitka z Pamiętnika Lekars. Towarz. Warsz. Sesz. I.—II.) 1895, str. 52.
- Pisanki. Wła IX. 415, 594.
- Poglądy ludu na przyrodę. Wła IX. 130, 415, 593.
- Przysłowia. Wła IX. 129, 403, 593, 811.
- Rayski Konstanty, Śpiewki i zagadki we wsi Białej Błotnej w pow. Włoszczowskim. Wła IX. 345, 459.
- Reyman Ludwik, Dla czego u nas włościan kmiecią zwiąż? Wła IX. 639.
- Rouba Napoleon, Łachwa i mieszkańcy. Wła IX. 734.
- Sarnowska Helena, Podanie o ruinie Choceńskiej. Wła IX. 398.
- Sk. B. K., Szopka w Myszyńcu. Wła IX. 112.
- Sobótka. Wła IX. 131, 415, 594, 812.
- Sokolowski M., O budownictwie drewnianem z powodu książki Dietrichsona. Krakow 1895. Dietrichson vydal r. 1890 v Christianii dílo »De norske stavkirker«, jež je původem této práce Sokolovského, jednající o dřevěném stavitelství zemí polských a slezských. (Dle Č. Lidu V. 371.) N.
- Strzelbicki Kazimierz, Notatki antropologiczne. Wła IX. 630. Kolor oczu i włosów u ludu naszego. 637.
- Strzelecki A., Ludoznavstwo i zbieranie materialów ludoznaucznych. Lwów 1895. 8⁰ str. 33. Jest to pěkný pracovní program pro sbírání folkloru.
- Szwedzi, Tatarzy i Turcy. Wła 132, 416, 594, 812.
- Tonkiewicz J., Zbiorek wierszy okolicznościowych i różnej treści przez..., włościanina z Iwonicza. Krosno 1895, 16⁰ VIII. 160.
- Traczyk Joachim, Z okolic babiej góry. Wisła 1895, str. 75 sl. »Planetníci«: stvořeny dáblem dle vzoru Ježíšova též z hliny figurky, ale dábel nemohl jich oživiti. Vypukla právě vojna v nebi mezi anděly a däbly, tito vyhnáni do pekla. Ježíš slitoval se nad ubohými stvořenimi däblovými, a oživil jich. Nemohl jich však posílati do pekla, neboť nezhrešili, nebe pak si nezasloužili a na zemi neměli co dělati. Poslal je tedy do mračen, jimi ať řídí. Dále o pomoci proti nim, proti kroupám, zvonění. Dále poznámky o dialektech, o přezdívkách: mladík, který se oženil s nemanželský zrozenou Jevou, pojmenován Jewiász, a jich dceruška pak Jewię.

Pan Twardowski, sławny mistrz czarnoksięski, ciekawe opowiadanie, podług podań piśmiennych i legend ludowych zebrane. Mikołów 1895, 16⁰ str. 103.

Udziela S., Cholera w pojęciach ludu ziemi Sandeckiej (odb. z Materjalów antrop. archaeolog. i etnograf. I. 2), Kraków 1895, 8⁰ str. 4.

Týž, Opowiadania ludowe ze Starego Sącza. Wła IX 100.

Wasilewski Leon, Dział etnograficzny na wystawie lwowskiej. Wła IX. 209.

Wasilewski Zygmunt, Wystawa etnograficzna w Warszawie. Wła IX. 218.

Wawrzeniecki Marjan, O »fasie«. Wła IX. 117.

Wiercienski Henryk, Ze starych szpargałów. Wła IX. 534.

Wierzbowski Teodor, Dawne pieśni. Wła IX. 882.

Witanowski Michał, Rogi jelenie. Wła IX. 114.

Zakrzewski A., Ludność miasta Warszawy, przyczynek do charakterystyki fizycznej (odb. z Mater. ant. arch. i etnogr. Akad. Um. I. 1.) Kraków 1895, 8⁰, str. 38.

Zielinski Władysław Kornel, Pochodzenie i niektóre zwyczaje Cygańów polskich. Wła IX. 529.

Zielinski J. G., O »fasie«. Wła IX. 882.

Zwyczaje prawne. Wła IX. 220, 415

4. Ruská (sestavil J. Polívka).

(Anon.), Малорускія сказки и байки изъ Галичины. Живая Старина V. (1895), str. 453 sl.

М. Бережковъ., Еще пѣсколько образцовъ народныхъ историческихъ пѣсенъ, записанныхъ въ Владимиրской губ. — Нѣжинъ 1895 г. 4⁰, str. 31. Písne tu zapsané a vydané, počtem 8, dle posudku v Этнограф. Обозр. 1895, č. 4. str. 164 sl. nepodávají nic pozoruhodného. Důležitá jest malá sbírka tato, že epické písne tyto byly zapsány z úst prostých žen z třídy duchovenstva (nikoliv selských) v gubernii Vladimirske, kde dosud vůbec nebyly byliny zapsány, i historických písni velmi málo.

Богдановичъ А. Е., Пережитки древняго міросозерцанія у Бѣлоруссіи. Гродна. 1895. rec. Живая Старина 1895. V. str. 475 sl.

Daškovič prof., pojednává v Отчетъ о XXXVI. присужденија наградъ графа Уварова (Записки Имп. Акад. Наукъ. VIII., серії по истор. филолог. отдѣл. томъ. I, № 2.) С. Петербургъ 1895 o spise Vs. Th. Millera.. Екскюреы въ области русского народного эпоса. Rec. Archiv f. slav. Philologie XIX, 304 sl. (V. Jagić).

Демичъ В. Ф., Очерки русской народной медицины. СПБ. 1895. Cena 60 коп. Obsahuje statě »Porodnictví lidové«. — »Gynekologie a pediatrie u ruského lidu«.

М. Довнаръ-Запольський, Бѣлоруское Полѣье. Сборникъ этнографическихъ материаловъ ... Вып. I. Шевченко пинчуковъ. Съ приложениемъ карты сѣв. части уѣзда и статьи о говорѣ. Кіевъ 1895 (Оттискъ изъ Универс. Извѣстій) str. XXVIII + 203 + 11, Rec. Этнограф. Обозр. 1895, č. 3., str. 159 sl.; Зап. наук. товар. ім. Шевченка XI. bibliogr. část str. 42. sl. Кіевская Старина 1896 sv. 52.

Драгомановъ М., Нові варіанти кобзарськихъ співів. Житія і Слово 1895, sv. III., str. 265 sl.; s v. IV. str. 14 sl.

Ів. Франко, Із уст народа, А) Пісні, Б) Легенди, В) Казки, Г) Новелли і фабліо, Д) Міти і вірування, Е) Оповідання про історичні особи і відносини. Житія і Слово 1895 sv. III. str. 46—76, 215—236, 369—386; sv. IV. str. 91 аž 101, 172—194, 346—367.

— Сліди снохацтва в наших горах. Житє і Слово 1895, sv. IV, str. 101 sl. (снохацтво, v rus. снохачество nazývá se obyčej takový, že tchán obcuje se snachou svou A. H. Грецъ, Грузинская повесть объ Амираиѣ, сыне Дареджана, и остатки сказаний о немъ въ картвельской народной литературѣ. (ЖМНПр. 1895 мартъ).

Б. Д. Грипченко, Этнографические материалы, собранные въ Черниговской и соединенныхъ съ нею губернияхъ, выш. I. Рассказы, сказки, предания, пословицы, загадки и пр. Черниговъ 1895, str. IV.—308. Ref. Записки наук. товар. ім. Шевченка X, bibliogr. část str. 45 sl.

Ящуржинський, Колядки релігіозно-апокрифического содержания, Київська Старина 1895, II. str. 207 sl. Ref. Зап. наук. товар. ім. Шевченка XII., наукова хроніка str. 16.

Kaindl R., Die Wetterzauberei bei d. Rutenen und Huculen. (Mitth. d. k. k. Geogr. Ges. Wien und Czernowitz). H. Pardini 1895, 8° 20.

— Die Seele im Volksglauben d. Rutener und Hazulen. (Glob. sv 67, str 357.)

Kritický přehled národopisných prací dra R. F. Kaindla o Malorusech haličských a bukovinských podal M. Korduba v XI. sv. Зап. наук. товар. ім. ІІІевченка. svr. též Kwartalnik historyczny 1895, str. 870 sl.

Коробка П., Восточная Волынь. (Живая Старина 1895 p. 28—45. Autor vyslán byv k studiu Volyně petrohradskou zeměpisnou společností, podává zde přehled svých výsledků o lidu, jeho řeči, obřadech, typu, zaměstnání.

Letowski Aleksander, Z życia ludu białoruskiego. Wła IX 514.

Лобода А. М., Бѣлорусская народная поэзія и русской быловой эпохѣ. (Этнограф. Обозрѣніе 1895, Nr. 2., str. 1—34. Spis. vyšetruje sledы epické poesie ruské (bylin) u Bělorusů: v písních běloruských, přiznává, že se nedají lehce konstatovati nepochybně její sledы, hojnější jen v běloruských pohádkách. V prose, v pohádkách vypravované sujety velkoruských bylin by mohly ukazovati snad na to, že velkoruská epika pronikla v době nedávné k Bělorusům — zapsány jsou pohádky takové jen z gubernií Mohylevské, Černihovské a Smolenské, v krajích nejvíce se stýkajících s velkoruským živlem. Spis. však odporuje tomu, neboť tyto pohádky běloruské vyznačují se takovou svérazností a původností, že nemohou se srovnávat s určitým velkoruským originalem.

Макаренко А., О красильномъ искусствѣ у Русскихъ Енисейской губ. (Жив. Стар. 1895. p. 349.) Zajímavý článek o barvách, jakých užívají Rusové jenisejské guberni. k barvení látek, k čemuž svr. dodatek A. Виссендорфъ, О красильномъ искусстве у Латышей (tamže p. 357).

Миллеръ Вс. Ф., Къ былинамъ о Чурилѣ Пленковичѣ (Починъ Сборникъ Общества любителей российской словесности. Москва 1895, str. 286—301). Prof. Vsevolod Miller dovozuje tu proti akad. A. Veselovskému a Chalanskému, že byliny o Čurilu Plenkoviči byly sbásněny na severu, v kraji Novgorodském asi ok. polov. XV stol.

— Замѣтки къ былинамъ. (ЖМНПр. 1895. мартъ). Rozebrána 1. málo rozšířená bylina v Chotěnu Bludoviči; byla prý složena nejspíše v Novgorodě, sbásněna v ní asi jakýsi rodinný skandálek v kruzích boháčů novgorodských, později teprve byla předělána v bylinu cyklu Vladimírova. 2. O Iljovi Muromci a Solovji loupežníku dle starých versí XVII.—XVIII. v., duchaplné kombinace na základě vzpomínky o těchto dvou recích v jednom listě běloruského starosty Kmity r. 1574, že tehdy v XVI. v. na běloruském území kolovaly pověsti o jmenovaných dvou recích jiné, než známe z bylin. Rec. Записки научного товариства имени Шевченка sv. VII. bibliogr. část str. 19 sl.

— Къ былинѣ о Соловьевѣ Будимировичѣ ЖМНПр. 1895. ноябрь. Bylina o Solovji Budimiroviči jest dle výroků prof. Vs. Millera původu severního, novgorod-

ského nikoliv jihoruského. Spis. souhlasí s prof. Chalanským, že bylina tato jest v úzké souvislosti se starorus. pověstí o Vasiliji Zlatovlasém, kralevici českém, a sujet obou, byliny i pověsti jest západoevropského původu. Vs. Miller ukazuje pak další ještě vliv pověsti jmenované, známé v severních krajích ruských na byliny jiné ještě.

— Русская былина, ея слагатели и исполнители. Русская Мысль 1895, sv. IX., 143 sl. X., str. 1 až 19. Ref. Записки наук. товар. ім. Шевченка XIII. bibliogr. část, str. 6 sl.

— Систематическое описание коллекций Дашковского этнографического музея. Вышукъ I.—IV. (Москва 1887—1895. R. 1895 выдана была последней IV. частью tohoto systematického katalogu, jímž dílo ukončeno. Část tato je pro nás nejzajímavější proto již, že obsahuje popis oddělení západno- a jihoslovanských, mezi nimiž se nalézá také oddíl českomoravský (ku př. 14. figurin zaslanych do Moskvy K. Erbenem, Golovackým) a j. Popisem musejních předmětů uvádí několika stránková stať bibliografie českoslovanského národopisu (bohužel velmi kusou!) a obrázek sídel našeho národa. Stejným způsobem probírá tento IV. díl ještě Slovincie, Srbochorvaty, Rusiny rakouské, kdežto díl I. obsahoval popis kmenů arktických, uralofinských a semitů, díl II. část kmenů arijských (Cigany, Rumuny, Němce, Litvany, Lotyše) a Kavkazany, III. Slovany ruské a polské.

Никіфоровський Н. Я., Очерки проетнонародного життя-бытия въ Витебской Бѣлоруссии и описание предметовъ обиходности. Съ геогр. видомъ Витебской губерпии. Витебскъ 1895. VIII+552. Cena 3 ruble. Vsechny stránky života běloruského jsou důležity pro slavistiku, neboť Bělorusové nám představují jedny z nejčistších Slovanů. Tak i tento národopisný sborník, obsahující material bohatý a velmi zajímavý. Referent H. T. chválí jej v ЖСт. 1895 p. 478.

Охримовичъ Вол., Знадоби до пізня народніх звичаїв і поглядів правнихъ. Жига і Слово 1895. sv. III. str. 296—307, 387—401.

Orzeskowa El., W zimowy wieczór. Opowiadanie. Skróciła F. Morzycka. Warszawa 1895 8° str. 45. (Líčen život lidu běloruského v zimním večeru)

Перетцъ В. И., Кукольный театръ на Руси. Исторический очеркъ. С Петербургъ 1895. Ref Archiv. f. slav. Philologie XVIII. 617 sl. (J. Polívka).

Потанинъ Г., Сауръ Ваиндовачъ. Этнограф. Обозр. 1895. seš. 4. str. 57—70. Spis. doplňuje pojednání V. Millera „Былина о Саурѣ и сродныя ей пьесы“ v ЖНШросв. 1893 říjen, ukazuje na podobné epické písničky kalmycké i připomíná ještě hlubší vliv orientálních veršů na ruskou bylinu než V. Miller.

Ритихъ А. Ф., Четыре лекции по русской этнографии. СПб. 1895. str. 83. Odsouzeno N. Charuzinem v Etnogr. Obozr. 1895. 3. p. 142.

Роздольський Осипъ, Галицькі народні казки, в Берлінії пов. Бродецького із уст парода списавъ, впорядкував і порівняв додав др. Іван Франко 1895, str. 1—96 (Етнографічний Збірник Відаэ наук. товар. ім. Шевченка. I. У Львові 1895. Parallelе k témtu pohádkám uvedl J. Polívka v Zeitschrift für österreichische Volkskunde II., 1896 str. 220 sl.

Řehoř Frant., Čert. Mosaika z lidových podání haličsko-ruských. Zlatá Praha 1895 číslo 34.

— Kalendářík z národního života Bojků. Příspěvek k rusínskému národopisu haličských Karpat ib. Rec. Записки наук. товар. ім. Шевченка IX., bibliogr. část strana 41 sl.

Schinnerer Luise, Textile Volkskunst bei den Rutenen. (Mit 4 Abb.) Zeitschrift für österr. Volkskunde I. 1895 p. 172. Velmi důležitý článek o rusínském textilním umění ručním. Vysvětuje mnohé věci, jež známe i z končin sloven-

ských. Zajímavy jsou primitivní stavy pletací, apparaty k pletení čepců a rukavic — patrně v celých Tatrách známé.

Соболевский А. И., Великорусские народные песни. Томъ I. С.-Петербургъ 1895, str. XII + 628. Томъ II. 1896, str. XVI + 588. Rec. Archiv f. slav. Philol. XVIII., 294 sl. a 615 sl. (V. Jagić); ЖМНЦросв. 1895, октябрь (L. N. Majkov), Вестник Европы 1895, октябрь. Listy filolog. XXIV. str. 33 sl. Svazek tento obsahuje písne epické. Následovati budou rodinné, milostné, vojenské, razbojnické, humoristické a satyrické.

— О границѣ Русскихъ и Словаковъ в Угорщни. Живая старина V (1895), str. 235 sl. referát o článkoch p. Škultéty a Mišíka v Slovenských Pohl'adech XV., č. 8 a 9. V článkoch týchto ohľadává príliš málo faktického materiálu jazykového.

Соловьевъ Неторико-литератур. этюды. Къ легендамъ объ Іудѣ Предателѣ Вып I. — Харьковъ 1895. Srovн. ČL. V. 371.

Сумцовъ И. Ф., Разборъ этнографическихъ трудовъ Е. Р. Романова 1. Бѣлорусскій Сборникъ. Вып. I.—II.—V., 2. Опытъ Бѣлорусского народного синтаксиса, 3. Катрушинскій Лемезенъ 4. Очеркъ бытавшихъ Могилевской губ. и ихъ условный языкъ. Vytištěno v Отчетѣ о V. присуждениіи Академії наукъ премії митрополита Макарія. (Прилож. къ LXXmu тому Записокъ Импер. Академіи Наукъ. Nr. 4. С.-Петербургъ 1895, str. 129—231.

— Современная малорусская этнография. Киевская Старина 1895, sv. II., str. 195 sl., IV. str. 186 sl., VII. str. 36 sl., X. str. 88 sl. Jest to 2. část díla, jehož 1. svazek vydán byl r. 1893. Pojednáno v ní o pracích některých starších pracovníků, jako P. Žiteckého, jehož spis „Мысли о народныхъ малорусскихъ думахъ“ obšírněji probrán, a dále o několika mladších ethnografech ukrajinských a haličskoruských. Srv. Зап. наук. товар. ім. Шевченка XII. научова хроніка str. 18 sl.

— Замѣтки о малорусскихъ думахъ и духовныхъ виршахъ. Этнографическое Обозрѣніе 1895, No. I. str. 79—107). Recense spisu P. Žiteckého „Мысли о народныхъ малорусскихъ думахъ“. vytištěného v časopise „Кievskaya starina“ r. 1892 a vydaného pak r. 1893 samostatně. (Кievъ 1893, str 249). Professor Sumcov vytýká spisu tomu jednostrannost, neboť výhradně jen líčen vliv písemnictví a školních veršů na lidovou píseň maloruskou; dumy dosvědčeny jsou na mnoze již z XVI. v., kdežto školní verše Žiteckij uvozuje teprve z XVII. v. i z dob pozdějších. Sumcov ukazuje pak na některé formální zvláštnosti lidové poesie maloruské, na souvislost tradiční literatury maloruské, jakož i umělé, školní literatury se západní literaturou, uvádí mimo jiné píseň ze Sušilovy sbírky »Žáčku, žáčku učený, ze všech škol vybíraný« s písni haličskoruskou ve sborníku Golovackého (II. str. 146 sl.) P. Žiteckij odpověděl obšírně v téžem »народопisném obzoru« 1895, No. 4, str. 108—122; dotýkal se v této odpovědi své různých method při studiu maloruských dum. Srv. Wiśla X., str. 391 sl.

Сусловъ В. В., Памятники древнего русского зодчества. Вып. I С.-Петербургъ 1895.

Шимченко Опанасъ, Украйські людські вигадки. 1895, str. 1—28. (Этнографичний Збірник. Видав наук. товар. ім. Шевченка I. У Львові 1895. Ref. Zeitschrift für österr. Volkskunde II., 1896, str. 224.

Шустиковъ А., Сказания и сказки Вельского уезда. Живая Старина 1895 V., str. 203 sl. 419 sl.

Tichanov P., Srv. Wla IX. 841.

Владимировъ П. В., Введение въ исторію русской словесности. Изъ лекцій и изслѣдований. Киевъ 1896. 8° VI. 276. Vyšlo dříve v ЖМНЦр. 1895 seš. 1. sl. Rec. V. Jagić v Archiv. f. slav. Phil. XIX, 294 sl. V »піводѣ« tomto pojednáno o tra-

dicionalní literatuře ruské. Pro orientaci v bohaté folkloristické literatuře hodí se dílo to zcela dobře.

Ждановъ Ив., Русский былевой эпосъ. Изслѣдованія и материалы, I — V. С. Петербургъ 1895, 8° str. XII. a 631. Rec Archiv. für sl. Philologie XVII., 617 sl., V. Jagić praví o díle tomto: es mag genügen, dass ich sie (die Abhandlungen Ždanov's), nebst den bekannten Forschungen A. Wesselofsky's, als das beste, tiefesinnigste, was in dieser Beziehung die slavischen Literaturen bis jetzt hervorgebracht, der Aufmerksamkeit aller Forscher auf dem Gebiete der Volksepik und der Folklore empfehle). Вѣстникъ Европы 1895, апрѣль. ЖМНПросв. октябрь (A. I. Sobolevskij).

5. Jihoslovanská (sestavil J Polívka).

Murko M., Die Slovenische Volkskunde im Jahre 1895. Z. f. öst. VK. III. 27.

Бодуэнъ-де-куртенэ И. А., Материалы для южнославянской диалектологии и этнографии I. Резьлинские тексты. Съ приложениеми Элли фонъ Шульцъ-Адаевской. С. Петербургъ Импер. Акад. наукъ. 1895, 8° str. XX + XLVII + 708. Rec. Archiv. f. slav. Philologie XVIII., 289 sl., 620 sl. (V. Oblak). Этнограф. Обозр. 1895. č. 4, str. 154 sl.

Dom in Svet r. 1895 obsahuje mnoho lidopisných článků.

A. G(abršček), Narodne pripovedke v Soških planinah. V Gorici I., 1894 str. 61., II., 1894, str. 64., III., 1896, str. 96. (Slovenska knjižicica č 25, 29, 47). Parallele k pohádkám těm uvedl J. Polívka v Zeitschrift für österr. Volkskunde I. 1895 str. 186 I., II., 1896 str. 187 sl.

Grgjič-Bjelokosič L, Još nešto o vagjenju žive vatre atd. Glasnik BH 1895 str. 300 301.

Hörmann Constantin, Über nationale Volk eile in Bosnien und der Herzegowina. (Correspondenzblatt der deutsch. anthr. Gesellschaft 1895 p. 12). Přednáška, kterou měl známý redaktor bosenského Glasnika na sjezdu anthropologů německých a rakouských v Innsbrucku 1894. Vylíčiv zprvu rozdíly náboženské v Bosně, přešel k hrám dětským, pak ku hrám gymnastickým (házení kulí nebo kamenem, běh o závod, skok o závod, zápas »hrvanje«, zdvihání o závod, pak zimním sportům, zábavám společenským a k tanci »kolo«). Na konec přidán dodatek o některých hrách dramatických (fraškách lidových) a průvodech.

М. Е. Халанекій, Южнославянскія сказанія о Краlevичѣ Маркѣ III. Варшава 1895. Rec. Archiv. f. slav. Philol. XVII., str. 621 sl. (V. Jagić). Записки Импер. Харьковъ. Университета 1895, kn. III. (N. Th. Sumcov).

Izvestia muzejskega družstva za Kranjsko 1895

Вук Стеф. Карадић, Српске народне пјесме. Књига II., у којој су пјесме јуначке најстарије. Биоград 1895. 8° str. VI. a 648. — Књига IV., у којој су пјесме јуначке новијих времена о војевашу за слободу. Биоград 1896, 8° str. XLVI. a 512. Rec. Archiv f. slav. Phil. XVIII., str. 614 sl. (V. Jagić).

Д. Матовъ, Вернуулово то коло и навитѣ. Приность къмъ българския фолклоръ. Български Прѣгледъ год II., кн. IX—X. София 1895. Výtah z pojednání Alex. Veselovského (viz dole), sděleny novější zprávy o bulharských představách o navech, t. j. o duších mučících rodičky.

-- Епосътъ ли е най-стариятъ родъ поезия: Български Прѣгледъ 1895 II., seš. 3. str. 77—92, přeloženo do ruštiny Этнограф. Обозрѣніе кн. XXVI. Тýž: Македония. споредъ найновитѣ книжовни вѣсти. Софія 1895, tamtéž seš. 12.

Д. Матовъ, Приказка за правината и кривината: Книжици за прочитъ 1895. II. kn. 6., str. 22 sl.

Josip Milaković, Majka u našoj narodnoj pjesmi. Gragja zanarodnu pedagogiju. Pribrao. U Sarajevu 1896. 16⁰, 251. Rec. Archiv f. slav. Philologie XIX., 307. (V. Jagić).

Slekovac M., Vurbek. Ponatisek iz Sloven. Gospodarja. Maribor 1895, 8⁰, 40. Soerensen Asmus, Beitrag zur Geschichte der Entwicklung der serbischen Heldendichtung (Archiv f. slav. Philologie XVII., str. 198—253.)

Týž, Entstehung der kurzzeiligen serbo-kroatischen Liederdichtung im Küstenland. Berlin 1895, 8⁰, str. 110 Rec. Archiv f. slav. Philologie XVIII. str. 297 t. (M. Rešetar).

А. Р. Стойловъ, Сборникъ отъ български народни умотворения I. Битови и южни. София 1895.

Strausz Adolf, Bulgarische Volksdichtungen. Übersetzt, mit Einleitung und Anmerkungen versehen von —. Wien und Leipzig 1895, 8⁰, 518. Rec. Archiv f. slav. Philologie XVII., str. 620 sl. (V. Jagić). Сборникъ за нар. умотворения. XII., část 2., str. 3 sl. (D. Matov). Бъгр. Прегледъ II., kn. 9—10, str. 264 sl. Úplně zničující kritiku napsal M. Murko M. Anth. G. Wien LXVI., 23.

Ив. Шишмановъ, Бългъжки за българските тайни азици и пословечки говори София 1895. (Zvl. otisk ze София XII.) Srov. Č. L. V. 370.

Štrekelj K., Slovenske narodne pesmi Uredil. — Izdala in založila Slovenska Matica v. Ljubljani 1895 seš. I., str. 196, 1896 seš. II., str. 197—392 Rec. A. f. slav. Phil XVIII., str. 618 sl. (V. Jagić), L. fil. XXIV., str. 35 sl., Z. f. öst. VK III., 27 (Murko).

Týž. Zur Literatur über die Koleda bei den Slovenen. Archiv f. slav. Philologie XVI., str. 630 sl.

Народни умотворения, I. 1. Щесни периодически и религиозни. 2. Щесни изъ личния животъ. 3. II изъ личния животъ. 4. II. изъ обществения животъ. 5. II. изъ политическия животъ. 6. Народни пъсни съ мелодии. II. 1. Тълкувания на природни явления. 2. Баяния, врачувания, лъжувания. 3. Приказки за злы духове. 4. Приказки за черковни лица и явления. Приказки изъ челядния и общественъ животъ. 6. Шрѣданя за лица и места. 7. Басни (аполози). 8. Приказки фантастични и смѣшини. 9. Пословици 10 Гатанки. 11. Клестви и благословия. 12. Скоропоговорки. 13. Дѣтишки залъгалки, игри и др. 14. Обичаи. Сборникъ за пародии умотвореній, наука п книжнина XII. София 1895, část 3., str. 1—269.

Vlašič Nko, Narodni običaji u okolini Gjakova o kositbi i želvi. Glasnik BH 1895, str. 469—476.

6. Bibliografie o Slovanech vůbec (J. Polívka).

Brückner A., Kazania średniowieczne II. Rozprawy phil. třídy Krakovské akad. 1895, XXIV., str. 317—390, podává otisk kázání de superstitionibus, výčet rozmanitých polských pověr z první pol. XV. stol., které v předmluvě podle výročních svátků a jiných příležitostí uspořádány a s podobnými moderními aneb staročeskými a německými pověrami srovnány jsou. »Kdo ještě má naivní víru, že západoslovanská pověra obsahuje něco původního, slovanského, pohanského anebo že z takového jistě odvoditi se dá, může se zde o věci lépe poučiti; totéž platí ostatně, mimochodem řečeno, o pověrách jihošlovanských«. (Spisovatel v Arch. f. slav. Phil. XIX. 203.) F. Pastrnek.

Týž, Zur slavischen Parömiografie. (Archiv f. slav. Philologie XVIII., str. 193—203. Kritický přehled sbírek slov. přísloví, recenze knihy S. Adalbergovy »Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich« (Warszawa 1889—1894), pokyny pro sběratele českých přísloví. Srv. téhož Przysłowia Kartki z dziejów literatury i kultury polskiej. Ateneum 1895 III., str. 278—310, 531—575.

Фамицынъ Алекс. Древне-арійские и древне-семитские элементы въ обычаяхъ, обрядахъ, вѣрованіяхъ и култахъ славянъ. (Этнограф. Обозрѣніе 1895. Nro. 3. p. 1.) Obsahuje statě týkající se různých obyčejů při žertvách, a pak hlavně stař o chrámech, obětech a idólech u Slovanů polabských. N.

Филевичъ И. П., Очеркъ Карпатской территории и населенія (ЖМНП. 1895. Aprѣль p. 361, Mai p. 156.) Spisovatel vykládá nejprve o území, jež osadili starí Slované v střední Evropě a přechází pak k territoriu karpatskému a jeho osídlení. Základem k dalším vývodům jsou mu staré topografické názvy hor, řek atd. Spisovatel soudí, že toto karpatské území tvoří jádro slovanského territoria, a že tam původně seděli Slované ruští.

Jagić Vatroslav, Dr. Die Geheimsprachen bei den Slaven I. Bibliographie des Gegenstandes und die slav. Bestandtheile d. Geheimsprache; Wien 1895. (Sitzungsber. d. kais. Akademie d. Wissenschaften, Phil.-hist. Cl. B. C. XXXIII. str. 80. Podrobný obsah podal prof. F. Pastrnek L. fil. XXIII. 222—225. Z našeho folkloru přibrána je švihačina od Uh. Brodu a hantýrka dle Puchmeyera. Nynější hantýrka poskytla by daleko více materiálu.

Kaev Pilav, O strećima. Starohrvatska Prosvjeta I. str. 30—31 (jak souvisí nynější ornamentika krojová a výšivková se středověkovou, hl. byzantskou).

Leger Louis, Études de mythologie slave I. (O Perunovi a sv. Eliáši). Paris 1895. II. Svantovit et les dieux en »vit«. Paris 1896. Sur A. f. slav. Ph. XIX., 318.

Potkański K., Postrzyżyny u Słowian i Giermanów. Kraków 1895, 8⁰ str. 95 (z Rozprav Krakov. akad.). Srov. Fr. S. Krauss, Haarschurgodschaft bei den Südslaven (Intern. ArchfE. 1894). Ref. Wla X. 154. Archiv sl. Phil. XVIII., 307.

Partsch J., Schlesien. Eine Landeskunde für das deutsche Volk. I Das ganze Land. Breslau 1895. Důležité pro Slovany!

Polívka J., Slawische Beiträge zur vergleichenden Märchenkunde I. Zu Doctor Allwissend Zeitschrift f. öster. Volkskunde I., str. 252 sl.

E. de Schoulz-Adajewski, La berceuse populaire. (Rivista musicale italianae 1895, II.)

Sokolov M. J., Новый материалъ для объясненія амулетовъ, называемыхъ змѣевиками. Rozprava otisk. na str. 134—202 vydání Древности, Москва 1895. O věci psal již Sokolov v ЖМНП., sv. CCLXIII., odd. 2. str. 340—368, r. 1889; dále hrabě Iv. Tolstoj. Ref. V. Jagić, Arch. XIX (1896) 316—317. Fr. Pastrnek, Lfil. 1896, 238—240. Jagić upozorňuje na článek, jenž otiskán byl v »Abhandlgen zu Ehren Adolf Tobler's« Halle 1895. »Zwei Beschwörungs-Artikel der Physiologus-Literatur«, jenž sepsal M. Goldstaub (str. 355—380). Překlady ze slov. pram. posloužil Goldstaubovi prof. Polívka. Nied.

Tappeiner Fr. Dr., Zur Ethnographie und Anthropologie der Resianer (Udine). Sitzungsber. der Wiener Anthr. Ges. 1895. p. 66. Slovanský lid resijský znám jest z prací Baudouina de Courtenay. Autorovi vyprávěl Dr. Fligier, že v údolí resijském žije lid zvláštní, nejspíše zbytek Avarů. Výsledek bádání autorových ukázal však, že tu není stopy po avarství, nýbrž že to je větev slovanská.

Тимошенко Іванъ, Византійскія пословиць и славянскія параллели къ нимъ. Варшава 1895. (Otisk z Rus. Fil. Věstníku.)

Веселовскій А. Н., Молитва св. Сисинія и Верзилово коло. ЖМНШросв. 1895. мај. Proti pochybnostem M. J. Sokolova vysloveným v pojednání „Новый материалъ для объясненія амулетовъ, называемыхъ змѣевиками“ (Древности. Труды слав. комм. при Имп. Археол. Общ. 1894, str. 182) obhaje zde akad. A. Veselovský manichejský původ apokryf. »modlitby« sv. Sisinnia a zároveň podává výklad záhadného „на верзиловъ колу“ v cslov. indexu apokryfních knih. Uvádí totiž podobnou legendu ethiopskou. Dle této sestra sv. Susonia »Werzeljâ«, obcující

se zlými duchy, zabila prvorozence bratrova. Súsenjós našel ji obklopenou zlými duchy a s pomocí boží probodl její pravý bok kopím. Umírajíc zaklíná se, že nebude mít moc nad člověkem, který bude vzývat svatého muže aneb přečte jeho modlitbu. Tato legenda pochází z Armenie, odtud pronikla do Etiopie, pronikla též na Balkán, když přesídleni popové r. 746, podruhé r. 970. armenští Pavlikiani do Thracie. Zachoval se ještě jeden sled: jmenní se totiž u Bulharů arménské t. j. армянки demonické bytosti, totožné s uršnicemi, určujícími osud novorozených, jsou to sestry, jako trjasavice, dcery Herodovy.

7. Bibliografie baltická (J. Zubaty).

- Andrejanoff V. v., Lettische Märchen, nacherzählt. Leipzig, Reclams Univ.-Bibl. 3518 79 str. m. 8⁰, 20 pf.
- Baron K. a Wissendorff H., Latwju dainas -- Chansons nationales lataviens. V Mitavě a Rize 1894–1896, posud 6 seš. po 40 kop.
- Behrsin L., Latweeschu tautas dfeesmu metrika. Austr. X 91 m., 196 nn. XII. 371—379, 450—456, 528—533. = Metrik des lettischen Volksliedes. Magaz. der Lett. Litt.-Ges. XIX, 4, 288—328.
- Behrsin R., Latweeschu wijolites (Lotyšské fialky). Sbírka lidových romancí. I. Mitava 1894. II. Riga, Kalnīn & Deutschmann 1896, 25 kop.
- Bezzenberger A., Hausmarken auf der Halbinsel Hela. Sitzb. d. Ges. Prussia XIX. 137—139.
- Týž, Pruhsijas Latweeschi (Pruští Lotyši). Austr. XII, 21—24.
- Bielenstein A. a E. a H., Studien aus dem Gebiete der lettischen Archäologie, Ethnographie und Mythologie. Riga, Hoerschelmann, str. III a 282, 8⁰ 1·50 rbl. (Z Magaz. d. Lett.-Litt. Ges. XIX. 4. 1—240). Obs.: Bielenstein A., Die alte Waldbienenzucht der Letten, Die nationalen Getränke der alten Letten Bier, Meth, Birkwasser); Biel. E., Wie die alten Letten gefreit haben, geschildert auf Grund des Volksliedes; Biel. H., Die deewa deli (Gottesöhne) des lettischen Volksliedes.
- Conrad G., Über Hofmarken im Kreise Preuss. Holland. Sitzber. d. Ges. Frussia 20 (1896).
- Dowojna Sylwestrowicz M., Podania Źmudzkie I. Warszawa 1894. 472 str. 8⁰ (Bibl. Wisły, XII). 1·80 rbl.
- Grienberger Th. R. v., Die Baltica des Libellus Lasicki. Untersuchungen zur litauischen Mythologie. Afsl. Ph. XVIII. 1—86.
- Jelgawas, Latweeschu Beedribas Rakstneezibas Nodal'as Rakstn Krahnjums (Sborník liter. oddílu mitavského lotyšského spolku). I. Mitava 1890, 72 str.: delší písni lidové II. f. 1893, 159 str.: pohádky a pověsti, zvyky a pověry, příslovi, pořekadla a hádanky, ukázky lot. dialektů. III. f. 1893, 80 str., pohádky a pověsti, sebr. E. Birnseck v Dfirzeemu. IV., f. 1894, 79 str., pohádky a obrázky z lot. života V. f. 1896, legendy, vypravování, pohádky z lot. ústředního území.
- Jelínek E., Pohledy do Litvy. V Praze 1895, 8⁰ 129.
- Kibort J., Kilka szczegółów o Žmudzinach, według ich własnych podań Wisła X. 780—782.
- Кочубинский А., Территория до исторической Литвы. Жур. Мин. CCCIX. Led. 60—94.
- Kudirka V., Kankles, lietuviškos dainos 4 balsams (vyriškiems) sutaikytos parupino . . . (Kankles [lid. hud. nástroj], litevské lidové písni pro 4 hlasz (mužské) upravené, obstaral . . .) I. Tylža 1895.

- »Die Anfänge der Kunst« (Freiburg und Leipzig 1894) a Ch. Letourneaua
L'évolution littéraire dans les diverses races humaines. Paris 1894.
- Týž, Новыій візглядъ на історію проинходженія сemyи. (ЗОГ 1895 str. 96
 Srv Kovalevski), Mucie.
- Jacobovski, L., Primitive Erzählungskunst. Aula sv. I. (513 a n.)
- Kalina A., O ludach aryjskich a píscwobnej ich ojcyzne. Lud I. 97—115.
- Kekule St. und Benae M., Fragebogen über die rechtlichen und wirtschaftlichen Verhältnisse d. Natur- und Halbkulturvölker. Berlin 1895
- Ковалевскій М., Очеркъ происхожденія и развитія семьи и собственности
 Иер. М. Голшна. СПБ 1895 str. 149. Jest to ruský překlad přednášek, jež měl
 autor na štokholmské universitě. Dílo velmi chválí N. Charuzin v Ethnogr.
 Obozr. 1895. 2 seš. 153.
- Köppen, Die Dreigliederung des Menschengeschlechtes. Glob. sv. 68, str. 1.
- Lagneau Gustave, Influence des milieux sur la race. Modifications méso-
 logiques des caractères ethniques de notre population. (Bulletins de la soc. d'anth.
 Paris 1895. 143.)
- Lang A., Mythes, Cultes et Religion. Trad. par L. Marillier avec la collaboration
 de A. Dirr, précédé d'une Introduction par L. M. Paris, Alcan, 1896. (XXVIII
 a 683) 8⁰. Francouzský tento překlad proslulého díla vyniká v mnohém nad
 anglický original. Též úvod o vývoji náboženské idey na základě Langových
 názorů je důležitý. Právě psychologické proniknutí je důležité, a s tohoto hlediska
 je vyličen duševní život primitivních kmenů i starých kulturních národů se zře-
 telem k jejich mythům kosmogonickým, heroickým a romantickým. K.
- Týž, Protest of a Psycho-Folklorist. Folk-Lore. 1895 (VI.) č. 3.
- Mallock W. H., Studies of contemporary Superstition. London 1895
- Manhardt, W. Zauberglauben und Geheimnisse im Spiegel d. Jahr-
 hunderte. Leipzig 1895. (Srv. J. Moser, v Zeitsch. f. Kulturgesch. III. 1896,
 str. 131—33, kde se dokazuje, že kniha je plagiat.)
- Marillier L., La survivance de l'âme et l'idée de justice chez les peuples
 non civilisées. Paris 1895.
- Martens Ch., L'origine des Contes populaires. Louvian, Dieudonné. 8⁰ (59).
- Mason Otis Tufton, The origins of invention. London Walter Scott 1895.
 With illustrations. 419 stran. V knize se předvádí, jak se domácí průmysl z nej-
 primitivnějších počátků vyvíjel u kmenů divokých. Nejdříve se vykládá o nástrojích
 vůbec, pak o nálezu toho, jak se oheň dělá, o primitivním spracování kamene
 k různým účelům, o keramice, o počátcích industrie textilní. Pak následují kapitoly
 o honbě, rybářství, krocení zvířat, o primitivních prostředcích dopravných a váleč-
 nictví. Vždy se ukazuje, jak z prvních počátků docházelo ke komplikovaným
 prostředkům. Škoda, že má zřetel jen k poměrům americkým a z primitivních
 kmenů zná jen Indiany. Toto ignorování ostatního světa má neblahý vliv i na
 části všeobecného rázu. N.
- Týž. Woman's Share in Primitive Culture. New York 1895. (Význam ženy
 v primitivní vzdělanosti).
- Týž, Similitirities in Culture, Americ. Anthr. VIII. 101.
- Megee W. J., The Beginning of Agriculture. Amer. Anthr. VIII. 350.
- Merkens H., Was sich das Volk erzählt. Deutscher Volkshumor. Jena (2 vyd.)
 1895. H. Coostenoble 8⁰ I. sv. XIV. 280, II. sv. IX. 209. — Autor po celý život
 zajímal se o to, co humoristického si lid vypravuje, a totéž hledal i v starých
 tiscích a rukopisech. Uveřejnil více prací z tohoto oboru. Uvedené dílo je nejen
 zajímavé, ale i důležité, autor svědomitě udal pramen a místo každého vypra-
 vování, shledal analogie, přičinil výklady atd. K.

- Murzay A., Manual of mythology, Greek and Roman. Norse and old German, Hindoo and Egyptian mythology. Philadelphia 1895. Mc Kay.
- Mucke J. R., Horde und Familie in ihrer urgeschichtlichen Entwicklung. Eine neue Theorie auf statistischer Grundlage. Stuttgart 1895. Obsah neodporvídá názvu. V knize je dosti nápadů, ale málo důkazů, a statistiky v ní vůbec není.
- Müller Fried., Abstammung und Nationalität. (Glob. LXVII. 140).
- Týž, Rasse und Volk. ibid. 354)
- Newell W. W., Theories of Diffusion of Folk-Tales. Jamer Flkl. VIII, 3.
- Neill J. O', The Night of the Gods. An inquiry into cosmic and cosmogonic mythology and symbolism. T. I. 1895, 8°.
- Patetta F., Le Ordalie. Torino 1895.
- Pandler A., Sage und Hypnotismus. Mitthgn. des nordböhm. Excursionsclubs. 19 (1) p. 49 - 52.
- Ploss H., Das Weib in der Natur und Völkerkunde. Anthropologische Studien. IV. Auflage von Max Bartels. Leipzig. 1895. II. Bände 670 a 680 str. Kníha výborná a tak známá, že netřeba odporučovat. Upozorňujeme jen, že toto IV. vydání je od M. Bartelse opět velmi rozmnожeno a doplněno v textu i v části obrazové.
- Pohl A., Wie Sagen entstehen können. Ihrb. des deutschen Gebirgsvereines f. das Jeschken- und Isergebirge (47 a n.)
- Шотебия А., Языкъ и народносъ. Вѣстникъ Европы. 1895, IX.. str. 1—37. Po-smrtná stařeň nalezená v pozůstatosti znamenitého toho linguisty i ethnografa. Rec. Записки наукъ. товар. им Шевченка X., bibliogr. část str. 50 sl.
- Powell J. W.. The Interpretation of Folklore, Jamer Flkl. VIII. 29.
- Ratzel Friedrich dr., Völkerkunde 1. Auflage. Mit 1103 Abbildungen im Text, 6 Karten, 26 Holzschnitt- und 30 Farbendrucktafeln, 32 Mark. Bibliograph. Institut in Leipzig und Wien 1895. 8°, XIV. 748 + X, 779. O významu 1 vyd. tohoto díla spolu s oceněním činnosti Ratzelovy viz rozpravu Em. Kováře. Nástin dějin ethnologie v Athenaeu 1891. Druhé vydání je zcela přepracované. V prvním vydání národové oceanští, australští, malajští a arktičtí byli méně propracováni proti africkým, kteří zabírali celý 1. dil. Nyní přeřadil R. líčení národů a počíná oceanskými, přechází k Australanům, Malajcům, Indianům, arktickým národům a končí první díl jihoafrickými světlými kmeny (Hottentotti a příb.). V druhém díle líčí Afričany, nejprve nevzdělané, pak vzdělanější, přechází k polokulturním a ke kulturním národům Asie a na konec krátce načrtl Evropany. Základní myšlenka Ratzelova národopisu, ukázat souvislý vzrůst lidské kultury v obraze kultur různých národů, ukázat, že nejnižší národové jsou jen stupňovitě v kultuře své rozdílní od ostatních a že v kultuře jednotlivých národů je přechod od nižší k vyšší, že všechno lidstvo tvoří jeden celek kulturní, vystupuje v 2. vyd. určitěji než v prvním. Úvodní úvahy jsou výborné Malý zřetel k národům nej-kulturnějším dosud těžce neseme jako při 1. vyd. a žádné stanovisko jej zcela neomluví. Celkový úsudek zůstává o Ratzelovi nezměněn. Spis lze vřele doporučiti jako nejlepší základ ke studiu národopisu. Kř.
- Serrugier, Juridische Ethnologie 1895.
- Schlossar A., Zur Märchen- und Sage nkunde. Blätterf. litt. Unterhaltg. 1895, č. 14, 15.
- Schmidkontz J., Zur Ortsnamen-Forschung. (Correspondenzblatt der deut. anthr. Ges. 1895 č. 7.). Poukazuje se tu v delším článku na důležitost názvů polí a tratí s rozborem některých prací vydaných
- Schrutz H., Die Völkerkunde d. Gegenwart 1895. (Z Geograph. Zeitschrift.)
- Týž, Volkssage und Volkslied. Allgemeine Zeitung 1895. Příloha č 200.
- Steinmetz S. R., Ethnolog. Studien zur ersten Entwicklung der Strafe. Leiden 1895.

Лаутенбахъ Я. Очерки изъ исторіи литовско-латышского народного творчества: Параллельные тексты и исследование. Юрьевъ (Acta univ. Jurievensis IV. 2). Str. VII. a 221, 8⁰.

Lerch-Puschkait A., Latweeschu tautas teikas un pasakas (Lotyšské lidové pohádky a pověsti). VI. Riga, Brigader 1896. 1066 str. 8⁰. 3 rbl. (I. Mitava, Alluman 1891, 188 str.; II. t. 1891, 86 str.; III. t. 1891, 110 str.; IV. t., Drawin-Drawneek 1893, 236 str.; V. t., Sieslack 1894. 416 str.

Lithuanie: géographie, ethnographie etc. Bulletin polon. litt., scient. et artist. Paris. 1896.

Mierzyński A., Nuncius cum baculo. Studjum archeologiczne o krywuli. Wiśla IX. 361—397.

Týž, Źródła do mitologii litewskiej. II. Wiek XIV. a XV. Warszawa (P. Szymanowski) 1896, 154 str. 8⁰. 150 rbl. (sv. I. od Tacyta do końca wieku XIII., t. 1892).

Olechnowicz W., Charakterystyka antropologiczna Litwinów z okolic m. Olity. Kraków 1895, 8⁰ str. 30.

Nowizki S., Kahsu eeraschas Augsch-Kursemē (Svatební zvyky v Horním Kursku). Austr. XII. 557—559.

А. Іллінинъ, Космические легенды Балтийскихъ народовъ. Живая Старина V., str. 428. Spis uveřejňuje tu poč. větší sbírky kosmických legend národů žijících na pobřeží moře baltického.

— Отчетъ о поездкѣ къ лефландскимъ Латышамъ лѣтомъ 1894 г. Жив. стар. V. 243—250.

Rodziewicz Gabrjel, Rybołówstwo na Litwie. Wła IX. 92.

Skrufits M., Latweeschu tautas apgéhrbs sawâ wehsturiskâ attihstibâ u n nosihmē (Lotyšský lidový kroj ve svém historickém vývoji a významě) Austr. XI. 10—14, 240—242.

Týž. Par latweeschu mahju sihmem (O lotyšských domácích značkách; s vyobr.). Austr. XII. 903—4.

Tetzner, Die Litauer in Ostpreussen. Globus sv. 68. č. 23.

Týž, Die Volksgesänge der Litauer. Westermanns Mon. CDLXVIII. 742—750.

Uljnowska S., Łotysze Inflant polskich. Zbiór XV. 181—182 (sídla, počet, anthropol. vlastnosti, svátky) XVI. 104—218 (písničky, přísluvky, hádanky, s pol. př.), XVIII. (pohádky s pol. př.).

Виссендорфъ Т., О красивъномъ искуствѣ и Латышѣ. Жив. стар. V 357—358.

Witort J., Kucya na Litvie. Lud III. 1—6.

Týž, Litewska spólnota rodzinna. Wła IX. 1—10.

Zubaty J., Über die sogenannten Flickvokale des lettischen Volkslieds. Věstník kr. č. spol. nauk 1895, XIX 24 str. 8⁰.

8. Theoretické studie (sest. E. Kovář, J. Niederle, V. Tille).

Achelis I., Mythologie und Völkerkunde. Allgemeine Zeitung, 1895. Přil. č. 256.

Alden H. M., A study of de ath, New-York, 1895, Harper.

Bahnson K., Etnografien, Kjobenhavn, 1895. Přehledná kniha obecné etnografie. Chválena P. Ehrenreichem Z f. Eth. 1895, p. 185.

Bastian A., Ethnische Elementargedanken in der Lehre vom Menschen. Berlin 1895. 2 Theile.

Bourdeau L., Histoire de l'alimentation. Paříž. 1895

- Celichowski Z., *Znaczenie i rozwój przemysłu domowego i handlu ludowego*. Poznań, 1895.
- Cosquin E., *Les contes populaires et leur origine. Dernier état de la question*. Paris, Bouillon 8° (24). Srov. H. F. Feilberg, *Wie sich Volksmärchen verbreiten*. AURq V. 7, Ref. ČČM. 1895, str. 533. (Polívka.)
- Cox, Marian Roalfe, *An introduction on folklore*. D, Nutt. pp. XV., 320 8°
Autorka v 6 odstavcích vykládá mnoho zajímavého o víře v duši, pověry o zvířatech, animismus a víru v bohy i duchy, o životě po smrti, o čarování, o mythech, pověstech a písnicích. Ale účelu svému kniha nevyhovuje. K.
- Dictionnaire international des folkloristes contemporains. ČL IV. 64.
- Dyer H., *The evolution of industry*. London 1895.
- Ellis A. B., *Evolution in folklore* (Popular Science Monthly. New-York, 1895).
- Ferrández M. y Anton. *Razas y naciones de Europa*. Madrid 1895.
- Foville A. de, *L'habitation dans les diverses parties de la France*. (Annales de Géographie. Paris 1895. č. 15. dle Č. Lidu V 588) — Obsahuje podrobný dotazník k účelu studia přibytků lidových. Srv. na př. též dotazník dra. M. Haberlandta »Das deutsche Bauernhaus« (Zeitschrift für österr. Volkskunde Wien-Prag II. — 115) a dotazník podobný, jež uveřejnil výkonný výbor Národopisné výstavy Českoslovanské prací J. Peiskera, K. Adámka, V. Houdka atd. ve své II. zprávě o činnosti výstavní. (Otištěn též v poznámkách k dilu výstavnímu vydávanému nakladatelstvím Ottovým.) N.
- Franko Iwan dr., *Najnowsze prądy w ludoznanstwie*. Lud I, str. 4—16
Autor nejprv vykládá poměr folkloru k vědám a líčí pak v hlavních rysech rozvoj moderní ethnologie dosti pěkně, zvláště vykládá theorii migrační a anthropologickou. Spis přidržuje se hlavně theorie migrační, připouští však i kombinaci theorie této a theorie t. ř. anthropologické za nezbytně nutnou při studiu obřadů a písni svatebních, t. j. písni úzce spojených s obřady a obřadů spojených s písňemi. Srv. téhož Дві школи в фольклористиці. (По поводу сьомого тому »Wisły«). Житє і Слово 1895, seš. 1. str. 149 sl. P.
- Friedel B., *Anfänge der Webekunst*. ZdVfVK V. 134.
- Friedmann M., *Über die Beziehungen der pathologischen Wahnbildung zu der Entwicklung der Erkenntnissprinzipien, insbesondere bei Naturvölkern*. Allg. Zft. f. Psychiatrie sv. LII. str. 393 a n (příloha).
- Galtes P., *Diccionario etnográfico antropológico*. Barcelona 1895.
- Gorzycki K., *O antropologii etnicznej*. Lud I. 225—244 (na základě spisu Krzywického »Ludy«.)
- Ernst Grosse, *Die Formen der Familie und die Formen der Wirtschaft*. Freiburg und Leipzig. J. C. B. Mohr, 1896, VI. 249. Vynikající tento spis v oboru ethnologie a sociologie nejprv se obírá kritikou dosavadních theorii a zejména Morganova a Spencerova úplně vyvrací. Dle něho formy hospodářské jsou nejlepším základem u třídění forem rodinných. Na základě poznatků ethnologických obírá se i údaji historickými (Tacitem), potírá výklady, jež mnohým zvykům přířknouti chtí význam symbolický (únos nevěsty) a vysvětuje mnohé zjevy nynější a našeho lidu se širokého hlediska ethnologického. K.
- Angelo de Gubernatis, *La danza e le danze* v časopisu La Vita Italiana I. r. 1895 č. 8. Dle ČL IV. str. 350 je to studie důkladná, zabývající se též tanci českými.
- Haliburton R. G., *Dwarf surivals and Traditions as to Pygmy Races* 1895.
- Hauffen A., *Einführung in die deutsch-böhmischa Volkskunde nebst einer Bibliographie*. Prag 1896. Calve (224) 8°.
- Харузинъ Н. И., О зачаткахъ и развиція искусства у малокультурныхъ народовъ. (ЭОБ 1895 p. 108). Jest to vlastně jen obširný referát díla Grossseova

- Steiner C. J., Das Mineralreich nach seiner Stellung in Mythologie und Volksglaube in Sitte u. Sage, in Geschichte und Literatur, in Sprichwort und Volksfest. Gotha 1895.
- Strzelecki Ad., Ludoznawstwo i zbieranie materyałów ludoznawczych Lwów. 1895 (Obor, význam a úkoly folkloru). 8⁰ S 33.
- Týž, Z dziejów pierwotnej rodiny. Lud I. 33–46, 65–79. (Rozbor různých výkladů a theorií do r. 1895.)
- Wallaschek Rich., Musikalische Ergebnisse des Studiums der Ethnologie. (Glob. LXVIII. 1895, 101–103.
- Voretzsch C., Jacob Grimms Deutsche Thiersage und die moderne Forschung. Preussische Jahrbücher LXXX., p. 417 a n.
- Ward L. F., The psychic factors of civilisation. Boston 1895.
- Williams A. M., Studies in folk-song and popular poetry. (Prefat. note by Clodd, E.) London 1895 Hoch 334) 8⁰.

9. Studie legendární, mythologické a pod. (V. Tille a E. Kovář).

- Becker Ph. A., Die altfranzösische Wilhelmsage und ihre Beziehung zu Wilhelm dem Heiligen. Halle, Niemeyer (1895) 8⁰.
- Biedermann K., Die Faustsage in ihrer kulturgeschichtlichen Entwicklung. Zft. f. Kulturgeschichte II. (1. a n.)
- Binz, Zeugnisse zur germanischen Sage in England. Paul-Braune's Beiträge sv. 20. p. 141 a n.
- Boltz A., Der Apollomythus Die Engel und ihre Verehrer. Darmstadt 1895. Brill 8⁰.
- Decke W., Geologische Sagen und Legenden. I. Glob. LXVIII. (197–199.) Spis. zahajuje tím řadu pověstí a mytů o sopkách, o zemětřeseních, o padání meteorů, o povodních, o horkých pramenech, o pramenech plynů hořlavých, jedovatých a pod.
- Fränkel L. a Mandel L., Der Mann in Monde. Ur-Quell. VI. str. 75 a n.
- Fränkel L., Feen- und Nixensang nebst Polyphems Überlistung. ZdVfVK V. 264.
- Feist S., Die Sage vom Binger Mäusethurm im ihren geschichtlichen, litterarhistorischen und mythischen Beziehungen. Zft. f. d. Unterricht sv. 9 (505 a n.).
- Freymond E., Beiträge zur Kenntnis der altfranzösischen Artusromane in Prosa. I. Berlin, 1895, Gronau (128) 8⁰.
- Hartland, E. S. The Legend of Perseus. A study of tradition in story, custom and reliefs. 3. sv. London D. Nutt, 8⁰, 1. sv. XXXIV. + 228, II. sv. VIII. + 445. III. sv. XXXVII. + 225. Jest to pravý vzor srovnávací studie určité látky. Autor sebral prameny staré i nové, psané i ústní, u všech národů primitivních i kulturních. Jeho rek je bohorodý drakobijce, vykupitel světa, narodil se z panny způsobem zázračným. V prvním díle zabývá se narozením. Probírá podání starověké, pak novověké ve všelikých variantech. V druhém díle jest probrán motiv o znamení života v 8 kapitolách, dále ličí čarodějství, posvátné prameny a stromy, totemism (víra v zvířecí předky), krevní příbuzenství, jak se jeví v pověrách a pověstech. Následují pověry o slině a plivnutí, obyčeje při smrti, při svatbě, conrade (mužovo šestinedělí), a j. a na konci přehled dosavadních výsledků. V třetím svazku zabývá se nejprve osvobozením Andromedy. Nesrovnal k tomu nejen všechny pověsti o vysvobození dívky z nebezpečné smrti, ale též vše, co pověděti lze o lidských obětech, jež zvláště se přinášely božstvům zvířecí podoby. Následuje rozbor Medusina kouzla, s pojednáním o kouzlech a uhranutí. V dodatku

- promluveno jest o zvířatech pomoc skýtajících, o darování zbraní, o lstech, o nsnutí těch, kteří marně se pokoušeli o osvobození dívky atd. Kř.
- Giesler A., *Die Tellfrage*. Versuch ihrer Geschichte und Lösung. Bern, Wyss 8⁰.
- Heyderreich E., Zu den Sagen über Constantins des Grossen Jug end. Deutsche Zft. f. Geschichtswiss. XII. (153 a n.).
- Kohler J., *Der Ursprung der Melusinensage*. Leipzig, Ed. Pfeiffer 1895 (66) 8⁰. Autor je znám v oboru srovnávací (ethnologické) vědy právní a při výkladu o vzniku této pověsti, jež jest dětským snem o světovém vývoji, ukazuje, jak právní organizace hrála velikou roli.
- Lehr, *Zur literatur des »Ewigen Juden«*. Egyetemes philologai közlöny, sv. 19 (636—639).
- Mass E., *Orpheus*. Untersuchungen zur griechischen, römischen altchristlichen Jenseitsdichtung und Religion. München, 1895 Bech (VII. + 334) 8⁰.
- Nordmeyer G., *Pontius Pilatus in der Sage*. Allgem. Ztg. 1895, příl. č. 92.
- Paulson J., *Till frågan om Oidipus-sagans ursprung*. Gothenburg, We Herger & Kerber 1895, 8⁰.
- Piper P., *Höfische Epik*. 3 sv. Stuttgart, 1895, Union.
- Rohde O., *Die Erzählung vom Einsiedler und dem Engel in ihrer geschichtlichen Entwicklung*. Rostock Diss (1894) (62).
- Rosenkranz C., *Die Ahasverussage*. Pädagogische Blätter hg. v. Schöppa, sv. 23. (454—480.)
- Ryssel V., *Syrische Quellen abendländischer Erzählungsstoffe*. Archiv f. das Studium der neuer. Sprachen. (94 h. 296 a n. 95 p. 1 a n.)
- Schloeger G., *Studien über das Tagelied*. Jena, Fromman 1895. 8⁰ S. 89. Autor pátrá po původu středověkých »svítáníček«. Důrazně rozeznává lidové písni o milkování a loučení se milenců za jitra od dvorské poesie svítáníček, jež vyznačena jest postavou ponocného. Jiný zase druh jsou duchovní písni jítrní. Autor polemisiuje s různými výklady o původu dvorské provensalské poesie svítáníček a sám odvozuje je ze starověku působením kleriků. Pozoruhodné jsou jeho výklady o lidové poesii a nejstarším básnictví středoněmeckém. K.
- Schrwald K., *Der Apollomythus und seine Deutung*. Berlin 1895. Calvasy (36) 8⁰
- Singer S., *Apollonius von Tyrus*. Halle 1895. Niemeyer (VI. 228) 6 Mk.
- Steele R., *The story of Alexander*. London, Nutt 1895 8⁰.
- Thümen F., *Die Ipligeniesage in antikem und modernem Gevande* 2. vyd. Berlin. 1895.
- Wünsche A., *Der Sagenkreis vom geprellten Teufel*. Nord und Süd sv. 18. p. 1 a n. Srv. Allg. Zeitung 1894, Příl. č. 241—244, Germania I. 1894, str. 61.
- Zöckler O., *Die Fluthsagen des Alterthums in ihrem Verhältnis zu Gem. 7—9. N. Jahrb. f. D. Theologie* IV. (379 a n.).

b) románské.

- Basset R., *Le folk-lore dans les écrits ecclésiastiques*. Revue des traditions populaires X. 1895 p. 266 a n.
- Bédier J., *Les fabliaux*. Étude de littérature populaire et d'histoire littéraire au moyen âge. Paris. Bouillon 1895 (VIII, 501) 8⁰.
- Certeux A., *Les Animaux du Diable*. Revue des traditions populaires. X. 1895. p. 428
- Graf A., *Miti, leggende e superstizioni del medio evo*. 2 sv. Torino 1892 a 1895. Spis Grafův je jednou z nejznámenitějších prací z oboru srovnávací literatury a kulturní historie a vysoce cenným příspěvkem k poznání legend a pověr středověkých. Nejrozsáhlější studie jedná o ráji. Středověk věřil, že Bůh po vyhnání prarodičů z něho ponechal jej na zemi a občas podařilo se některému

šťastnému smrtelníku do něho nahlédnouti. Autor stopuje pověsti o umístění ráje, jejž jedni hledali na východě, jiní na severu, jiní na jihu a jiní na západě. I tyto hypotheses měly své příčiny, jež autor vykládá. Hlavně to bylo smisení tradice biblické se staršími pověstmi pohanskými a národními. Po té stopuje spis názory o tom, jak byl ráj rozsáhlý a jakou měl podobu, čím byl ohraničen, jaký byl strom dobra a zla, které řeky z něho plynuly, jak dlouho v něm Adam s Evou přebývali, jakou postavu měli prarodiče, kam odebrali se po vyhnání z ráje, kdo všecko později do ráje se dostal. Autor k látce své pilně objíral se i učením různých sekt a ličení jeho je všeestranné. Vhodně tato studie končí tím, že ukazuje jak až do V. století měl ráj úkol být místem odměny ctnostných lidí po smrti. Od V. stol. jeho místo více a více zabírá nebe v názorech lidu, množí se názory o očistci. I některé jiné studie týkají se nejstarších dějin biblických. Jiné obírají se ná př. životem po smrti, zejména trápením zatracencův (vývoj náhledů o pekle), jiné vynikajícími dle pověsti čarodějnýky (zvl. Gerbertem — papežem Sylvestrem II.), atd. Krásným studiím Grafovým neschází nic, než postavit je ještě na širší podklad ethnologický, přibrat ke srovnání i názory vzdálenějších národů a poněkud ještě více je psychologicky prohloubit. Srov. důkladný referát Bugielův (Wla X. 653—667).

Kř.

Haan De F., Barlaam and Joasaph in Spain. Modern Language Notes X. str. 22 a n.
Charpentier F., Dans le passé et dans le présent. Superstitions et légendes populaires 1895.

Monseur E., Notes de folklore à propos de l'Éponée celtique de M. H. d'Arbois de Jubainville. Revue histor. des religions sv. XXXI, str. 292 a n.

Multineddu S., Le fonti della Gerusalemme Liberata: ricerche e studi. Torino clausen 1895. (XIV. + 218) 8⁰.

Paris G., Le roman de Renard. Paris 1895 (?) Bouillon (72) 4⁰.

Ribet J., La Mystique divine distinguée des contrefaçons diaboliques et des analogies humaines. Paris 1895. 2 sv. 8⁰.

Rutzemann A., Die Sage vom ewigen Juden in Italien. Nord und Süd roč. 19. č. 223.

Sébillot P., Légendes et curiosités des métiers. Ouvrage orné de 220 gravures. Paris, E. Flammarion. 4⁰. S 640. Jest to bohatá a obsahem i zpracováním vzácná sbírka řemeslnického folkloru. Pověsti o jednotlivých řemeslech, posměšky, vtipy, pověry řemeslníků, jejich zvyky, jejich domácí život, svátky, jež světí, slavnosti, způsob řeči a pod. mistrně jsou podány. Vylíčení jsou krejčí, pekaři, mlynáři, kováři, uhlíři, holiči, šíčky, krajkářky, modistky, ševci, kloboučníci, cukráři a lahůdkáři, řezníci, tesaři, truhláři, kameníci, zámečníci, košíkáři, tkalci, kartáčníci, dřevačkáři, pradleny, bednáři, koláři, soustružníci, natěrači, sklenáři, pozlácovači, knihtiskaři atd. Staré obrazy ze 16.—18. století jsou reprodukovány dřevorytinou a znázorňují způsob práce, dílny, kroje, jiné jsou vtipnými karikaturami. Podle tohoto vzoru dala by se i u nás podobná větší monografie sestaviti prací snad společnou. Na př. prof. Winter dobře by mohl k ní dátí základ spolu s dr. Zibrtem.

K.

Toldo P., Contributo allo studio della Novella francese del XV e XV secolo. Rome Loescher 1895. XIII. + 153) 8⁰.

10. Dodatek : Pověry, zvyky a pod.

Anonymi Christiani Hermippus, De astrologia dialogus, ed G. Kroll et P. Viereck, Leipzig 1895.

Bartels M., Über Krankheitsbeschwörungen. ZdVfVK, V. 1.

- Blant Ed. *Le, Notes sur quelques anciens talismans des batailles.* Paris 1895.
- Bräss, *Ornithologischer Aberglaube vergangener Zeiten.* Ornitholcg. Monatschrift XX.
- Beck M., *Die Schlange im Cultur- u. Volksglauben.* (Leipzig. Zeitung 1895. No. 9. Wiss. Beilage.)
- Béranger-Féraud. *Les animaux qui nourrissent miraculeusement les individus.* Tradition VIII. IX. str. 64 a n.
- Golther W., *Handbuch der germanischen Mythologie.* Leipzig, S. Hirzel 1895. 8°, XI. 665. Tato rukovět german. mythologie je psána pro širší kruhy a nikoli pro odborníky. Potěšitelné je, že t. zv. nižší mythologii, která v podobných pracích bývá opomíjena a která právě je nejcharakterističejší a velmi důležitá, vyhradil autor místo první a věnoval rozsáhlou pozornost. Material je snesen značný a lehce podán. Vědecké (linguistické) stanovisko autorovo však již je zastaralé.
- Kř.
- Hellmann G., *Meteorologische Volksbücher.* Berlin 1895.
- Г. Комарбоекихъ, Женщина въ патриархальной семье.** На основании и греческихъ писемъ Орловского Уѣзда. Вятка 1895.
- Lemke Elisabeth, *Uraltes Kinderspielzeug* ZdVfVK. V. 183.
- Post A., *Über die Sitte, nach welcher Verlobte und Ehegatten ihre gegenseitigen Verwandten meiden.* Glob. sv. 67, str. 174.
- Prato Stanislaus, Sonne, Mond, Sterne als Schönheitssymbole I. ZdVfVK. V. 363.
- Sartori, *Die Sitte der Alten- und Krankentötung.* Glob. sv. 67, str. 107, 125.
- Saubert B., *Germanische Welt- und Gottanschauung in Märchen, Sagen. Festgebräuchen und Liedern usw.* Hannover 1895. Helning (285) 3 Mk.
- Schurtz H., *Handwerker in Mythologie und Sage.* Leipziger Ztg. 1895 (Beilage) č. 12.
- М. Н. Соколовъ, Новый материалъ для объясненія амулетовъ, называемыхъ змѣевниками (Древности I. 1895).**
- Verrier E., *Du Tatouage en Afrique, ses variétés, sa signification, des survivances du tatouage en Europe.* Paris 1895. Srov. str. 178.
- Weinhold K., *Die Widderprocesion von Virgen und Prägratten.* ZdVfVK. V. 205.
- Weinhold K., *Beitrag zur Nixenkunde auf Grund schlesischer Sagen.* ZdVfVK V. 121.
- 11. Folkloristika germánská (studie místní; sest. V. Tille, E. Kovář).**
- Amalfi G., *Eine Novellette des Vottiero.* ZdVfVK V. 289.
- Bahlmann P., *Jesuiten-Drainen der niederrheinischen Ordensprovinz* Leipzig, Harrassowitz (1895) 8°.
- *Die Lambertusfeier zu Münster.* ZdVfVK V. 174.
- Bartmann J., *Volksdichtungen. Das Riesengebirge in Wort und Bild (55 an.).*
- Böhme F. M., *Volksthümliche Lieder der Deutschen im XVIII. und XIX. Jahrhundert.* Nach Wort u. Weise aus alten Drucken und Handschriften, sowie aus Volksmund zusammengebracht, mit kritisch-histor. Anmerkungen versehen. Leipzig, Breitkopf und Härtel 1895 v. 8° Str. XXII. 628. Pěkně vypravené dílo obsahuje 780 textů s jednohlasým nápěvem. Autor chtěl vybrati ty písni, které pro jednotlivá období jsou charakteristické a v nich obliběré. Při jednotlivých textech a nápěvích udána je i historie vzniku a rozšíření, pokud bylo lze.
- K.
- Brenner O., *Beiträge zur Geographie der deutschen Mundarten.* Viz Wenker & Wiede.

- Brenner Osk. u. Hartmann Aug., Bayerns Mundarten. Beiträge zur deutschen Sprach- und Volkskunde. II. B. München, 1895, Christ. Kaiser. 8⁰ S. 464.
- Dirksen C., Volksthümliches aus Meiderich (Niederhein). Zur dtschen Volkskunde sv. 2. Bonn. Haustein 1895, 8⁰ S. 58. Meiderich vzrostl z vesnice na větší město tovární. Autor dle vypravování starých pamětníků a dle zápisů vyličil starý Meiderich, tehdejší zvyky svatební, život doma i na poli, dětské hry, hádanky, přísloví, pověry a pod.
- Dörler A., Sagen aus Innsbrucks Umgebung. Innsbruck, 1895, Wagner (XV., 151.)
- Dottin G., Contes irlandais. Revue Celtique XVI.
- Drechsler Paul, Wencel Scherffer und die Sprache der Schlesier. Ein Beitrag zur Geschichte d. deutsch. Sprache (Germanist. Abh. herausg. von Fr. Vogt XI.) Breslau W. Köbner 1895, 8⁰ S. 282. W. Scherffer žil 1603—1674 a v spisech užíval lokalní mluvy v Břehu v Pruském Slezsku. Vědecké zpracování jeho jazyka spolu ve srovnání s jinými prameny jest i pro nás důležito. K.
- Engelmann E., Nordland-Sagen etc. Stuttgart. 1895. Neff. (343) 7 Mk.
- Englert A., Zu Goethes Schweizerlied. ZdVfVk V. 160.
- Feilberg H. F., Die Sage vom Begräbnis K. Eriks v. Dänemark auf Cypern. ZdVfVK 239.
- Forster W., Die schönsten Sagen und Märchen der Inseln Usedom und Wollin, nach alten Chroniken Harb. Swinemünde, 1895, Dehne (89).
- Fuckel A., Der Ernestus des Odo von Magdeburg und sein Verhältnis zu den übrigen Bearbeitungen der Sage vom Herzog Ernst. Marburg. diss. 1895, 86.
- Gittée A., Dienstreicht und Gewohnheiten in Flandern. ZdVfVK V. 298.
- P. Greussing, Die alte Jungfer. Lebensbild aus dem Stubai. ZdVfVk V. 171.
- Haase K. E., Volksrätsel aus der Grafschaft Ruppin. ZdVfVK V. 396.
- Hans von der Sann. Charakteristische Gestalten aus der steierischen Sagenwelt. Grazer Morgenpost 1895. No. 182, 188, 210.
- Hansen, C. P., Sagen und Erzählungen der Sylter Friesen. Garding. 1895. Lüter, Dirks, 3. vyd. (VII. + 243)
- Hansjakob Heinrich, Schneeballen I. Reihe. II. verm. Auflage. Heidelberg G. Weiss. 1895. S. VII. 250. 8⁰. Farář H. Hansjakob celý svůj život od narození tráví v badenském Schwarzwaldě v malém městečku a s plným porozuměním pozoruje život tamější a ličí jej pravdivě rázovitým způsobem. Jeho »sněhové koule« jsou tamější sedláci. Netřeba mnoho studia, aby se člověk stal sedlákem — sněhovou koulí; sedláky vytloukají velcí páni hraniční sloupy — jako kluci koulemi okna; po sněhu jezdí se v saních, po sedlácích jezdí vše a všelijak; snih roztaje a zmizí beze stopy a tak život sedláka. Ličí jednak měkčí »koule« ze Schwarzwaldu, jednak tvrdší od bodamského jezera.
- Hauffen Ad., Die deutsche Sprachinsel Gottschee. Geschichte und Mundart lebensverhältnisse Sitten und Gebräuche Sagen, Märchen und Lieder. Mit 4 Abbildungen und einer Sprachkarte (Quellen und Forschungen zur Geschichte, Literatur u. Sprache Öesterreichs und seiner Kronländer, herausg. von J. Hirn und J. E. Wackernall, Bd III.). Graz, Styria 1895. S. XVI. 466, 8⁰. Německý tento ostrůvek čítající ke 30.000 duší leží v krajině uprostřed území úplně slovinského. Od dřívějška máme o něm studie Schröerovy z r. 1870 v zprávách vídeň. akademie. Studie H. je velmi pečlivá a zejména vyniká část obsahující 141 písni, k nimž autor shledal parallely německé i slovanské.
- Häusmer J., Die Kyffhäuser sage. Allgem. Ztg. 1895. příloha č. 108.

- Haupt H., F. A. Reus's Sammlungen zur fränkischen Volkskunde. ZdVfVK V. 413.
- Haase K. E., Volksrätsel aus Thüringen. ZdVfVK V. 180.
- Heilig O., Segen aus Handschuhheim. ZdVfVK V. 293.
- Hoffmann J. J., Volksthümliches aus Schapbach in Baden. Zur deutschen Volkskunde č. 3. Bonn Hanstein 1895.
- Hohlbach R., Sagen aus Klösterle. Erzgebirgs-Zeitung (44 a n.)
- Holczabek u. Winter, Sagen und Geschichten der Stadt Wien. I. Wien 1895. Gräser 3. vyd. (IV. + 112).
- Hutter Th., Nordböhmische Sagen. Die Neuzeit. Reichenberg. (43 a n.).
- Jensen, Ägir in der Sylter Sage. Glob. sv. 68, str. 206.
- Jirczek, Die Amlethssage auf Island. Beiträge zur Volkskunde (1896) (p. 59 bis 108.)
- Jostes F., Der Rattenfänger von Hammeln. Ein Beitrag zur Sagenkunde. Bonn 1895. Hanstein 8⁰.
- Kahle B., Krankheitsbeschwörungen des Nordens. ZdVfVK V. 194.
- Kastner E. F., Zwei Sagen aus dem Adlergebirge. Böhmens dtsche Poesie und Kunst. (p. 929 a n.)
- Kirchhoff A., Forschungen zur deutschen Landes- und Volkskunde. Stuttgart 1895. Engelhorn 8⁰. Svazek 9.: Wittstock O., Volksthümliches der Siebenbürger Sachsen. Scheiner A., Die Mundart der Siebenbürger Sachsen.
- Kluge Friedrich, Deutsche Studentensprache. Strassburg, Trübner 1895, 8⁰ S. 136. Srov. důkladnou recensi od Er. Schmidta v ZdVfVK 1895 V. 225 a 334.
- Knoop O., Neue Volkssagen in Pommern. Blätter f. pommersche Volkskunde. III. p. 1 a n.
- Kulke E., Judendeutsche Lieder aus Mähren. Urquell VI. (43, 97, 158).
- Kulke E., Judendeutsche Sprüchwörter aus Mähren, Böhmen und Ungarn. Urquell VI. (119, 150).
- Kuntz W., Sagen von Platz und Umgebung Erzgebirgs-Zeitung (139 a n.).
- Landau M., Die Dramen von Herodes und Mariamne. Zft. f. vergl. Litt-gschte. N. F. VIII. (175 a n.)
- Lazar B., Über das Fortunatus-Märchen. Ungarische Revue 15. roč. seš. 5—7.
- Lehmann-Filhès M., Beispiele von Hexen- und Aberglauben aus Thüringen. ZdVfVK. V. 93.
- Linche A., Die neuesten Rübezahlforschungen. Dresden. Zahn, Jänsch 1896. (VI+51) 8⁰.
- Localsagen, Nordböhmische. Mitthgn. des. nordböhm, Excursions-Clubs. (323 a n.)
- Mettetal L., Hans Sachs et la réformation. Paris, Noblet 1895 (59) 8⁰.
- Meyer W., Nürenberger Faustgeschichten München, 1895. Franz. 4⁰.
- Müller K., Kinderreime aus Leipzig und Umgegend ZdVfVK. V. 192.
- Nowak W., Zur Geschichte und Sage der Kgl. Stadt Kaaden. Erzgebirgs-Zeitung (9 a n.).
- Nover J., Deutsche Sagen in ihrer Entstehung, Fortbildung etc. (Till Eulenspiegel, Der ewige Jude, Wilhelm Tell). Giessen 1895 Roth (IX+364) 2.50 Mk.
- Paudler A., Hahn und Hahn. Mitthgn. d. norböh. Excursionsclubs. 18. (2) p. 200 a n.
- Peiter W., Sagen aus dem Joachimsthaler Bezirke. Erzgebirgs-Zeitung. (259 a n.).
- Peter J. Dorfkurzweil im Böhmerwalde. ZdVfVK V. 187.
- Petzet E., Hans Sachs- Forschungen. Allgemeine Zeitung 1795. Příloha 288.

- Pohl A., Sprichwörter und Redensarten im Isergebirge. Jhrb. d. deutschen Gebirgsvereines f. das Jeschken- und Isergebirge. (49 a n.)
- Týž, Die Sagen von Tapern. Jhrb. d. dtschen Gebirgsvereines f. das Jeschken- und Isergebirge. (str. 47 a n.)
- Priem J., Nürnberger Sagen und Geschichten Nürnberg, 1895 Sebald 3. vyd. (VIII. + 256.)
- Redlkofer M., Die sieben Schwaben und ihr hervorragendster Historiograph L. Anzbacher. Sammlung gem. Vorträge č. 221.
- Rehsener M., Die Weber-Zenze Eine Tiroler Dorffigur. ZdVfVK V. 80.
- Reimann H., Das deutsche geistliche Lied. Berlin 1895.
- Reiser K., Sagen, Gebräuche, Sprichwörter des Allgäus. Kempten. Kösel. 1895—6 8⁰. (Pěkná sbírka folkloru jihozápad. Bavor.)
- Reiterer C., Volkssprüche (aus Steiermark) in Mundart. Heimgarten XX. (69—72).
- Reiterer K., Hexen- und Wildererglauben in Steiermark. ZdVfVK V. 407.
- Renk A., Volksrätsel aus Tirol. ZdVfVK V. 147.
- Ressel A., Das deutsche Volkslied im Bezirke Friedland. Friedländer Zeitung č. 20—23.
- Ressel G. H., Das Erzgebirge in Sage und Geschichte. Teplitz 1895.
- Rieber A., Alte Bauernrecepte aus d. Karlsbader Gegend. III. Jahrb. d. wiss. Ver. f. Volkskunde und Linguistik in Prag. 1895. (Cf. ref. Hauffenův v Z. f. öst. VK. II. 186.)
- Richter A., Der deutsche St. Christoph. Berlin, diss. (61) 1895. 8⁰.
- Richter K., Anschauer Krippenspiel. (Mitthgn. des nordböhm. Excursionsclubs S. 62 a n.)
- Sachan E., Skizze des Fellichi-Dialekts von Mögl Berlin (1895) 4⁰ (92) (též pohádky).
- Schell O., Abzählreime aus dem Bergischen. ZdVfVK V. 67.
- Schieller F., Aus dem Märchen- und Sagen-Schatz der Siebenbürger Sachsen. Wien 1895 Gräser. (VI. + 120)
- Schlossar A., Volkslieder, Deutsche aus Steiermark. Zft. f. österr Volkskunde I. (1895) (129—138).
- Týž, Kinderreime aus Steiermark. Zft. d. Vereines f. Volkskunde Berlin V. (1895) (275—288).
- Schmidt Erich, Lesefrüchte zum Volkslied. ZdVfVK V. 355.
- Schwartz W., Die volksthümlichen Namen von Kröte, Frosch und Regenwurm in Norddeutschland. ZdVfVK V. 246.
- Týž, Miscellen aus den Havellandschaften. ZdVfVK V. 167.
- Týž, Sagen und alte Geschichten der Mark Brandenburg. Berlin 1845, Besser 3. vyd. (XI. + 211).
- Schweizerisches Idiotikon. Wörterbuch der schweizerdeutschen Sprache. Ges. auf Veranstaltung der antiquar. Ges. in Zürich unter Beihilfe aus allen Kreisen des Schweizervolkes. III. B. Bearbeitet von Fr. Staub, L. Tobler, A. Schoch, A. Bachmann, H. Bruppacher, Frauenfeld, J. Huber 1895. 40. 1574. — Celý slovník, jehož 3. svazek vyšel r. 1895, je znamenitým dilem jak dialektologickým, tak i národopisným. K.
- Semsch J., Anschauer Dreikönigspiel. Mitthgn des nordböhm. Excursionsclubs.
- Storck K., Spruchgedichte und Volksbräuche aus der Vorderschweiz. ZdVfVK V. 384.
- Toball H., Ostpreussische Sagen und Schwänke. 2. sv. Königsberg 1896, Hartung (94).

- Treichel A., *Volkslieder und Volksreime aus Westpreussen*. Danzig.
 (Gdaňsko) Th. Bertling 1895 (VIII. + 174) 8°. — Známý folklorista západopruský podává sbírku písni ze svého okolí, jež bud' slyšel, bud' našel zapsány, také písni jarmareční atd. Nápmocen mu byl přední znalec současné lidové písni nemecké, Dr. J. Bolte. K písni připojena jsou i všeliká úsloví a rýmovačky, při hraní karet, při tanci a podobných příležitostech. Kř.
- Voges Th., *Sagen aus dem Lande Braunschweig*. Braunschweig 1895 Göritz.
 (XVI, 360) 8°.
- Vogt F., *Dornröschen-Thalia*. Beiträge zur Volkskunde 1895 (1896) (195—237).
 Týž, *Vom heiligen Ulrich*. ZdVfVK V. 416.
- Wenker G. & Wrede F., *Der Sprachatlas des deutschen Reichs*. Marburg,
 N. G. Elnert, 1895. Sestaviti na základě dialektologických studií mapy je vždy práce záslužná, ale málo vděčná. Nářečí nemívají přesných hranic, nanejvýše tam, kde je příroda sama postavila. Téměř všude jsou nářečí přechodní. Určitá rozdělovací čára nikdy všem nevyhovuje a vždy se najde nepříznivá kritika. A takovou nepříznivou kritikou tohoto atlasu jsou O. Bremerovy »Beiträge zur Geographie d. deutsch. Mnndarten, Leipzig, Breitkopf und Härtel 1895, XV 266. Spor ovšem musí vyřídit germanisté.
- Wiese B., *Zur Margarethenlegende*. Halle 1895, Niemeyer.
- Wimmer E., *Erzgebirgssagen*. Erzgebirgs-Zeitung (111—116).
- Wossidlo R., *Das Naturleben im Munde des Mecklenburger Volkes*.
 ZdVfVKV. 302, 424.
- Wundermärchen (Das) aus der Preitenau. Nach einer alten steirischen Sage. Der Arbeiterfreund, Graz. Stiria (31, 39, 47, 55, 63).
- Wünsche A., *Der deutsche Michel mit seinem mythologischen Hintergrunde*. Nord und Süd. Roč. 19, seš. 225.
- Zenker R., *Das Epos von Isembard und Gormund*. Halle a. S. Niemeyer (1895) 8°.
- Zingerle A., *Über Berührung tirolischer Sagen mit antiken*. Innsbruck (1894), (16) 8°.
- Pol de Mont, A. de Cock, *Dit zijn Vlaamsche Wonder-Sprookjes*. Gent, Siffer 1896. (296) 8°.
- Campbell J. G., *Clan traditions and popular tales of the Western Highlands and Islands*. Sel. from the papers of the late. Rew. of Tirce. London 1895, 8° 250.
- Curtin Jer, *Tales of the Fairies and the Ghost worlds collected from oral tradition*. In South-west Munster. London, D. Nutt 1895, 8° (XII + 198). Známý pilný sběratel irského folkloru, jenž vydal již irské báje a pověsti (Myth. a. Folklore of Ireland 1890, Hero Tales of Ireland 1894), líčí v této knize pověry jihoirského lidu, spec. víru v duchy, víly, čarodějnici. Z dřívějších prací o tomto předmětě srov. Croker, *Fairy legends and traditions of the South of Ireland*. K.
- The Denham Tracts, A collection of folklore by Mich. Aislaile Denham and reprinted from the original Tracts and pamphlets printed by Mr. Denham between 1846 a. 1859. Ed. ly Dr. James Hardy. Vol. II. London. Pub. f. the Folk-Lore Society by David Nutt. 1895, 8° S. XI. 396 M. A Denham v letech 1846—59 sebral v sever. Anglie bohatý materiál folkloristický, zejména pověry a roztroušené rukopisy; tisky jeho byly tímto dílem vydány souborně. K.
- Drewes G. M., *Alte englische Weihnachtslieder. Stimmen aus Maria-Laach* 1895, 10. seš.

- Gnerois, Ch. des. De la poésie populaire an Angleterre. Troyes, Nouvel 1895. 8⁰ (27).
- Hardy James, viz Denham.
- Jacobs J., More Celtic Fairy Tales. London 1894/5, Nutt. (XIV + 234) 4.
(Jako pokračování k sbírkám: English Fairy Tales a More English Fairy Tales.)
- Macdonald K. S., Introduction to the story of Bárlaam and Joasaph. Pokhuria 1895, Sántal Mission Press (64) 8⁰.
- Meyer K. & Nutt A., The Voyage of Bran to the land of the Living. I. London 1895. (Výborný příspěvek k pověstem a k mythologii islandské.)
- Zimmer H., Beiträge zur Erklärung irischer Sagentexte. Zft. f. celtische Philologie I. p. 74 a n.

12. Folkloristika románská (místní; sest. V. Tille).

- Alton G., Stóries e chiânties Ladines, etc. Innsbruck, 1895, Wagner 8⁰.
- Balli, Maggia e pregiudizi in Q. Orazio Flacco. 1895. Venezia.
- Bladé J. F., Contes de la Gascogne. Paris Calmann Lévy. 18⁰ (II. + 306).
- Bellezza P., Introduzione allo studio dei fonti italiani di G. Chancer, e primi appunti sullo studio delle letterature straniere ingenerale. Mailand 1895. Presso l'autore (59) 8⁰.
- Belluci G., Le stelle cadente et le loro leggende. Perugia, 1895. (35) 8⁰.
- Beauquier Ch., Chansons populaires recueilles en Franche-Comté. Paris Lechevalier, Leroup 1888) 8⁰.
- Bujeaud J., Chants et chansons populaires des provinces de l'Ouest. Niort, Clouzot. 2 sv. 8⁰.
- Collot L., Traditions et Usages picards vers 1840. Revue des traditions populaires X. 1895. p. 369 a n.
- Ferraro G., Il sole. Appunti i tradizioni popolari. Archivie p. lo studio d. trad. pop. XIV (393 a n.).
- Lavenot P. M., Légendes et Contes du pays de Vannes. Vannes, Lafolye 8⁰ (62).
- Artricou de Lazarque: Quelques traditions et croyances du Bas-Armagnac. Revue des traditions populaires X. 1895 p. 528.
- Ledieu A., Nouvelles et légendes recueillies à Demuin Paris (?), Picard, 1895. 12⁰.
- Levi E., Fiorita di canti tradizionali del popolo italiano. Torino 1895.
- Marlot H., Traditions et contumes de l' Auxois. Revue des traditions populaires X. 1895. p. 210 a n.
- Mayrac A., Contes du pays d'Ardennes. Paris, 1895. Lécène (191) 8⁰.
- Morin L., Les Almanachs populaires (č. V. Almanachs de Troyes). Revue des traditions populaires. X. 1895 p. 115.
- Pergoli B., Saggio di canti popolari romagnoli. Forli Bordandini. 1895 (XV., 228, 8⁰.
- Rousseau Ch., Contes populaires recueillis à Bournois. Paris. Welter (XI.+303).
- Lazár Šainénu, Basmele Române in comparatiune cu legendele antice classice și in legătură cu basmele poporeloră invencinate și ale tutororă poporeloră romanice. Studiu comparativ de.. Bucuresci, 1895. 8⁰ XIV. 1114. Rec. Archiv f. slav. Philologie XVIII., 295 str. (V. Jagić.) Srv. str. 136.
- Sévillot: La Petite Toute-Belle, Peau d'ours, contes de la Haute-Bretagne. Nouvelle revue européenne 1895. č. 1. 2.
- P. S., Lés écrivains français et les traditions populaires (č. 24—26). RTradpop. X 1895, 393 a n.

- Sébillot P., *Contes de prêtres et de moines recueillis en Haute. Bretagne.* Palerme, 1895, 8°.
- Seves, *Proverbi piemontesi.* Archivio per lo studio delle trad. pop. XIII., 4.
- Tiersot J., *Vingt mélodies populaires des provinces de France.* Paris. Heugel.
- Tobler A., *Li proverbe au vilain.* Altfranzösische Dichtung. Leipzig, Hirzel. 8°, 1895.
- Wahlund C., — Feilitzen H. von —, *Les enfances vivien, chansons de geste.* Upsala-Paris, Bouillon 1895 (LI + 298), 4°.
- Weigand G., *Die Aromunen. Ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen über das Volk der sogenannten Makedo-Romanen oder Zinzaren.* Bd I. Land und Leute. Leipzig. 1895. 8° XII., 334. Bd II. Volksliteratur der Aromunen. Leipzig 1894. 8° XVIII. 383. Rec. Archiv f. slav. Philologie XVIII, str. 623 sl. (V. Oblak) Живая Старина (1895) V. str. 480 sl., Българ. Прегледъ II, kn. 9—10, str. 262 sl.
- Zanne J. A., *Proverbele Românilor din România, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia.* I. Bucuresci, imprimuria statului 1895 (781—LXI). Srv. str. 137-39

13. Z folkloru drobných národů evropských (V. Tille).

- Carnoy H. & Nicolaides, J., *Folklore de Constantinople:* Paris 1894. Léchevalier 18°.
- Guerrois Ch. des, *De la littérature populaire principalement chez les Hellènes.* Troyes Nouvel 8°. (35.)
- Kuhn E., *Zur byzantinischer Erzählungsliteratur.* Byzant. Zft. IV p. 241 a n.
- Lübke H., *Neugriechische Volks- und Liebeslieder in deutscher Nachdichtung.* Berlin 1895 Calvary C° 8°.
- Nagelsberg A., *Der Wolf zahlt mit der Haut.* Eine Chasidische Sage aus Galizien. Urquell VI. (33).
- Pedersen H., *Albanesische Texte mit Glossar.* Abhdgn. d. k. sächs. Gesellschaft phil. Cl. Bd. XV. No. III. Leipzig, Hirzel 1895. (208.)
- Schwartz E., *Fünf. Vorträge über den griechischen Roman.* Berlin (1896) Remies. (VI.+148.)
- Krohn J., *Suomen kansan sävelmiä.* III. kansantsesseja. (Čudské národní tance.) Helsingfors 1895.
- Wlisłocki H., *Tschuwaschisches zur vergleichenden Volkspoesie* Zft. f. vergl. Literaturgeschichte N. F. VIII. p. 120 a n.
- Wlisłocki H. von, *Die Lappenbäume im magyar. Volksglauben.* (Mittheil. der anthr. Ges. Wien 1895 p. 20. V případech nemocí věsi se na stromy různé hadry a kusy oděvu. Také v uctívání mrtvých mají úlohu — patrně na základě staré animisace stromů.

14. Z literatury o stavbách lidových (L. Niederle).

- Andree Richard, *Die Südgrenze des sächs. Hauses im Braunschweigischen.* (Z. f. Eth. 1895, p. 25.) Důležitý článek pro studium lidových staveb střední Evropy vůbec, zejména vzhledem k lužickým Srbům. Založen na známém Henningově roztrídění typů.
- Bancalari G., *Das süddeutsche Wohnhaus »fränkischer« Form.* Eine volk-kundliche Studie. Glob. Bd. LXVIII., p. 201. Braunschweig 1895. Bancalari jest dnes jedním z nejlepších znalců vývoje lidového příbytku v střední Evropě.

Büncker J. R., *Das Bauernhaus in der Heanzerei* (Westungarn, Eisenburger Čom.). (Mith. anthr. G. Wien 1895, p. 89.) Jest to popis domů selských z německých končin záp. Uher a doplněk k dřívější práci autora »Typen der Bauernhäuser aus der Gegend von Oedenburg in Ungarn« (tamže XXIV. p. 155). Ukázalo se, že typ je v celém tom Němci obývaném kraji týž. — Popsán podrobně dům i celé jeho vnitřní zařízení. Monografie velmi cenná. V nářadí domu shledáváme leckteré analogie k Slovensku.

Czartoryski ks. Zygmund, *O stylu krajowym w budownictwie wiejskim*. Poznań 1896. Výklad celku i význačných částí lidového stavitelství, jenž skýtá plno látky ke srovnávání.

Eigel Josef, *Charakteristik der Salzburger Bauernhäuser Mit besonderer Berücksichtigung des Feuerungsanlagen*. Wien (Commission von Lehman und Wentzel) 1895. 64 stran. Mit 19 Tafeln. Spisovatel znám jest již svými staršími pracemi o salcburském příbytku lidovém (srv. jeho velké dílo »Das Salzburger Gebirgshaus«). Práce uvedená tvoří doplněk k starším, pojednávajíc vedle rozvržení příbytků hlavně o kuchyni, krbu a o všem, co s krbem souvisí. Srv. podobné studie Meringerovy!

Foville viz str. 181.

Hauer viz str. 161.

Hruška viz str. 162.

Харузинъ Н. Н., *Очеркъ исторіи развитія жилища у финновъ*. (Юб. 1895, p. 35.) S 3 tabulemi. Autor na základě práce Ax. Heikela »Die Gebäude der Čerremisen, Mordwinen, Esten etc. 1888 Helsing fors« sdělal práci velmi interessantní, doplniv ji mnohými parallelami z ruského a novějšími výsledky etnografie finské. Při styku prastarém, v němž žili Slované s Finy, je obapolné studium příbytku velmi užitečno

Meringer Rudolf Dr., *Studien zur germanischen Volkskunde*. III. Hausrath des Oberdeutschen Hauses. (Mith. anthr. Ges. Wien 1895 p. 56). K dřívějším svým studiím o typu »hornoněmeckého« domu (k němuž řadí i typ český) zabýval se hlavně rozdělením místonosti příbytku (srv. Mittheil. XXI. 101, XXII. 101, XXIII. p. 136, XXIV. p. 92). Nyní přistupuje k srovnávací studii nářadí a to nejdůležitější části domu: kuchyně a krbu, jež bylo základem prvotního příbytku. Ukazují se mnohé zajímavé analogie s nářadím, jež se v praehistorických nálezech objevuje.

Montelius Oscar, *Zur ältesten Geschichte des Wohnhauses in Europa, speciell im Norden*. (Archiv für Anthropologie 1895, p. 451.) Autor vycházeje z popisu příbytků praehistorických v celé Evropě, pokud lze na ně souditi z nálezů, přechází k tomu, jak vypadal původní indogermanský příbytek. Představuje si jej jako chýši okrouhlou s krbem uprostřed, z níž se teprve později všecky další formy vyvinuly.

Prousek Jan, *Dřevěné stavby starobyle roubené a lidový nábytek v severovýchod. Čechách*. V Praze 1895.

Sokołowski M., *O budownictwie drewnianem z powoda ksiązki Dietrichsona*. Krakov 1895. Na základě spisu D. (De Norske Starkirken 1890, něm. překlad od Munthe, Die Holzbaukunst Norwegens Berlin 1893) sepsány jsou tyto důležité úvahy o dřevěných polských stavbách (zvl. kostelích)

15. Z literatury o krojích a výšivkách.

Srov. Čes. bibliogr. Jurkovič, Karásek, Klvaňa, Koula, Pische, Přikryl, Smolkova, Smutný, Svoboda, Šolta, Tyršová, Zibrt.

Dále srov. Jirásek v Österr.-Ungar. Monarchie, Nováková T. a Klvaňa v Národnopisná Výstava Českoslov. vyd. Otto.

V bibliogr. ruské srov. Schienerer, v jihoslov. Kalv, v theoretické Friedl a Maron. Schinnerer Louise, Antike Handarbeiten. Mit einer histor. Einleitung prof.

Dr. Alois Riegł. Wien 1895. 265 str. 4⁰. Kniha přes titul svůj velmi důležita pro ocenění naší karpatské industrie textilní. Řadě starých prací antických nebylo lze porozuměti (pokud se práce týká), až se tu pojednou podařilo pomocí techniky pletací dosud užívané u Slováků, Rusínů, jejíž starobylost je tím patrně projevena, věci přijítí na kloub.

N.

16. Z folkloru asijského (V. Tille.)

- Ahdab, Ibrahim - Les proverbes de Maidani, mis en vers et commentés 2 sv. Beirut 1895. Impr. catholique (380, 7; 413, 101, 2) 8⁰.
- Achelis Th., Ueber Mythologie und Cultus von Hawaii. Braunschweig 1895. Vieweg (VII. + 82) 8⁰.
- Amalfi, Zwei orientalische Episoden in Voltaires Ladig (k legendě o poustevníkovi a andělu). Zft. d. Ver. f. Volkskunde V. (71 a n.).
- Basset A., Traditions et superstitions annamites. RTradpop X. 1895, p. 339 a n.
- Basset R., Salomon dans les légendes musulmanes. Část VII. Rtradpop X. 1895, pp. 230 a n.
- Bülow W., Samoanische Sagen. Glob sv. 68, str. 139, 157, 365.
- Crooke W., Folk-Tales of Hindustan. Indian Antiquary XXIV. (272W4).
- Ehrenreich P., Zwei japanische Märchen. Globus LXVII. Nr. 177 a n.
- Gaudefroy-Demombynes, Contes arabes et Orientaux. R trad pop X.
- Hartmann M., Schwänke und Schnurren im islamischen Orient. ZdVfVK V. 40.
- Helfrich O. L., Sērawajsche en Bēsēmajsche spreekwoorden, spreekwijzen, en raadsels, — Bijdragen voor de taalland- en volkenkunde van Nederlandsch Indië. VI. 1. (1—78).
- Henry V., Vedica I. Paris Bouillon 1896 (15 pp.). Mémoires de la Société de linguistique de Paris t. IX.
- Iguchi, Wenig bekannte japan. Hochzeitsgebräuche Glob. sv. 68, str. 270.
- Týž, Die Macht der Musik, eine altjapan. Erzählung. ibid. 298.
- Iellesma E. I., Pakēwasche Texten. Bijdragen voor de Taalland- en volkenkunde van Nederlandsch Indië VI. 1. (313—328).
- Juynboll H. H., De mythe van den berg Mandara in de Javaansche letterkunde. Bijdragen voor de taallandren volkenkunde van Nederlandsch Indië VI. 1. (79—96).
- Н. О. Катановъ, Муеульманскія легенды. Текстъ и переводы. Прилож. къ LXXVтому „Записокъ Имп. Ак. Наукъ. No. 3.) 8⁰ 44 str.
- Klemm K., Sunâbai Dschai. Ein Aschenbrödelmärchen. ZdVfVK V. 390
- Lalayantz E., Traditions et superstitions de l'Arménie. Revue des traditions populaires X 1895, pag. 1. a n.
- Laufer B., Ursprung und Wesen der Musik nach orientalischen Sagen. N. Musikztg (Stuttgart) 1895 I.
- Lewin M., Aramäische Sprichwörter und Volkssprüche. Frankfurt 1895, Kaufmann 8⁰.
- Navin Chandra Dás., Legends and miraclos of Buddha, Sákhya Sinha. Calcutta 1895 Jadu Náth Síl (74) 8⁰.

- Peters C., Das goldene Ophir Salomó's. Eine Studie zur Geschichte der phönischen Weltpolitik. 8°. München 1895, Oldenbourg.
- Peyte, Zur Kenntnis der religiösen Anschauungen der Bataks. Glob. sv. 67, str. 69.
- Riotoz L., Léofanti. Les enfers bouddhiques (Le bouddhisme anamite.) Paris 1895, Chaumel (93).
- Rückert F., Firdosi's Königsbuch (Schahname). Übers. von R. (Vydal z pozůstalosti E. Bayer) sv. 3. Berlin 1895, Reimer (XI, 367, 8°).
- Rüling J. B., Beiträge zur Eschatologie des Islam. Leipzig 1895, Harrassowitz 8°.
- Stumme H., Dichtkunst und Gedichte der Schluh. Leipzig. Hinrichs. 1895 (VI + 86) 8°.
- B. СВѢТЛОВЪ:** Кавказскія преданія и легенды. С. Петербургъ 1895, 8° str. 265. Belletristicke.

17. Z folkloru afrického (V. Tille).

- Artin, (S. E. Yacoub) Pacha, Contes populaires inédits de la vallée du Nil. Traduits de l'arabe parlé. Paris 1895. Maironeuve (297) 16°.
- Jacottet E., Contes et traditions du Haut-Zambèze. Paris 8°. 2 fr.
- Jacottet T., Contes populaires des Bassoutos (Afrique du Sud). Paris Leroux 1895. (XXIII+292).
- Moldenke Ch. C., The oldest fairy tale. Translated from the Papyrus D'Orbigny with notes. Proceedings and Travels of the Scient Association Meriden, Corm. VII. (32 a n.)
- Mouliéras A. Les Beni-Isguen (Mzab.) Essai sur leur dialecte et leurs traditions populaires Orau, Fouque 8° (78).
- Seidel A., Handbuch der Shambala-Sprache in Usambara, Deutsch-Ostafrika. Mit Texten etc. Dresden Leipzig 1895. Köhler (135) 8°.
- Sekese A., Buka ea Pokello ea Mekhoa ea Ba-Sotho, le Maele le Litsomo. (Sbírka zvyků, přísloví a povídek Bassutských) Morija (v jižní Africe) str. 226. 8°.
- Wallis Budge E. A., The Book of the Dead, The Papyrus of Ani in the British Museum. London. 1895.

18. Z folkloru amerického (V. Tille).

- Addy S. O., Househod tales. Whith other traditional remains collected in the connties of York. Lincoln, Derty and Nottingham. London 1895.
- Bergen Fanny D., Current Superstitions collected from the oral tradition of English spealing folk. Notes and an introduction by W. W. Newell. Boston New-York. American Folklore Society. 1896. (X. + 161) 8°, Jest to bohatá sbírka pověry severoamerického (anglického) lidu, rozdělená na 19 kapitol. Postup jest dle věku lidského, jde od pověr o narození až k pověrám o smrti. Zvláštní kapitoly při tom jsou věnovány i přání, snům, návštěvám, penězům, léčení, pověrám kosmogonickým a pod.
- Boas Fr., Sagen der Indianer an der Nordwest-Küste Americas. (Verhandlungen der berl. Gesell. für Anthropologie 1895 p. 1898—234.) Pokračování velké sbírky z předešlých ročníků.
- Edwards Ch. L., Bahama Songs and Hories. Boston New-York. American Folklore Society. 1895. (XI.—III.) 8°.

Fortier A , Louisiana folk-tales in frenchdialect and english translation.

Publ. for the Amer. Folklore Society by Homghton, Mifflin a Comp. Boston New-York. (VIII. + 112) 8⁰. Sbírka obsahuje 15 bájí zvířecích a 12 pohádek v jazyce louiseanských pofrančtěných černochů s anglickým překladem a mimo to má v dodatku překlad 14 povídek v originále dříve uveřejněných, aby sbírka byla úplná. Báje zvířecí jsou původu afrického, ostatní je původu domácího (amer.-angl.-francouz.), ovšem silně pozměněno. Sbírka je důležita pro folkloristu, original je důležit i pro linguistu. K.

Mornes M., Festas e Tradições populares do Brasil. Paris 1895.

Swinton, Indian Nights' Entertainment. Londyn Ellist.

Taylor S M., Indian Folktales. Folk-Lore VI. (999 an.)

Vzpomínky.

Dr. Jindřich Wankel.

Dne 5. dubna 1897 přišla z Olomouce truchlivá zvěst, že tam skonal proslulý anthropolog a praehistorik dr. Jindřich Wankel v stáří 76 let. Narodil se v Praze r. 1821 a po dosažení doktorátu lékařského přijal místo u knížete Salma v Blansku. Tam věnoval všechn prázdný čas a veškery své síly prozkoumání okolních jeskyň, a nálezy jeho, zejména v Býčí Skále, pojistily mu čestné místo v praehistorii. Činnost jeho vědecká byla rozsáhlá. Pro výklady, které dával svým nálezům, zejména výklady mythologické a zvláště to, že původ jich pokládal za slovanský a připisoval Slovanům v době před-historické rozšíření a kulturu daleko větší, než dosud se uznává, upadl ve spory zvláště s německými učenci. Wankel houževnatě hájil své mínění v četných rozpravách ve zprávách vídeňské anthrop. společnosti, v Archivu f. Anthropologie, v Correspondenzblatt für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte; osobně na sjezdech antropologických. Názory své souborně složil v spise *Beiträge zur Geschichte der Slaven*. K potvrzení svých názorů konal cesty vědecké do Egypta, do Asie, na pobřeží Černého moře. Byl dopisujícím členem mnoha anthropologicko-archaeologických společností. Na Moravě vystudoval celou školu, nadšenou pro nové vědy: anthropologii, archaeologii a národopis, nadšenou pro zkoumání a seznání slovanské kulturní historie pravěké i novější a slovanského národopisu. V Olomouci, kamž se přestěhoval, s přáty svými založil *Vlastenecké muzeum* velmi cenné a záslužné pro naši vlastivědu a národopis. V práci pomáhala mu celá rodina, zesnulý zeť prof. J. Havelka a dcery pí. Lucie Bakesová, Vlasta Havelková a sl. Madlenka Wanklova. Ony právě a jejich přátelé, zvláště P. Ignác Wurm nejvíce se přičinili o to, aby Morava se připravovala zdárně k naší NVČ. Přehled Wankelovy anthropolog.-praehistorické činnosti a jeho názorů nejlépe podává jeho poslední dílo *Bilder aus der mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit* 1892. Budíž čestná, nehynoucí paměť nadšenému, neunavnému učenci a vlastenci! Kř.

Edvard Jelínek.

Dne 15. března t. r. utichlo srdce, jež tak pomilovalo Slovanstvo a v něm zejména národ polský, že mu posvětilo každý svůj úder. Jest málo lidí, jejichž celý život byl by vyplněn jednou jedinou ideou, jako u Edvarda Jelínka. U nás jméno jeho srostlo s pojmem Polsky — a také skutečně nejvíce vykonal ve službách vzájemnosti českopolské. Pro shodu českopolorskou pracoval pod heslem »Poznejme se!« nejrozmanitější formou: feuilletony o polských poměrech a jinými novinářskými článců u nás — i korrespondencemi o záležitostech českých do nejrůznějších listův polských, pracemi rázu belletristického, vážnými statěmi kulturními, vzpomínkovými atd., polemickými článců a brošurkami atd. Zkrátka, pro svoji ideu rozvinoval při slabých silách tělesných činnost ohromnou; povážíme-li k tomu, jak rozsáhlou měl korrespondenci (závěti odkázal Museu přes 8000 dopisů) a jaké osobní služby konal Polákům a vůbec Slovanům, Prahou projíždějícím, jest nám skutečně hádankou, jak stačil vše to obstarávat. Sem nálezejí jeho knihy, otisky, brošurky a statí: Črty litevské (1886), Črty varšavské (1890), Polské paní a dívky (1884), Dámy starších salonů polských (1888), Honorata z Wiśniowských Zapová (1894), Z posledního polského hnutí (1892), z valné části i Slovanské návštěvy (1889) a Slovanské črty (1889), Pro shodu česko-polskou (1887), Věci polské (1893), Ke sporu rusko-polskému (pražský »Čas« 1891), Zapomenutý kout slovanský (1894), Pohledy do Litvy (1895), Idea słowiańska w Czechach (1881), Listy o towarzystwie czeskiem (krakovský »Czas« 1891), Listy o wystawie czeskiej (1891), Listy o rzeczach morawskich (1894), Obrazki czeskie z czasów odrodzenia (1895), Bibliografija díl, rozpraw i artykułów czeskich dotyczących rzeczy polskich (1879, 1884, 1887) atd. Velké dílo »O polském úpadku a znovuzrození« zůstalo fragmentem (v rukopise).

On však byl nejen hlasatelem vzájemnosti česko-polské, nýbrž i apoštolem vzájemnosti slovanské vůbec. Sem nálezejí jeho výše jmenované Slovanské návštěvy a Slovanské črty, Črty kozácké (1885), Ukrajinské dumy (1888), dále črty Jasem a stíinem (1891, 1894), četné, dosud nesebrané črty cestopisné, Slovanské rozhledy (Hlas národa), Slovanské paběrky, Slovanské listy (Lumír), Slavische Briefe (Politik) atd. — hlavně však a na předním místě Slovanský Sborník, jejž založil r. 1881 a redigoval až do jeho zaniknutí r. 1887. »Slovanským Sborníkem«, prokázal veliké služby myslénce vzájemnosti slovanské u nás i v širém světě slovanském; od jeho zaniknutí citelně postrádáme soustavných informací z ostatního života slovanského. Prokázal jím i nemalé služby slovanské kulturní i literární historii a národopisu slovanskému. Dovedl v něm soustřediti nejen činnost českých pracovníků, ale i mnohých slovanských, ba i cizích.

Tak měl vždy práce odborníků a nejen pokusy ochotníků. Měl také výborný smysl pro vyhledávání a získávání nových, od té doby dávno osvědčených a uznávaných pracovníků; jmenujeme jen Fr. Řehoře a L. Kubu. V šesti ročnících »Slovanského sborníku« uloženo jest mnoho příspěvků ke slovanskému národopisu, jemuž byl na prvním místě určen.

Jelínek sám, kromě drobnějších článků, referátů atd., má i vlastní práce národopisné. Jsou to knihy *Za pomenuť kout slovenský*, několik prvních pohledů do kašubského pomoří a *Pohledy do Litvy*. Obě knihy jsou pro náš velice instruktivní obrazy Kašub a Litvy, ale zejména první z nich má i značnou cenu absolutní. Českému národopisu konal Jelínek platné služby, referáty o knihách a sbírkách v polských listech; podobnými dopisy do polských listů o naší výstavě národopisné přispíval přímo ke zdaru tohoto památného podniku a tím i našemu Národopisnému Museu.

Životopisných dat nemáme mnoho. Jelínek nar. se v Praze dne 6. června 1855. Studoval realku a r. 1872 vstoupil do služeb pražského magistrátu v nichž setrval do své smrti. Od r. 1876 zajížděl do Polska a podnikal i cesty do ostatních zemí slovanských, do Ruska, Chorvatska, Bulharska, na Slovensko, do Lužice atd. Tak osobně poznával celé Slovanstvo a navazoval styky s celým slovanským světem. Pro mnohé zásluhy jmenovaly jej svým čestným členem Česká Akademie, Towarzystwo historyczno-literackie v Paříži, Towarzystwo imienia A. Mickiewicza ve Lvově, Museo Copernicano v Římě atd.

Čestná budiž paměť jemu a velké jeho práci!

A. Černý.

Krištof Chorvát,

evan. farář v Králové u Modny na Slovensku, znamenitý spisovatel v oboru slovenského národopisu, jenž opravňoval k nejlepším nadějím, zemřel 3. dubna 1897. Lidopisné rozpravy psal do Sloven. Pohl'adů a do Čes. Lidu. Velmi dobře popsal slovenskou svatbu, napsal dobré články mythologické a pod. Dalo se mnoho, velmi mnoho očekávat od mladého, pilného a bystrého pracovníka, jehož smrt vyvala jej příliš záhy národu a práci.

B. V. Konečný,

suppl. prof. v Chrudimi, zemřel 1. června 1896 v stáří 25 let. Psal pěkné články do ČL a do ČSpSČ. Naděje, jež vzbuzoval, byly předčasnou smrtí zničeny.

Michal Dragomanov.

(* 18/9 1841, † 20/7 1895.)

Pantelejmon A. Kuliš

* 1819 † 14/2 1897

Malorusové oplakávají v posledních dvou letech ztrátu dvou svých nejpřednějších pracovníkův, patriarchův své literatury. M. Dragomanov

byl muž velikého rozhledu, bystrého ducha, hluboké učenosti, neunavný badatel a čílý politik zároveň. Studoval v Poltavě a Kijově, kdež stal se r. 1875 docentem historie. Od počátku pilně obíral se i studiem lidopisným, účastnil se všech sjezdů folkloristických. Od r. 1889 byl professorem v Sofii. Své četné práce o maloruském a bulharském folkloru uveřejňoval v Izvěstech kijovské university, v kijevské Slovině, v Žurnale ministerstva, Věstniku Evropy atd., pak v Sborniku bulhar. ministerstva; psal však i téměř do všech francouzských, italských a též anglických folklor. časopisů. Nejvíce zabýval se maloruskými písňemi, jichž sbírku vydal r. 1874—75 s V. Antonovičem, v poslední době hlavně se obíral náboženskými legendami slovanskými, jejich variacemi, jejich původem atd. Ve všech studiích vynikal zvláštní sečtělostí, hlubokým proniknutím předmětů a jistotou i přesnosti methody. P. Kulíš byl maloruským básníkem a spolu národopiscem. Jeho Zapisení o možnosti Pycu obsahují bohatý materiál. — Podobnější výčet prací obou s kritickým rozbořem ponecháváme do příštího svazku.

Žegota Pauli.

(* 1./7. 1814, † 21./10. 1895.)

Byl jeden z nestarších sběratelů polského folkloru, vrstevník Waclawa z Oleska, Wójcického a Kolberga. Procestoval pilně Halič a sbíral písni; právě když se chystal k jich vydání, stal se politickým vězněm. Vyšed z vězení vydal r. 1838 »Pieśni ludu polskiego w Galicyi« a 1839—40 »Pieśni ludu ruskiego«. Každý jeho svazek má motto z Kollára:

Že vzdělanosti nemá náš lid, cizozemci mluvíte.

Jakž? Vy musíte lidu zpívat, nám pěje lid!

Hlavně obíral se studiem středověké polské historie. Přes vynikající svou činnost stal se až r. 1870 úředníkem krakov. univ. knihovny a zemřel jako její zatímný amanuensis. Kř.

Władysław Matłakowski.

(* 19./11. 1851, † 26./6. 1896.)

Jeden z nejčinnějších spisovatelů polských jednak v oboru odborné mediciny (chirurgie), jednak na poli národopisu. I v historii literární vynikal (Hamlet). Byl pilným a vynikajícím spolupracovníkem Wisły a Kroje (r. 1889 Etnografja polska); vydal samostatně znamenité práce: Budownictwo ludowe na Podhalu 1892, Zbiór wyrazów ludowych w dawnej ziemi czerskiej a Słownik wyrazów lud. zebranych w Czerskim i na Kujawach 1892, Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu 1896. Své práce provázel vlastními výbornými kresbami. Práce jeho vynikají přesnosti a promyšlenosti. Viz Wła. X. 207—212.

Kř.

Wladysław Kornel Zieliński.

(* 24./6. 1836, † 7./4. 1895.)

Psával pod pseudonymy Míčislav Brona, Vlad. z Zieliny. Vedle prací belletristických, cestopisných a historických obíral se i folklorem, zejména cikánským. Napsal též do Illustrov. Encyklopedije pěkné články o Slezsku rakouském i o Slezsku pruském.

Kř.

D. Matov

* 15/5 1864 † 1896 15/9

V Demetru Matovu zbavena byla mladá věda bulharská i mladá vysoká škola Sofijská síly nad jiné zdatné. D. Matov byl rodem Makedonec — z Velesa — a veškerá jeho práce vědecká, studium jazyka i národopisu, obrácena byla po výtce k rodné jeho vlasti. D. Matov byl mimo to i z nejušlechtilejších zástupců bulharských snah a aspirací v Makedonii. Prvotného vzdělání nabyl v rodném městě svém; počátkem roku 1878—9 odešel do Ruska, 4. třídu gymnasia odbyl v Nikolajevě, od roku pak 1880 až do roku 1888 studoval v Charkově, po skončených studiích gymnasiálních roku 1884 na tamější histor.-filologické fakultě, kde podvedením vynikajících učitelů A. Potebnje a krajana svého M. Drinova se prohloubil do studií slavistických. Na samém počátku universitních studií přeložil životopis sv. Klimenta, biskupa od Theofilakta do bulh.; vydán byl roku 1885 v Srđci, později přepracován pro širší obecenstvo a vytisknán r. 1896 v Plovdivě. Po skončených studiích universitních přijal učitelské místo na bulharském gymnasiu v Soluni. Tu měl účastenství značné při publikaci celkem populární, jeho prací však pro národopis makedonský důležité, při vydání totiž »Книжци за прочитъ« 1889 atd. Matov vytiskl v nich různé dialektologické příspěvky a zajímavý článek o navech v sešitě třetím. Touha po hlubším studiu, po větším zdokonalení v slavistice vypudila Matova po dvou letech již do světa: studoval ve Vídni u Jagiće a v Lipsku u Leskiena. Před cestou svou vydal ještě krátkou rozpravu o národopise Makedonském v Перпод. Спис. sv. 34—35 r. 1890, a dříve ještě pojednání o historii novobulharské grammatiky v programu bulh. gymnasia v Soluni r. 1889. Za svých studií vídeňských napsal jmenovitě obšírnější recensi L. Masingova spisu »Zur Laut- und Accentlehre der macedonischen Dialecte«, vyt. v »Archiv f. slav. Philologie« XIV, str. 131 sl. V této době objevuje se jeho jméno v bulh. Sborníku (за народни умотворення, наука и книжнина): v VI. sv. roč. 1891 vytiskl příspěvky ke kritice dakoslovenských textů (strana 226—238), v VII sv. příspěvky k bulhar. slovníku str. 448—483, datované v Lipsku 1892: jednotlivá slova provázena někdy obšírnějšími výklady. — R. 1892 vrátil se do Sofie: nejdříve byl jmenován učitelem bulharského jazyka a písemnictví na tamějším gymnasiu, koncem téhož roku uloženo mu spoluredaktorství řečeného Sborníka; znamenité této publikace bylo vydáno

pod redakcí jeho a prof. Šišmanova 5 svazků, IX—XIII. Zároveň pak byl jmenován mimořádným professorem slov. národopisu na vysokém učení Sofijském, a zvolen do redakce Sofijské revue »Български прегледъ«. Nyní začal Matov rozvíjeti horlivou činnost literární: vydal mimo menší práce, jako ku př. o srbsko-bulharském sporu před forem vědeckým v Sofi r. 1893 a j. jmenovitě velice důležité řecko-bulharské studie (Сборникъ IX, sr. »Archiv f. slav. Phil. XVI, 304 sl.), ve kterých probrán a oceněn byl vliv řečtiny na jazyk bulharský v ohledu fonetickém, syntaktickém a lexikálním, pojednáno o slovanských živlech v Řecku, určena slovanská slova v jazyce řeckém. Mimo to pojednal o vzájemné záměně jasných a temných souhlásek v jazyce bulharském. (Перод. Сине. sv. 44, r. 1894, str. 247—261.) Mimo studium jazyka obíral se horlivě i důkladně studiem lidových tradic bulharských. Mimo některá drobnější pojednání o nevěrné ženě (Българ. Прѣгл. 1894), II čís. 1. a 2., o pohádkové látce, »o pravdě a křivdě« (книжици за пропагдъ 1895), článek »Je-li epos nejstarší druh poesie« (Българ. Прѣгл. 1895, II č. 3. přeložen do ruštiny v Этнограф. Обозр. kn. XXVI.), třeba uvésti jmenovitě pojednání jeho »Poznámky o bulharské lidové literatuře«, (Сборникъ X, str. 268—324): v úvodě vytknul své stanovisko ve studiu tradic lidových, drží se v té příčině hlavně akad. Alex. Veselovského, kloní se silně k teorii migrační, o stěhování látek od jednoho národa k druhému, teorii o samostatném vznikání látek však nezamítá naprosto, uznávaje správně, že jen nejjednodušší pověsti lze jí vysvětlovati; účel svých a vůbec domácích studií lidovědeckých právem obmezuje: chce stanoviti hlavně, odkud která u bulharského lidu rozšířená látka jest vzata, je-li původu řeckého čili tureckého atd. Probrána pak důkladně píšeň o ženidbě slunce, při čemž Matov se osvědčil nejen jako hluboký znatel lidové literatury, než i jako střízlivý i bystrý zkoumatel. Neprávem byl viněn z mythomanie drem Fried. S. Kraussem a stavěn do jedné řady s Krekem, Nodilem a p. (Srv. poznámku Šišmanova Българ Прѣгледъ II, seš. 8, str. 151.) Konečně budiž připomenuto ještě pojednání jeho »Вернулово коло и павитъ в Българ. Прѣгл. 1895, II, seš. IX—X., ve kterém k studii Alexandra Veselovského (ж. м. и. пр. 1895, Маи) připojeny nové zprávy o představách bulharského lidu o těchto zlých bytostech.

Mimo to referoval Matov ještě velmi pilně o četných spisech Bulharska i zvláště Makedonie se týkajících ve Sborníku minist., v Българ. прѣгл. a v Перод. списание.

D. Matov byl člověk churavý, zvláště poslední léta stížen povážlivými nervovými nemocemi, naposled udělaly se mu vředy v bříše, a nevyhnutelné operaci podlehla 15. září m. r. daleko od své milované otčiny, v Drážďanech, tamtéž na Löbtauském hřbitově pohřben.*)

J. Polívka.

*) Biografický náčrt D. Matova a rozbor jeho práce vědecké napsali Dr. Iv. Šišmanov a Dr. L. Miletic Българ. Прѣгл. III, kn. 11. Miletic sestavil úplnou bibliografiu všech prací jeho vydávaných od r. 1885 do r. 1896.

Matija Valjavec.*)

V Záhřebě zemřel 15. března t. r. člen jihoslovanské akademie a gymn profesor na v. M. Valjavec, jenž získal sobě pěkné jméno v dějinách slovinské literatury a slovanské filologie, v které vyniká hlavně svými zásluhami o slovanský národopis. Pro Čechy je zajímav také tím, že jako básník a sběratel národních básní a pověstí připomíná K. J. Erbena, jehož příklad také rozhodně naň působil.

M. Valjavec narodil se 17. února 1831 na Sredni Beli v predvorské faře nad Kraňem v horní Krajině, v chalupě, které se říkalo »pri Kračmani« odkud pochází jeho básnické jméno Kračmanov. Od své babičky slyšel mnoho »storií«, zvláště národních legend. Normalku odbyl v Kraňi a na podzim r. 1842 vstoupil do gymnasia v Lublani, kde měl velké neshody s jedním profesorem, protože přestal psávat své jméno Wallautz aneb Wallauz. Po skončení VI. třídy v r. 1848 měl velké prázdniny od konce června do Všech svatých a použil jich k překládání Goethe-ovy »Iphigenie auf Tauris«, která poněkud přepracována vyšla v programu Varaždinského gymnasia na r. 1856. Vůbec se zajímal velmi pro tehdy vycházející slovinské knihy a noviny, do kterých již sám psal, ale navzdor tomu šel velmi nerad nazpět do školy a ke konci roku ji také opustil, poněvadž se nechtěl státi knězem, jak to očekával jeho strýc a poručník. Vrátil se na studie, když mu strýc dal slovo, že ho nebude nutit ke kněžskému stavu. Však strýc také špatně hospodařil pro velkou rodinu a Valjavec, jenž měl sedm bratrů a dvě sestry, to také velmi cítil zvláště na universitě.

Již jako žák sedmé třídy pracoval při doplňování Vodnikova rukopisy německo-slovinského slovníku a vydělal sobě tímto způsobem peníze na cestu do Vídně (na podzim r. 1851), kde se také živil opisováním (u Miklošiče), vychovatelstvím v ústavě Fuhrmannově (zde byl jeho žákem znamenitý germanista Wilhelm Scherer, jenž nejradší mluvil o Goethe-ovi) a slovinským spisovatelstvím. Velmi špatně se mu vedlo v posledním semestru po odbyté těžké nemoci (neštovice), ale na štěstí byl mezi třemi žáky, jichž prof. Grysar navrhl vládě k podporování (30 zl.) pro dobré úspěchy z latiny. Pilným žákem byl také u Miklošiče a Bonitze. Zajímavé je, že bydlel spolu se znamenitým fyzikem prof. Stefanem, korutanským Slovincem, jenž byl v mládí také slovinským spisovatelem.

Jak mnozí jiní Slovinci odešel také Valjavec jako suplent do Chorvatska, kde nastoupil službu 15. září 1854 ve Varaždině. Rozhodující vliv na něho a Žepiče, jenž je také známý v jihoslovanské filologii, měl Kleemann,

*.) Viz vlastní Životopis, jejž podává Fr. Levec ve svém článku: Matija Valjavec. Knezova knjižnica. Izdaje »Slovenska Matica«. II. Zvezek. V Ljubljani r. 1895. Str. 163—210. Článek v Biographisches Lexicon K. Wurzbacha (49. B.) je také psán podle materialu Fr. Levce. J. Marn, (Jezičník, kn. XXX.) podává také krátký životopis a přehled prací Valjavcových.

jehož vzal sobě hr. Lev Thun, u kterého byl vychovatelem, do ministerstva; ten jich potkal jednou na Wasserglacie ve Vídni a pochválil výběr jejich předmětů, však řekl jim také, aby nikdy nemyslil na Lublaň a vůbec na slovinské krajiny. Učitelskou zkoušku dělal Valjavec 11. října 1855 ve Vídni ze slovinštiny a latiny a stal se již začátkem následujícího roku skutečným učitelem na gymnasium ve Varaždíně.

V této severozápadní části Chorvatska, kde se mluví kaj-kavským (kaj = co), slovinštině tak blízkým nářečím, že se všemi vynikajícími slavisty (Kopitarem, Šafaříkem, Miklošičem, Jagićem) počítá ke slovinskému jazyku, sbíral Valjavec své nejvíce známé národní povídky a básně od svých žáků a jejich rodičů ve Varaždíně a daleko po okolí, kde cestoval o prázdninách. Však ubíral se i k Chorvatům a Slovincům v Uhrách, kde sebral také mnoho národopisného a dialektologického materiálu. Kromě toho dostával velmi mnoho povídek v původním znění od svých žáků ze Štýrska, poněvadž zvláště Slovinci mezi Murou a Dravou do dualismu velmi mnoho navštěvovali střední školy v Chorvatsku (také Miklošič byl první dvě leta na gymnasium varażdinském).

R. 1876 byl Valjavec přesazen na gymnasium do Záhřebu a ještě v tomto roce zvolen dopisujícím členem jihoslovanské akademie, r. 1879 stal se pak řádným. Na novém místě svého povolání změnil Valjavec svou posavádní básnickou a sběratelskou činnost a věnoval své síly úplně filologickým práci pro jihoslovanskou akademii, v které náramně pilně působil (byl také jejím bibliotekářem) ve všech filologických odborech.

Jako básník¹⁾ zaslhuje Valjavec většího povšimnutí a uznání, nežli se mu věnuje v dosavadních nekritických pokusech dějin slovinské literatury. Já musím vyznat, že jsem byl překvapen lehkostí a národním rázem jeho básnické řeči. Ještě více národním byl Valjavec u výběru svých látek, zvláště v svých povídkách a legendách, kde se i přímo dovolává vypravování své babičky a matky, aneb národních příslöví, »nějaké staré« aneb na »národní« písni. Se zvyky, obyčeji a pověrami slovinského lidu setkáváme se všude a vůbec nacházíme velmi dobře zachovaný domácí kolorit a lidovou prostotu. Důležitost národních písni a tradicí vůbec poznal Valjavec bez pochyby u Miklošiče. Také v poesii nejvíce je podobný Erbenovi, jehož »Kytiči« z pověsti národních jistě znal, poněvadž se odvolává²⁾ na poznámku k »Svatební košili«.

Bohužel Valjavec nesebral svých básnických plodů, mezi kterými by v chudé slovinské literatuře měly důležitost zvláště epické básně a překlady Goetheovy »Ifigenie« a Sofokleova »Ajanta«.

Podobně také není možný přehled Valjavcovy sběratelské činnosti. Od r. 1848 do posledních let podával Valjavec v slovinských novinách (*Slovenija*

¹⁾ Viz: *Pesmi. Zložil Matija Kračmanov Valjavec. V Ljubljani. 1855.*

²⁾ *Narodne pripovjeti u Varaždinu i okolici. Drugo izdanje (předmluva však pochází z r. 1858).*

r. 1848, 1849, Novice r. 1855—1858, Slovenski Narod, 1873 č. 272—291, 1874 č. 60—69) a v časopisech (*Cvetje slovanskega pesništva* 1852, Slovenska Bčela 1851, 1852, *Glasnik slovenskega slovstva* 1854, *Glasnik* 1858 až 1868, *Zora* 1872, *Vestnik* 1873, 1874), *Kres* 1884—1886) národní povídky, báchorky a písňe v původním znění, takže mají jeho příspěvky (vyjma nejstarší) vždycky také cenu spolehlivého dialektického materiálu. Tento zcela vědecký ráz objevuje se nám již úplně v jeho publikacích z r. 1858. Opsal nám nejdříve nářečí svého kraje a připojil na ukázku osm národních písni.³⁾ V Miklošičově »*Slavische Bibliothek*« vydal »*Chorvatisch-slovenische Märchen aus der Umgebung von Warasdin*« (II., 151—169) a »*Volkslieder aus der Gegend von Warasdin*« (ib. 303—307). Miklošič první příspěvky velmi pochválil (ib. 169—170), podotýkaje jejich důležitost pro slovanskou mythologii v smyslu Grimmovy školy⁴⁾ a pro jazykozpyt.

Nejvíce známá je však jediná samostatně vydaná sbírka Valjavcova: *Narodne pripovjedke* skupio u i oko Varaždina Matija Kračmanov Valjavec (U Varaždinu 1858, 8⁰, X + 315 str.). Tato kniha, v které se nachází 25 báshorek o Vilách, 11 o »Sojenicáh« (Sudičkách), 11 o »Volčjem (vlčím) pastirji« a 73 jiných (kromě toho národní písňe v »*Dodatku*« na str. 229—315) zprva neměla zvláštního úspěchu, takže Valjavec ztratil navždy chuť vydávat nějaké dílo na své útraty, avšak časem stala se velmi vítanou a mnoho citovanou pomůckou, takže vyšla na novo r. 1890.⁵⁾ Vydavatel změnil jen titul (vzal slovo »*pripovjest*«, poněvadž lid sám tak mluví), ale jináč otiskl celou knihu docela věrně od slova do slova, aby mohla být citována též podle prvního vydání.

Ne tak bohatá ale ne méně důležitá, zvláště v dialektologickém ohledu, byla sbírka z jižního Štýrska,⁶⁾ specielně mezi Murou a Dravou, kde se mluví zvláštní nářečí, které se dlouho pokládalo za přímého následníka staroslovenštiny. Sem spadají také příspěvky k poznání nářečí uherských Slovinců⁷⁾ a chorvatských kajkavců.⁸⁾ Když vycházel slovinský slovník Pleteršnikův, začal

³⁾ Proben des Slovenischen, wie es um Predvör in Oberkrain gesprochen wird. Sechster Jahresbericht des k. k. Ober-Gymnasiums in Warasdin am Schlusse des Schuljahres 1858. Agram 1858. Str. 7—20.

⁴⁾ Rozpravu z toho oboru napsal sám Valjavec jedinou: O rodjenicah ili sudjenicah. *Književnik*, II. (1865), 52—61.

⁵⁾ *Narodne pripovjesti* u Varaždinu i okolici. Sakupio Matija Kračmanov Valjavec. Drugo izdanje. U Zagrebu. Izdala knjižara Dioničke tiskare.

⁶⁾ *Narodne pripoviesti iz susjedne Varaždinu Itajerske kao primjer prostonarodnog govora i prinos za poznavanje jugoslovenskih dijalekta. Švestje* (program) kr. realne i velike gimnazije... u Varaždinu koncem školske godine 1874/75. U Zagrebu. 1875.

⁷⁾ Letopis Matice Slovenske na r. 1874 a 1877.

⁸⁾ Archiv f. slav. Phil. VIII., 399 409, *Kres* 1886, str. 342—351, Rad jugoslovenske akademije CI. (Adverbi na ski, ske, ke, ce, ice u Kajkavaca, sr. Oblak, Archiv XIII., 606—609).

Valjavec v »Ljubljanskem Zvonu« (r. 1893—1895) publikaci chorvatsko-kajkavských slov, ale bohatá sbírka v belletristickém měsíčníku nebyla na svém místě.

V »Radu« jihoslovanské akademie uveřejnil Valjavec rozpravy o slovinském komparativě (kn. XXXV.), o imperfektě v staroslovenštině a chorvatštině aneb srbštině i v kajkavštině (kn. LI., LVII.), o ostatku optativu v slovinštině (LXXXI.), o užívání předložky »črez« (přes) v slovinštině (LXXXV., LXXXVII., LXXXIX.). Ohromný material sebral Valjavec v svých příspěvcích k poznání slovinského přízvuku (Prinos k naglasu u (novo) slovenskom jeziku), které nacházíme u většině kněh »Radu« od r. 1878 až 1895 (kn. XLIII.—CXI.). Musí se ale uznati, že výsledky Valjavcových prací neodpovídají bohatosti materialu. Valjavec byl dlouho náhledu, že má slovinština musicalní aneb chromatický přízvuk jako chorvatština aneb srbština, avšak s tím rozdílem, že má jen jeden krátký přízvuk, ale nakonec musel přece potvrdit mínění K. Štreklja (sr. Rad LXXVII.), že slovinština aspoň na Krasu zná vůbec jen exspiratorní přízvuk, což platí nejméně také o uhersko- a sousedním štýrsko-slovinském nárečí.

Pro slovanskou filologii získal si Valjavec velké zásluhy důkladným pojednáním »O prijevodu psala ma u nekijem rukopisima hrvatsko-, srpsko- i bugarsko-slovenskijem« (Rad, XCIVIII., XCIX., C.) a vzorným vydáním cyrilského kodeksu »Trnovsko tetrajevandjelije« (Starine XX., XXI.).⁹⁾ Pro důležitou sbírku jihoslovanské akademie »Stari pisci hrvatski« obstaral Valjavec vydání děl Jiřího Barakoviče (kn. XVII., spolu s P. Budmanem) a písni Dinky Ranjiny (kn. XVIII.) a zajímavých starochorvatských her pašijných (Crkvena prikazanja starohrvatska XVI. i XVII. vjeka, kn. XX.) podle dvou hlaholských rukopisů. Jiný hlaholský rukopis z r. 1486, jenž podává postní kázání a traktat o sedmi smrtelných hříších, vydal pod názvem »Kolunićev zbornik« (Djela jugoslavenske akademije znanosti, kn. XII.).

Velmi mnoho pracoval Valjavec také pro velký chorvatsko-srbský slovník (Rječnik), takže ho Gogić¹⁰⁾ jmenoval hlavním spolupracovníkem J. Daničiće, a po smrti prvního redaktora obstaral i vydání jednoho sešitu (II., 1., cd čoga do čužiti).

Slovem Valjavec byl jeden z těch Slovinců, kteří prokázali bratrskému národu chorvatskému pěkné služby ve škole a vědě.

M. Murko.

V. A. Daškov

(1819 - 1896)

vynikající národopisec ruský a neunavný sběratel, zakladatel Daškovského národopisného musea v Moskvě. V. Th. Miller ocenil jeho zásluhy v 906, VIII 149.

⁹⁾ Srv. recensi Oblakovu, Arch. f. slav. Phil. XIII., 241—248.

¹⁰⁾ Arch. f. slav. Phil. VIII., 153.

A. S. Famincyn

pilný národopisec ruský, zabývající se zejména lidovou hudbou. Napsal též mythologii slovanskou, jež však nemá valné ceny. Viz nekrolog v *SOŠ* VIII, str. 332.

Charles Ploix.

(* 1./12. 1824, † 21./2. 1895.)

Byl synem notáře v Orléanu, studoval na Ecole Polytechnique a vstoupil pak do hydrografického odělení francouzského ministerstva námořnictví, v němž rychle postupoval, vyznamenávaje se četnými hydrografickými pracemi. Účastní se se zálibou prací anthropologických, folkloristických a jazykozpytných a dosáhl čestných úřadů v společnosti anthropologické (r. 1880 byl předsedou). Pro studium folkloristické jsou zajímavý práce jeho o bozích latinských, publikované od r. 1869—1892, a pak četné commentary i studie o pohádkách na př. z r. 1889 *L'inventaire des contes*, 1891, *Le surnaturel dans les contes populaires*, 1892 *L'épopée argonautique*, a j. T.

Ludwig Tobler.

*) 1. června 1827 u Curychu v Švýcařích, byl evang. duchovním, učitelem na okres. škole v Aurau, od r. 1860 učitelem v Berně a od r. 1864 zároveň docentem všeob. a german. filologie. R. 1873 přestěhoval se do Curychu, kde později stal se professorem svých předmětů. † 19. srpna 1895.)

O národopis švýcarský vysoce se zasloužil pracemi v slovníku jazykově i národopisně důležitém (*Schweizer. Idiotikon*). Dále vydal dva svazky písni (*Schweizer. Volkslieder* 1882, 1884) s úvodem a poznámkami a napsal též několik studií o písničkách, o mythologii a pod. hlavně v *Steinthalově Zeitsch. f. Völkerpsychologie*. Více ještě vynikl v oboru psychologie jazyka a dialektologie. Kř.

F. M. Luzel.

(* 1821, † 26./11. 1895.)

Známý i u nás sběratel povídek a poesie francouzského lidu, pro něž jevil hluboký cit a znamenité porozumění. Byl žurnalistou, soudcem, archivárem a členem několika společností archeologických a folkloristických. Články jeho a publikace jsou velmi četné, zvláště sbírky zpěvů a lidových povídek bretaňských, k nimž proslulý R. Köhler občas přičítal bohaté poznámky. Bretagne miloval z francouzských krajů nejvíce, a hlavně jeho zásluhou došaly se bohaté poklady ústní tradice bretaňské do veřejnosti. T.

Luis de la Sicotière.

(* 1812, † 28./11. 1895.)

Zabýval se hlavně historií a archeologií. Přes to však rád všímal si lidového podání, jak svědčí nápis starší jeho práce *Mémoire sur le roman*

historique (1839). Přispíval též po celou dobu své činnosti do Revue des Traditions populaires. T.

Abel Hovelacque.

(* 14./11. 1843 v Paříži, † 22./2. 1896).

Pěstoval hlavně linguistiku, jako zakladatel a redaktor Revue de linguistique. Mimo to však zabýval se pilně lidovou tradicí. Mnoho jeho spisů týká se literatury indické a pársické, při čemž i lidové podání bývá oceňováno. Mimo to však zabýval se i širším národopisem asi týmž způsobem, jako vídeňský prof. Fried. Müller, s nímž i směrem studia a obsahem i náhledy má velmi mnoho společného a podobného. T.

Francis James Child.

(* 1825, † 1896.)

Professor na Harward College, přednášel hlavně o staré době anglického básnictví, o Chancerovi, Shakespearovi a j. Pro studium lidové literatury je neocenitelnou obrovské dílo jeho, English and Scots Ballads vycházející s velikými přestávkami od r. 1857 až do r. 1894 dosud v devíti dílech. Díl desátý obsahující slovník a indexy je k vydání připraven. Dílo to opatřeno je obrovským, kriticky spracovaným materialem lidového podání z celého světa a zvlášť pro verše středoevropské a mimoevropské má důležitost velikou.

T.

Albert H. Post

(1840 – 1896),

soudce v Brémách, vynikající ethnolog v oboru práva zvykového. Zabýval se právními obyčeji zejména kmenů primitivních, zvl. afrických (srov. Afrikanische Jurisprudenz), ale v theoretico-srovnávacích studiích přihlížel ke všem národům i k obyčejovému právu národů kulturních. Své názory uložil hlavně v Einleitung in das Studium d. ethnolog. Jurisprudenz 1886, Bausteine für eine allg. Rechtswissenschaft, 1886 a Ueber die Aufgaben einer allgem. Rechtswissenschaft, 1891. Viz též die Anfänge d. Staats- und Rechtslebens, 1878. Srov. Schmeltzův nekrolog v Internat. A. f. E., 1896., str. 151.

K.

Kristian Bahnsen

zemřel 12. ledna 1897 v 42. roce věku. Byl správcem národopisného oddělení kodaňského musea. Byl znamenitým národopiscem a archaeologem. Vedle národopisu a starožitnosti Dánska zabýval se mnoho Amerikou a všeobecným národopisem. Byl též výborným znalcem museí, a ethnografické oddělení národního dánského musea pod jeho správou velmi rozkvetlo.

Horatio Hale

(3/5. 1817—29/12. 1896),

vynikající ethnograf a jazykozpytec americký; studium Ameriky a Austrálie s Polynesií bylo základem jeho prací všeobecných, na př. o původu mluvy a pod. O jazycích a národech indianských, polynezských atd. má prací celou řadu.

O B S A H.

	Strana
Em. Kovář, Národopis a úkoly Národopisné Společnosti Českoslovanské	1— 13
V. Tille, České Pohádky	14— 48
J. Polívka, Rybář a zlatá rybka	49— 63
J. Vluka, Ďadci čili hospodářici	63— 65
L. Niederle, Výběr vynikajících památek ze sbírek Národopisného Muzea Českoslovanského	66— 68
O. Hostinský, O prosodii a rhytmice českých písni lidových	68— 71
Em. Kovář, Přehled dějin folkloristiky	71—109
Lidozpyt na Rusi (str. 73—87), Lidozpyt u Jihoslovanů (str. 87—94), Lidozpyt u lužických Srbů (str. 95—96), Lidozpyt u Poláků (str. 96—102), Lidozpyt u Čechů (str. 102—109)	

Posudky a zprávy:

F. Pastrnek, Bartošova Dialektologie moravská	109—112
K. Kadlec, М. Н. Михелсонъ, Ходячія и м'яткія слова 1896	115—119
O. Thyregod-Kraus, Kritická bibliografie skandinavských prací z etnografie a folkloru za poslední 2 roky (1895 a 1896).	119—132
J. U Jarník, Folklore rumunský v roce 1895	132—139
J. U. Jarník, Folklore albánský v roce 1895	139—141
J. Polívka, Märchen aus Mallorca. Ges. von Erzherzog Ludwig Salvator . .	141—144

Přehled časopisů

Zkratky časopisů	145
----------------------------	-----

A. Slovanské:

1. České (sestavil E. Kovář)	145—148
2. Lužicko-srbské (A. Černý)	145—149
3. Polské (E. Kovář)	149—152
4. Ruské (J. Polívka)	152—154
5. Jihoslovanské (J. Polívka, E. Kovář)	154—155

B. Ostatní (Em. Kovář):

1. Německé v Rakousku	155—156
2. Německé v Německu, Švýcarsku a Hollandsku	156—158
3. Uherské	158
4. Hollandské	158

Strana	Strana
76, slavjanofilství a západnictví	
75, 78, petrohradská geogr. spo- lečnost 79, moskevská společ- nost pro vědy přírodní 79, aka- demie věd atd. 80, Afanasjev, Buslajev atd. 80, byliny a du- chovní písň 80 – 82, nové směry (Jagić, Veselovskij a j.) 81, mravy, zvyky atd. 82 – 85, písň 85 – 86.	
Lidozpyt jihoslovanský	87 – 92
— srbský (Vuk. Stef. Karadžić)	87 – 91
— bulharský	92 – 94
— slovinský	94
— lužicko-srbský	95 – 96
— polský	96 – 102
(Vojcički 96, Kolberg 97 násl., Karłowicz 99 násl.)	
— český	102 – 109
(Čelakovský, Sušil, Erben 102, obyčeje a pod. 104, folklore v letech šedesátých a sedmdesátých 105, no- vější, Bartoš, Zibrt atd. 105 – 109)	
Literatura lidová	11
Lovectví	11
Ludvig S.	141 násl.
Lužický lidopis	95 – 96
Malby lidové	9
Maloruský folklore	75, 86
Malý	17
Manes	2
Marian	133
Menšík	17
Mluva lidová	9
Müller S.	120
Národ a lid	4
(Národopis 1 násl. srov. folklore, lidozpyt, Národo- pisná Výstava, Společnost, N. Museum atd.)	
Návody	13
Němcová	6, 17
Norský folklore	126 – 129
Obchod lidový 11	1
Obyčeje 10; srov. folklore, lidozpyt.	
Oesterley	15
Paulík	17
Pedersen	139
Plavectví	11
Pohádky	14, 49
Polívka	17
Popularisování	12
Parodie lid. písni	68
Průmysl lidový	11
Přízvuk písni lid.	69
Puškin	49 násl.
Riegel	4
Rhytmika písni lid.	68
Rumunský folklore	132 – 139
Rybářství	11
Řezby lidové	9
Sainenu	136
Schreiber	8
Schwartz	7
Stavby lid.	9
Strava	10
Šubrt	1
Švédský folklore	129 – 132
Teoderescu	138
Thoms	7
Tille	4
Trapp	120
Umění lidové	8, 11
Úprka	12
Vědění lidové	7
Weigand	134
Vkus lidu	9
Zaměstnání lidu	10
Zanne	137
Zeměpis a národopis	2
Zibrt	12, 107
Život lidu	10

Poznámka redakce. Následkem toho, že poslední archy bylo třeba rychle vytisknouti, zůstaly v nich některé chyby tiskové. Neuvádíme jich jednotlivě, protože smyslu neruší. Jsou to chyby proti mluvnici a pravopisu, jež si každý laskavě opraví. Příště bude učiněna náprava.

5. Dánské, švédské a norvéžské	158
6. Francouzské ve Francii a Belgii	159
7. Španělské, portugalské, italské, rumunské a řecké	160
8. Anglické v Anglii a Americe	160

Bibliografie za rok 1895.

1. Česká (E. Kovář a L. Niederle)	160	169
2. Z bibliografie lužické		169
3. Polská (E. Kovář a J. Polívka)		169—172
4. Ruská (J. Polívka)		172—176
5. Jihoslovanská (J. Polívka)		176—177
6. Bibliografie o Slovanech vůbec		177—179
7. Bibliografie baltická		179—180
8. Theoretické studie		180—184
9. Studie legendární, mytholog. a pod		184—186
10. Dodatek; pověry, zvyky a pod.		186—187
11. Folkloristika germanská		187—192
12. Folkloristika romanská		192—193
13. Z folkloru drobných národů evropských		193
14. Z literatury o stavbách lidových		193—194
15. Z literatury o krojích a výšivkách		194—195
16. Z folkloru asijského		195—196
17. Z folkloru afrického		196
18 Z folkloru amerického		196—197

Vzpomínky:

J. Wankel, E. Jelinek, K. Chorvát, B. Konečný, M. Dragomanov, P. Kuliš, Ž. Pauli, W. Matłakowski, W. Zieliński, D. Matov, M. Valjavec, V. Daškov, A. Famincyn, Ch. Ploix, L. Tobler, F. Luzel, L. de Sicotière, A. Ho- velecque, F. Child, A. Post, K. Bahnsen, M. Hale)	197	209
---	-----	-----

Vyobrazení:

Domácí »dádci« z Orlové ve Slezsku (k článku S. Vluky)	64
Plachetka oltářní	66
Dva taliře původu slovenského z XVIII. století	67

REJSTŘÍK

ke článkům a posudkům I. svazku.

Poznámka. Časopisy nejsou uvedeny, neboť die obsahu snadno se najdou. Dále se neuvádějí autoři děl uvedených v bibliografii, jejíž jednotlivé části jsou spořádány abecedně, tak že bibliografie zastupuje rejstřík. Též neuvádíme autorů citovaných jako prameny. Z bibliografického článku dr. E. Kováče uvedení jsou jen autoři, o kterých zvláště jedná.

	Strana		Strana
Afanasjev	80	folkloristika (dějiny)	71 násl.
Ahlenius	129	Grimmové	14
Albanský folklore	139	Gorovei	133
anthropologie a národopis	6	Hahn	15
archaeologie	3	Haukenaes	128
Bahnson (srov. nekrolog)	119	Herder	17
Bang	125	Hildebrandt	130
Bárseanu	135	historie a národopis	2
Bartoš	105	hospodáříci	63
Básnictví lidové	8	hudba lidová	9
Bugge	127	Chov (zaměstnání lidu)	11
Bulharský lidozpyt viz lidozpyt bulh.		Jarník	135
Buslajev	80	Jensen	125
Bylinky viz Lidozpyt ruský.		Kaarsberg	125
Corquin	15	Karłowicz	99 násl.
Časomíra písni lidových	69	Köhler	15
Čelakovský	103	Kolberg	96 rásl.
Ďadci	63	Kraus	119
Dánský folklore	119—126	Kresby lidové	9
dialektologie moravská	109	Kristensen	122—123
domácnost lidu	10	Kulda	17
dotazníky	13	Lehman	124
Erben	104	lesnictví	11
Feilberg	122, 124	Lid a národ	4
folklore	7, 71 atd.	Lidopis	6
folklore skandinavský 119—132, dán-		Lidopis ruský:	73 násl.
ský 119—126, norský 126—129,		úvod 73—75, bylinky 75, srov. 80, 85	
švédský 129—132; albánský 13		maloruské 75, 86, mravy, zvyky	
až 141, rumunský 132—139. Srv.		atd. 75—76, 82—85, slavistika a	
Lidozpyt.		historie 76, 78, širší národopis	

	Strana		Strana
76, slavjanofilství a západnictví		Němcová	6, 17
75, 78, petrohradská geogr. spo- lečnost 79, moskevská společ- nost pro vědy přírodní 79, aka- demie věd atd. 80, Afanasjev,		Norský folklore	126—129
Buslajev atd. 80, byliny a du- chovní písňe 80—82, nové směry (Jagić, Veselovskij a j.) 81, mravy, zvyky atd. 82—85, písňe 85—86.		Obchod lidový 11	1
Lidozpyt jihoslovanský	87—92	Obyčeje 10; srov. folklore, lidozpyt.	
— srbský (Vuk Stef. Karadžić)	87—91	Oesterley	15
— bulharský	92—94	Paulík	17
— slovinský	94	Pedersen	139
— lužicko-srbský	95—96	Plaveckví	11
— polský	96—102	Pohádky	14, 49
(Vojcički 96, Kolberg 97 násl., Karłowicz 99 násl.)		Polívka	17
— český	102—109	Popularisování	12
(Čelakovský, Sušil, Erben 102, obyčeje a pod. 104, folklore v letech šedesátých a sedmdesátých 105, no- vější, Bartoš, Zibrt atd. 105—109)		Parodie lid. písni	68
Literatura lidová	11	Průmysl lidový	11
Lovectví	11	Přízvuk písni lid.	69
Ludvig S.	141 násl.	Puškin	49 násl.
Lužický lidopis	95—96	Riegel	4
Malby lidové	9	Rhytmika písni lid.	68
Maloruský folklore	75, 86	Rumunský folklore	132—139
Malý	17	Rybářství	11
Manes	2	Řezby lidové	9
Marian	133	Šainenu	136
Menšík	17	Schreiber	8
Mluva lidová	9	Schwartz	7
Müller S.	120	Stavby lid.	9
Národ a lid	4	Strava	10
(Národopis 1 násl. srov. folklore, lidozpyt, Národo- pisná Výstava, Společnost, N. Museum atd.)		Šubrt	1
Návody	13	Švédský folklore	129—132
		Teoderescu	138
		Thoms	7
		Tille	4
		Trapp	120
		Umění lidové	8, 11
		Úprka	12
		Vědění lidové	7
		Weigand	134
		Vkus lidu	9
		Zaměstnání lidu	10
		Zanne	137
		Zeměpis a národopis	2
		Zibrt	12, 107
		Život lidu	10

Poznámka redakce. Následkem toho, že poslední archy bylo třeba rychle vytisknouti, zůstaly v nich některé chyby tiskové. Neuvádíme jich jednotlivě, protože smyslu neruší. Jsou to chyby proti mluvnici a pravopisu, jež si každý laskavě opraví. Příště bude učiněna náprava.